

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Estudi arqueològic dels paraments de l'església del monestir de Sant Genís de Rocafort

Jordi Lozano i Tormo

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Tesi doctoral
Programa Societat i Cultura de la Universitat de Barcelona

**Estudi arqueològic dels
paraments de l'església del
monestir de Sant Genís de
Rocafort.**

Jordi Lozano i Tormo

Director: Francisco Tuset Bertran

Tutor: Miguel Angel Cau Ontiveros

Facultat de Geografia i Història

Programa de Doctorat EEES: Societat i Cultura
del grup de recerca ERAAUB

Universitat de Barcelona Any: 2019

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Estudi arqueològic dels paraments de l'església del monestir de Sant Genís de Rocafort.

Aquesta tesi és part de les activitats de l'Equip de Recerca Arqueològica i Arqueomètrica de la Universitat de Barcelona (ERAAUB), Grup de Recerca Consolidat (2017 SGR 1043), gràcies al suport del Comissionat per a Universitats i Recerca del DIUE de la Generalitat de Catalunya.

ERAAUB, Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, Departament d'Història i Arqueologia, c/ Montalegre 6-8, 08001 Barcelona, Spain.

Tesi doctoral programa EEES Societat i Cultura de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Els meu agraïment al meu avi **Cándido Tormo**, qui em va dur de petit a aquest lloc. I a ma mare **Paquita Tormo**, nascuda a Barcelona però criada a Martorell, pel seu recolzament.

Autor Jordi Lozano i Tormo.

La versió actual fou acabada a Barcelona primavera de **2019**.

Imatge de la portada:

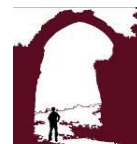
Interior de Sant Genís de Rocafort i visitant. Autor: Jordi Lozano, 2013.

Fonts del text del treball : Times New Roman, Arial, Calibri

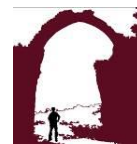

1 Índex

1	Índex	3
2	Motiu i metodologia d'aquest treball	7
3	Presentació.....	13
4	L'entorn	16
4.1	Del territori: geologia, orografia i hidrografia de l'entorn.....	18
4.2	Geologia.....	19
4.3	Orografia.....	22
4.4	Hidrologia	23
4.5	La geografia en el context històric.....	26
4.5.1	El congost i la xarxa viària romana	26
4.5.2	El <i>Limes Rubricatus</i>	28
4.5.3	El turó com a ubicació	29
4.5.4	Territori jurisdiccional.....	30
4.5.5	Estat actual.....	32
5	Identificació de les restes i història derivada.....	37
5.1	Context inicial.....	37
5.2	Fundació.....	38
5.3	Jurisdicció monacal i conflictes.....	40
5.3.1	Evolució de la propietat	41
5.3.2	La decadència fins a la secularització.....	42
5.3.3	El lent procés de decadència monacal	42
5.4	Secularització i redreç.....	44
5.5	L'evolució a l'abandonament	46
5.6	De la jurisdicció civil als nostres dies.....	47
6	Descripció de les restes de l'església de Sant Genís de Rocafort.....	52
6.1	Descripció de les restes.....	52
6.1.1	Paraments de la banda nord	54
6.1.2	Paraments de la banda oest.....	61
6.1.3	Paraments de la banda sud.....	67
6.2	Estudi estratigràfic dels paraments de l'església a Nord, Sud i Oest.....	74
6.2.2	Interpretació de l'estratigrafia	98
6.2.3	Fitxes de les unitats estratigràfiques.....	119
7	De l'Orde a què pertanyia la comunitat monàstica	188
7.1	Introducció	188
7.2	De la hipòtesi de Templers i Hospitalaris	188
7.3	Els monjos Benedictins i els Cistercencs.....	196
7.4	Els frares agustins de l'Orde de Sant Agustí	202
7.5	De l'anàlisi dels paraments: Regla de Sant Benet o de Sant Agustí?.....	206
7.5.1	Introducció.....	206
7.5.2	El campanar:.....	211
7.5.3	La decoració:	212
7.5.4	El tipus d'absis de Sant Genís de Rocafort	214
7.5.5	El fet que es tracti d'un monestir familiar	216
7.5.6	La mobilitat de monjos i priors.....	219
7.5.7	Els vincles de la família amb les Regles Benedictina i Agustina.....	221

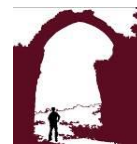

7.5.8	L'alta similitud amb Sant Miquel d'Escornalbou.....	227
7.5.9	El fet de tractar-se d'un priorat.....	229
7.5.10	Es funda en zona d'eremites.....	229
7.5.11	El fragment d'arc que trobem al claustre:	230
7.5.12	Apareix a la documentació com a originàriament agustí:	232
8	Hipòtesi interpretativa dels relleus de la façana de Sant Genís.....	238
8.1	Introducció	238
8.2	Descripció dels relleus de Sant Genís.....	239
8.3	Discrepàncies respecte les hipòtesis vigents.....	240
8.3.1	Sobre la naturalesa heràldica:	240
8.3.2	No casen amb les tombes del claustre:	241
8.3.3	Sobre la naturalesa decorativa:	242
8.3.4	Sobre un reaprofitament de material:	242
8.3.5	En conclusió:	242
8.4	Cas similar número 1: Sant Pau del Camp, Barcelona.	244
8.4.1	Introducció.....	244
8.4.2	Descripció dels relleus de Sant Pau del Camp	245
8.4.3	Discrepàncies respecte les hipòtesis vigents	246
8.4.4	Anàlisi dels relleus de Sant Pau del Camp	248
8.4.5	Conclusió sobre els relleus de Sant Pau del Camp.....	259
8.5	Cas similar número 2: església de la M. de Déu dels Arcs, Santa Pau.....	261
8.5.1	Introducció.....	261
8.5.2	Discrepància sobre les hipòtesis vigents de la Mare de Déu dels Arcs..	263
8.5.3	Descripció dels relleus a la Mare de Déu dels Arcs	264
8.5.4	Anàlisi dels relleus a l'exterior de l'absis a la Mare de Déu dels Arcs ..	266
8.6	Cas similar número 3: fris a Sant Joan d'Isil	267
8.6.1	Introducció.....	267
8.6.2	Descripció de fragment del fris iconogràfic a Sant Joan d'Isil.....	268
8.6.3	Anàlisi de la selecció de Sant Joan d'Isil	270
8.6.4	Conclusió sobre els relleus a Sant Joan d'Isil	273
8.7	Possible cas similar número 4: San Xoan de Caaveiro (Galícia)	275
8.8	Conclusió sobre els relleus a la portada de Sant Genís de Rocafort.....	278
9	Estat actual del monument: Pla director 2011 i intervenció.....	286
9.1	Estat del conjunt abans de la intervenció.....	287
9.2	Previsions del Pla Director de 2011.....	289
9.3	Sobre el context normatiu: corrents principals i lleis bàsiques	293
9.3.1	Història de la restauració fins a les tendències vigents a dia d'avui.....	293
9.3.2	Viollet-le-Duc.....	295
9.3.3	John Ruskin	297
9.3.4	Camillo Boito	298
9.3.5	Luca Beltrami	299
9.3.6	Gustavo Giovanonni	300
9.3.7	La restauració crítica	301
9.3.8	Cesare Brandi	301
9.3.9	Conservació integral.....	302
9.4	Normes i conceptes vigents en el moment de realitzar el projecte.....	303
9.4.1	Concepte de restauració.....	303
9.4.2	Criteris ètics de la conservació/restauració	304

9.4.3	Cartes internacionals.....	305
9.4.4	El Codi Tècnic d'Edificació	309
9.4.4.1	Concepte de rehabilitació.....	309
9.4.4.2	Concepte de construcció	310
9.4.4.3	Concepte de reconstrucció	310
9.4.5	Tria d'articles de la Ley de Patrimonio Histórico Español (LPHE) interessants pel cas	311
9.4.6	Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)	314
9.5	De l'execució de la intervenció	315
9.6	Resultat i conclusions	318
9.6.1	El resultat.....	318
9.6.2	Problemes	320
9.6.3	Conclusió.....	324
10	Conclusions finals	326
11	Bibliografia.....	329
12	Apèndix d'imatges.....	341
12.1	Índex d'elements gràfics	354

2 Motiu i metodologia d'aquest treball

Partint d'una base de coneixement diacrònic es pretén estudiar sobretot el moment fundacional i els primers anys de vida del monestir sobre la base de la lectura sincrònica dels paraments amb metodologia arqueològica, donar veu al monument en sí per tractar d'aportar llum a aquestes qüestions obertes... si és que és possible. Per aconseguir-ho s'ha seguit la següent metodologia:

Metodologia:

El procediment seguit és el següent:

establir els fets: reunir i estudiar la informació coneguda consultant la bibliografia existent i completar-ho amb la observació del context geogràfic, hidrològic o històric. Aquest context s'interpreta per tractar d'inferir, almenys aproximadament, com era en el moment que més ens interessa.

Analitzar les restes *in situ* del monument, en aquest cas els paraments de l'església, mitjançant l'arqueologia per tal d'identificar-ne les diferents parts, funcions, fases constructives, estils, proporcions, materials, etc.

Un cop establerts els fets coneguts i analitzades les restes crear les dades. Es fa una primera interpretació i s'observa si casa amb tota la informació obtinguda o apareixen discrepàncies.

Si apareixen discrepàncies formular noves hipòtesis que permetin explicar tots els fenòmens observats (presència o absència d'elements, disposició, proporcions, estils, etc...)

Aquestes noves hipòtesis caldrà tractar de demostrar-les, en aquest cas cercant fonts documentals per la nova via oberta que les corroborin. Si les fonts refuten aquestes hipòtesis caldrà formular-ne de noves.

Les noves interpretacions deriven de la unió entre la informació existent i la nova, a la llum de les hipòtesis que millor expliquin el que observem.

Quan les noves hipòtesis expliquen els fenòmens observats i les podem corroborar per altres fonts (de caire documental, material o experimental) podem treure noves conclusions.

En l'estudi dels paraments de l'església monàstica

En aquest cas, es passa d'un enfocament diacrònic d'àmbit més general que ens ajuda a contextualitzar a un de sincrònic per poder analitzar específicament el període de fundació i construcció i tractar d'arribar a esbrinar el que ens interessa. Aquest enfoc a nivell metodològic ha donat com a resultat la divisió d'aquest treball en els següents apartats:

Fets:

A l'hora d'establir els fets, què tenim i sabem, partim doncs del context geogràfic, geològic, orogràfic i hidrològic i un resum històric en base a les fonts documentals conegudes i obres publicades. Un enfoc diacrònic general doncs. L'ordre seguit és: primer la geografia com marc general; després la geologia, més específica i en part determinada pel context geogràfic. Després, ja més localment, l'orografia, important en aquest cas. Aquesta darrera influencia i és modificada per la hidrologia, observada també a nivell local. I la història, finalment, és influenciada per totes elles, ja que l'elecció de l'indret on es va edificar en aquest cas en va dependre. El context geogràfic s'interpreta amb les dades històriques per tractar d'inferir aproximadament el context en el moment que ens interessa.

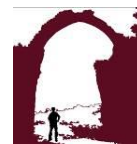
Després ve l'anàlisi arqueològica dels paraments. Així podem identificar les parts, estils, algunes funcions o les fases constructives a partir de les diferències tipològiques i materials.

Creuem les dades obtingudes amb les que tenim per les fonts documentals amb la intenció de situar cronològicament els diferents elements identificats.

Un cop coneguts els fets i combinats amb la informació aportada per l'arqueologia, ve la interpretació de les dades obtingudes. És hora de contrastar les diferents hipòtesis existents amb la informació de què disposem. Veure si casen o es contradiuen i, si cal, plantejar-ne de noves.

Interpretacions:

Aquesta part del treball està més focalitzada en el temps, centrada en el període fundacional i constructiu sobretot.

Ens interessa esclarir la identificació de l'orde¹ fundacional. Veiem si les hipòtesis plantejades vigents casen amb les dades que tenim.

Partint de la interpretació arqueològica dels paraments i combinat amb el context sincrònic a nivell geogràfic i històric, si existeixen discrepàncies entre les hipòtesis vigents i les dades que tenim plantejarem noves hipòtesis i veiem si les podem corroborar.

Apartat d'informació addicional:

Hi ha després un apartat sobre dues qüestions no directament vinculades amb la interpretació arqueològica dels paraments, anomenat d'informació addicional. Primer s'hi tracta el tema de les quatre figures de la façana. És un aprofundiment a un detall específic que va més enllà de la mera interpretació arqueològica dels paraments però que té la mateixa finalitat: esclarir una qüestió no del tot ben resolta, al meu parer, en la bibliografia existent.

El segon tema és de caràcter col·lateral, un comentari sobre la intervenció realitzada recentment des del punt de vista de la conservació-restauració. Una actualització final sobre l'estat del monument que tracto des de la meua formació en restauració mes que en arqueologia.

De la hipòtesi sobre els baixos relleus de la façana:

Arran de l'estudi de les restes de l'església monàstica ha destacat la quasi nul·la presència d'elements decoratius en contraposició amb la presència dels baixos relleus a la façana principal. Per això s'ha considerat convenient analitzar un possible significat d'aquests relleus partint de la base que l'explicació actual no resulta del tot satisfactòria.

Metodologia:

El procediment pel que fa als baixos relleus de la façana és el mateix seguit fins ara:

¹ Originalment havia usat sobretot la paraula ordre, variant moderna de la paraula orde des del s.XVI segons figura a diferents fonts com ara la Gran Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana per l'entrada orde, que inclou l'accepció 3a "*SOCIOL Compendi de regles i lleis inspiradores i aglutinants d'una societat, i subjecció a aquestes mateixes regles i lleis*" (GDEC, 2019) i que vindria a correspondre a un ús més col·loquial de la paraula orde. Tot i això ha estat finalment substituïda aquesta paraula *ordre* per orde on s'ha considerat convenient i quan no es corresponia a una transcripció d'un text on originalment figurava *ordre*.

establir els fets coneguts

creuar-los amb les dades obtingudes a través de la observació.

cercar discrepàncies.

Plantejar noves hipòtesis cas que les existents no resultin satisfactòries.

Si la hipòtesi vigent no acaba d'encaixar amb les dades que tenim es planteja una hipòtesi diferent i es cerquen proves que la corroborin o la refutin. Les teories actuals proposen que aquests relleus tenien una finalitat decorativa o, de tenir significat, responien a una causa d'àmbit local. A partir de la consideració que cap de les dues interpretacions casen del tot amb la informació de què disposem, es planteja la possibilitat que la causa i el significat no sigui local, per la qual cosa cal trobar un altre indret amb els mateixos baixos relleus o molt similars en un context equiparable (semblança en tipus de relleus, similar cronologia, en tipus d'edifici, en localització, etc...). L'aparició d'un cas similar però inconnex refutaria la hipòtesi vigent de la causa local per als dos indrets, però obre la porta a que existeixi una connexió i l'una sigui causa de l'altre, amb què a la fi arribem a la mateixa explicació que ja tenim però amb una imitació en un cas respecte de l'altre: podem tenir una causa local ja explicada en una i una còpia decorativa en el segon, que a la fi respon a la causa local del primer.

Per descartar aquest cas d'influència o d'imitació cal aleshores comprovar que es tracti d'institucions inconnexes. I trobar, si és possible, més localitzacions amb baixos relleus similars que descartin la coincidència sincrònica casual (on dos motius d'origen local coincideixen en el temps). I analitzar cada nou candidat de forma individual, veure si es compleixen els criteris d'equiparació (similitud del tipus de relleus, similar cronologia, tipus d'edifici, localització, ...), descartar de nou causes locals i veure si hi ha algun element de connexió diferent al plantejat que pugui donar lloc a una hipòtesi diferent a la proposada.

De l'anàlisi de la intervenció en l'àmbit de la conservació- restauració.

Metodologia:

Per analitzar la intervenció tractarem de verificar que es va efectuar correctament, de tal manera que cal conèixer quins eren els límits previs establerts, l'actuació posterior i

veure si aquesta s'adequa amb el que es preveia. L'anàlisi seria més senzill si existís un informe d'execució, però no és el cas.

Així que per fer-ho:

primer s'estableixen els fets, que en aquest cas són els requisits plantejats per dur-la a terme en els projectes i informes, junt amb les lleis, criteris i normes vigents abans de l'execució. Això inclou l'estat previ del monument.

Després s'observa la intervenció realitzada. En aquest sentit centrem l'anàlisi en l'àmbit de la conservació restauració, no en l'arquitectònic, partint de la base que es tracta d'una intervenció restauradora, no d'una obra arquitectònica.

Finalment es contraposen els fets coneguts, que són els projectes i les lleis, amb les dades obtingudes de la observació de l'obra executada tal com ha quedat.

I es comprova si casen o apareixen problemes i/o discrepàncies. Si no hi ha problemes es dona per bona la idea que tot és correcte.

Si existeixen problemes cal plantejar la hipòtesi que les coses no s'han fet bé.

Des del punt de vista de la conservació-restauració, això es pot corroborar experimentalment si no resulta prou evident a partir de la observació. L'anàlisi en aquest treball, en principi i en aquest aspecte, no pretén més que comprovar l'estat de la qüestió i deixar potser una porta oberta a possibles futures noves indagacions en el cas que apareguin discrepàncies. Queda la porta oberta per tant, també, a la refutació de la hipòtesi plantejada com a conclusió.

Exempció de responsabilitat

En aquest treball existeix l'ús d'informació extreta de publicacions de diversos autors però he procurat sempre fer-hi referència explícita tant com m'ha estat possible. Es notarà que en algunes pàgines hi ha diverses referències a un mateix autor, tot assenyalant que els arguments o la informació exposada en prové.

He realitzat treballs anteriorment per a assignatures en estudis de la Llicenciatura en Història de la Universitat de Barcelona, la Llicenciatura en Belles Arts de la Universitat de Barcelona, el Grau en Conservació i Restauració de la Universitat de Barcelona i el Màster Oficial d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Existeix una falta d'ètica en publicacions científiques anomenada autoplagi, consistent en la utilització d'informació ja publicada pel propi autor en una nova publicació com si es tractés d'informació nova. Dins de la falta ètica que suposa l'autoplagi hi ha excepcions, com són el *fair use* o ús legítim (U.S. Copyright Office)², doctrina de drets d'autor als Estats Units entre els quals figura l'ensenyament i la recerca. Un altre excepció és l'avís explícit (ROIG, 2010) de que ha estat realitzat aquest reutilitzament en algunes parts. És a dir, si una informació ja ha estat publicada, encara que sigui obra del propi autor, fer-ne la cita prescriptiva.

En aquesta tesi existeixen fragments de treballs previs fets mi per a assignatures dels meus estudis. També hi ha fragments del meu TFG del Grau de Conservació Restauració i del meu TFM del Màster en Arqueologia. Considero que no es tracta d'autoplagi per què en el cas del TFM, aquí s'aprofundeix i s'actualitza informació prèvia ja recercada per mi mateix i no publicada en cap revista científica. De fet el propi Treball de Fi de Màster (TFM) es va mantenir en accés restringit (tot i que va circular i ser usat sense el meu coneixement ni consentiment), de manera que la informació que s'exposa en aquest treball veu la llum pública per primera vegada, si més no de forma oficial. No es pot considerar per tant un cas d'autoplagi. Pel que fa el cas del Treball de Fi de Grau de conservació restauració, es fa ús d'un fragment de recerca sobre lleis i corrents en la disciplina de la conservació restauració que no té a veure amb l'argument exposat sinó que només es tracta d'una cortesia per informar al lector d'aquesta tesi, potser no versat en la disciplina de la restauració, del seu marc legal i corrents històriques però aplicat a un contingut i desenvolupament diferents.

Donat que els fragments utilitzats són introductoris o merament informatius, però no es fa reutilització de les tesis expressades, les hipòtesis ni les conclusions considero que no es pot considerar un cas d'autoplagi. A més, al treball existeix referència a aquests treballs anteriors meus i no publicats.

² U.S. Copyright Office. Washington, D.C. ; U.S. Government. Limitations on Exclusive rights: Fair use. <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#107>

3 Presentació

Un estudi arqueològic de baix cost suposa bàsicament fer prospecció visual i buidatge de fonts documentals. El cas que ens ocupa és l'església d'un antic monestir, de manera que s'ha estudiat per sobre el territori sobre el qual tenia jurisdicció el monestir, la superfície que devia ocupar el recinte monàstic en sí i finalment s'han analitzat usant metodologia arqueològica els paraments de l'església, únic vestigi encara dempeus del cenobi.

Castells i monestirs tenien un entorn del qual depenien i al qual s'adaptaven. Conèixer-ne el territori obre la porta a entendre'n l'economia, les necessitats defensives o jurisdiccionals i pot permetre inferir les estructures ocultes sota el nivell de superfície actual per saber què podríem de trobar en una cata i si cal fer una excavació. És per això que en aquest treball es fa una anàlisi ràpida de la geografia i el paisatge corresponent a l'antiga "Quadra de Sant Genís de Rocafort", que aproximadament es correspon amb el territori jurisdiccional del monestir des del seu origen, tal com es delimita en la dotació del testament fundacional. Després es fa un resum de la història coneguda i una anàlisi arqueològica dels paraments de l'església.

Del castell al qual deu el nom el problema rau en què no se'n sap pràcticament res a part de la seva existència. Les seves funcions es poden deduir per la situació estratègica que ocuparia, però només de forma aproximada i sense que quedi del tot clar que les actuals restes fortificades siguin les corresponents a aquesta tasca. De fet, molt possiblement les restes de fortificació corresponen al monestir i no al castell, tot i que també és possible que formessin part del recinte emmurallat del castell i després es reaprofitessin pel monestir.

Per la seva banda, de la part monàstica tampoc en queda gaire cosa. Les instal·lacions estan desaparegudes a nivell pràcticament de fonamentació, quedant dempeus només l'església del monestir, les restes d'un dipòsit d'aigua i indicis del claustre i potser d'un forn de calç.

El priorat hauria comptat tanmateix amb un altre edifici sota el turó: l'actual església de Santa Margarida, que realitzava les funcions parroquials a la jurisdicció prioral i que per la seva major accessibilitat hauria gaudit d'una vida molt més llarga. La seva funció

abraçava el terme de Martorell fins al punt que n'hauria esdevingut el cementiri, cosa que encara perdura fins avui dia. Es creu que Santa Margarida és evolució d'una església visigòtica i fins i tot que podria ser on s'ubicava la *Mansio Ad Fines* esmentada als vasos de *Vicarello*.

Es considera que l'església de Santa Margarida i la de Sant Genís de Rocafort són de la mateixa època i corresponents al mateix priorat tot jugant els diferents papers parroquial i monàstic respectivament.

Aquest treball es centra en l'església cenobial i col·lateralment en les estructures de l'edifici monàstic que ens han arribat junt amb la seva relació amb el territori.

Geografia i Resum històric

4 L'entorn

En la seva doble funció de castell i monestir, el territori de Sant Genís de Rocafort té característiques diferents. Algunes atribucions són compartides però d'altres són específiques al paper realitzat en cada moment.

Així és compartida la dificultat d'accés al turó escarpat en què es troba i els problemes de subministrament derivats; en el cas del castell es busca per resistir atacs mentre que pel monestir es busca per trobar l'aïllament espiritual. Mateix atribut, funció diferent doncs. També ho serien un cert paper de vigilància, diferent però en la seva realització: el castell estaria relacionat amb una sèrie d'estructures militars de l'entorn fent xarxa visual i línia defensiva, mentre que el priorat romandria en aquest sentit una mica més sol, ja passada l'emergència de frontera. Tot i això no es pot menystenir que la fundació monàstica es realitzés per garantir la presència d'ulls a la zona.

En aquest sentit ambdós mantindrien un paper de projecció sobre el camí que du al "Pont del diable" de Martorell i que estaria en el fons de la finalitat de la seva existència: possiblement aquest camí sigui l'evolució de la Via Augusta (de SOTO & CARRERAS, 2006-2007), d'importància cabdal, i el lloc en el què es trobaria on bifurcaria cap a Barcelona. El fet que la serralada litoral i prelitoral desemboquin al mar pel Garraf tancant l'accés pel sud, però estiguin obertes en aquest punt pel congost obert pels rius Llobregat i Anoia, que coincideixen en aquest indret, fa que el pas i congost del riu siguin l'última defensa natural fins al delta del Llobregat i el pla de Barcelona (BENET i CLARÀ, 1991).

Finalment la funció administrativa seria del tot diferent: se sap quin territori cobria el priorat, aproximadament, però no el del castell, cas que tingués cap paper autònom en aquest sentit. És clar, el monestir no tindria la funció militar defensiva pròpia del castell. Papers diferents doncs però superposats.

L'entorn físic -geologia, orografia, recursos hídrics i naturals-, junt amb les evidències d'antropomorfització (toponímia ...), ens ajuda a fer una aproximació arqueopaisatgística a l'entorn i l'encaix del monestir.

Això ens pot ajudar a entendre bona part de les seves característiques, com els motius de la seva ubicació (BOLÓS i MASCLANS, 2001)³ -almenys en part- o dels materials de construcció utilitzats.

³ La distància entre fortificacions a la zona del Garraf i frontera Sud del Llobregat en aquest període era de només entre 3 i 8 km, davant dels 5 a 10 km de la Plana de Vic o el Vallés Occidental.

4.1 Del territori: geologia, orografia i hidrografia de l'entorn

L'àrea sobre la qual s'assentava el monestir es localitza avui dia a la part alta de la comarca del Baix Llobregat, a cavall entre els termes municipals de Martorell i de Castellví de Rosanes. Situat entre la falda occidental de la serralada litoral i el riu Anoia, tenia terres de bosc, de regadiu, de pastures i de secà.

Com s'observa a les imatges adjuntes (figures 7 i 8), era una àrea força extensa (unes 223 ha. aproximadament, segons càlcul realitzat amb el Sigpac).

Per a analitzar la relació del priorat amb aquest territori primer ens fixem en quina és la naturalesa geològica de la zona on s'assenta el monestir i els minerals que la componen.

Després en com és l'orografia en relació al monestir: Serres Litoral i de l'Ataix, el congost, la plana i el Massís del Garraf.

Finalment, els cursos i dipòsits d'aigua, rius Llobregat i Anoia, fonts i torrents que erosionen i divideixen el territori.

Això influencia la presència humana, que estructura i vertebrava, creant el paisatge, i que és visible en les transformacions i activitats que hi realitza.

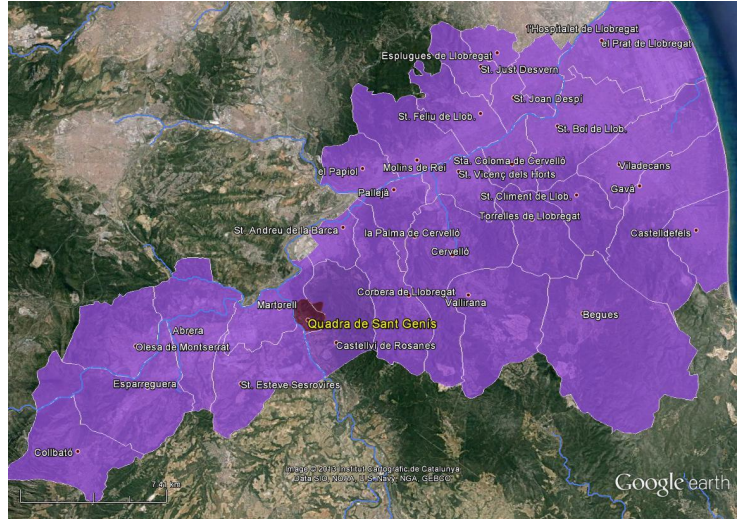

Figura 7: Ortofoto de Google Earth amb els municipis del Baix Llobregat i la superfície de la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional. Figura 2 a l'apèndix, ampliada.

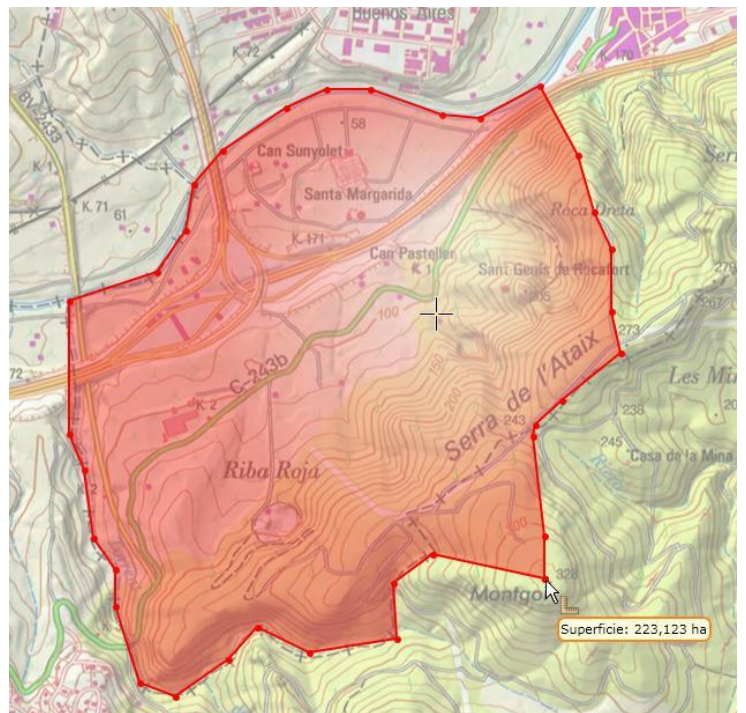

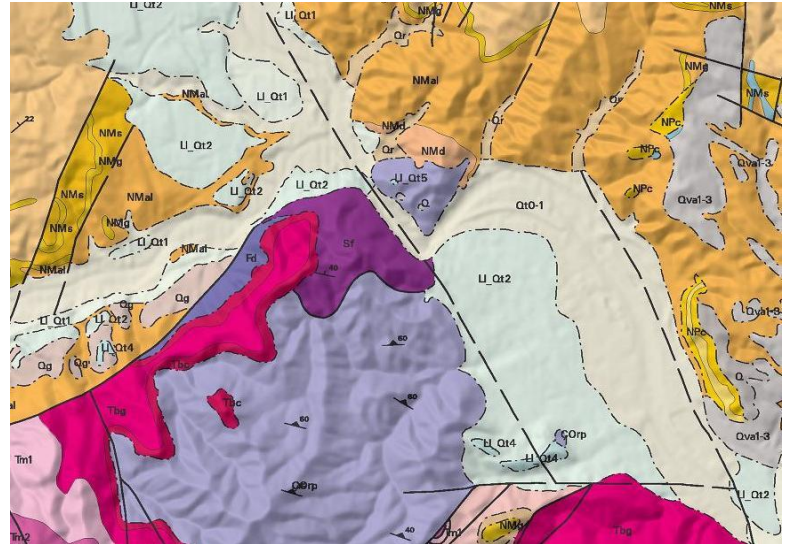
Figura 8: Mapa del Sigpac del Ministerio de Agricultura amb el càlcul en hectàrees del que hauria estat la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional.

Aquest darrer punt ja entroncaria amb la geografia i la història, com veurem més endavant (la Via Augusta, el *Limes Rubricatus*, etc) abans de l'existència del cenobi.

4.2 Geologia

Així partint del mapa geològic de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICGC, Geoíndex; Cartografia geològica, 2018)⁴, trobem que el sòl on està ubicada l'església correspon a “dics de possible diàbasi” originats al període carbonífer-permià, i que al mapa estan en color anyil senyalats amb les sigles Fd.

Això està a tocar de la Serra de l'Ataix, en dos colors fúcsia al mapa (figura 9) i amb les sigles Tbg i Tbc.

Les sigles Tbg corresponen a “alternança de gresos silícics i argiles” formant “fàcies Buntsandstein”, originades al triàsic inferior (conglomerat, diríem).

Imatge superior: figura 9: mapa geològic de l'ICGC. E=1:50000 . Ampliada a l'apèndix com a figura 1. A la part inferior, dues fotografies del sòl conglomerat (figures 10 i 11 respectivament)
Fotos: Jordi Lozano.

Les sigles Tbc, per la seva banda, corresponen a “conglomerats silícics basals”, també formant “fàcies Buntsandstein” del triàsic inferior. És a dir, de nou, conglomerats, però amb els còdols més grans.

Així doncs el turó on s'assenta l'església seria del carbonífer-permià, subdivisió de l'era paleozoica que es situaria en una forquilla, fent entre 360 i 318 milions d'anys d'antiguitat. L'aspecte, si he identificat bé el sòl, és el de pedra rogenca esmoladora

⁴ Web de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya : <http://www.icgc.cat/>

amb un estrat superior, posterior d'uns conglomerats de petits còdols com s'aprecia a les dues fotografies (figures 10 i 11).

Aquest turó tocaria pel darrera a la Serra de l'Ataix, més alta i geològicament posterior, que a la imatge correspon a les sigles Tbg i Tbc i seria del Triàsic Inferior (fa entre 250 i 249 milions d'anys). En el mapa geològic acolorit adjunt (figura 12) l'església-castell de Sant Genís aniria situada just a sota un remanent de Tbg sobre la Fd.

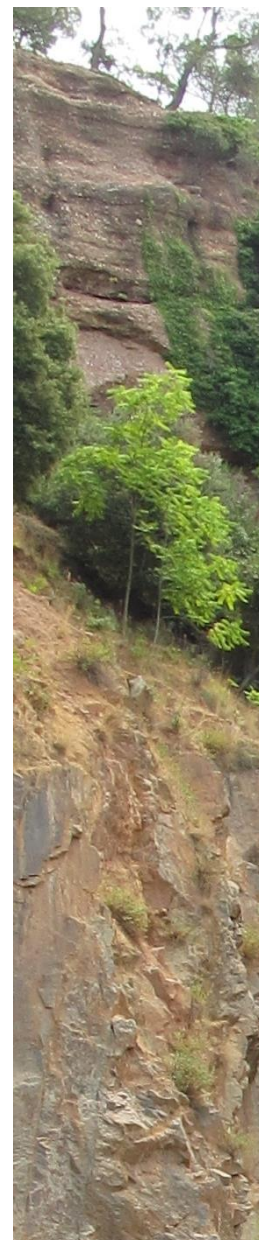
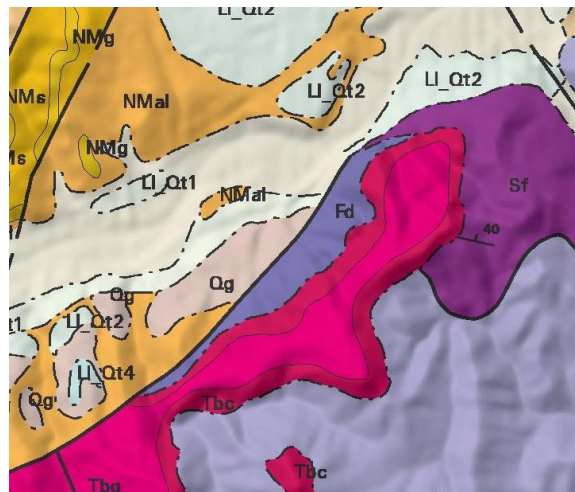
Aquest tipus de sòl identificat com a "pedra rogenca esmoladora" seria amb el que estan fetes les construccions (figura 13). Gresos i argiles compactades de gra més petit i color vermell característic.

La seva duresa també sembla més gran, si bé s'erosiona fàcilment.

La pedra doncs hauria estat transportada però no de gaire lluny. Aparentment, al sud del turó, a no gaire distància en metres lineals

(dos-cents aproximadament), es podria trobar la pedrera d'on hauria sortit el material constructiu (figures 14, 15 i 16). Es tracta d'un tall quadrat realitzat a la serra, visible en les imatges aèries, amb uns barrancs verticals de més de 30 m. d'alçada i

que té tot l'aspecte d'una antiga pedrera abandonada. Actualment està cobert de vegetació i és pràcticament intransitable. Per les fotos aèries dels anys 50 (ICGC, Vissir,

Imatge superior: figura 12; mapa geològic de la zona. Font: ICGC. E=1:5000 Ampliada a l'apèndix com a figura 1.

Imatge inferior figura 13: pedra rogenca esmoladora de l'estructura.

Imatge de la dreta: figura 14; estratigrafia de la serra de l'Ataix tallada per la pedrera. S'observa el sòl de conglomerat (tbc) a dalt i el de pedra rogenca (Fd) abaix.

Fotos: Jordi Lozano.

2018), sembla que aquesta pedrera hauria estat si no activa, almenys desbrossada fins a mitjans s. XX.

Aquesta pedrera, de funcionar en el moment de crear-se el monestir, podria haver estat explotada pels monjos i podria estar en l'origen d'altres construccions en què estiguessin implicats, com Santa Margarida, a part de complementar l'economia del monestir.

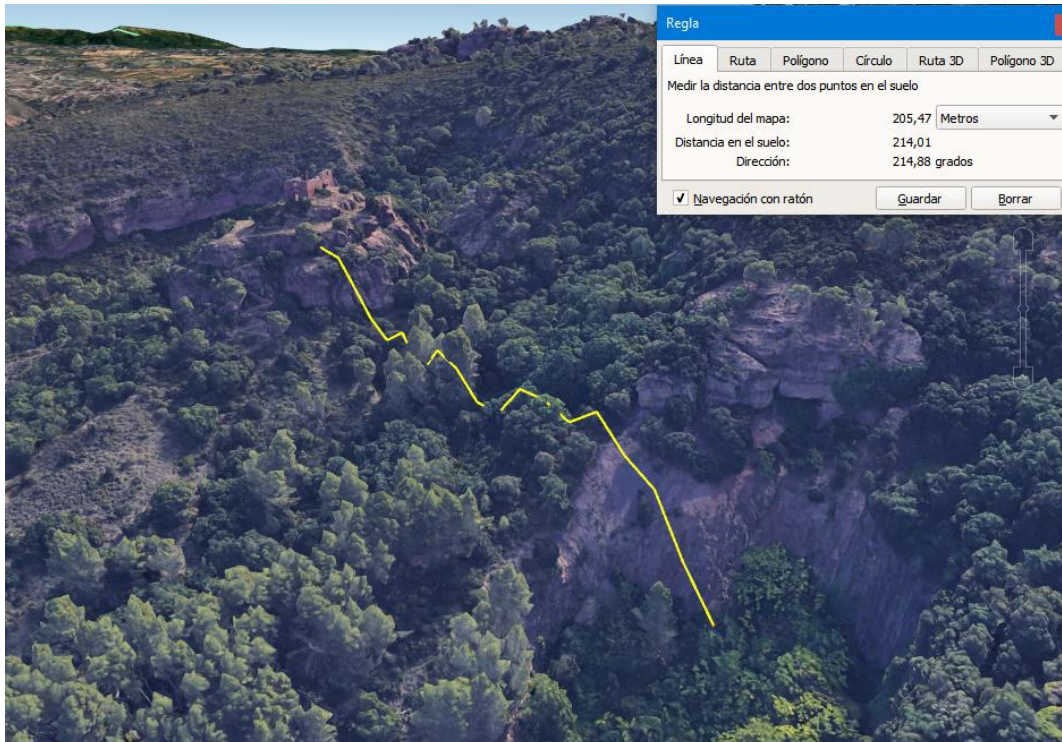

Figura 15: Imatge de Google Earth amb la distància entre el monestir (fons) i la hipotètica pedrera (primer pla). Aproximadament dos-cents metres en línia recta. A la imatge s'hi aprecia un color verd més clar a la hipotètica pedrera, segurament degut a una vegetació diferent. Establir si hi existeix un microclima no era objecte d'aquest treball.

Figura 16: Imatge històrica de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya corresponent al vol de 1956. La possible pedrera es veu desbrossada de vegetació i aparentment en ús (taca blanca de baix)
Font:
<http://www.icc.cat/vissir>

4.3 Orografia

A nivell geogràfic, com hem comentat, ens trobem a la falda occidental de la Serralada Litoral, a prop del punt on el Llobregat la talla generant el Congost de Martorell (figura 17). En el passat això feia d'aquest lloc un punt estratègic per la defensa de Barcelona (BOLÓS i MASCLANS, 2001), cosa que determina en part les funcions i la forma d'organitzar la zona. En una àrea reduïda trobem diverses torres i castells

Figura 17. Mapa físic. (BOLÓS CAPDEVILA, 1974) Editat per destacar la ubicació.

com s'observa a la figura 18. Algunes són d'origen romà (com la torre de l'homenatge del castell de Castellví). La pròpia fundació del monestir podria no haver estat aliena a aquesta necessitat defensiva.

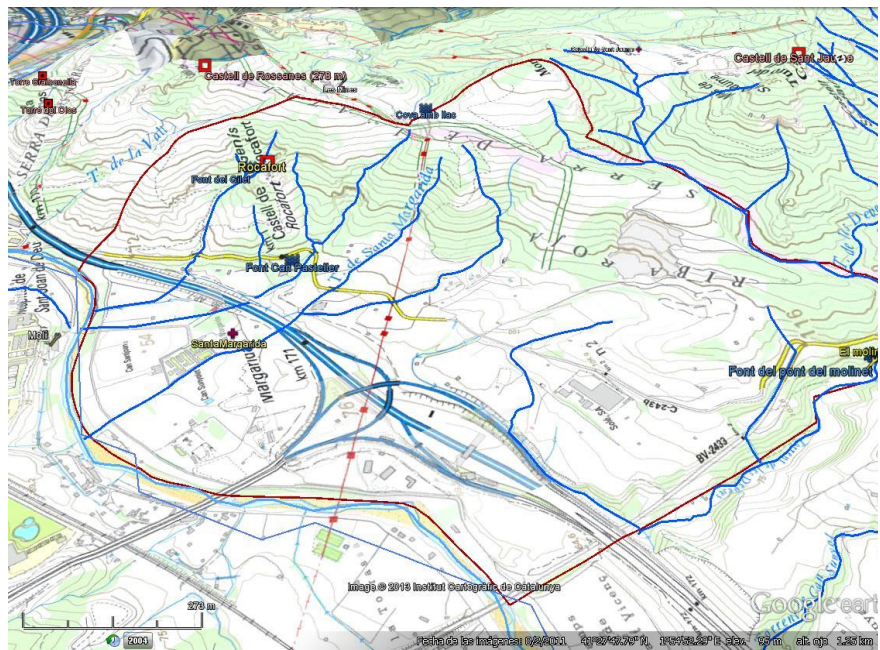

Figura 18: Mapa geogràfic amb les corbes de nivell, supersosat a la recreació en 3D de La Quadra. Fonts: mapa de l'ICGC sobre recreació de Google Earth. Dibuix dels detalls. Versió ampliada a l'apèndix, figura 3.

El monestir en sí es troba a dalt de tot d'un turó capriciosament aïllat

de la resta de la serra. A la tercera imatge, en una perspectiva en 3D, es poden apreciar les corbes de nivell. L'orografia, resultat de l'erosió de la capa superior de conglomerat i la inferior de pedra rogenca degut als cursos d'aigua de la font del Gilet i del Torrent de Santa Margarida a nord i sud del turó, va crear un retall a la serra pràcticament circular, de roca, amb parets escarpades i un únic accés natural original des de la Serra mateix, a la part menys rebaixada.

4.4 Hidrologia

Al mapa adjunt (figura 19) s'observa com el turó està situat a prop de l'afluència del riu Anoia al riu Llobregat.

Tots dos conflueixen a Martorell, on creen el congost que talla la serralada litoral i que dona accés al pla de Barcelona.

A nivell freàtic, trobem una massa d'aigua corresponent al subsol del riu Anoia, a l'esquerra de la figura

20 (ACA, 2016). Un altre corresponent a les aigües subterrànies del Llobregat (a la part superior). Totes dues recorren paral·leles al curs dels rius respectius. Pel que fa a la plana que s'obre a l'oest de la serralada litoral, entre els dos rius, no s'observa cap massa d'aigua subterrània important.

La carena de la serralada litoral en què ens trobem, per altra banda hi correspon una massa

d'aigua freàtica important –la massa més gran al mapa, a la par inferior-. És on estan el monestir i els castells de Rosanes i de Castellví i a nivell hidrològic forma part del conjunt d'aigües subterrànies del Massís del Garraf (ACA, 2016).

Figura 19. Mapa hidrològic mut. Font ICGC.

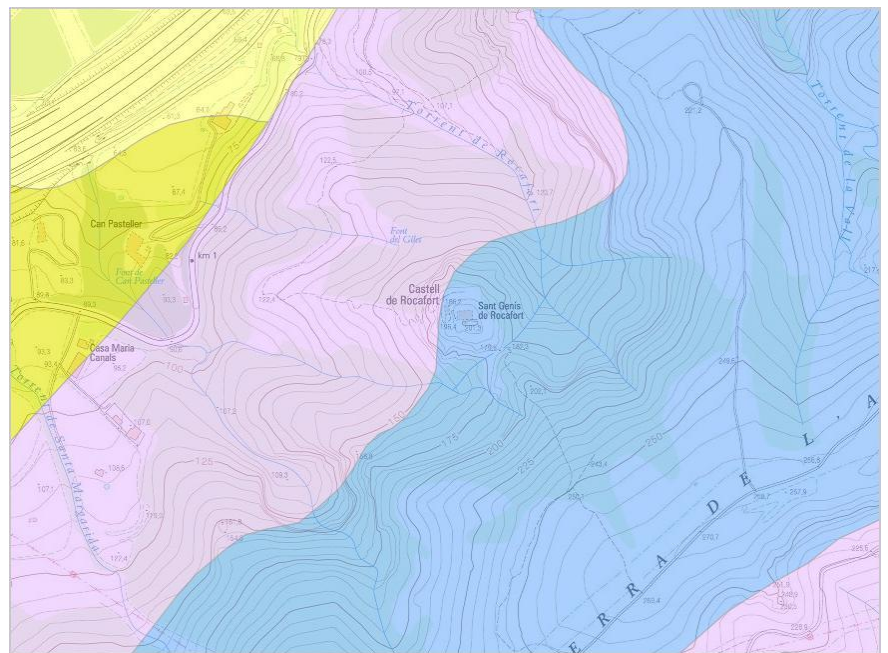

Figura 20. Mapa d'aigües freàtiques. Font Agència Catalana de l'Aigua (ACA) http://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html visitada setembre 2018. Figura 4 a l'apèndix, ampliada. El blau correspon amb aqüífers en sòl de calcàries i gresos. El rosa a aqüífers locals en sòl granític de baixa permeabilitat.

Sobre el terreny això es tradueix en la presència de torrents, mines d'aigua, fonts i brols, molt més important a la part de la Serra de l'Ataix i a l'àrea corresponent a la jurisdicció de Sant Genís que no pas a la plana que vigilaria.

A la figura 21, àrea traçada sobre la imatge aèria del Google Earth, veiem com dins del territori jurisdiccional del monestir hi ha les fonts del Gilet (o Gelet), de Can Pasterell, la del “pont del molinet”⁵ (a l'extrem sud) i una cova amb un petit llac a dins al nord.

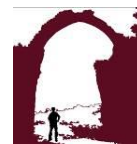

Figura 21. Traç d'àrea; ressalt dels torrents i fonts importants sobre ortofoto de Google Earth. Ampliada a l'apèndix, figura 5.

Autor: Jordi Lozano.

Els torrents importants són el de Santa Margarida, que discorre pel sud del turó fins a desembocar a l'Anoia, i el torrent de Lloreda, amb el que limita al sud i que recollint aigües de diversos torrents de la zona també desemboca a l'Anoia. Aquest darrer sembla que duia sempre aigua –motiu pel qual hi hauria hagut el molinet esmentat-, i rep el nom de Can Lloreda, una masia desapareguda al s. XV.

⁵ Topònim que apareix al plànol topogràfic de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya en la versió consultable on-line en el moment de realitzar aquest treball. Veure figura 6 a l'apèndix d'imatges.

Més al sud, encara als laterals de la serra i del Massís del Garraf, ja al terme de Castellví, observem la notable presència de fonts (sis a la figura 21) mentre que a l'oest, a l'altra banda de l'Anoia, només hi trobem el Pou del Merli (que seria un pou i no una font).

Les torrenteres i rieres que s'inclouen en mapes més acurats no han estat considerats en aquesta valoració perquè en el clima mediterrani en què ens trobem estarien igualment seques la major part de l'any. Igualment la distribució seria la mateixa.

A dalt del turó, tot i la proximitat relativa de la Font del Gilet, no hi havia cap torrent o pou proper, motiu pel qual resultaria necessària l'existència d'un dipòsit d'aigua (figures 22 i 23). En aquest sentit se n'aprecia un de força gran davant de la porta principal, al nord-oest de l'església, situat en una cota inferior però al cim del turó, dins del recinte murallat, segurament per recollir aigües pluvials.

Figures 22 i 23 respectivament. Dues imatges del dipòsit d'aigua al nord-oest de les restes, davant de la façana principal de l'església. fotos: Jordi Lozano.

És un dipòsit d'aigua de notables dimensions, de pedra i coberta de mig punt. Encara conserva en bona part l'arrebossat original, ideat per garantir l'estanqueïtat del dipòsit i la higiene de l'aigua que s'hi contenia.

Les restes d'un possible segon dipòsit al sud , a tocar del claustre, identificable pel morter encara adherit a la roca, no queden tant clares. Tot i que per a alguns autors es tractaria d'un dipòsit més petit i proper a l'àrea habitada del monestir, de fet podria tractar-se també del que queda d'un forn de calç esmentat a les fonts i que al s.XV encara estaria en bon estat (segons la informació que tenim de la visita que fa el fuster després que Joan Bolet adquirís el conjunt, com veurem més endavant).

4.5 La geografia en el context històric

4.5.1 El congost i la xarxa viària romana

Arran d'un mil·liari localitzat (MAURI, Santa Margarida. Jaciment arqueològic, 2014)⁶, l'existència del pont d'origen romà, la ruta citada als vasos de Vicarello i les campanyes arqueològiques realitzades a Santa Margarida es creu que sota de Santa Margarida mateix o als volts es podria trobar la *Mansio Ad Fines* esmentada als vasos. Una *mansio* era una parada amb habitacions, quadres per cavalls i altres serveis que oferia repòs i descans als viatgers i parada a la nit. Santa Margarida té nivells estratigràfics romans i visigots sota la construcció romànica, i la proximitat del pont fa pensar que la carretera no devia ser lluny.

La *mansio* surt esmentada a l'Itinerari d'Antoni, la *Tàbula Peutingeriana*, els vasos de *Vicarello*, (figura 24) l'anònim de Ravenna i a la *Guidons Geographica*.

El pont romà a Martorell, per altra banda, hauria estat construït per les legions romanes entre el 16 aC. i el 8 aC., dates en què les *X Gemina*, *VI Victrix* i *IV Macedonica* van fundar *Caesaraugusta* i *Barcino* respectivament, després de tornar de les guerres Càntabres.

Així, com apareix a la figura 25, la *Via Augusta* passaria per l'actual Martorell, aprofitant el tram de la

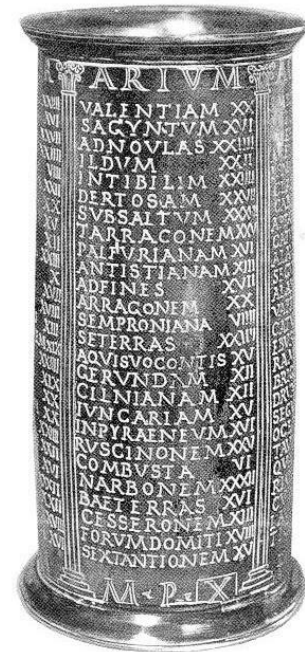

Figura 24. Imatge d'un vas de Vicarello amb la ruta al seu pas per l'actual Catalunya. *Ad fines* es troba a mig vas. (CHEVALLIER, 1997)

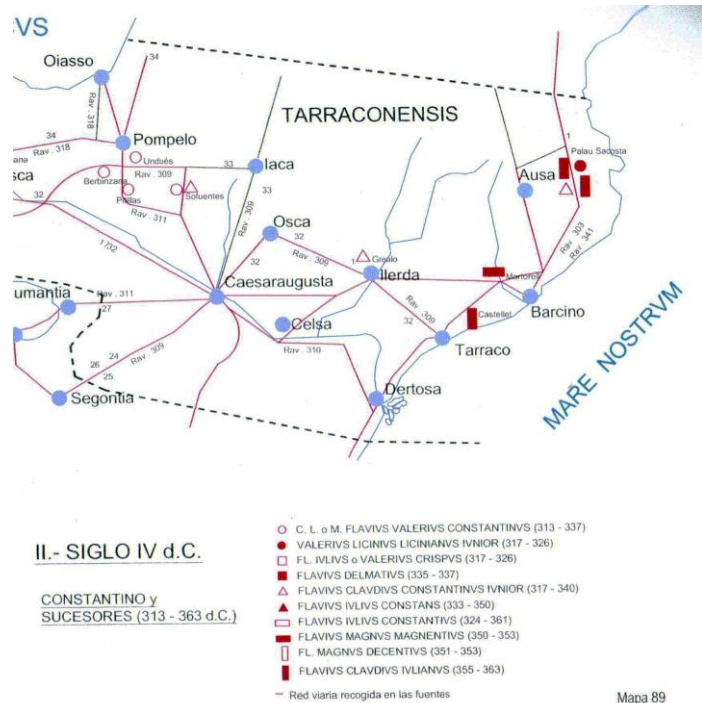

Figura 25. A la imatge s'assenyala Martorell com a probable enclavament de la *Mansio Ad Fines*. (SOLANA SAINZ, 2006.)

⁶ El text del mil·liari de Santa Margarida ha estat interpretat com a (D[omino].N[ostro]. MAGNO MAG)NENTIO [PI]O[FELICI AVG[USTO]... Ha arribat fragmentat i incomplet. Correspondria a l'època de l'Emperador Magnenci, cap als anys 350 al 353 d.C. i hauria pertangut a la Via Augusta.

Via Heraclea que bifurcaria aquí cap a la costa (ARRAYÁS MORALES, 2005)⁷.

La via passaria entre les posteriors Santa Margarida i Sant Genís, sent aquest punt cabdal per la xarxa viaria, doncs seria confluència de la ruta cap a Lleida, cap a Barcelona i cap a Tarragona, a part del pas pel pont sobre el Llobregat.

En aquest sentit A. Morales (ARRAYÁS MORALES, 2005) proposa que el topònim Martorell, documentat ja al s. XI com a *forum martorelium*, seria una evolució del terme *martyrium*, referència llatina a lloc on s'atribueix la presència de tombes de màrtirs. Com és sabut els cementiris romans es trobaven a les proximitats dels camins i rutes d'accés a assentaments o poblacions. En aquest sentit, encara avui dia el cementiri de Martorell es troba a Santa Margarida, tot i que no hem analitzat si això és així des d'aleshores.

Ja l'origen de castells com el de Castellví de Rosanes es troba en una torre romana⁸, segurament de vigilància de la carretera, i la pervivència de l'ús de les vies romanes comporta pensar que la ubicació de Sant Genís de Rocafort, fortificada, hauria pogut participar d'alguna manera en la vigilància de la posterior ruta que seguiria passant per aquest lloc o en la seva defensa.

⁷ (ARRAYÁS MORALES, 2005) p. 143-145

“parece que en el lugar donde estaba ubicada la *mansio* confluían el tramo interior de la *Via Augusta*, continuación de la *Via Heraclea*, y el nuevo ramal marítimo que, atravesando la llanura litoral layetana, conectaba la colonia augustea de *Barcino* con la red peninsular. Es posible que desde aquí partiera también una via secundaria que se dirigiera directamente a *Ilerda* sin tener que pasar por *Tarraco*. Así pues, la *mansio Ad Fines* se encontraba ubicada en una encrucijada esencial en la red viaria romana de la Tarraconense oriental.”

⁸ E-gipci. Inventari del patrimoni cultural immoble. Patrimoni arquitectònic. Element 752 Castell Vell de Rosanes.

4.5.2 El *Limes Rubricatus*

Al mapa (PAGÉS I PARETAS(1), 1992) (figura 26) s'observa com el curs del Llobregat i l'entorn de Martorell estan trufats de castells. El de Rocafort en concret està a tocar del de Castellví, per exemple. S'aprofita la defensa que els turons ofereixen per a situar-los-hi. Sempre prop del curs del riu, frontera amb els musulmans als ss. IX-X i zona d'enfrontaments i ràtzies als ss. X-XI.

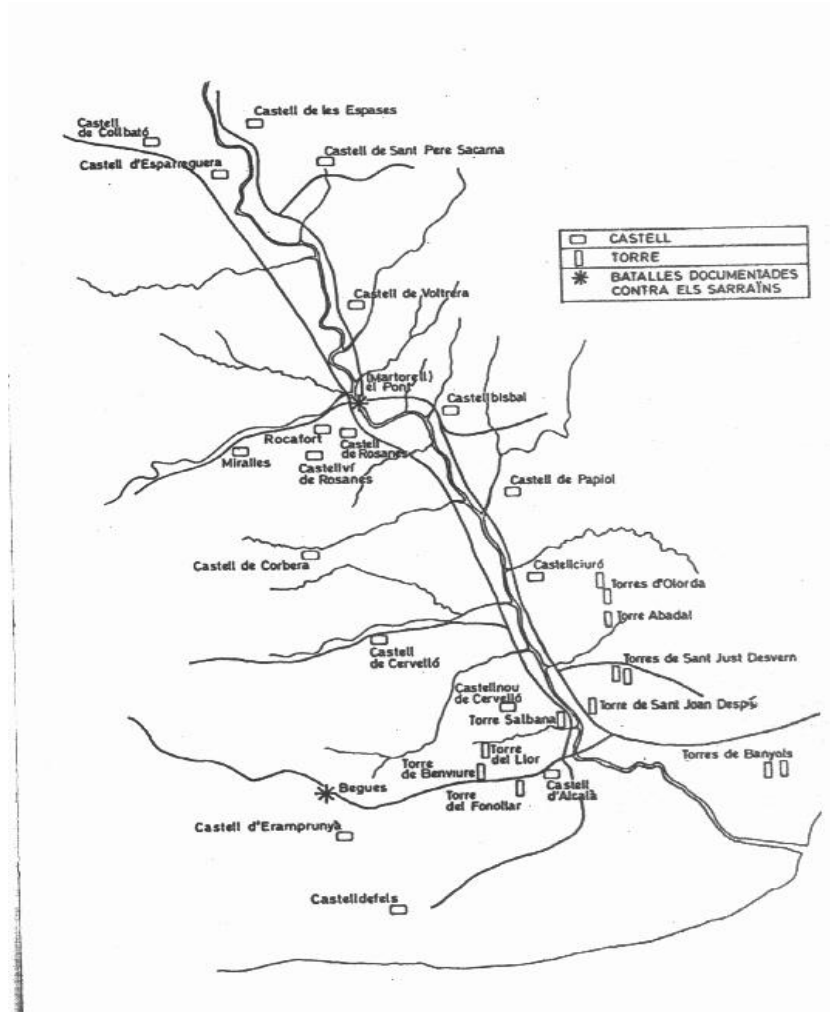

Figura 26. Mapa de les fortificacions de la frontera del Llobregat (PAGÉS I PARETAS(1), 1992).p 21.

L'alçada dels turons facilitava també la comunicació visual entre torres, però donat que estan derruïdes i que al pla no n'hi ha es fa difícil de precisar. Per això no sembla fàcil establir quines àrees dominava cada castell, doncs mateix des de Sant Genís s'obre una plana que s'allarga kilòmetres enllà, aportant una gran visibilitat, però no afavorint l'assentament de fortificacions al pla ni permetent percebre les relacions entre torres.

4.5.3 El turó com a ubicació

El desnivell físic respecte el territori que l'envolta és el motiu què estigui on és, tenint una finalitat segurament defensiva com a castell (figura 27).

Com a monestir, en canvi, es pot adduir que dins de l'esperit benedictí o cistercenc també existia la tendència a cercar llocs aïllats de la societat, sovint

elevats, per estar més a prop de Déu o almenys més lluny de la gent, entesa com a font de corrupció i interrupció de la pregària i l'aïllament propis del monacat. Amb el Cister, que pretén tornar a les arrels del monaquisme, això es dona especialment.

Fos com a castell o com a monestir, la

ubicació triada és un turó de pedra de parets escarpades, aïllat per totes bandes, com s'aprecia a la imatge de les corbes de nivell:

El desnivell respecte de les instal·lacions parroquials, corresponents a Santa Margarida, és important. Veient la segona gràfica (figura 28) es pot quantificar en uns 100 metres d'alçada en només mig quilòmetre de distància aproximadament entre els dos punts. Aquesta forta pendent hauria desincentivat l'accés a la part del turó del priorat, el seu descuit i abandó posterior, un cop els monjos ja no hi vivien.

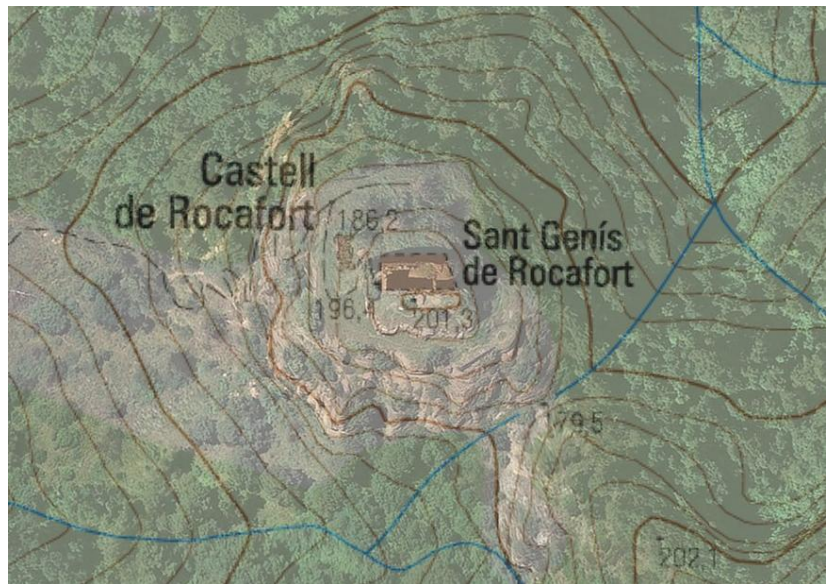

Figura 27. Imatge aèria amb superposició d'imatge de corbes de nivell. Destaca com d'escarpat és el turó on es troba el monestir. Cada corba correspon a un desnivell de 5 m. Font ICGC.

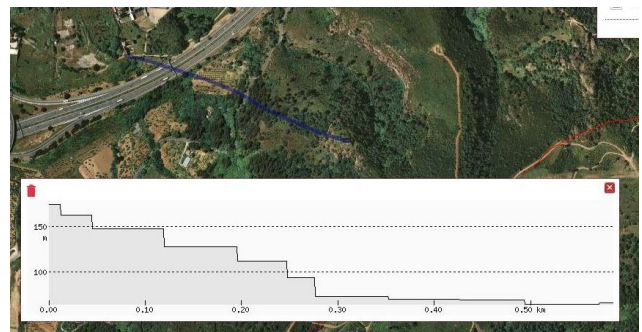
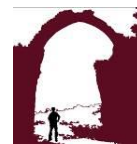

Figura 28. Distància i desnivell geogràfic entre Santa Margarida i Sant Genís. Font: Diputació de Barcelona.

4.5.4 Territori jurisdiccional

Partint de les referències geogràfiques citades a l'acta fundacional del Monestir de Sant Genís el 8 d'abril del 1042, i en base a la que després seria la "Quadra" de Sant Genís desapareguda al s.XIX ens podem fer una idea de quin territori administrava directament el monestir (BAUCELLS I REIG, 2007)⁹

A la fundació hi apareix un molí que no està localitzat. L'autor el situa fora de la jurisdicció i del propi territori dels Castellví, a la riba esquerra del riu Anoia, que correspon a Martorell. Seria sota del posterior molí paperer que ha arribat fins als nostres dies¹⁰, però resta comprovar-ho.

Amb tot, existeix un topònim com "pont del molinot"¹¹ (figura 6 a l'apèndix) dins del territori, i al límit amb Castellví, a l'àrea anomenada "el Grau", i que sembla que no s'ha tingut en compte. És a la Riera de Lloreda, que pel que sabem tenia aigua tot l'any (BAUCELLS I REIG, 2007). Potser no es podria descartar que fos aquest el molí anomenat a l'acta fundacional. El topònim molinot indicaria que no es tractava pas d'un molí petit.

A aquesta jurisdicció s'hauria d'afegir que se sap que el prior del monestir de Sant Genís, el 1294, cobrava els delmes de les parròquies de Sant Pere Sacama i Santa Maria d'Olesa (DALMAU, 1967-1979)¹², quan ja depenia de Cruïlles. Però són parròquies que no estan d'origen ni es mantenen més endavant, sent potser el resultat de l'organització territorial i econòmic dels benedictins.

Les 223 ha. (Sigpac 2015)¹³ aproximades pròpies del monestir semblen un territori escàs com per a què hi visquessin a l'entorn de cent persones al s. XIV (BAUCELLS, 1974-1977g), si bé hauria estat el moment de major població, a part del fet que no es pot descartar un mal recompte en aquell moment. A la superfície inclosa, prop de la meitat pertany a la serra i actualment és zona boscosa. Es pot pensar que havia estat conreada,

Figura 29. "Capella de Sant Joan Martorell. S.XIII.". Font: <http://www.gencat.cat>.

⁹ p. 20

¹⁰ <http://www.Turismedia.com>

¹¹ (INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA) Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, Mapa topogràfic amb copyright del 2013.

¹² p. 429

¹³ Sistema de identificación de parcel·les agrícoles. (Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Gobierno de España., 2011).

però té forts desnivells. Caldria aprofundir en un estudi arqueopaisatgístic per corroborar-ne l'explotació econòmica i el potencial productiu. Si l'explotació no girava només a l'entorn del conreu de panificables, estava diversificada i tenia un cert grau de desenvolupament (com l'explotació d'una pedrera i les aportacions econòmiques d'altres parròquies) no es podria descartar del tot aquest aparentment desmesurat nombre d'habitants. Només un segle més tard es situaria en només unes poques famílies, i una de sola a principis XIX, quan la "Quadra" queda dissolta (BAUCELLS, 1974-1977g).

4.5.5 Estat actual

El 1948 Jaume Amat realitzà un plànol de les estructures partint de les prospeccions realitzades per Isidre Clopas (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁴ (figura 30). D'una primera lectura algunes coses criden l'atenció, com ara la posició desplaçada i aparentment aïllada de les estructures militars, que ni ocupen la posició més alta del conjunt ni semblen defensar la part més accessible, que seria l'accés

actual. Això serveix tant per la torre com per el fragment de muralla amb espitlleres, que no tanca res. S'explicaria pel fet que l'accés ha estat desplaçat, i no és on era originalment. L'estranya situació de les estructures militars crida l'atenció perquè tenen les defenses enfocades a la carena de la serra i no a l'accés actual i la vall que hi

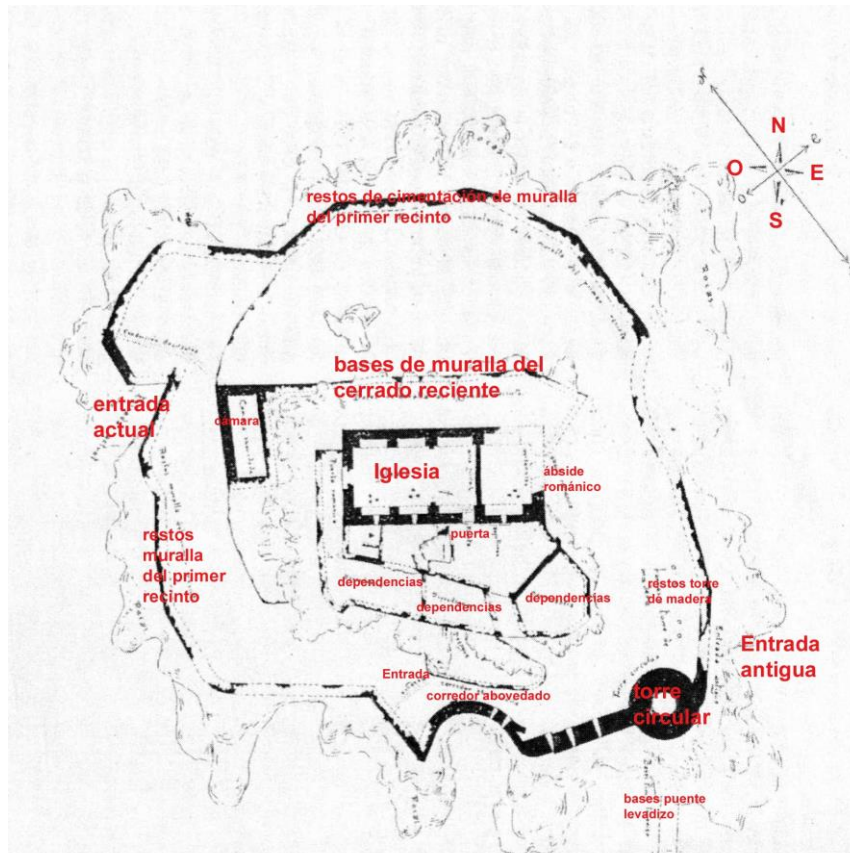
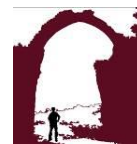

Figura 30. Plànol de J.Amat, 1948. Font: (BAUCELLS I REIG, 2007). Les lletres vermelles han estat afegides per realitzar aquest treball.

Figura 31. Recreació en 3D mitjançant l'aplicació de les imatges aèries de l'ICGC sobre l'orografia de Google Earth . S'aprecia com l'accés i el sistema defensiu és vers la carena. Autor: Jordi Lozano.

¹⁴ p. 37

ha a sota, que suposadament vigilava. Però aquesta distribució no hauria estat així inicialment: el camí actual es deu a una “restauració” de mitjans s.XX, i que accedeix al recinte trencant el perímetre emmurallat, abans completament tancat a la banda oest. Les defenses estan encarades precisament per on hi havia l'accés original, com s'aprecia a la reconstrucció adjunta (figura 31).

La torre i la muralla prenen així sentit. Controlarien l'únic punt d'entrada, que seria mitjançant algun tipus d'estructura, com ara un punt llevadís. De la hipòtesi del pont en queden un estret camí de ronda o un passadís d'accés excavat a la roca i uns forats quadrats en una roca del davant (figura 32), que indicarien la posició, la direcció i potser inclús l'eix per on transitava el pont.

Una altra cosa que també crida l'atenció és la orientació de l'edifici eclesial descrita al

plànol, i que segueix un peculiar eix Sud-est Nord-oest (veure imatge) i no sobre l'eix Est-Oest tradicional dels edificis religiosos de nova planta. Això podria fer pensar en un reaprofitament d'estructures i no en una edificació nova, obrint tot un ventall de dubtes sobre quin seria l'origen d'aquestes estructures anteriors.

Però una visita *in situ* corregeix la situació i revela l'error al plànol. L'orientació sí que és Est-oest, com es pot observar a la segona imatge, realitzada en una posta de sol equinoccial (5 de març 2011). A la fotografia (figura 33) es pot observar com la llum a l'hora de la posta és rasant i paral·lela a la paret en un moment de l'any en què el sol es pon per l'est geogràfic. A això s'hi afegeix la orientació que la

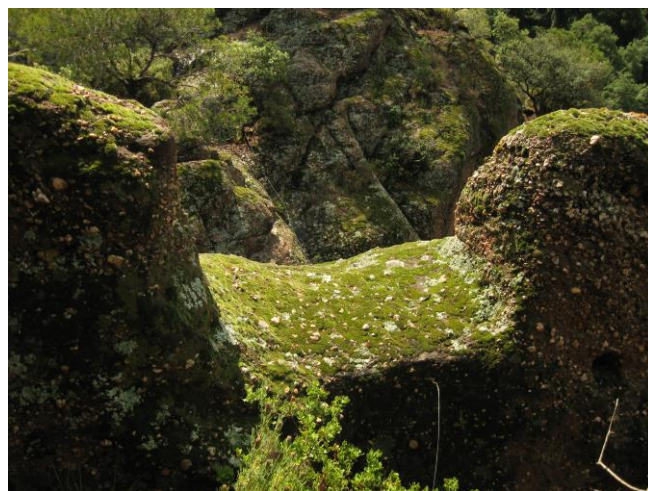

Figura 32. Forat excavat a la roca que hi ha sota la torre de la muralla. Pot ser que fons on s'encaixés un dels eixos del pont d'accés. Foto: Jordi Lozano.

Figura 33. Brúixula orientada amb façana sud al fons. Imatge realitzada a la posta de sol en l'equinocci de primavera. Foto: Jordi Lozano.

brúixola, a sota, indica (Est: dreta; Oest: esquerra).

De manera que no parlariem d'un reaprofitament sinó d'una construcció de nova planta. En aquests moments l'estat tant a l'interior del recinte com a l'entorn immediat ha estat intervingut i és objecte d'excavacions programades.

Al període 2012 – 2015 l'església del monestir ha estat objecte d'una intervenció arquitectònica de consolidació en l'àmbit de la conservació restauració. Al final del treball hi ha un apartat dedicat a analitzar breument i comentar aquesta actuació.

La zona es troba neta de vegetació alta, el camí de pujada ha estat arreglat i l'església disposa d'un tancament per tal de protegir-la d'actes vandàlics.

A l'actualitat Martorell ocupa un lloc destacat en el mapa de carreteres gràcies al seu peatge (figura 34). L'autopista, que passa per la localitat, divideix l'antic territori prioral en dos, tot dificultant la comunicació entre les dues restes, la comprensió sobre el terreny de l'antic territori que ocupava i l'accés a ambdós vestigis.

Figura 34. Imatge del *Google Earth* modificada amb text i colors per J.Lozano.

A la imatge (figura 34) s'aprecia com la presència de l'autopista separa les dues àrees. Caracteritzada per ser una via ràpida sense gaires accessos ni sortides, funciona més com un mur divisor que com un mitjà de comunicació.

La carretera que passa prop del recinte de Sant Genís direcció a Gelida (C-243B, per sota el turó) tampoc facilita gaire l'accés. Tot i això a la darrera intervenció s'ha afegit una zona per aparcar. Si la zona per aparcar-hi no està habilitada per algun motiu o té l'accés restringit, per accedir es pot deixar el cotxe sota l'autopista, on hi ha el desviament cap al cementiri. Caminar pel lateral de la carretera i on comença un camí ample, a mà esquerra, començar a seguir el camí sense abandonar-lo. Millor no entrar al bosc perquè és molt perdedor i està brut, amb vegetació espessa. Just sota el turó és el moment de començar l'ascensió, però millor si es compta amb alguna mena de mapa o foto aèria. El camí final ha estat netejat i ampliat, però cal vigilar amb les relliscades.

També crida l'atenció el fet que Martorell tingui el seu cementiri a Santa Margarida. Això s'ha vinculat amb el fet que Santa Margarida seria el lloc on es localitzaria la *Mansio Ad Fines* i per tant localització de població més antiga, que tot i desplaçar-se hauria continuat usant el mateix camp sant.

Sense dubte inclús les actuals distribucions agràries revelen una concentració de línies entorn de Santa Margarida, tot indicant (veure imatge del Sigpac¹⁵ figura 35) la presència de població radicada al centre de la confluència de les línies.

Amb tot es fa difícil veure com les propietats s'organitzaven abans que la presència d'unes infraestructures com l'autopista i el peatge, de gran envergadura, partissin el territori. En tot cas sembla clar que prop de Santa Margarida o al seu mateix lloc havia hagut alguna mena de nucli

–masia, o el que fos- amb prou importància com perquè part de les línies divisòries de les parcel·les agràries tendeixin a confluïr-hi. De fet ens ha arribat fins avui dia una masia en aquesta ubicació.

No es la única interpretació: també es podria deure a la

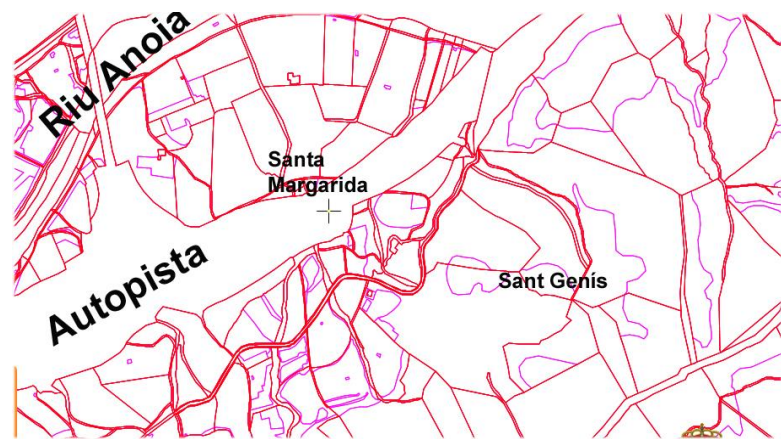

Figura 35. Distribució parcel·laria actual d'acord amb la base de dades del SIGPAC. S'observa una certa focalització de les línies cap a l'àrea que actualment ocupa Santa Margarida.

presència del riu, que porta a que les parcel·les de regadiu siguin més estretes perquè són més cotitzades, junt amb la influència dels desnivells orogràfics. En tot cas no era l'objecte d'aquest treball analitzar a fons la distribució parcel·laria més enllà de veure què passa amb les immediacions del monestir de Sant Genís, dalt del turó. Per la parcel·lació no sembla que hagi estat objecte de divisions (o ha sofert una concentració parcel·laria), segurament degut als marcats desnivells i la quantitat de pedra en superfície.

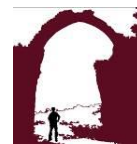
Pel que fa a sedimentacions posteriors el fet que les estructures siguin dalt d'un turó no només les exposa especialment a l'erosió eòlica o hídrica, si no que a més n'evita l'acumulació de dipòsits vinguts de cap altre banda. Només les pròpies estructures

¹⁵ (Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Gobierno de España.)

ensorrades haurien generat els rebliments que colmaten i oculten les dependències monàstiques junt amb l'aportació de la capa vegetal i la seva acció de fixació de gasos atmosfèrics.

Així doncs la potència estratigràfica no hauria de ser gaire potent ni excessivament complexa, composta segurament de terra, pedra, potser guix de paret i també potser restes de tovot. A l'interior de les tombes sí que és possible que s'hi trobin acumulacions d'origen eòlic, que seran de gra molt fi.

5 Identificació de les restes i història derivada

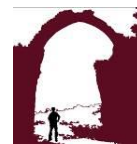
A les instal·lacions monàstiques de Sant Genís de Rocafort no s'hi ha excavat fins dates molt recents de les quals no disposem dades a l'hora de realitzar aquest treball. La identificació es fonamenta en la interpretació de les fonts documentals i en la posterior adscripció al priorat de Sant Genís, junt amb l'església de Santa Margarida. Tot i això l'origen encara no és clar del tot. Queden alguns punts foscos sobre el període fundacional però que oficialment es consideren "llegendes" (BAUCELLS, 1974-1977e). Per una banda es diria que a l'avui anomenat Castell de Sant Genís sí que hi va haver un castell, però les restes arquitectòniques que es poden observar correspondrien al Priorat de Castellví, tot i que el nom que li escauria més és el de *Priorat de Sant Genís de Rocafort* (BAUCELLS, 1974-1977b).

5.1 Context inicial

Un cop Barcelona va ser presa per Lluís el Piadós el 801, el problema era a l'amenaça que la proximitat del Llobregat i la seva funció de frontera produïa sobre la ciutat comtal. Per mantenir el domini estable de la ciutat calia que aquest s'acompanyés a la vegada del control sobre el Pla de Barcelona i el del Llobregat, encara massa exposada si no es dominava també l'altra riba. El curs baix del Llobregat era "el camí obligat d'Hispania a la Gàl·lia a través de Barcelona [...]" (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁶. Els musulmans tenien places fortes a la dreta del Llobregat, un cop caiguda Barcelona. Una d'aquestes era Sant Boi (que s'anomena *Alcalà* fins ben entrat el segle XIII), i una podria haver estat Castellví de Rosanes.

Ja al segle VIII es lluitava per dominar la riba dreta del Llobregat. "Ho sabem per un precepte de Carlemany atorgat a Aquisgrà [...] (cap el) 795 a favor d'un fidel seu, Joan Hispà, que havia vençut els sarraïns [...] al *pagus* de Barcelona [...] en un lloc anomenat el Pont [...]". Aquest topònim "només podia ésser referit a Martorell". Així que potser ja des d'aquestes dates hi havia fortalezes a la zona.

¹⁶ p. 20

Havien passat més de cent anys i encara lluitaven en aquesta àrea cristians i sarraïns. Ibn al-Faradi i Ibn al-Abbar, biògrafs musulmans, parlen el 898 de la batalla de *Bighash* que sembla que es pot identificar amb Begues, camí de Barcelona.

El domini definitiu de la dreta del Llobregat sembla que no hauria estat fins al darrer quart del IX o primers anys del X, en què s'organitza el poblament a Cervelló; “no sembla gaire versemblant que Cervelló hagués estat cap de pont únic a la dreta del Llobregat. [...] els comtes de Barcelona [...] havien d’haver ocupat els castells de Castellví de Rosanes i Sant Boi[...]” (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁷. Així, al temps del comte Guifré, la vall baixa del Llobregat ja era frontera fortificada, marca.

Martorell degué ser un centre d’especial enfrontament, pel seu pont i pel congost, sent lloc de pas de gran importància. Sabem, s’ha esmentat anteriorment, que s’hi devia lluitar ja des del segle VIII però no se sap el moment en que passà a mans dels comtes catalans. Martorell, és a dir, el pont i la rodalia, devien ser incorporats ja amb la presa definitiva de Cervelló i Castellví de Rosanes. Castellví és documentat ja el 963.

Quan el 985 Al-Mansur atacà Barcelona, la ruta d’entrada va ser per Martorell; “[...] [pels] tractats de pau amb Còrdova, que implicaven [...] la destrucció de les fortificacions de les fronteres [...]”. (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁸

Així que al segle X a la zona de Martorell ja es podrien haver aterrat fortaleses que després no s’haguessin tornat a aixecar.

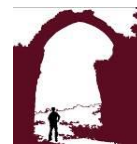
El fet que Martorell fos un lloc tant important a nivell estratègic; que hagués estat durant tant de temps i des de tant antic un lloc d’enfrontament i línia de defensa fortificada, amb torres i castells, semblen prou indicis per considerar que un topònim com Rocafort, ja documentat al segle X abans de la construcció del monestir, sigui indicatiu de la presència d’una fortalesa prèvia.

5.2 Fundació

D’aquesta zona i d’aquest pas es considera Castellví la fortalesa més important, per què controla l’entrada a la comarca des del sud. Ja en època romana hi havia una torre, convertida en nucli del castell de Castellví, que seria volada en finalitzar la guerra de successió (primer quart segle XVIII). Foren els senyors de Castellví els fundadors del monestir de Sant Genís de Rocafort, que convertiren en panteó familiar.

¹⁷ p. 25

¹⁸ p. 31

Sigui conegut de tothom que jo, Bonfill Guillem, senyor de Castellví, i la meua muller Sicarda, alhora i conjuntament, en nom del Senyor, som donadors al Senyor Déu i a sant Genís, màrtir de Crist, l'església del qual és situada al comtat de Barcelona, dins el terme de Castellví de Martorell. Donem al Senyor Déu i a l'esmentat màrtir cases i corts, aïllades o sobreposades, amb rierols i torrents, entrades i portes, estables de bous i latrines, torxes i sobretorxes. Igualment donem a l'esmentat màrtir terres i vinyes, conreades o ermes, horts i hortaltes, *triales et vindalaria*, amb arbres de diferents espècies, fruiters o que no lleven fruit, conduccions d'aigua i desguàs, i amb totes les fonts. Totes aquestes coses es troben al comtat de Barcelona, dins els termes del sudit Castellví. A mi em pervingueren per dret dels meus pares o d'altres maneres qualssevol i a la meua muller li pervingueren per la desena part o per altres drets qualssevol. Totes aquestes coses tenen els termes següents: de la banda de llevant, des del Congostell s'enfila fins al cim de la serra i continua pel cim de la serra que hi ha entre Rosanes i Rocafort fins al Montgoig. Des d'allà continua fins a Bena Sestis, per on corren les aigües a l'hivern i en temps de pluja, de llevant cap a tramuntana. A migjorn limiten amb la Bena i el terme continua des d'allà cap al grau i davalla cap al torrent que hi corre. A ponent limiten amb Lloreda i des d'allà el terme continua per la riera de Lloreda fins al mig del riu Anoià i des d'allà continua pel mig del riu fins al Congostell. Tot el que tenim o hem de tenir per algun dret dins els quatre termes esmentats, ho donem a Déu i a l'esmentat màrtir, i del nostre dret ho transferim al dret i al domini del Senyor Déu i de l'esmentat màrtir, amb les seves entrades i sortides, amb els delmes i les primícies i totes les oblacions, amb els tractes i les moles i els drets d'exacció, amb tot allò que pertany a totes les coses esmentades sota qualsevol condició, ordre o manera i que es pugui dir i anomenar amb paraules humanes, perquè els qui serveixen Déu en aquest lloc puguin fer-ne des d'ara el que vulguin tal com ho fan amb la resta de presents fets a les esglésies. De tal manera que cap senyor ni castlà ni cap persona de Castellví ni de Rosanes, sigui de l'ordre que sigui, no tingui damunt totes les coses abans esmentades, ni senyoratge ni drets d'exacció ni domini, sinó que tot ho reservem als qui serveixen Déu en aquest lloc. De la mateixa

manera, hi afegim com a donació nostra el molí amb tots els seus estris, amb la conducció d'aigua i desguàs i amb tots els drets que pertanyen d'alguna manera a aquest molí, tal com es puguin dir i anomenar amb paraules humanes. Igualment donem a aquest lloc els drets de pastura i de fer llenya i tots els altres utilitatges, en els prats, les pastures, les aigües i les garrigues de tot Castellví i Rosanes i en tots llurs termes, de manera que ningú des d'ara no gosi ni pretengui mai allunyar-los-en ni posar-los obstacles. Aquells, però, que (...) arribassin a qui serveixen Déu en aquest lloc totes les coses esmentades com a pertinents al servei de Déu, que no tinguin llicència per a treure d'aquest lloc ni la totalitat ni una part de totes les coses abans esmentades, ni per a alienar-ho de cap manera, sinó tan sols per a tenir-ho i posseir-ho i fruit-ne al servei de Déu i dels qui habiten en aquest lloc. Tanmateix, totes les coses susdites són sota la custòdia i defensa d'aquell que tingui Castellví. Però si un servidor de qualsevol o una persona d'estament intentava trencar aquesta donació o alterar-la en alguna cosa, o si gosava anullar-la en part, que tot seguit ell mateix, juntament amb tots els qui col·laboressin amb ell d'una manera tan nefària, sigui anatema i (...) de la comunitat cristiana (...) percutit amb el càstig (...) i tot servidor de l'ordre diví que pretengui estar en comunió amb ell, que sofreixi també amb ell la condemnaçió eterna i, confús per sempre, es consumeixi en el càstig.

Aquesta carta de donació ha estat feta el dia sisè dels idus d'abril de l'any onzè del regnat del rei Enric.

Signatura de Bonfill Guillem. Signatura de Sicarda, dona. Nosaltres que hem fet i signat aquesta donació i hem pregat als testimonis que la signessin. Signatura de Raimon Rigul. Signatura de Menor. Signatura d'Albert. Signatura de Mos... Ramon. Signatura de Guillem Bernat. Signatura de Bonfill Renau. Signatura de Riculf, levita. Radulf, levita. Signatura de Bernat Umbert, bisbe. Signatura de Robert Ramon. Signatura de Guillem Ramon. Signatura d'Hug Saula. Signatura de Ponç (...). Signatura de Ponç, sots-diacon, que ha escrit això i totes les coses abans incloses.

(Traducció: JBS)

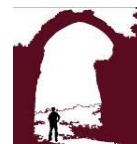
Figura 36. Traducció del text en llatí de la fundació del monestir de Sant Genís de Rocafort. (PAGÉS I PARETAS(2), 1992) Pàg. 374 El document original es va perdre i el que ha arribat als nostres dies és una còpia.

Els Castellví es documenten per primer cop el 940 per mà de Sendred, nebot de Guifré III

i ambaixador a Còrdova (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁹. Va ser el seu nét, Bonfill Guillem, que va regir la baronia del 1042 al 1075, qui amb la seva esposa Sicarda va fundar el monestir.

Com es veu a la traducció del document (figura 36), la fundació del monestir de Sant Genís de Rocafort va ser duta a terme per Bonfill Guillem de Castellví el 8 d'abril de 1042. El fet que a la fundació del monestir se n'esmenti el topònim (Rocafort) demostra que aquest és anterior a la fundació. De fet, als primers temps se l'anomenà Sant Genís de Castellví. La pervivència del topònim anterior i el seu significat –“roca fortificada”– indicaria que allò que denomina (un castell) és anterior al monestir (PAGÉS I PARETAS(2), 1992).

¹⁹ p 48

5.3 *Jurisdicció monacal i conflictes.*

Tenim poca documentació de Sant Genís com a monestir des de la seva fundació fins al pas a la dependència del monestir de Sant Miquel de Cruilles (Empordà) al segle XIII. Fundat com hem vist el 1042, el 1084 tenim una donació de Sicarda (esposa del fundador) i la referència a un tal “Abat Pere”, marmessor de Ramon Guillem el 1058 (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)²⁰. El fet que no es digui d'on era Abat semblaria indicar que ho era del mateix Castellví, i per tant no feia falta.

L'hereu de Bonfill, Guillem Ramon I, consolidà el monestir dotant-lo, a la seva herència el 1110, de dos-cents sous per a la seva construcció i dotació. L'ordre d'aquesta herència fou donada ja a l'església de Sant Genís. Apart se li anirien afegint a lous i masos, sent el monestir com a panteó familiar, el preferit per a les donacions de la família. La mort de Guillem Ramon I es situa cap al 1126 (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)²¹. Així que l'ampliació de l'església del monestir, com s'especifica a l'herència que havien d'anar destinats 100 dels sous, s'hauria realitzat en posterioritat a què els monjos hi tinguessin accés.

El 30 d'abril de l'any 1123 va ser jurat el testament d'Udalard de Rosanes a “l'altar de Sant Joan de l'església de Sant Genís”. Això confirma l'existència de l'altar –i per tant del funcionament del temple– i ens informa a més del sant a qui anava dedicat l'altar major (Sant Joan).

Es documenta la presència de monjos ja al segle XII gràcies a una denúncia: ho sabem pel plet o *Querimoniae* (GARÍ, 1984).²² de 1157. Fruit de la violència senyorial un monjo havia estat vilipendiat, violant així la sagrera del monestir. L'esposa de l'aleshores Senyor de Castellví fou també vilipendiada. Al cap dels anys el castlà de Castellvell causant de les injúries seria desposseït com a càstig.

²⁰ p 115

²¹ p. 375

²² p. 15

A.C.A. Extra-Inventari carpeta 365, doc. 3509. A.C.A. Extra-Inventari carpeta 366, doc. 4737

“[...] *conqueritur de monasterio Sancti Genesii, ubi ule nichil habet, quod est dominicus de seniore, quod tregua Dei illi fregit, et traxit unum hominem et duxit caprum et nudum ad rocham et abstulit ei omne quod habebat et postea faigavit quedam monachum huius cenobii et vilipendit eum, et postea verberabit molinario Sancti Genesii, et cum lanceam vulnerabit eum cum lanceis [...]*”

Aquestes *querimoniae* ens exemplifiquen la violència senyorial de l'època. D'altra banda aquesta violència sembla que hauria pogut empènyer la població a marxar i hauria empobrit la zona. També les terres del monestir n'haurien pogut sortir afectades. Seguint la història del Priorat de Sant Genís ens és confirmat que és panteó familiar ja des del testament de Guillem Ramon III de Castellví l'any 1176 (MIRET I SANS, 1910).

5.3.1 Evolució de la propietat

A començaments del segle XIII Castellví, per qüestions d'herència dinàstica, passa als Montcada. Aquests ja no mostraran tant d'interès en el priorat de Sant Genís, que perd aleshores els seus valedors.

Pel que fa al castell de Castellví, passa a formar part de la família Foix (29 de març de 1311 (PAGÉS I PARETAS(1), 1992))²³ amb la qual cosa els Foix eren senyors de Castellví. Van ser senyors de Castellví fins el 1394, en què en una rebel·lió contra Joan I foren desposseïts i considerada la seva baronia –Martorell inclosa- carrer de Barcelona. El terratrèmol de 1448 (SUSAGNA i Vidal & GOULA i Suriñach, 1999) acabà d'afectar greument el castell de Castellví (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)²⁴.

Ja al segle XV, la guerra civil de 1462-1472 tingué a la comarca un dels escenaris més actius de lluita, ja que la majoria de senyors feudals es declararen partidaris de Joan II. Acabada la guerra aquest recompensà els que li havien fet costat, com Lluís de Requesens, a qui cedí la Baronia de Castellví el 1474.²⁵

Acabada la guerra contra Joan II, la venda de la baronia de Castellvell incloïa la pràctica totalitat dels dominis gaudits pels Castell Vell, exceptuant Castellbisbal i el castell de Sant Esteve Sesrovires. Així a la venda entraven la vil·la de Martorell, el castell de Rosanes i, doncs, Sant Genís de Rocafort. Lluís de Requesens de Soler rebé la baronia de Castellvell en compensació als 5000 florins que havia prestat al monarca. La venda fou confirmada el 1474 per Ferran “el Catòlic” (DALMAU, 1967-1979)²⁶.

²³ p 62

²⁴ Enumeració de les estructures del Castell de Castellví, que havia estat Cort trovadoresca. Molt interessant.

²⁵ (INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA, 1995) Pàg.68

²⁶ pàg. 430

Tornant al monestir de Sant Genís de Rocafort, aquest havia perdut la seva independència per passar a dependre del monestir de Cruïlles²⁷, Benedictí. Des del 1282 és documentada l'actuació dels priors de Cruïlles a Sant Genís, tot i que no se sap en quin moment exacte fou annexat a Cruïlles. Amb l'annexió és el prior de Cruïlles qui dóna el càrrec de prior de Sant Genís, com és el cas de Ramon de Canonja, prior de Sant Genís fins el 1311 (DALMAU, 1967-1979)²⁸. El 1294 se sap del monestir de Sant Genís que el prior cobrava els delmes de les parròquies de Sant Pere Sacama i Santa Maria d'Olesa (DALMAU, 1967-1979)²⁹.

Sant Genís intentà –de la mà del prior Roig– deslliurar-se en més d'una ocasió de la tutela de Cruïlles –1317–. Roig va ser assassinat al cap d'uns anys (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)³⁰.

L'any 1384 el rei Pere “el Cerimoniós” va concedir privilegis al Priorat de Sant Genís (DALMAU, 1967-1979).³¹

5.3.2 La decadència fins a la secularització

Sant Genís comptava amb almenys dos complexos d'edificis: l'església de Sant Genís i el monestir per una banda i l'església de Santa Margarida i la rectoria per l'altre. La població del priorat a la primera meitat del segle XIV rondava el centenar (BAUCELLS, 1974-1977g). La parròquia –Sta. Margarida– era propietat del monestir; per això el prior rep sovint el títol de rector.

5.3.3 El lent procés de decadència monacal

Els segles XIV-XV són un moment dur per Sant Genís. El priorat tenia escassos recursos, per la qual cosa no comptava amb preveres i tindria escassos monjos –Cruïlles en prou feines en tenia per mantenir-se a si mateix–. Sant Genís comptava amb una església parroquial pròpia, la de Santa Margarida, contemporània al cenobi, per atendre

²⁷ Sant Miquel del Cruïlles, al Baix Empordà. Monastir benedictí, romànic. L'església va ser consagrada el 904.

²⁸p. 427-429. Segons la hipòtesi que situa el cenobi de Sant Genís on es troba l'església de Santa Margarida i que pren les restes del “castell” com a edifici d'origen Templari, la persecució que va rebre l'Orde Templari el 1307 hauria dut al canvi de mans del conjunt, motiu pel qual la visita pastoral del bisbe Ponç hauria trobat, el 22 de febrer de 1308, que la capella de Santa Margarida no estava atesa degudament. Això hauria estat resultat de ressentir-se del canvi de mans en aquelles dates. Seria aleshores potser que el castell hauria passat a dependre del monestir. I seria aleshores que el monestir hauria passat a dir-se de Sant Genís de Rocafort.

²⁹ p 429

³⁰ p 123

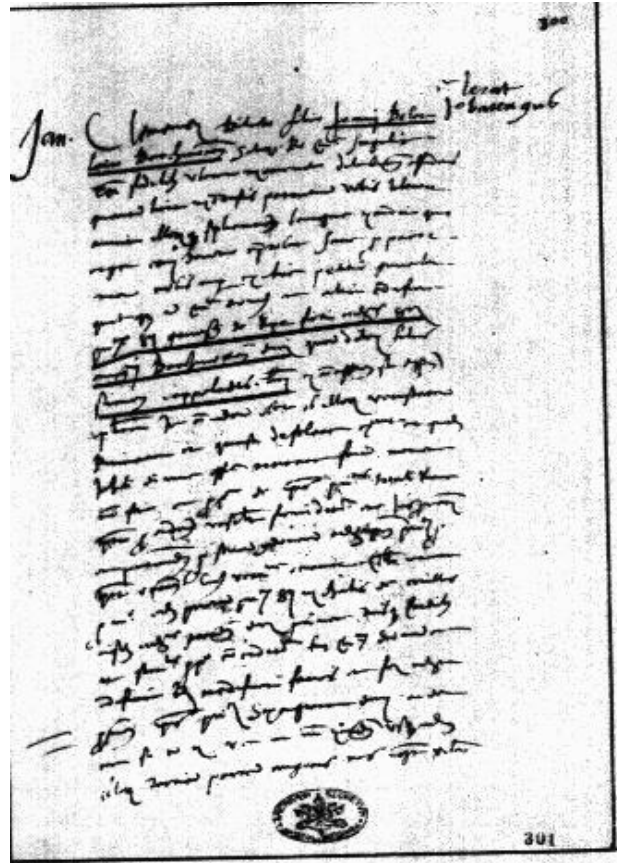
³¹ p. 429

a la població del priorat i sovint patia l'absència del vicari-rector i tot. Això va afectar a la vida religiosa rocafortana com un mal sistèmic als segles XIV i XV. Per a la feina de prevere i degut als problemes per trobar-ne, el visitador episcopal que vigilava per la bona marxa de la parròquia el 1414 facultà al prior per cridar a qualsevol clergue que trobés mentre fos del bisbat de Barcelona. Aquest problema va anar com una pilota del diocesà al monàstic sense trobar-hi solució.

Degut a això les persones del priorat van haver de buscar els serveis d'altres preveres fins a trobar-ho el més normal del món des de l'any 1438 (BAUCELLS, 1974-1977g).

La documentació episcopal, des del 1344, es centra a la ressenya de l'estat de les coses exclusivament de la mà dels visitadors i referit a la parròquia de Santa Margarida. Així podem veure l'enumeració de tot el que tenia i en quin estat més o menys deficitari es trobava per a la realització del seu servei religiós (BAUCELLS, 1974-1977a). Però només

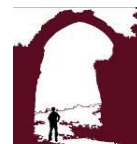
Primera plana de la butlla papal. Arxiu Vaticà.

Figura 37: reproducció de la primera pàgina de la butlla de secularització de Climent VII (1534). (BAUCELLS, 1974-1977f) localitzada al Registre Lateranenc 1609, folis 300-301 a l'Arxiu Secret del Vaticà.

sobre Santa Margarida, no respecte les instal·lacions monàstiques, que en tot cas depenien de Cruïlles.

“Els lligams de Rocafort amb el priorat de Cruïlles havien anat afeblint-se al llarg del XV [gràcies] [...] a la crisi general que s’abatia sobre tots els monestirs, de manera que tant els priors empordanesos com els abats italians, que tenien la responsabilitat màxima de Rocafort, es trobaren amb problemes [...] per a la pròpia subsistència [...]” (BAUCELLS, 1974-1977f).

La crisi general del segle XV s’abatia sobre Sant Genís. Rocafort no produïa beneficis econòmics i davant la manca de vocacions no es podia enviar ningú des de les seus

monacals per regir-lo. Va haver de fer front a la nova situació amb les seves pròpies energies, notant amb força la crisi de l'economia catalana del XV.

Tant gran fou la manca de vocacions que es feu impossible trobar un monjo que acceptés el títol prioral de Sant Genís. El darrer va ser un tal Bojons o “boyons”, que hi actuà fins el 1484 amb gran deixadesa –segons es constata de les visites parroquials a Santa Margarida que feia el bisbat–. Cruïlles continuava rebent-ne els 30 sous anuals en tribut de subjecció i protecció. Sant Genís hauria desaparegut si no fos perquè una família, des del 1484 fins el 1534, s'encarregà desinteressadament del manteniment. Tot i això, el conjunt arquitectònic del turó, molt afectat pel terratrèmol del 1448 –que feu caure les voltes de les dues esglésies, la de Sant Genís i la de Santa Margarida, i la casa dels monjos– ja no tornà a aixecar el cap (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)³².

El prior de Cruïlles Jaume Mai feu una visita al monestir el 1535. El seu testimoni és eloqüent:

“Sobre [...] [el] presbiteri creix una grossa olivera i el terra és enrajolat. Una porteta oberta al parament de migdia dona al convent, del qual resten només tres arcs.”

Es descriu una construcció subterrània

“rodona, a manera de presó, i a la banda nord i una mica apartada del temple, una cisterna que cal reparar. A mitja costa hi ha un forn de calç i de teules que encara funciona”.

Un fuster testimonia com estava Sant Genís abans de 1551:

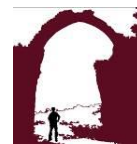
“les sglésies eren descubertes y plenes de barsés, y que no.y havie lloch per que s.i pogués celebrar missa ni hi havie retaule ni lloch per fer habitació” (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)³³.

5.4 Secularització i redreç

Als anys vint del segle XVI es va fer càrrec del priorat un clergue del bisbat de Barcelona per mantenir serveis religiosos secundaris i a través de frares agustinians fer missa els dies de precepte. Convençut al cap d'un temps de la relativa importància del priorat va convèncer un comerciant amic seu perquè el comprés i en gaudissin comprador i beneficiat. El comerciant, Joan Bolet, s'adreçà a Roma per tal que li fos

³² p. 376

³³ p 125

concedit el dret de patronat a canvi de restaurar els edificis i dotar-los del necessari per a les celebracions. El papa, Climent VII, ho va acceptar (24 d'abril de 1534; Figura 37).

Així el Papa atorgà el dret perpetu i hereditari de poder presentar la persona idònia per al benefici al bisbe de Barcelona que el confirmaria com si es tractés d'una nova fundació. S'anotà que si no aconseguia augmentar les rendes en un terç no gaudiria del dret a presentació, que continuaria en poder del prior de Cruïlles. A la bibliografia actual es considera que la Butlla adscriu "erròniament" el priorat de Sant Genís a l'Orde Agustí (enlloc del Benedictí) com a exemple de l'oblit que ja pesava sobre el cenobi.

Joan Bolet va fer reparar "*les dues esglésies*" (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)³⁴, reparar la casa rectoral i arreglar el camí que pujava a Sant Genís. La imatge, però, seria traslladada a baix (si és que mai va ser a dalt), desplaçant a la de Santa Margarida. A dalt va manar fer un retaule i una imatge de la Mare de Déu. Se sap per un plet interposat pel monestir de Cruïlles el 1551. S'hi explica per mà d'un testimoni com n'era d'abandonat fins el 1535 i les milleres que Joan Bolet fa fer tant a Sant Genís com a Santa Margarida:

"ha fetes bones y noves portes ab ses bones tancadures als dos portals, y ha la feta neteiar per quant estava bruta i plena de molta brossa y roques".

El nou prior precisa:

"ha fet la coberta de dita sglésia tota de nou, exceptat un poco de volta que ja y ere, és ver que la dita volta la ha feta argamassa de tal manera que vuy no s.i plou com solie; la cuberta de dita sglésia es y la ha feta de jàceres bigues y de fulles y de teulas molt bé i honradament, y també feu aplanar de dintra de dita sglésia algunes roches que hi havie [...]" (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)³⁵

A partir de Joan Bolet s'inicia la llista de patrons laics del priorat dita ja "quadra" de Sant Genís. La llista de clergues beneficiats de Rocafort es registraren als llibres de *Visites pastorals* al segle XVI, i la resta, des de 1571 a 1785 als llibres de *Col·lacions* de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Priors laics i patrons seculars serien els màxims responsables de la marxa del priorat secularitzat (BAUCELLS, 1974-1977c).

³⁴ p 124

³⁵ p. 126

5.5 L'evolució a l'abandonament

Des del tercer quart del segle XVI, amb un prior dit Savila, s'inicia la moda de l'allunyament físic dels priors. El priorat veu aleshores com perd la propietat de béns que els hi són propis –un molí a mans de Martorell el 1741, per exemple–.

Els candidats presentats pels propietaris acostumen a tenir una prebenda al bisbat que els allunya de Sant Genís. Només un pagès hi havia a Rocafort quan va prendre possessió el darrer dels priors, Pere Pau, que com els seus antecessors unia el càrrec amb una prebenda de canonge a la seu barcelonina.

Amb l'acabament dels priors s'acaben les visites pastorals i les notícies dels propietaris fins a Josep Poch, el 1851. De les actes dels visitadors al segle XVI es desprèn que el priorat –Santa Margarida– estava bastant ben proveït d'elements materials i litúrgics. Els edificis monàstics no entraven a consideració dels visitadors. A les visites de 1584 i fins 1596 es considera que els edificis del priorat –rectoria i Santa Margarida– requerien de reformes urgents a fi d'evitar l'ensorrament. Això requeia sobre els habitants de la única casa (1581), composta de dues persones o famílies (1588) (BAUCELLS, 1974-1977d). Un costum establert entre el prior i el rector de Martorell evitava que Santa Margarida quedés desproveïda del tot. Cinc o deu parroquians tenia Santa Margarida i alguns devots a Sant Genís. Amb el temps, el sant, que s'havia trasmutat de lloc, acabaria per perdre la preferència devocional que passaria a na Santa Margarida.

La missa dominical, en una pràctica que ja venia recaient en frares de La Casa de Déu, amb els què pactava cada prior des del segle XV, continua fins al XVIII. Aleshores ja era considerada Santa Margarida pràcticament com una part de la Parròquia de Martorell, dintre de les actes de la qual continua esmentada en algunes visites fins que hi fos esmentada com a simple ermita. Els visitadors es limitaven ja a donar un simple esment a les visites, sense cap interès ni esforç a enfilarse a Rocafort.

Cal assenyalar una peculiar menció que es fa del Castell de Rocafort referit a començaments del segle XVIII, en temps de la Guerra de Successió:

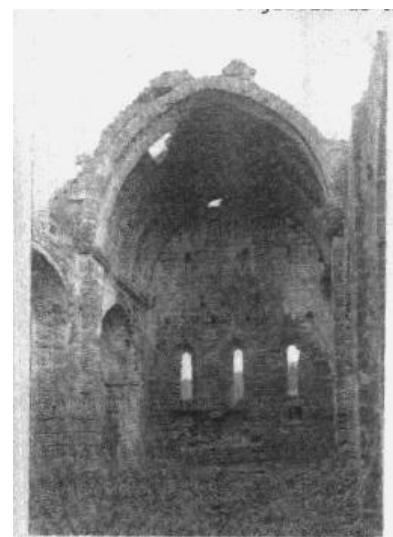
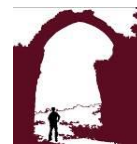

Figura 38. Àbsis de l'església de Sant Genís de Rocafort abans del 1928. (CLOPAS i BATLLE, 1991) pg. 24.

“el 19 de julio de 1713 el ejército real, mandado por el duque de Pópuli, pasó por nuestra villa (Martorell) en dirección a Barcelona. Parte de él, sin embargo, estableció cuartel general en nuestra población. El viejo castillo de Rocafort, lugar de resistencia, fue volado con pólvora, respetándose únicamente la iglesia” (DALMAU, 1967-1979)³⁶

Aquesta menció però és d'origen poc contrastat en el moment d'escriure aquest treball. És conegut que un castell fou volat amb pólvora a la zona, però no pas el de Rocafort sinó el de Castellví de Rosanes. Si s'hagués volat Rocafort, el que s'hauria fet saltar hauria estat el que quedava del recinte monàstic i del seu perímetre emmurallat.

5.6 De la jurisdicció civil als nostres dies

El fet que fos considerat Sant Genís com a parròquia amb terme propi i límits definits i precisos sota la figura de *quadra* arriba fins al XIX, en què s'aboliren “els senyoriis anacrònics i feudals” (BAUCELLS, 1974-1977e). Als habitants de la quadra se'ls va preguntar i es decantaren per integrar-se a Martorell, mentre que, donat que no s'havia renovat el càrrec prioral, fou diluïda la parroquialitat de Santa Margarida i el rector de Martorell quedà com a responsable únic i directe, amb obligació de vetllar per la conservació del que ja aleshores era només el temple de Santa Margarida. Amb la integració a Martorell la gent s'interessà de nou per aquests rars edificis dels quals se'n desconeixia la història. És així com començarien les llegendes sobre el passat Templar entre els vilatans, donades les creus de la família Castellví. A principis del segle XIX, l'església de Rocafort encara subsistia i estava dedicada a Sant Jaume Apòstol. El modest retaule fou destruït amb motiu de les revoltes del 1835.

Quan a finals del segle XIX hi arriben excursionistes es fan ressò d'aquestes llegendes i ens descriuen l'estat en què es trobava. El 1884, visitaven Santa Margarida, en part enrunada (MASPONS I LABRÓS, 1886)³⁷:

“la primera meitat sols conserva les parets i l'entrada [...]. La segona meitat està coberta i forma capella [...] i té dos altars per banda: el de la dreta dedicat a la mare de Déu dels Dolors i el de l'esquerra a Sant Genís; l'altar major té per patrona a Santa Margarida”.

Al cap de poc pujaven fins a Rocafort, que:

³⁶ p. 430. Referint-se a Isidre Clopas.

³⁷ p. 130 - 132

“era dels Templaris” [...] “construït per dita Ordre prop del camí, com á encarregada de la vigilància del mateix y salvaguardia dels passatjers” (MASPONS I LABRÓS, 1886). [...] després de la dissolució de la Ordre, se troba que passà als frares de St. Benet de Barcelona.”

Tot i que sabem que els monestirs Templers a la Corona d’Aragó van passar a ser gestionats per Ordes com l’Hospitaler, però no el Benedictí (FOREY, 1973).

L’església conventual estava en ruïnes i les creus (patades i inscrites dins un cercle³⁸) que varis autors ara consideren pròpies de la família Castellví i que es podien veure a les tombes del panteó familiar, haurien estat les inductores a creure que les restes corresponien als Templers. També alimentaren la imaginació les restes de fortificació al migdia de les restes monàstiques. L’absis de Sant Genís encara va arribar dempeus al segle XX (figura 38) fins que fou “destruït vilment” (CLOPAS i BATLLE, 1991)³⁹ l’any 1928 per obtenir-ne pedra.

Santa Margarida, per la seva banda, fou destruïda als primers anys de la guerra civil (1936-1939) (NAVARRO i SÁEZ & MAURI i MARTÍ, 1990-1991)⁴⁰. Després de la guerra sabem per testimonis directes que els falangistes havien pujat fins a Sant Genís amb l’objectiu de tombar el poc que en quedava. Així, a l’únic arc toral que queda dret se li havien lligat cordes per estirar i tombar-lo. Potser això era degut a l’estimació que el poble havia adquirit respecte aquelles restes.

El 1967 el seu darrer propietari, el senyor Pau Sendrós i Roig, va fer donació a la vil·la de Martorell de les restes de l’església de Sant Genís de Rocafort i del seu entorn (CLOPAS i BATLLE, 1991)⁴¹.

La construcció de l’autopista AP2, finalment, ha trencat el terme del priorat en dues meitats, separant les esglésies de Sant Genís –dalt del turó- i de Santa Margarida.

Ja als nostres dies l’interès suscitat per les restes entre la gent del poble de Martorell va ajudar a que es prenguessin una sèrie d’iniciatives a fi d’aturar el procés de deteriorament a que estaven sotmeses. Així, a Santa Margarida es van començar a fer treballs de recuperació el 1972, quan el lloc es trobava en total abandó. Des del 1981 hi van ser dedicades campanyes anuals d’excavació dins dels programes de l’Institut d’Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona primer i de museus de

³⁸ Patades tot i que Pagés i Paretas les descriu com a potençaes. (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)

³⁹ p. 24

⁴⁰ p. 128.

⁴¹ p. 24

Martorell més endavant, amb el suport de l'Ajuntament de Martorell, la Generalitat de Catalunya i del Centre d'Estudis Martorellencs (NAVARRO i SÁEZ & MAURI i MARTÍ, 1990-1991)⁴² (MAURI, L'ús dels sistemes d'informació geogràfica als jaciments arqueològics: l'exemple de Santa Margarida de Martorell, 1997).

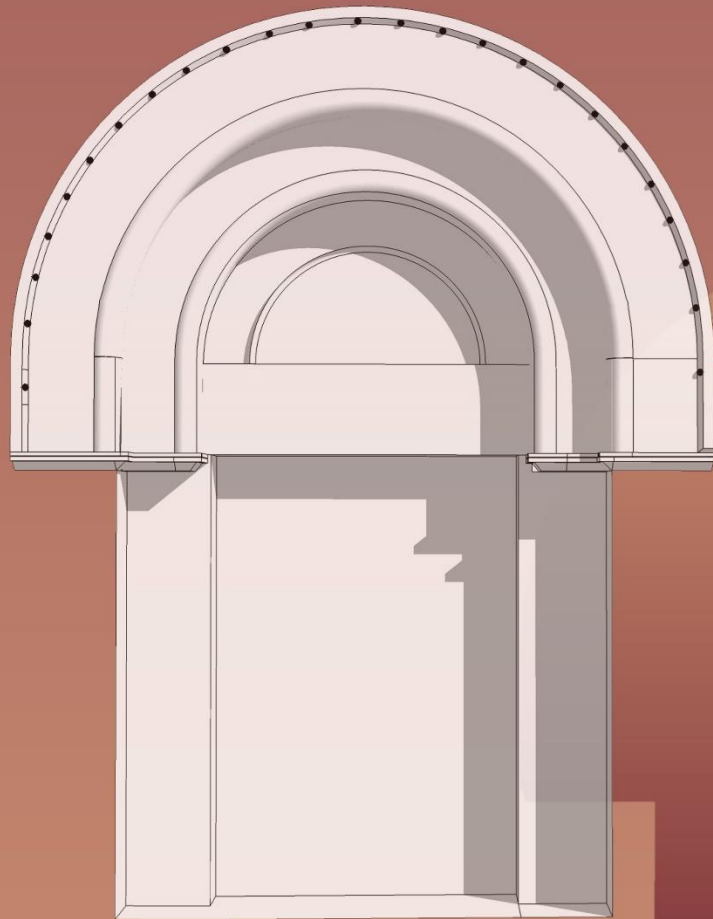
Més recentment, ja posterior a l'inici d'aquest treball i arran de la realització d'un Pla Director per part del Departament de Patrimoni de la Generalitat a finals del 2011, s'han realitzat tasques de neteja, consolidació dels paraments de l'església, prospeccions i un programa de campanyes d'excavació arqueològica. Les novetats que aportin vindran a confirmar o refutar les hipòtesis plantejades en aquest treball.

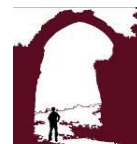
⁴² p. 123-128;

Anàlisi arqueològica

6 Descripció de les restes de l'església de Sant Genís de Rocafort

L'arqueologia de camp consisteix en l'anàlisi directa dels vestigis o restes a investigar, un cop establertes les relacions amb l'entorn i vinculacions amb el passat mitjançant tota mena de mapes i bibliografia diversa.

L'arqueologia de camp sense excavació es serveix del mètodes de prospecció. Un anàlisi estratigràfic sense excavació es pot fer partint de les estructures visibles existents i mirant de treure'n una evolució a partir de l'observació de les diferències de color, material, forma, etc.

En aquest treball l'anàlisi estratigràfic de les estructures es focalitza els paraments de l'església: les tres façanes externes i les respectives cares internes. Aquestes són la façana nord, la façana sud i la façana oest o porta principal, i les parets internes nord, sud i oest. La façana est, no analitzada, es corresponia amb l'absis però va ser volada el 1928 i en prou feines hi queden vestigis per analitzar. Les estructures internes (arcs adossats, arc toral, cara interna de la façana principal) han donat sorpreses que fins ara sembla que havien passat per alt.

6.1 Descripció de les restes

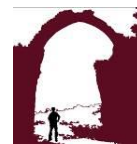
Així doncs, les tres façanes analitzades compten estructuralment amb les parts al parament exterior que tot seguit es detallen. Estan realitzades en *opus vitatum* (JEAN-PIERRE, 1994)⁴³, en línies de pedra tallada, rectangular, en files horitzontals, però irregulars. La pedra és rogenca esmoladora, segurament obtinguda a la pedrera localitzada prop del monestir(*). Els múltiples forats que hi ha a les tres façanes no han estat considerats com a estrats en sí mateixos, que serien negatives en general, ja que haurien estat realitzats en el mateix moment de la construcció i amb una funció estructural pròpia del mur, ja fos per ventilació del propi mur o per facilitar l'ancoratge de bastides, ja sigui en el moment constructiu o per posteriors treballs de manteniment.

⁴³ p 267 “consists simply of arranging stones with a rectangular outline and of equal height in horizontal courses; it is in effect isodomic or pseudo-isodomic construction on a small scale”

Es corresponen per tant a la mateixa unitat i al mateix moment que el propi llenç del mur, formant per tant la mateixa unitat.

Tot i això s'ha designat un grup de negatives com a conjunt estratigràfic a la paret sud per la seva importància a l'hora d'entendre el conjunt: les que s'interpreta que servien per sostenir l'embigat d'estructures adjacents. El seu origen estaria en el mateix moment constructiu que el conjunt de la façana i els elements a que farien referència, les bigues, no existeixen ja, però a diferència de les negatives per ancorar bastides o ventilar, que es poden considerar que són elements pertanyents al mur, el sentit de les negatives d'embigat d'estructures adjacents no es troba en el propi mur sinó en un element estructural desaparegut i no existirien si aquestes estructures no hi haguessin estat. Cal doncs tenir-los en compte com a element a part.

6.1.1 Paraments de la banda nord

6.1.1.1 Descripció de la façana nord

La façana es veu com un pany de paret llis, sense estratigrafies aparents i que es podria interpretar com d'un únic moment constructiu. Tot i que a simple vista no s'aprecia queda la meitat d'una finestra d'una sola esqueixa a l'extrem est, que coincidia amb el lateral nord de l'absis primitiu. Hauria estat una finestra d'una esqueixa, amb una dovella i amb carreus ben escairats. La secció actual de la paret coincideix amb l'eix vertical de la finestra. No es distingeix la presència de cap altra obertura tipus porta o finestra addicional a l'estructura. No és estrany en època romànica l'absència d'obertures que donin al nord.

No s'aprecia cap mena de decoració.

Es veu perfectament (figura 39) com l'estructura descansa directament sobre la roca, sense fonamentació. Si haguessin existit d'altres estructures anteriors amb les mateixes característiques, el seu arrasament seria difícil de documentar.

Figura 39. Façana nord. Foto Jordi Lozano.

Les alineacions de forats de la façana es semblen correspondre amb l'embigat de les cobertes d'alguna mena d'instal·lació annexa, però això és només hipotètic. També es podrien deure a l'ancoratge de les estructures de fusta del moment en què va ser construïda o tenir una finalitat de ventilació.

A la part superior destaquen tres estructures que estarien relacionades, aparentment aïllades i en ascensió vertical. S'interpreta com la base del que devia ser un campanar

d'espadanya. L'aparent inexistència de cap torre campanar al conjunt monàstic abonaria aquesta hipòtesi. Una posterior anàlisi ho confirma. Així, dels tres elements mencionats, l'estructura central té una petita cornisa decorativa (figures 40 i 41) ; la de la banda oest mostra una incisió, per la part superior, que és on es recolzaria el jou de la campana. A l'estructura que dóna a l'est s'hi aprecia l'arrencada de la corba de l'arc d'un dels ulls del campanar

Figura 40
Interpretació
d'estructures a
la façana nord.

Imatge Jordi
Lozano.

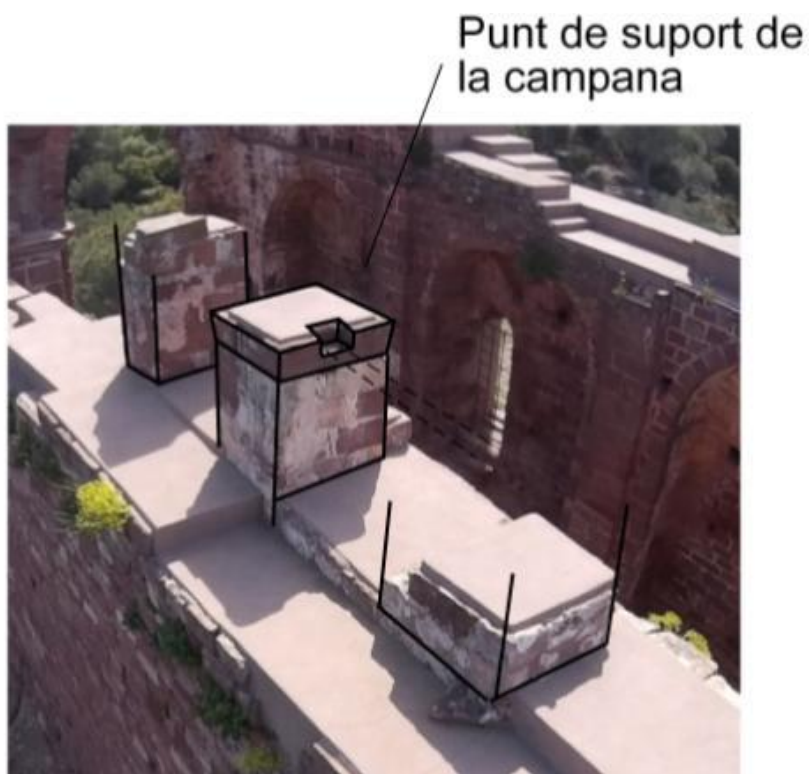

Figura 41
Interpretació
d'estructures a
la façana
nord.

Imatge Jordi
Lozano.

Cal destacar que aquest campanar no dona a les instal·lacions monàstiques sinó a on residia la població, encarat vers la banda on hi ha Martorell. És un dels motius pels quals es pot plantejar, com serà explicat més endavant, que en aquest monestir es podria haver seguit originàriament la Regla de Sant Agustí enlloc de la de Sant Benet, ja que, com ens recorda Ma. Teresa López Guereño:

“ para Dimier uno de los rasgos que diferencia la arquitectura premonstratense de la cisterciense es la presencia en aquella, de campanarios en la fachada para [...] los fieles” (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992)

La referència als Premonstratencs està relacionada amb la Regla de Sant Agustí en el sentit que com a Orde es regien per aquesta regla. La ubicació d'aquest campanar no implica que els monjos fossin Premonstratencs (LAWRENCE, 1989)⁴⁴ però sí que ens parla d'una sintonia ideològica amb la seva regla. Això s'aprecia en altres característiques com ara l'absència de decoració, com veurem més endavant. La mateixa mentalitat es podria trobar doncs en els qui van planificar la construcció de Sant Genís.

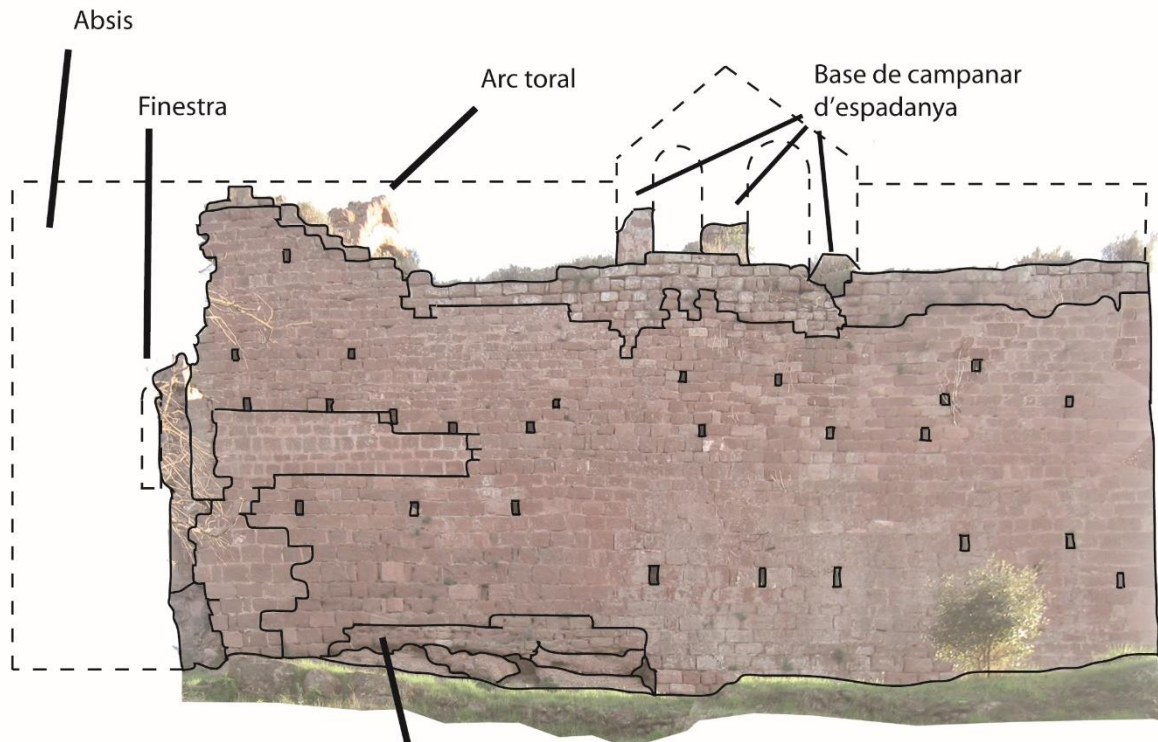
Tampoc s'observen contraforts o altres estructures pròpies de l'arquitectura romànica. La paret és ben recta, i a les cantonades la roca està molt ben tallada i escairada.

⁴⁴ Com a tal, l'Orde Premonstratenc és posterior a la fundació del monestir. La sintonia ideològica es podria deure en el fet de partir d'un origen ideològic comú: la Regla de Sant Agustí. L'Orde Premonstratenc es funda el 1115 a França i neix de la mà de canonges regulars agustins. pp. 205-207: *“la etiqueta de canónigo regular de San Agustín cubría una amplia variedad de instituciones [incluyendo] cabildos de las catedrales, [...] prioratos en poblaciones, grupos de clérigos que regentaban hospitales o que servían en la capilla del castillo de los grandes señores y [...] comunidades contemplativas de clausura en [...] lugares apartados.”*

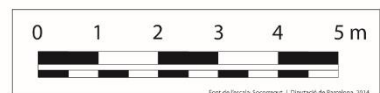

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA NORD
Descripció de les restes

L'estructura descansa directament sobre un llit de pedra conglomerada que fa de fonamentació

←
Absis, inexistent

→
façana principal

6.1.1.2 Descripció del parament nord per la cara interna

La mateixa paret a dins de l'edifici eclesial aporta nova informació.

A la part més alta del turó, ara a la banda est, trobem l'abans esmentada finestra partida verticalment d'una sola esqueixa amb la part més oberta a l'interior de l'edifici (figura 42).

Es troba al centre d'una arquivolta de mig punt que sobresurt de la paret, a l'estil d'un arcosoli però sense ser un nínxol ni tenir un sarcòfag⁴⁵. Té una funció de càrrega i alhora estètica semblant al que seria un absis lateral, però sense prou profunditat. El punt on arrenca l'arc, a la línia d'imposta, està decorat amb una motllura llisa geomètrica per l'intradós.

La paret d'aquesta secció de l'absis segueix recta vertical fins a la línia d'imposta de la volta de la nau, segurament de canó. Una altra motllura llisa, tipus de taló amb perfil en forma corba separa la volta de la paret.

Seguint direcció a la façana principal trobem la pilastra, de base quadrangular feta en carreus molt ben tallats i escairats i que és completament recta,

d'una gran qualitat. Hi descansa el primer arc toral de l'edifici, lleugerament de mig punt i encara avui dia dempeus. A l'alçada de la imposta de la volta de la nau té la motllura tipus cornisa o pestanya, com teníem damunt de l'arquivolta de mig punt, però amb una secció diferent, com de taló lobulada, més treballada.

A continuació, seguint a l'esquerra, trobem un pany de paret llis, sense arc. A banda i banda dels laterals i a la mateixa alçada hi ha el que sembla l'antic punt de suport d'un arc carpanell, com el trobem a la mateixa alçada de la paret sud, al davant.

Una nova pilastra, del segon arc toral i amb les mateixes característiques que l'anterior.

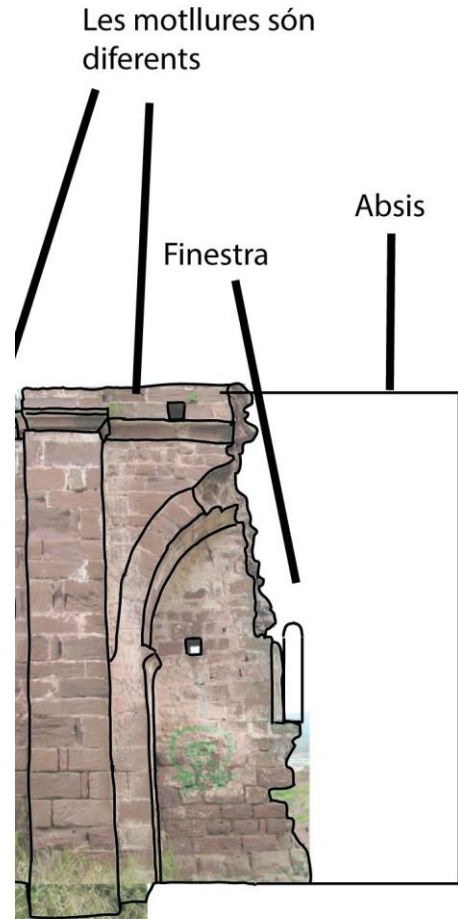

Figura 42. Paret nord. Fragment Est. S'aprecia la finestra d'una esqueixa de l'absis.
Foto Jordi Lozano.

⁴⁵ Diccionari IEC: arcosoli: m. [AR] Nínxol cobert amb una volta que s'utilitza per posar-hi un sarcòfag.

Finalment dos arquivoltes (figura 43) , una de mig punt i l'altre lleugerament apuntada també com absis laterals però sense prou profunditat potser per a realitzar aquesta funció. Els dos arcs són de característiques semblants entre ells (amplada, alçada, profunditat) amb una motllura de taló a la línia d'imposta, sense relleu aparent. Aquesta es troba a una alçada més alta que la de l'arquivolta de mig punt de l'absis, degut a que són dues tipologies d'arcs amb radis i traçats diferents. El tipus de motllura, però, és similar, també amb una secció geomètrica trapezoidal simple. Per sobre segueix la mateixa motllura de les pilastres dels arcs torals a l'alçada de l'imposta de la volta de la nau.

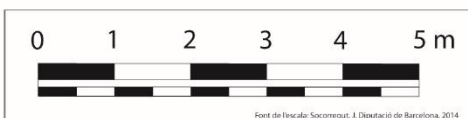
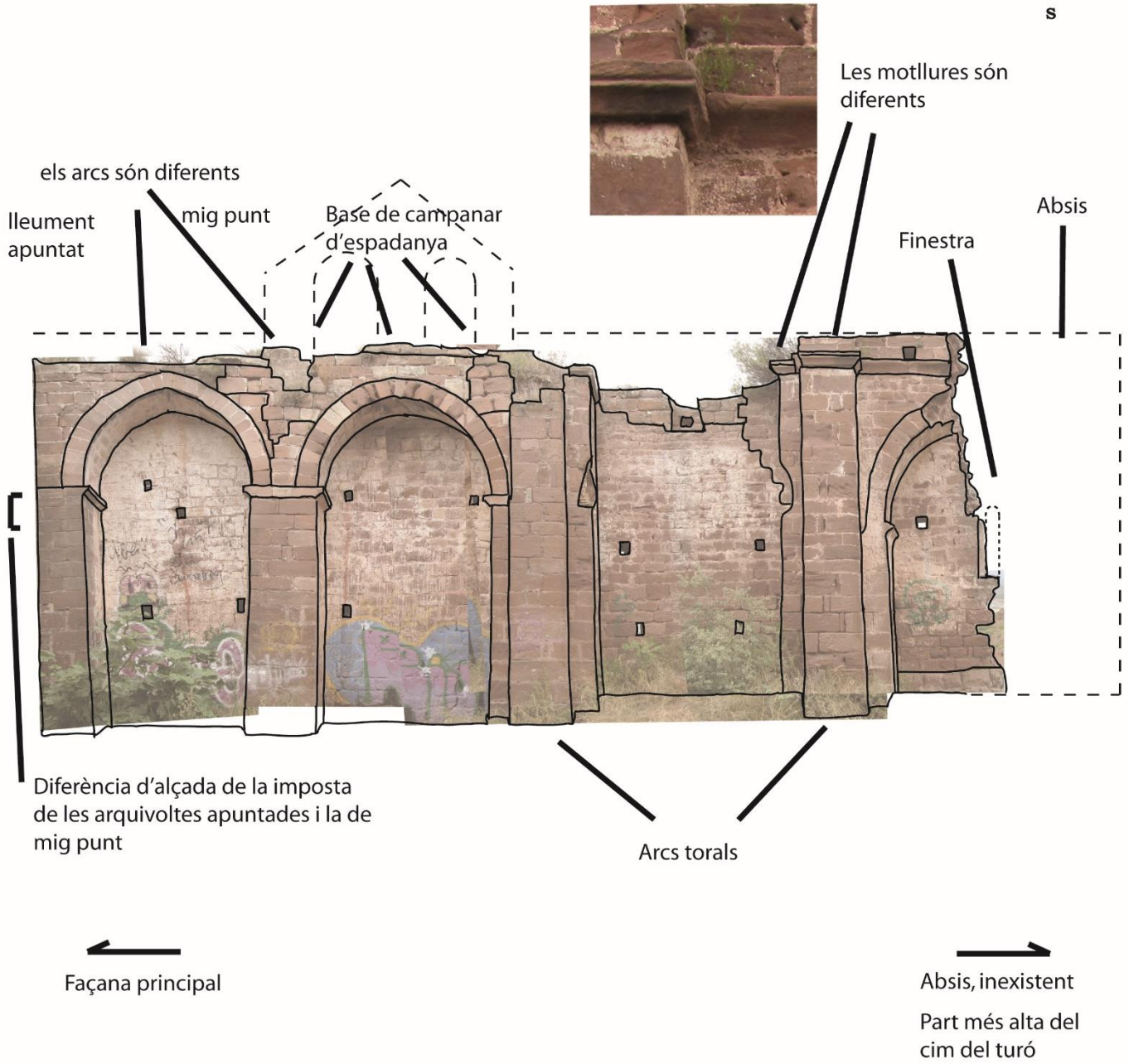

Figura 43. Parament nord, cara interna. Fragment Oest, corresponent a la nau de l'església. A la dreta de la imatge arcosoli amb arc de mig punt pur. El de l'esquerra, possiblement posterior, l'arc és lleugerament apuntat i una mica més alt. Les motlures a la base dels arcs, a l'intradós, són llises i de perfil trapezoidal, corresponents a les primeres fases constructives. En fases posteriors les motlures són lobulades.

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERNA NORD
Descripció de les restes

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.1.2 Paraments de la banda oest

6.1.2.1 Descripció de la façana

El parament oest és la corresponent a la porta i façana principal.

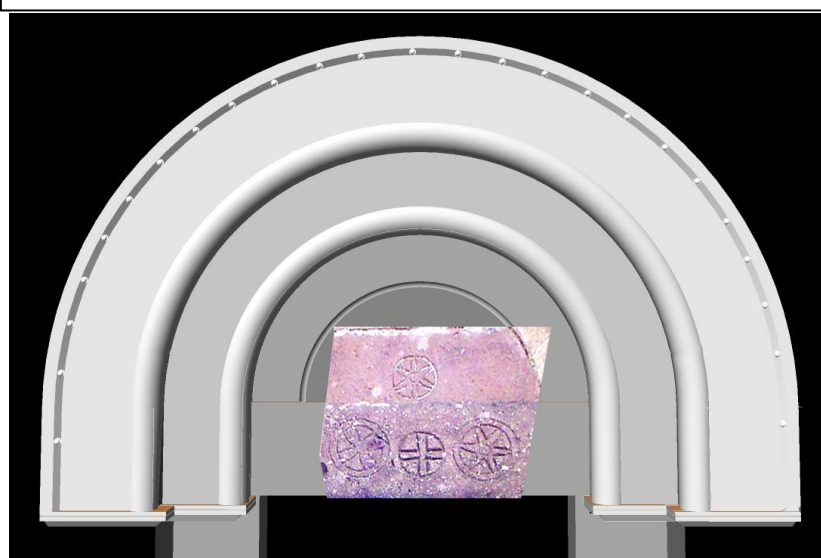
És molt poc decorada, en una austeritat quasi total on destaquen les línies geomètriques del disseny.

De baix a dalt, primer trobem la porta, completament centrada respecte els eixos de la façana. Resulta una mica estrany el desnivell existent entre la base de la porta i el nivell de terra, potser degut a una erosió d'aquest darrer. A l'anàlisi estratigràfic ha estat considerada com una negativa. La porta és alta, rectangular, d'uns 2 m d'alçada. És doncs arquivada, feta amb tres pedres de grans dimensions, molt ben tallades i escairades, amb una línia neta.

A la llinda, per la banda exterior on ens trobem, compta amb tres inscripcions d'origen no gaire clar (figures 44 i 45, 71 i 72). Semblen dues flors encerclades: una hexapètala i una tetrapètala i al centre una creu grega també dins un cercle. S'atribueixen a simple decoració o a la família fundacional (PAGÉS I

A dalt figura 44: detall de les arquivoltes a la façana.
A baix figura 45: Recreació de la porta sencera amb ubicació d'imatge dels baixos relleus de tipus epigràfic a la llinda. Imatges: Jordi Lozano

PARETAS(1), 1992), de Castellvell i Rosanes. Es creu que serien flors representant les “rosanes” del nom de la nissaga. En aquest treball es proposa una hipòtesi diferent, però. La meua proposta és que aquests relleus tenen un significat simbòlic que coincidiria amb relleus similars en altres monestirs. Més endavant en aquest mateix treball aprofundirem en el tema.

Sobre la llinda de la porta hi ha el timpà, llis i sense decoració a part d'una altre flor hexapètala encerclada situada en equilibri geomètric amb les de la llinda de la porta.

Al timpà l'emmarquen tres arcs de mig punt. El primer és només visible per un lleuger relleu rectangular i el propi tall de la pedra i la seva disposició en forma d'arc, sense que tingui cap decoració.

Els dos arcs següents sobresurten més de la façana. Parteixen d'una mena de capitell, que destaca no per la seva decoració, inexistent, sinó per la seva forma geomètrica en forma de base de piràmide invertida. En el cas exterior, el capitell descansa sobre el marc exterior de la porta, coronant-la. En el cas de l'arc interior queda a l'aire. Són tots dos arcs iguals, sense pràcticament decoració tret d'un perfil amb dues lleugeres acanaladures a l'intradós i l'extradós de l'arc que fan que no sigui llis del tot. La pedra als tres arcs és d'un color més clar que la del conjunt de la façana. Combinats creen una sensació d'arquivolta esgraonada amb efecte d'atrompament. Com a marc dels tres arcs de mig punt i separant-los de la resta de la façana trobem un quart arc, molt més prim, també sobresortint en relleu de la façana. És el que en arquitectura s'anomena “ronyó” (DUPRÉ i Raventós, 1994) ⁴⁶.

En aquest quart, que separa el conjunt de la porta de la resta del pany de paret, trobem unes semi esferes en mig relleu. Són 25, disposades de forma regular bilateralment a l'eix vertical de l'arc de mig punt. El perfil d'aquest darrer arc és geomètric trapezoidal, com de taló, i les esferes estan situades a l'intradós inclinat d'aquest taló, apuntant al visitant que s'acosta a la porta, repartides regularment com

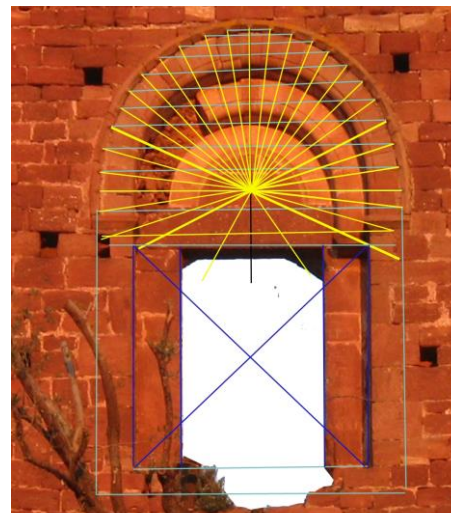

Figura 46. Anàlisi geomètrica de la distribució de les semiesferes al ronyó de l'arc de la porta. Autor: Jordi Lozano

⁴⁶ Ronyó a l'extradós. “les dovelles del sector intermedi de l'arc són extradosades, els ronyons de l'arc”.

s'aprecia a la imatge adjunta (figura 46) .

La paret segueix llisa.

A la part superior hi ha una finestra emmarcada dins una arquivolta amb arc escarser (figura 47), propi d'una fase constructiva molt posterior, segurament del XVI. A la literatura existent es reconeix aquesta com la única aportació posterior a una construcció que es considera bastida en un únic moment constructiu (PAGÉS I PARETAS(1), 1992).

Unes petites columnes gravades a la pedra en baix relleu decoren els laterals de la finestra. A part de l'arc esmentat, tampoc la finestra correspondria a l'estil romànic del s.XII sinó més aviat a una intervenció d'època gòtica. Ens ho indiquen les columnes en relleu, potser l'únic element purament decoratiu, i el canvi de tonalitat de la pedra. Aquest fet decoratiu ens parlaria, a més, d'un canvi de mentalitat i es correspondria amb el canvi de regla dels monjos que administraven el monestir. Més endavant ho analitzarem amb més deteniment.

Figura 47. La finestra a la part superior de la façana principal. A destacar la diferència de color del material arquitectònic i la decoració vinculada.
Autor:

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA OEST
Descripció de les restes

Finestra

Decoració de petites pilastres

Arc de mig punt amb decoració

Baix-relleus a la llinda

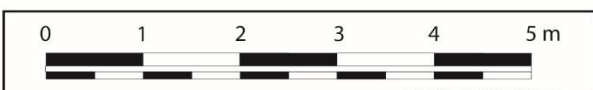

L'estructura descansa directament sobre un llit de pedra conglomerada que fa de fonamentació

Nord

Sud. Instal·lacions monàstiques.

Porta principal. Arquitrabada sota arc de mig punt.

6.1.2.2 Descripció del parament oest per la cara interna

A la part inferior la porta, arquivada, és feta bàsicament amb tres carreus de grans dimensions ben tallats i escairats sense cap decoració. A la porta li falta el nivell de terra. Al seu intradós (laterals interns) de la porta hi ha excavats a la pedra uns forats quadrangulars que s'endinsen al mur.

Probablement corresponen a la subjecció del marc de la porta que hi havia.

Un dels forats s'endinsa molt a la paret, potser fins a la cantonada del l'edifici.

Mostra desgast, aparentment degut a l'abrasió produïda pel fregament continuat amb algun objecte, segurament una fusta que feia les funcions de tancament o travament de la porta (figura 48).

La porta de pedra es troba coronat per

una arquivolta de mig punt també sense cap mena de decoració.

A la part superior trobem la finestra, rectangular, endinsada a la paret sota un marc més ampli tancat per una arquivolta d'arc escarser. Entre el marc de l'arc i la finestra hi ha un espai amb unes bases de pedra quadrangulars, a banda i banda de l'intradós de l'arc i pràcticament exempts de la paret, semblants a uns festejadors però més petits. Potser les bases de columnes perdudes que haurien estat del tot exemptes i decoratives, sense finalitat estructural. La pedra que forma l'extradós i intradós de la finestra és més clara a la part inferior de la finestra i rogenca a la superior. La part de pedra clara té esculpida unes columnetes que s'interrompen amb el canvi de color de la pedra a rogenca.

Figura 48. Forat a l'intradós del marc de la porta principal amb desgast per abrasió de la banda inferior degut al sistema de tancament de la porta de l'església.

Foto: Jordi Lozano.

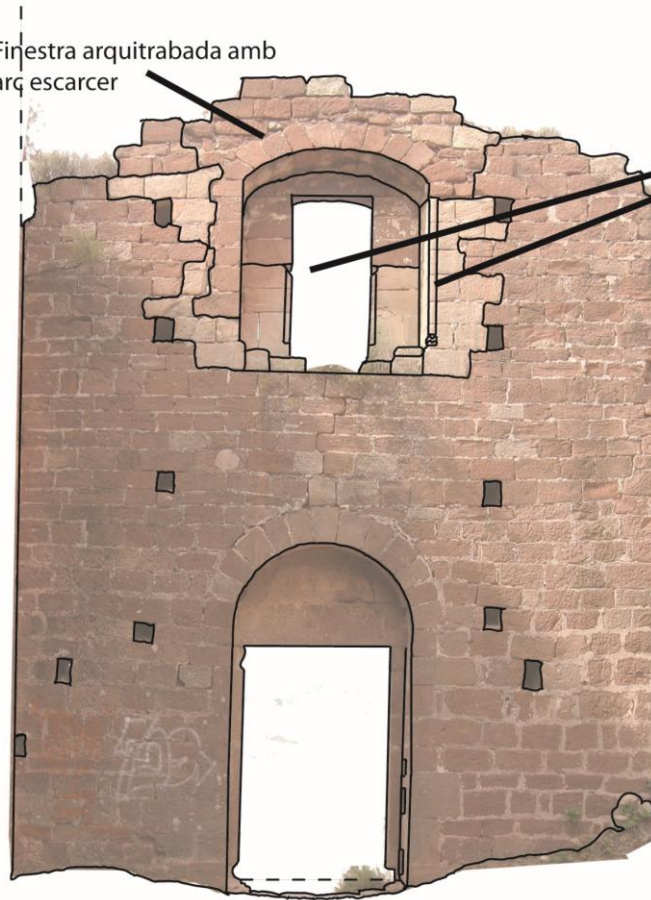

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERIOR OEST
Descripció de les restes

Finestra arquivada amb
arc escarcer

Decoració de petites
pilastres

La decoració queda
interrumpuda a mitja
alçada

←
Sud. Instal·lacions
monàstiques.

↙
Porta principal. Arquivada sota
arc de mig punt, de càrrega.

→
Nord

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.1.3 Paraments de la banda sud

6.1.3.1 Descripció de la façana

Assentada sobre la roca a la qual s'hi adapta. El turó és més alt per l'est, la dreta a la imatge, que per l'oest.

La pedra és bàsicament tota rogenca esmoladora. Al contrari del que s'observa a la façana principal, no hi ha seccions en pedra més clara. El que en varia és el tallat i escairat, més ben realitzat a les cantonades, la porta i les finestres. En el llenç de paret el treball de la pedra és irregular, estil *opus vittatum*, combinant-se seccions molt ben treballades amb zones que ho estan menys.

Una porta al sector de la dreta comunica amb l'interior de l'església. El marc de pedra de la porta està perdut. La porta forma una volta de canó que travessa la paret en pedra ben treballada. Conserva dos pedres que sobresurten a banda i banda prop de la línia d'imposta de l'arquivolta, subjecció pels eixos de les fulles de la porta o portelles. Seria per tant una porta de doble fulla.

Hi ha sarcòfags inserits a la paret, a banda i banda de la porta. Són ossaris, ja que no són prou grans com per encabir-hi una persona sencera estirada, fets de pedra tallada d'una sola peça cadascuna. Compartien la tapa, una pedra molt ben tallada i de grans dimensions. Dues a l'esquerra de la porta, una a la dreta, al costat del forat que van deixar les que van ser arrancades.

Totes tenen el mateix símbol a la urna, un baix relleu d'una creu grega patada inscrita en un cercle. No hi ha diferència entre elles ni res que permeti identificar el difunt que hi va ser dipositat.

A la banda dreta una finestra estreta i allargada comunica amb la secció de l'absis, dins de l'església. És atrompetada en volta de mig punt cap a l'interior (una esqueixa). La remata una sola dovella en pedra treballada per l'exterior.

Ja a prop de la cantonada de la dreta queda una base d'arc que arrancava obliquament cap a fora, seguint segurament el perfil de la superfície útil del turó..

Tota la secció de la porta, les tombes i la base de l'arc queda coronada amb un filet tipus cornisa o trenca aigües a la part superior de la paret. Només s'estén per una porció del mur, quedant interromput a l'esquerra (banda oest).

La meitat esquerra és la de ponent. Fa cantonada amb la façana principal i el turó hi és més baix, motiu pel qual la façana que descrivim ha de tenir més alçada per mantenir la

perpendicular del nivell d'habitació. Aproximadament a la mateixa alçada que la finestra de l'absis que hem comentat tenim distribuïdes proporcionalment dues finestres més, una mica més allargades que l'anterior i també d'una sola esqueixa, arquivolta de mig punt i atrompament de fora a dins, sent més ample per dins. La dovella és una única pedra treballada.

Per sobre i per sota de les finestres de l'esquerra s'observen dues línies de forats a la paret. Estan alineats creant dues rectes paral·leles a la horitzontal de la façana. Una línia semblant es distingeix sota la part central de la cornisa, discorrent-hi també en paral·lel.

Vinculada amb la base d'arc trobem un espai rectangular inserit al mur (figura 51), a la dreta de la base de l'arc, direcció Est. Tot i estar relacionada amb una degradació per despreniment de material (apreciable a la base i banda oest d'aquest espai rectangular) es tracta d'una obra feta amb intencionalitat: tot i haver desaparegut la part inferior i la part esquerra, la banda dreta, el fons i la part superior es corresponen amb superfícies planes i llises en què la pedra ha estat tallada expressament. Té el mateix tamany i està a la mateixa alçada que els seus equivalents a l'interior de l'església, zona de l'absis.

Figura 51. Imatge de l'espai per dipositar possiblement material litúrgic vinculat amb la base d'arc

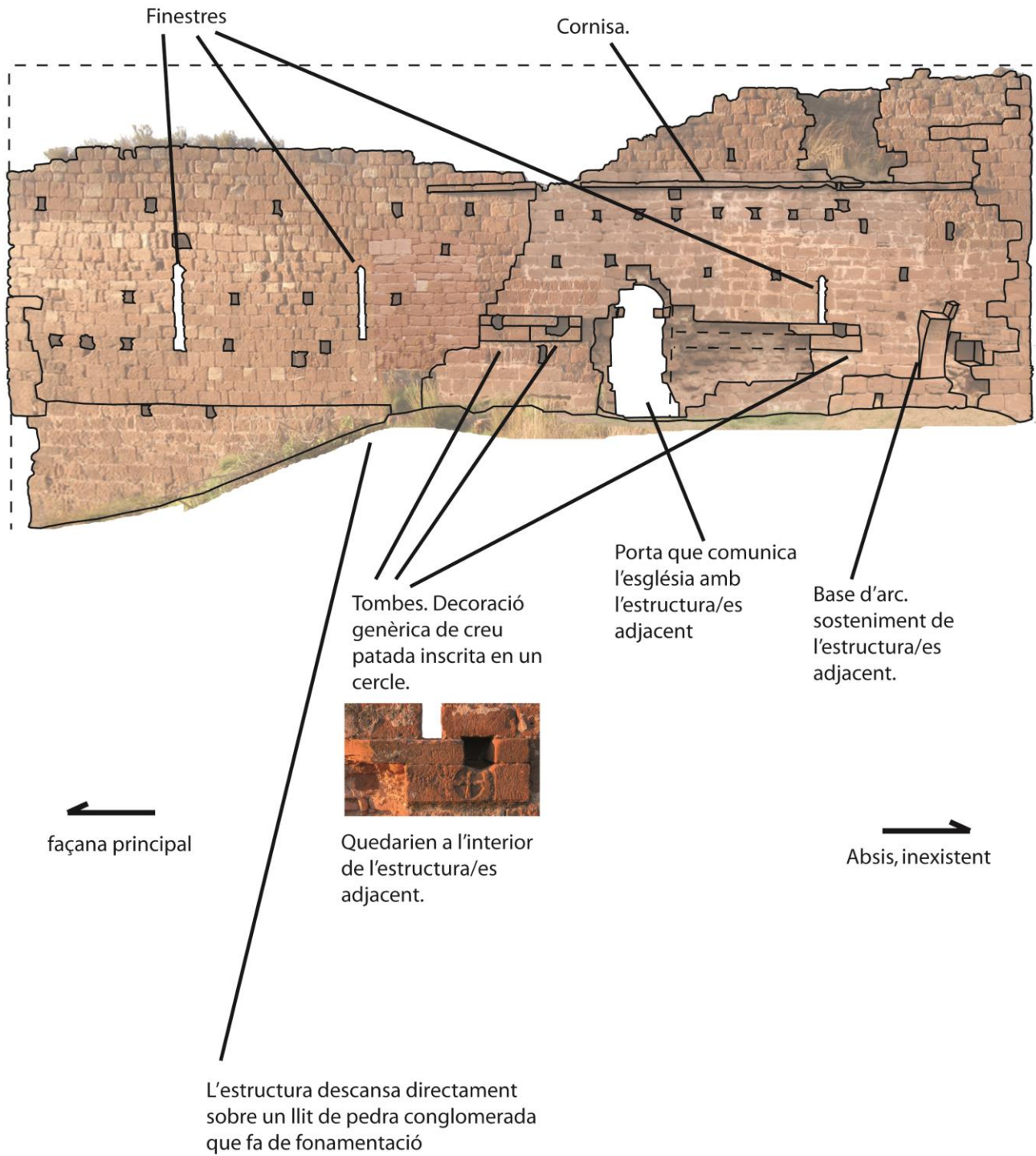
Foto: J. Lozano

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA SUD

Descripció de les restes

Font de l'escala: Societat J. Diputació de Barcelona, 2014

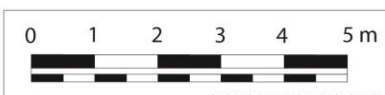
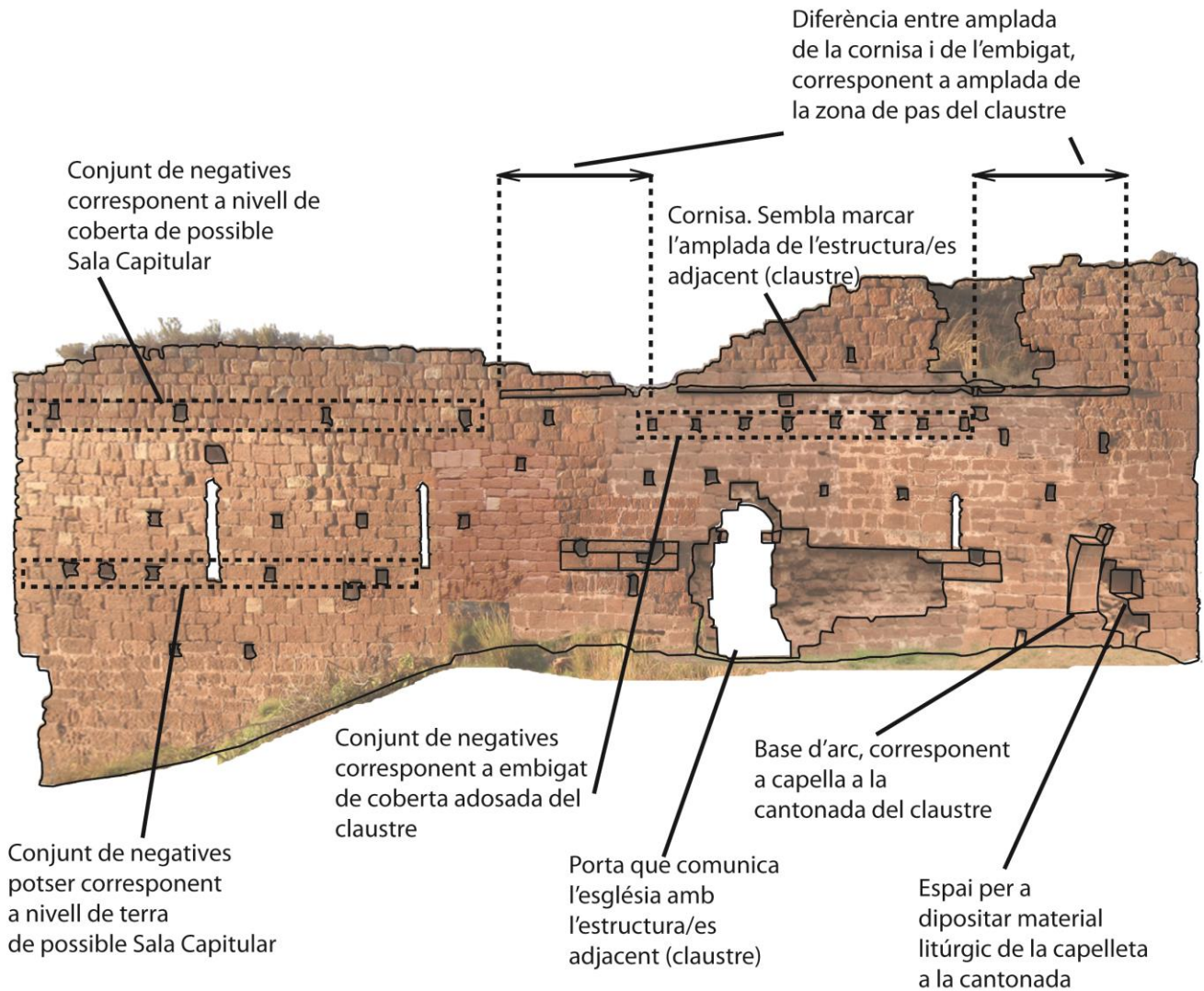
Autor: Jordi Lozano

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA SUD

Descripció de les restes

Fons de Tencatà, Socorregut, i Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.1.3.2 Descripció del parament sud per la cara interna

Començant per l'esquerra, a la part més alta del turó, trobem primer una base d'opus *caementicium* i *quadratum* que no segueix la línia ascendent del parament, de tipus *vitatum*.

Al damunt una arquivolta de mig punt, romànica. La línia d'imposta està marcada amb una motllura geomètrica, de taló, ben tallada, a l'intradós de l'arc. Aquest crea una mena d'arcosoli o d'absidiola, si bé no sembla prou profunda com per realitzar aquesta funció. Per damunt de la línia d'imposta, a la paret de l'interior del fons de l'arquivolta, trobem una finestra de mig punt d'una sola dovella i una sola esqueixa amb atrompament de fora cap a dins. Està descentrada respecte l'arquivolta, situada a la dreta de l'eix vertical de l'arc.

A l'extrem esquerra, fora de l'arquivolta, hi ha una cavitat quadrada. De funció litúrgica segurament.

La paret damunt de l'arc continua fins a la línia d'imposta de la volta de canó, marcada amb un dintell llis, molt senzill, de taló amb secció corba.

Seguint cap a la dreta trobem la pilastra sobresortint del pla de la paret, de base quadrangular, que realitza la funció de suport de l'arc toral apuntat. A la línia d'imposta de l'arc hi ha un dintell, a la mateixa alçada que l'anterior; devia recórrer tota la paret, si bé no s'ha conservat. Té una decoració més treballada, acanalada, de taló amb secció lobulada.

Segueix la secció de la porta, situada entre els dos arcs torals. Una escala d'uns pocs graons salva el desnivell entre l'església i les dependències a l'altra banda de la porta. És una porta en arquivolta de mig punt. Respecte el mur on es troba està descentrada cap a l'esquerra. Està situada a la paret del fons de l'arcosoli generat per l'arquivolta amb arc carpanell que té al damunt. L'arc és de totxana i està a la mateixa alçada que l'arquivolta de mig punt del lateral de l'absis. Sembla un afegit ja que la paret del fons continua aparentment per darrera de l'arquivolta.

Seguint cap a la dreta trobem, sobresortint de la línia de la paret, una *novæ* Autor: Jordi Lozano base quadrangular, el suport del segon arc toral. I ja cap a la façana dues arquivoltes consecutives, lleugerament apuntades, amb dues finestres més altes que la de l'absis,

també atrompetades, monodovellades i d'una sola esqueixa, però estan a una alçada similar. Les arquivoltes creen també uns espais similars a absidioles, sense ser prou fondes per ser-ho.

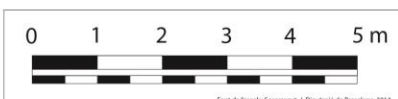
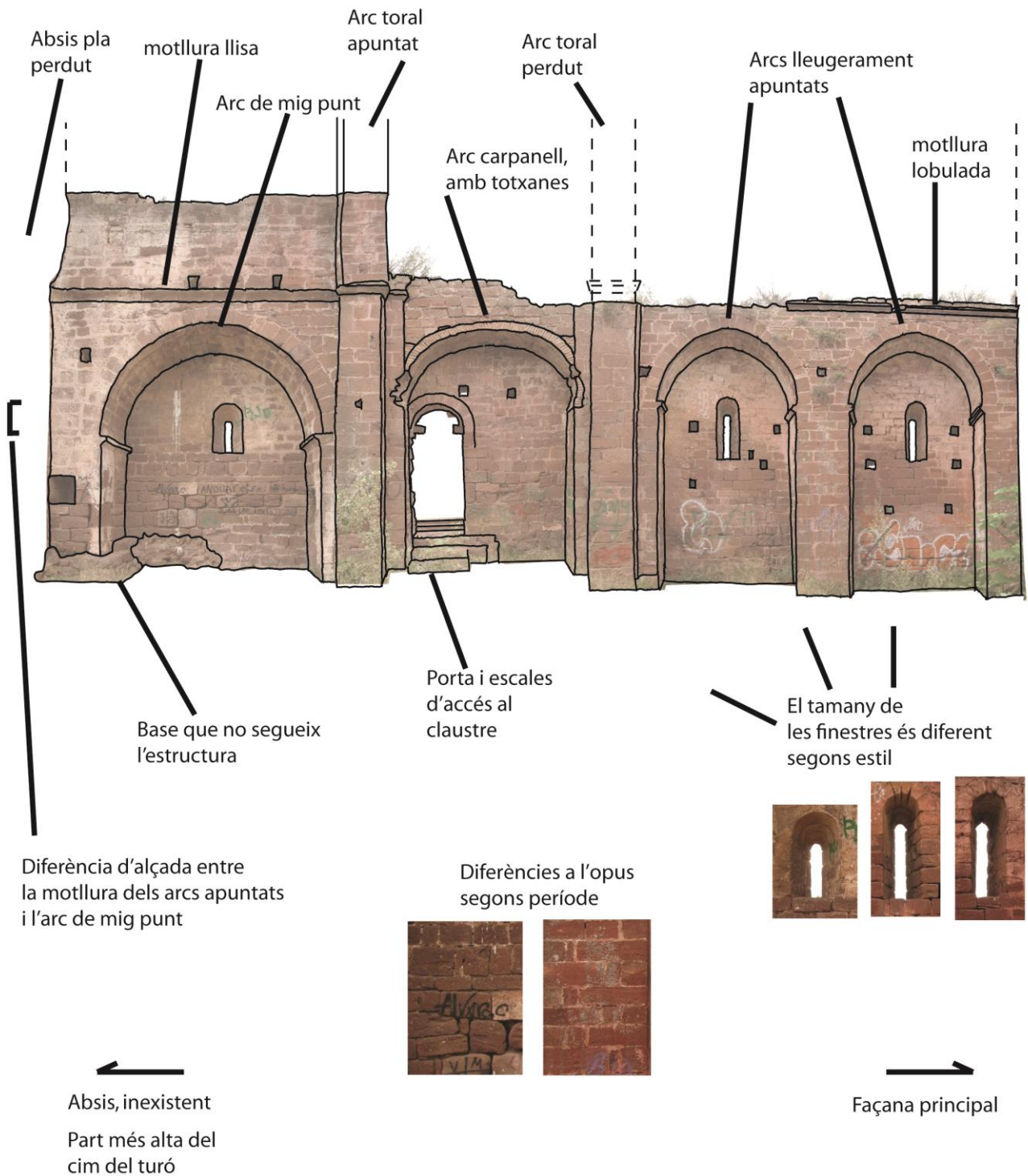
La línia d'imposta és més alta que la de l'arquivolta de mig punt de l'absis, però amb una decoració similar a l'intradós, de taló geomètric. La paret externa i del fons d'aquestes arquivoltes estan al mateix pla que la primera.

A la part superior trobem el dintell, acanalat, de perfil lobulat, marcant la línia d'imposta de la volta de la nau.

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERNA SUD
Descripció de les restes

Font de l'escala: Sureda, J. Diputació de Barcelona, 2011

Autor: Jordi Lozano

6.2 Estudi estratigràfic dels paraments de l'església a Nord, Sud i Oest.

S'ha realitzat una estratigrafia incompleta, doncs s'ha valorat per realitzar-la la presència d'elements arquitectònics diferents o de material constructiu diferent, però sense arribar al detall de comptar cada pedra o cada forat com un estrat.

Així la distribució de les unitats estratigràfiques (U.E.s) correspon de fet a conjunts estructurals diferenciats entre ells pel material, el mètode constructiu o l'element que formen. A continuació les estratigrafies dels tres paraments analitzats: nord, oest i sud de l'església del monestir, per fora i per dins.

6.2.1.1 Parament nord: façana externa i cara interior.

Per la banda externa:

La façana que dona al nord, s'hi observen bàsicament quatre estratigrafies principals. La primera és a penes apreciable, a la banda inferior esquerra. Es correspon amb un *opus caementicium* de tipus *incertum*. Seria una estructura anterior a l'absis (UE13), potser del castell anterior o d'un absis primitiu, i cronològicament la situaríem amb anterioritat al 1114. Un estudi posterior corrobora que es tracta d'una estructura prèvia d'origen i finalitat desconeguda (SOCORREGUT, 2015). S'observa també per dins de l'edifici.

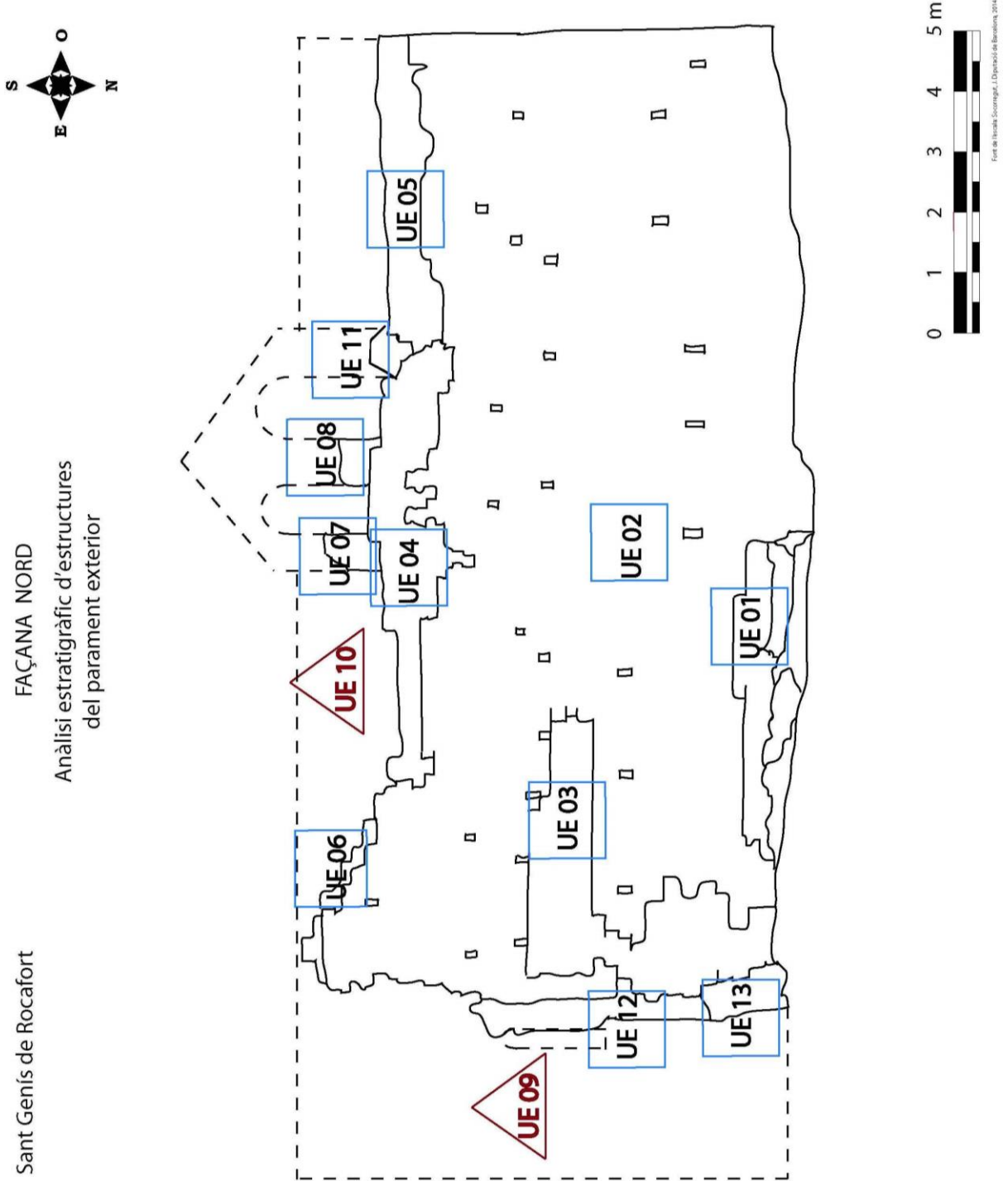
A continuació trobem l'estructura corresponent a la base, on s'annexa amb el sòl petri, en *opus vitatum* de files estretes (UE01). Seria contemporani a l'absis romànic (UE12), i cronològicament els situaríem en posterioritat a l'any 1126. Aquests dos elements els incloem en el fet estratigràfic N-01 (fet N-01).

El llenç general de la paret, UE02, amb combinació de carreus ben tallats i escairats, estil *opus vitatum*, i d'altres que seguint les files tenen una qualitat més irregular. També presenta zones amb un reforç a les esclatxes amb alguna mena de morter (UE03). Potser són restes de la capa que cobria la façana. Són el fet N-02.

Damunt del llenç, formant tres petits pilars (UEs 07, 08, 11) tenim el que queda del campanar d'espadanya. Era un campanar de dos ulls i amb el so dirigit a l'exterior de l'edifici, cap a la població de Martorell, que està just a sota. Els tres estrats es correspondrien doncs amb un mateix fet estratigràfic, en aquest cas el fet N-03. La datació que li correspondria és posterior a 1176. El tipus de pedra és equivalent a la de la resta de les fases anteriors, equivalent doncs amb un mateix origen.

Finalment la part superior on la pedra es veu tallada de forma diferent i inclús de color diferent (UE04, UE05, UE06), com una mamposteria però que segueix les horitzontals del *vitatum* inferior (UE02), no estant però tant ben escairada. Es correspondria amb la reparació duta a terme al principis del s.XVI (fet N-04).

Les negatives són bàsicament dues: la corresponent al sostre, que va de banda a banda (UE10), i la corresponent a l'absis (UE09), que va en vertical de dalt a baix i que podem datar el 1928.

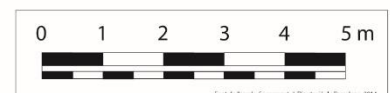
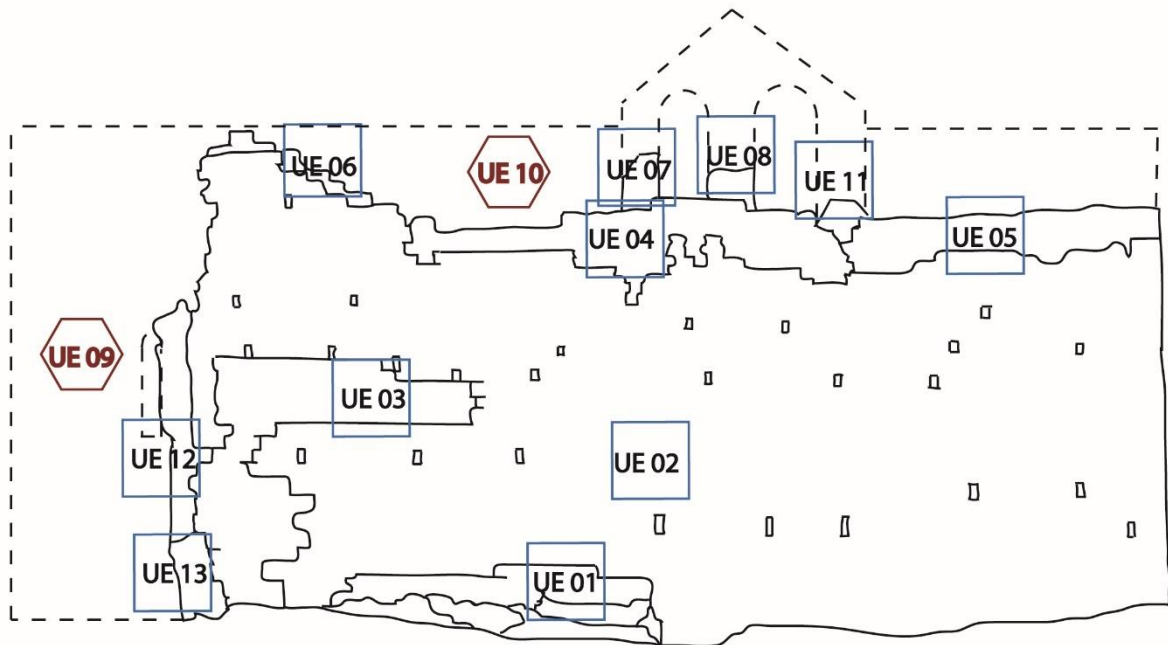

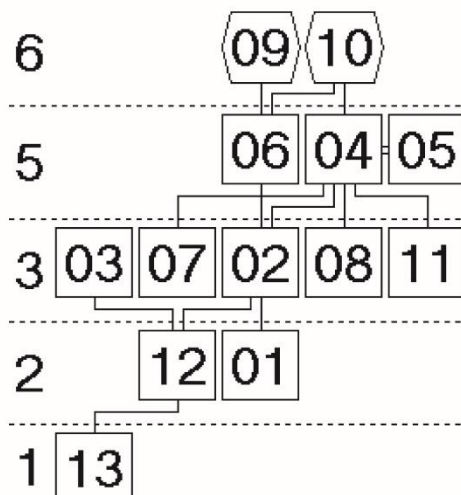
Sant Genís de Rocafort

FAÇANA NORD

Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament exterior

Estratigrafia per fases

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

Parament Nord, per la banda interna

El que hi trobem és més complex: tres arcs, motlures, pilastres..

Sota el primer estrat (UE01) sembla que hi hagi una diferenciació pel tipus de pedra i el seu tall, però potser és la fonamentació (UE00). Un estudi arqueològic posterior a l'inici La UE01 correspon al lateral esquerra de l'absis, i és la part interna d'una mena d'arcosoli sota una arquivolta de mig punt (UE02) que acaba a la motllura de la línia d'imposta de la volta de canó de la nau, de la qual en queda un petit fragment (UE021).

La paret de la nau ,UE03, es diferencia de la UE01 en la regularitat del tall de la pedra i en la presència de restes de morter a la superfície. Seria el mateix parament que hi ha al fons l'arquivolta d'arc apuntat UE05 i a la d'arc de mig punt UE04. La diferència entre els dos arcs els situaria en fases constructives diferents. UE04 i UE05 es recolzen sobre pilars (UE17, UE18,UE19) amb motllura plana, formant part potser del projecte inicial, abans de la fase constructiva de la resta de la nau.

La part superior i l'arc de la banda dreta (UE01, UE02) serien anteriors a la part inferior de la banda esquerra (UE03), partint dels estils constructius (romànic ple un, romànic de transició l'altre). Abans s'hauria construït l'absis que la nau.

La imposta de la volta de canó a nau, UE021, és diferent a la UE08, que n'és la continuació a les pilastres que sostenen els arcs torals i a la resta de la nau. La primera és de taló llisa i la segona acanalada amb secció lobular.

Al centre del parament, entre les pilastres dels arcs torals, les UE06 i UE07, s'aprecien els punts de suport d'un arc carpanell (UE10 i negativa UE12).

Si els forats a tot el llarg de la paret corresponen a una estructura feta en material perible és quelcom que no es pot afirmar només per l'estudi estratigràfic, ja que es podrien correspondre a anclatges de bastides del moment constructiu. Amb tot sembla lògic pensar que les parets de l'església haguessin servit de parets mestres per suportar altres estructures.

Finalment, la UE14 es correspondria amb les UE04 i UE05 de l'altra banda del mur, amb una pedra no tan ben escairada, més arrodonida, desgastada i irregular, com si es tractés d'un afegit posterior fet amb material aprofitat. Potser que sigui de la reconstrucció de la coberta que es fa al XVI. Seria també el cas de la UE09.

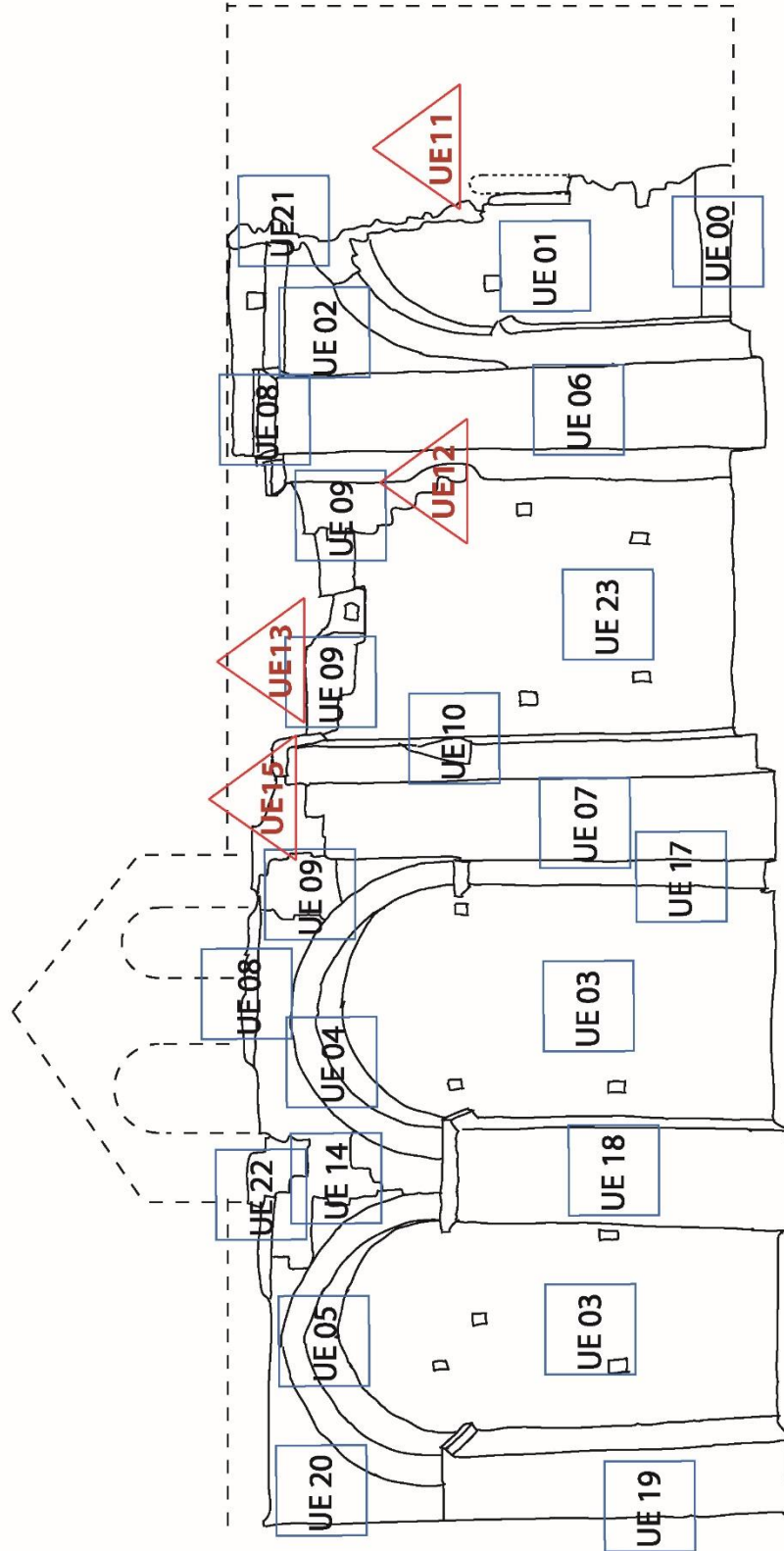
La UE08 sobre la UE14 seria anterior..

La UE20 també seria anterior a les reconstruccions però seria del més recent pel que fa a moment constructiu, damunt de l'arc apuntat (UE05).

Sant Genís de Rocafort
CARA NORD
Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament interior

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- △ Negativa

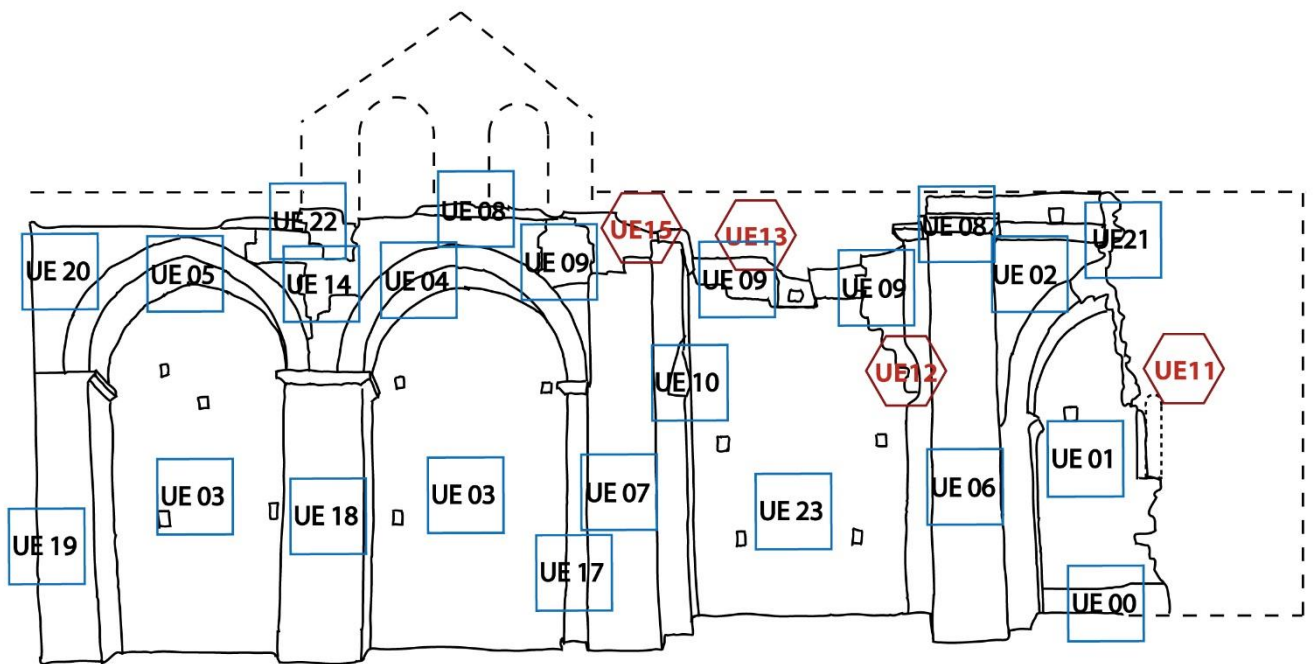
Fons de Rocafort, Sureda, J. Diputació de Barcelona, 2014

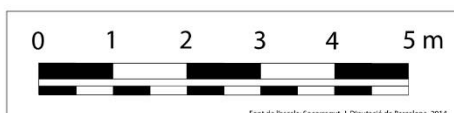
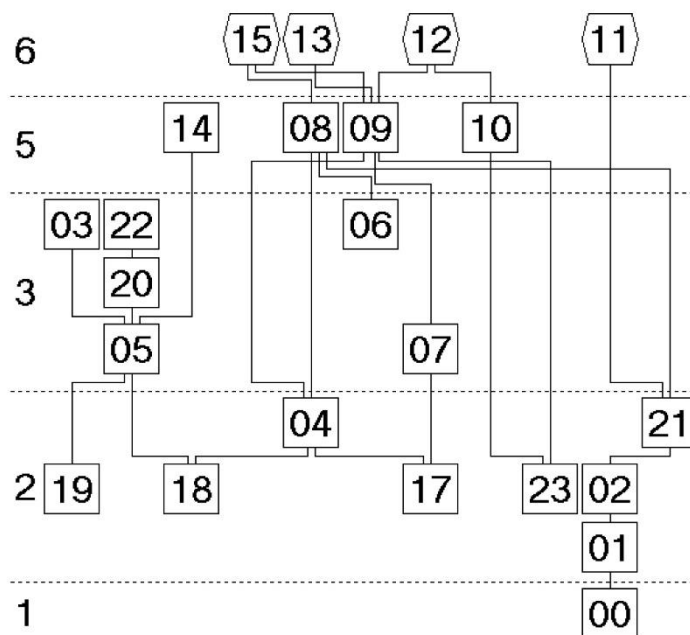
Sant Genís de Rocafort

CARA NORD

Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament interior

Estratigrafia per fases

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Llegenda

Autor: Jordi Lozano

6.2.1.2 Parament oest: façana principal i interior

Façana principal

El primer que trobem estratigràficament és el mur, UE01, en *opus vittatum*, que reposa directament sobre el sòl de roca. Com es mostra al *matrix*, és del mateix moment que altres elements com la porta i els seus arcs (UE03), doncs en principi es farien al mateix moment. Es correspondria amb el moment de tancament de la construcció de la nau principal, posterior a 1176.

Té dues negatives de partida, la UE08 i la UE09. la primera és el peu de la porta. A jutjar pel conjunt de la portalada podria haver-se tractat d'una sola peça, un monòlit de roca tallada i disposada horitzontalment igual que passa a la part superior amb la UE02. De ser així, fàcilment podria haver estat extreta expressament per ser reutilitzat. Falten més elements, com ara una escala d'accés. La porta es troba lleugerament penjada a l'aire respecte el nivell de terra. La seva absència es pot deure a varis motius, que van des de l'erosió a la simple pèrdua si estava fet en algun material perible, com la fusta, o a l'extracció per fer ús del material.

La següent negativa és la UE09. És estranya. La seva erosió no sembla natural. Més aviat sembla fruit d'un impacte o també d'una extracció.

Damunt la porta, els elements sustentats: llinda i arcs superposats. La pedra de la UE03 és aparentment una mica més clara que la del conjunt de la façana. Té una lleu decoració en forma d'acanaladures a intradós i extradós i certa complexitat per l'esgraonament de l'arquivolta de mig punt, així que es podria tractar d'una tria del mestre d'obra per una qüestió de caire estètic o per ser la pedra clara més fàcil de treballar a l'hora de realitzar treballs que demanen més feina. Cal recordar que el conjunt de l'edifici està realitzat en una pedra rogenca força dura.

A la finestra superior passa una cosa semblant. Les diferències en el color de la pedra són ben visibles, denotant potser un origen diferent i potser un moment constructiu diferent. A diferència de la porta, però, el motiu seria del tot diferent. Lluny de tractar-se d'una tria del mestre d'obra original, sembla que l'explicació seria un altre. Tot i que la pedra blanca podria provenir d'una veta diferent de la mateixa pedrera, però amb

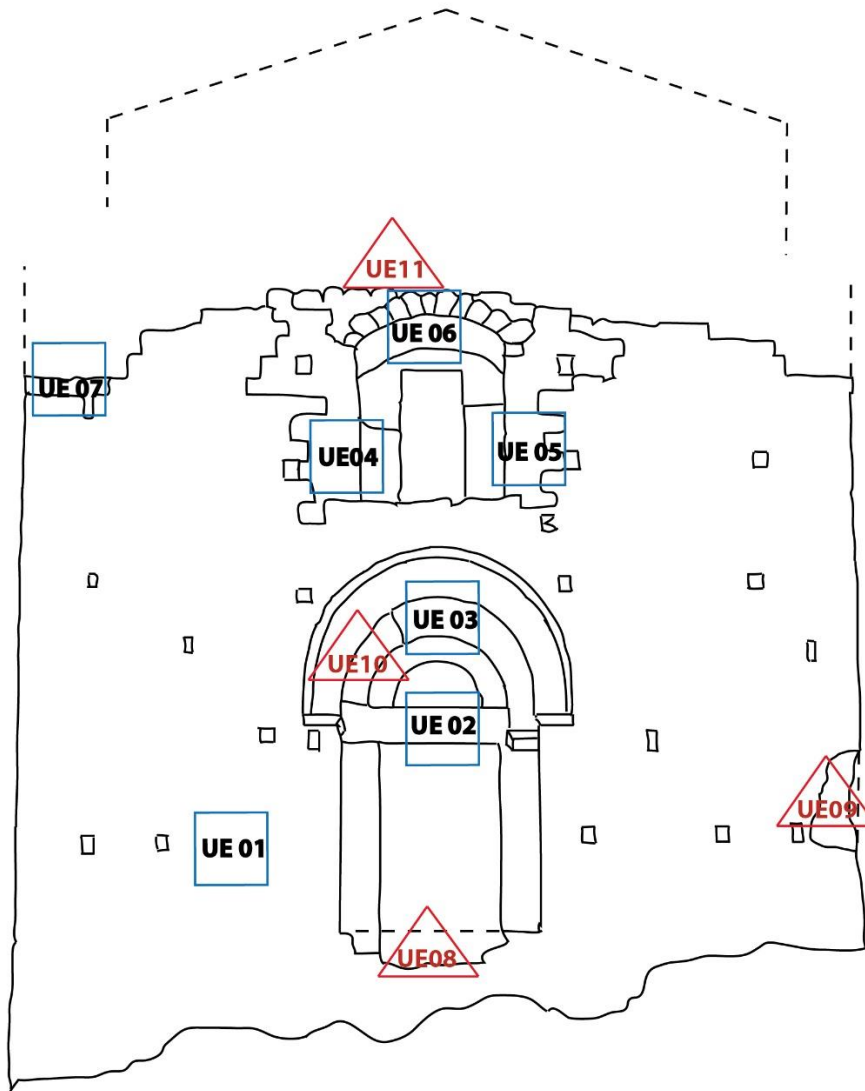
característiques lleugerament diferents, sembla més aviat que tingui un origen del tot diferent i haver estat triada per construir elements decorats per ser més fàcil de treballar. El que sí queda patent és que en el cas de la finestra (UE04 i UE05), la decoració que hi trobem resulta exòtica a la resta del parament, on predomina la total absència de decoració. Seria aquesta discrepància junt amb el canvi de material el que més abonaria la hipòtesi de dos moments constructius diferents. En aquest cas, situaríem aquesta finestra en època gòtica, moment en què el monestir era regit per la Regla Benedictina, posterior per tant al 1288.

Sí que queda clar que la UE06 és posterior. Arquitectònicament és un estil diferent, del s. XVI (arquivolta d'arc escarcer), el material és diferent: tornar a ser pedra rogenca esmoladora. I la decoració de les UE04 i UE05 s'interromp bruscament junt amb el canvi de color de la pedra. En aquest cas ho situaríem en el context de les obres de reparació, per tant posterior a 1536.

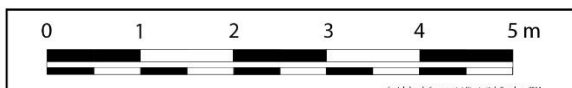
Sant Genís de Rocafort

FAÇANA OEST
Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament exterior

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- △ Negativa

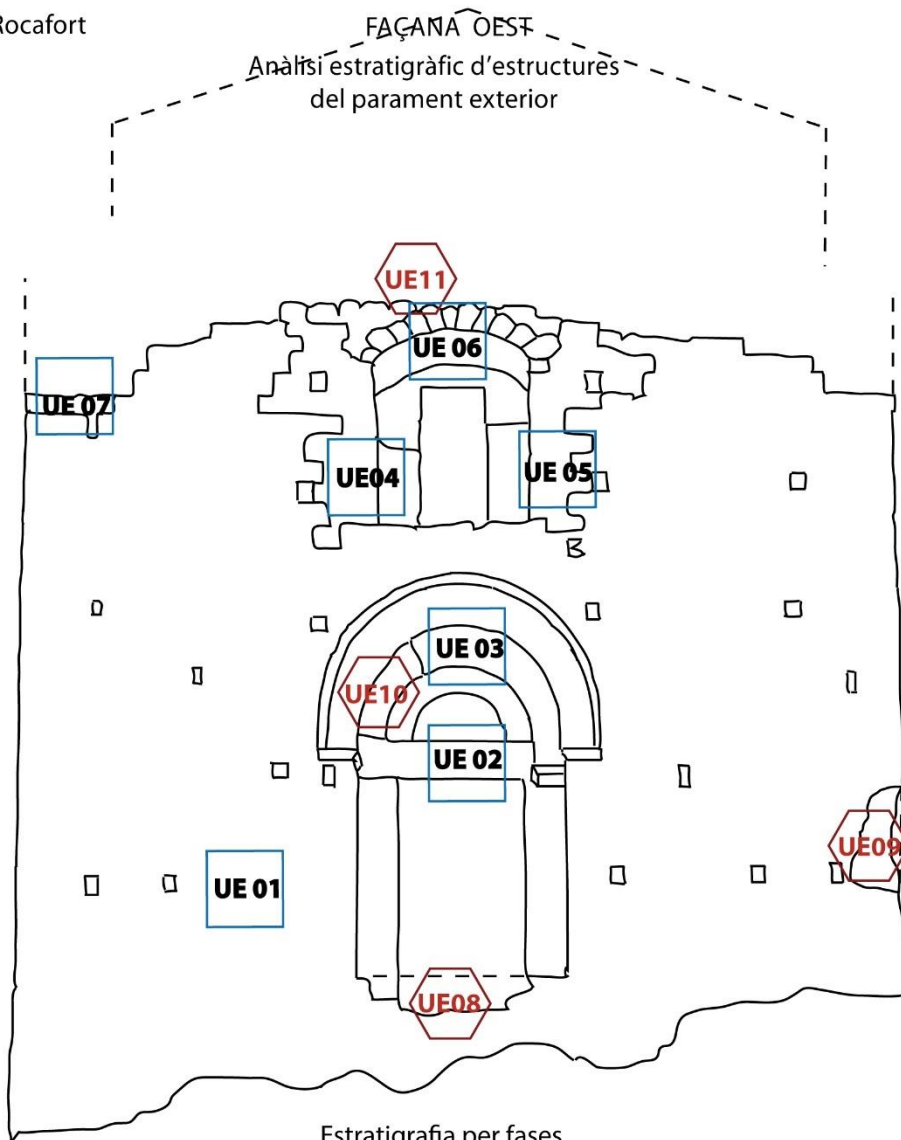

Font de l'escala: Sureda, L. i l'Español de Bertran, 2014

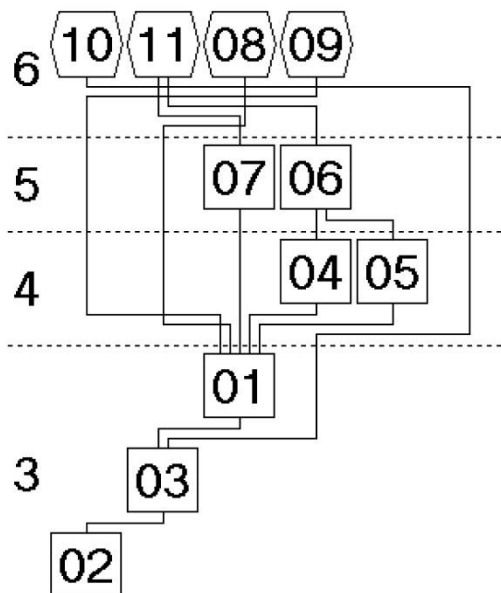
Autor: Jordi Lozano

Sant Genís de Rocafort

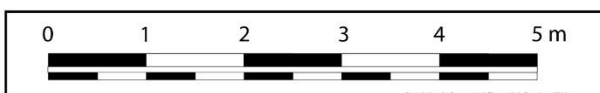
Estratigrafia per fases

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

Façana principal, banda interna

A l'interior, estratigràficament hi ha bàsicament 3 unitats atribuïbles a dos, potser tres moments constructius: la UE01 romànica, que situem a l'entorn del 1176.

Les UEs 02 i 03 , amb un tipus de pedra diferent, més clara, que denota un origen diferent del material constructiu, i un estil també diferent tant per l'estil, de reminiscències gòtiques, com pel fet de tenir decoració a banda i banda en forma de columnetes en baix relleu. Totes dues UE es correspondrien amb una mateixa unitat i moment constructiu.

Aquesta finestra queda interrompuda a mitja alçada, segurament per l'enrunament de l'edifici degut al terratrèmol de la 1a ½ del XV, i es corona amb la UE04, que per l'estil arquitectònic (el tipus d'arc carpanell) i la tipologia material situem en posterioritat al 1536, i es correspondria amb la reconstrucció del s.XVI.

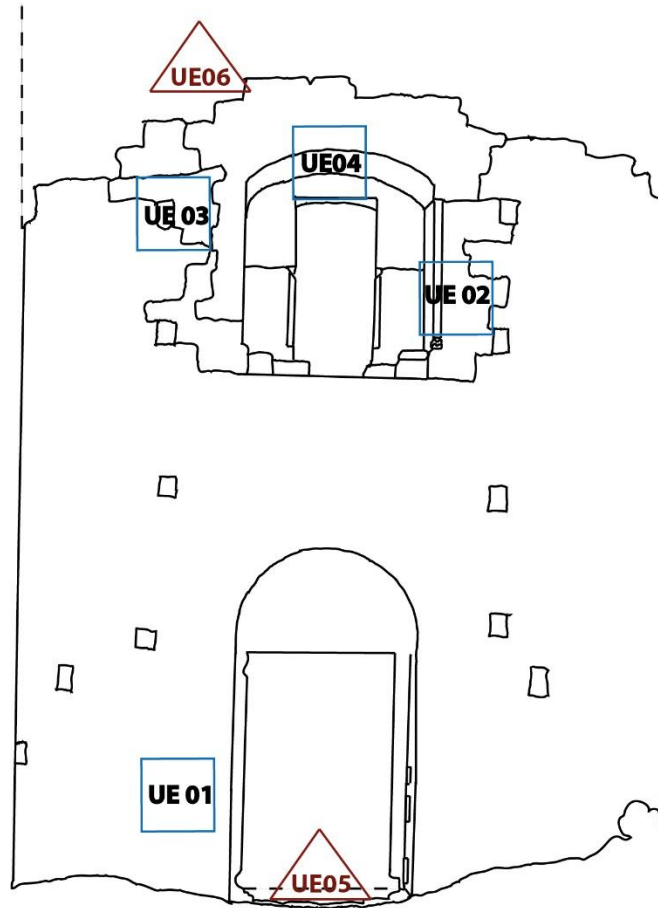
Tot el coronament fins a arribar a l'alçada total de la coberta s'hauria perdut amb posterioritat (negativa UE11). L'alçada total és una inferència a partir de suposar que els arcs torals i l'absis estaven a la mateixa alçada que la façana principal.

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERIOR OEST

Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament exterior

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Llegenda

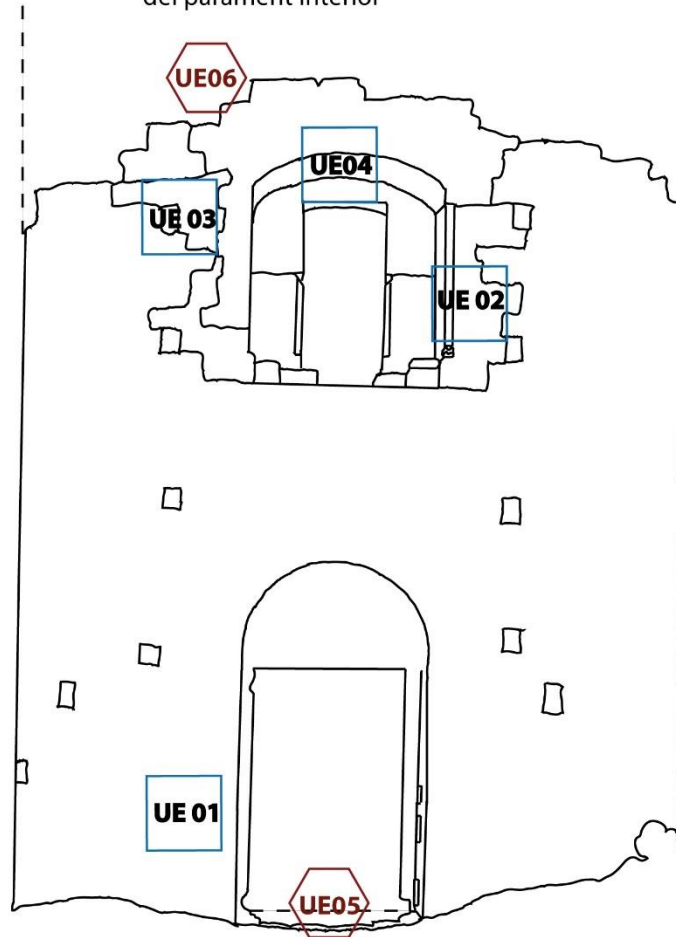
Autor: Jordi Lozano

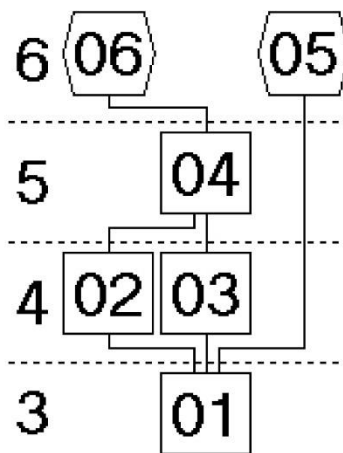
Sant Genís de Rocafort

CARA INTERIOR OEST

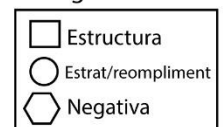
Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament interior

Estratigrafia per fases

Llegenda

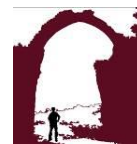

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.2.1.3 Parament sud. Façana exterior i cara interior

La façana sud exterior

És la més complexa i interessant. El nombre de negatives és molt més alt, combinant-se l'espoli, l'erosió i el salvament.

Per la part externa, el primer que trobem en antiguitat seria la UE45. S'identifica pel tipus de pedra i com no segueix l'estructura general. En detall podem comparar com a la zona de la porta que comunica l'església amb el claustre (UE05) hi ha una negativa (UE23) on s'observa com, dins del mur, els carreus segueixen les filades de pedra que trobem per la banda externa (figura 52). En canvi, la UE45 (sota la base d'arc del claustre UE09) veiem com les filades de pedra no es corresponen amb la part externa. Tampoc el tamany ni el tipus de treball. Són és aviat còdols o pedres amb tamany molt irregular. (figura 53). El tipus de material és el mateix, que denotaria un origen comú. Però el tipus d'opus és del tot diferent. Aquesta UE45 doncs l'identifiquem, per aquests motius, amb vestigis d'una estructura anterior que situem abans del 1114.

Figura 52 (Esquerra); figura 53 (dreta) Dues negatives ens mostren com és l'interior del mur a dues zones diferents. A l'esquerra, la UE23, amb els carreus seguint per tamany i filada l'estructura de la façana. A la dreta, la UE45, on les pedres no segueixen l'estructura de la façana ni en tamany ni en filada.

Imatges: Jordi lozano

Continuant en successió cronològica, el següent que trobem són les UE03, UE01, UE10; UE13 i UE25. Les UE03 i UE01 són en opus *vitatum* amb els carreus prou ben escairats i alineats. Presenten restes de morter com a tret identificatiu. La UE03 es correspondria amb una segona fase constructiva, la del àbsis, que situaríem després del 1126. La UE01, per la seva banda, amb l'ampliació del conjunt de l'edifici, formant la base de la posterior nau de l'església, a mode d'anivellament del terreny. L'aparent presència de morter diferencia la UE01 de la UE02 -el llenç del mur de la nau, que correspondria a la 3a fase, romànic de transició- i en dificulta la interpretació com una sola unitat.

A continuació la UE10, damunt de la UE03, presenta moltes restes de morter, com si s'hagués tractat d'una paret encalada. No seria estranya que la cobertura del mur hagués sobreviscut una mica més que a la resta de l'edifici en tractar-se, aquesta zona, d'un antic interior del claustre i haver estat durant segles sota coberta. La UE10 podria estar dividida verticalment en dos, però no s'aprecia amb prou claredat.

UE13 i UE25 serien de fet el mateix estrat: la cornisa que ens assenyala quina seria l'amplada total del claustre (el *pluvium*). UE13 i UE25 són equivalents a una motllura de filet o una cornisa que es troba interrompuda per la negativa UE19. Aquesta

cornisa és d'extrema importància perquè ens dona una informació fonamental sobre el claustre que es trobava en aquesta banda: ens diu quina amplada tenia. La línia de forats que té a sota es corresponen amb el CE01 (conjunt estratigràfic 01) i formen una línia horitzontal molt clara, segurament per subjectar un embigat. Estan centrades respecte les UE13-UE25 (cornisa), així que sostindrien la part central de la coberta corresponent al filet. Als laterals, la distància que hi ha entre el filet i l'hipotètica línia horitzontal de bigues correspondria a l'amplada d'un embigat que se subjectaria sobre estructures laterals perdudes. Seria l'amplada de la zona de pas que aniria perpendicular a la paret. Amb aquesta informació sobre l'amplada total del claustre i l'amplada de les zones de

Figura 54. Reconstrucció parcial en 3D de les estructures de fusta que podrien haver correspost amb els forats de la façana sud. Autor, Jordi Lozano.

pas laterals podem inferir quina seria la seva estructura quadrangular i com seria el seu *impluvium*.

En aquesta façana sud també hi trobem les urnes funeràries (UE11, UE04), la porta (UE05), la finestra a migdia de l'absis (UE08) i una base d'arc, l'UE09, que parteix obliquament des de la paret. La finestra seria contemporània a la construcció de l'absis (posterior a 1126), com també segurament la porta que comunica els dos espais.

Les tombes podrien ser posteriors. Sabem que Guillem de Castellví va deixar escrit al testament que volia ser enterrat en aquest monestir el 1176. La base d'arc UE09 es correspondria doncs amb l'adequació d'aquest espai a nivell funerari. Aniria vinculada amb la negativa UE46, que es nota de tipus estructural. L'arc hauria correspost amb una capelleta a la cantonada (documentada en altres monestirs de Regla Agustina (MASSOT, 1699)) i la UE46 seria l'espai reservat pel material litúrgic d'aquesta capelleta.

Destaquen les negatives de les urnes funeràries: a les tombes, les UE17, UE21, UE22, corresponents al saqueig d'aquestes tombes a mitjans s.XX, i la UE24, corresponent a l'arrencament de dues de les tombes per portar-les al Museu Ros de Martorell, també en el mateix període.

Continuant de Est a Oest, trobem el llenç de paret que segueix, la UE02, corresponent amb el tancament de la nau de l'església. Per la diferència pel que fa a la presència de morter la diferenciem de la UE01, a sota. I pels arcs a l'interior de l'edifici i la tipologia de les finestres que té, UE06 i UE07, la situem cronològicament amb data posterior al 1176.

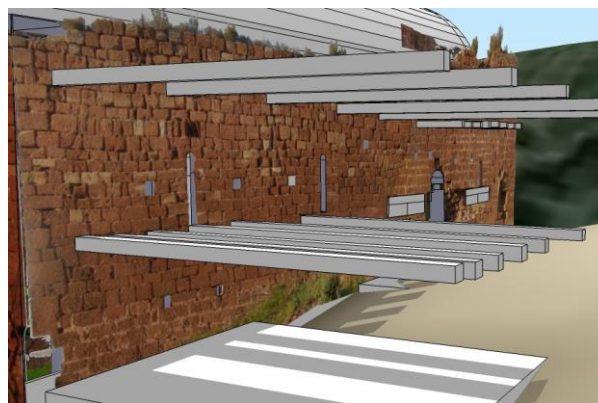

Figura 55. Reconstrucció parcial en 3D de les estructures de fusta que podrien haver correspost amb els forats de la façana sud. Autor, Jordi Lozano.

A dalt i a baix té també el que semblen dues línies horitzontals d'embigat (conjunts estratigràfics CE02 i CE03), cosa que fa pensar que les finestres comunicaven amb altres estances i no amb l'exterior directament (figures 54 i 55). La llum els podria venir difusa des del claustre, però no entraria directament a l'església per aquí. El conjunt estratigràfic CE02 podria ser un nivell de terra d'una estança, potser la Sala Capitular

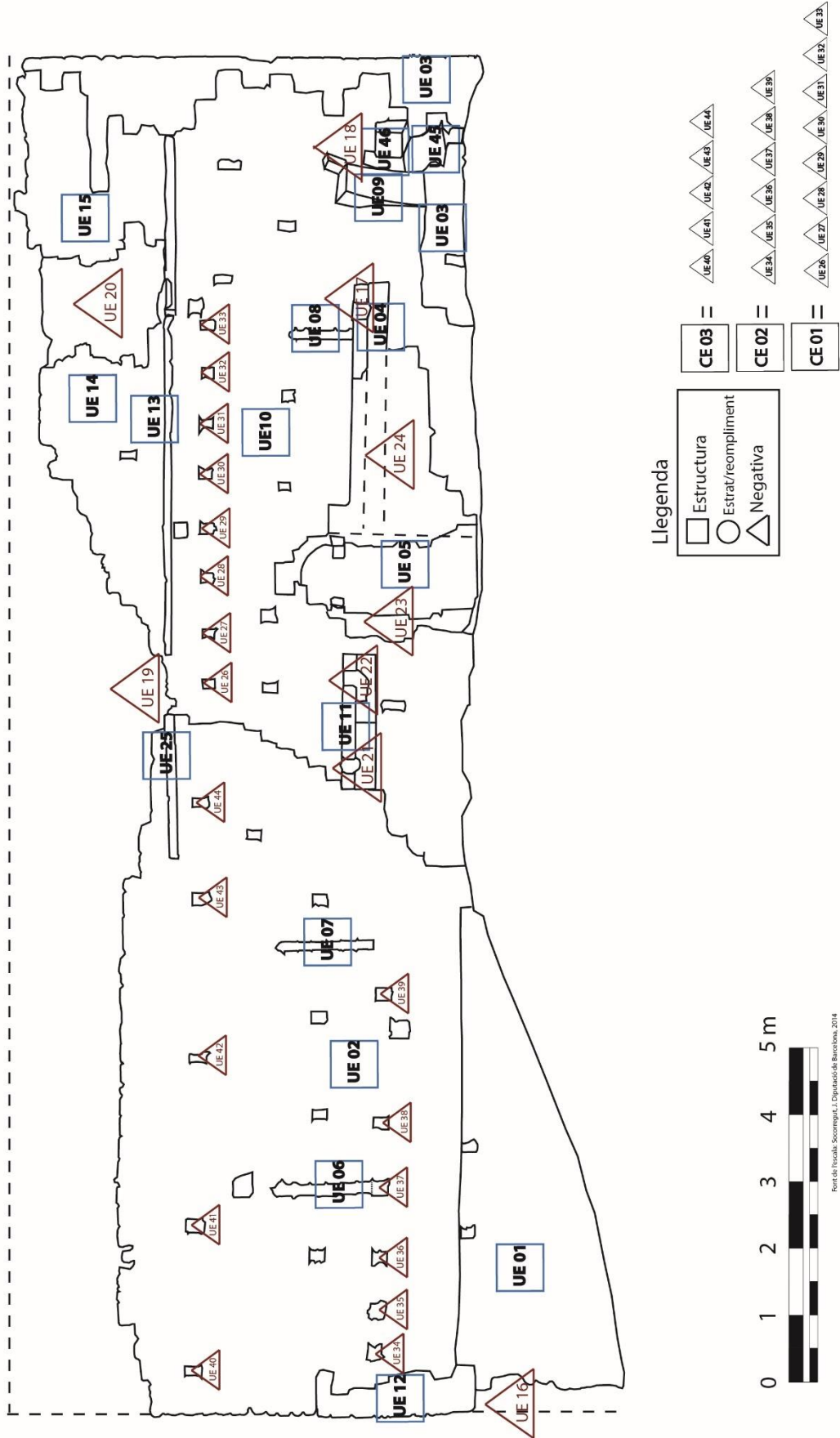
donada la seva ubicació al costat de la nau de l'església des d'on es sentiria el cor, mentre que el conjunt estratigràfic CE03 correspondria a la coberta d'aquesta sala.

La UE12 seria del mateix moment i es correspon amb la façana principal de l'edifici. La UE16 és una negativa posterior segurament a l'abandonament del monestir, però no es pot assegurar.

Finalment, la UE14 formaria part de les tasques de reparació dutes a terme al s.XVI (posterior a 1535); les files de pedra i la qualitat del treball són més irregulars que a la UE10 i no hi apreciem el morter de la mateixa manera.

Sant Genís de Rocafort
 FAÇANA SUD
 Anàlisi estratigràfic d'estructures
 del parament exterior

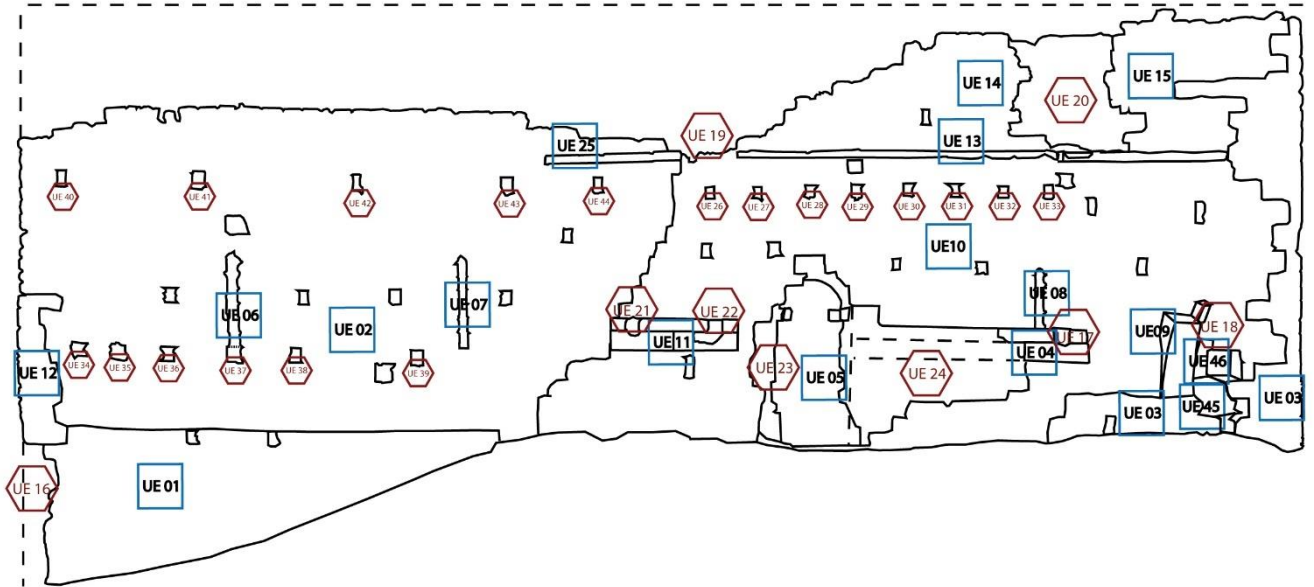

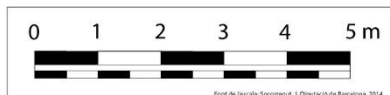
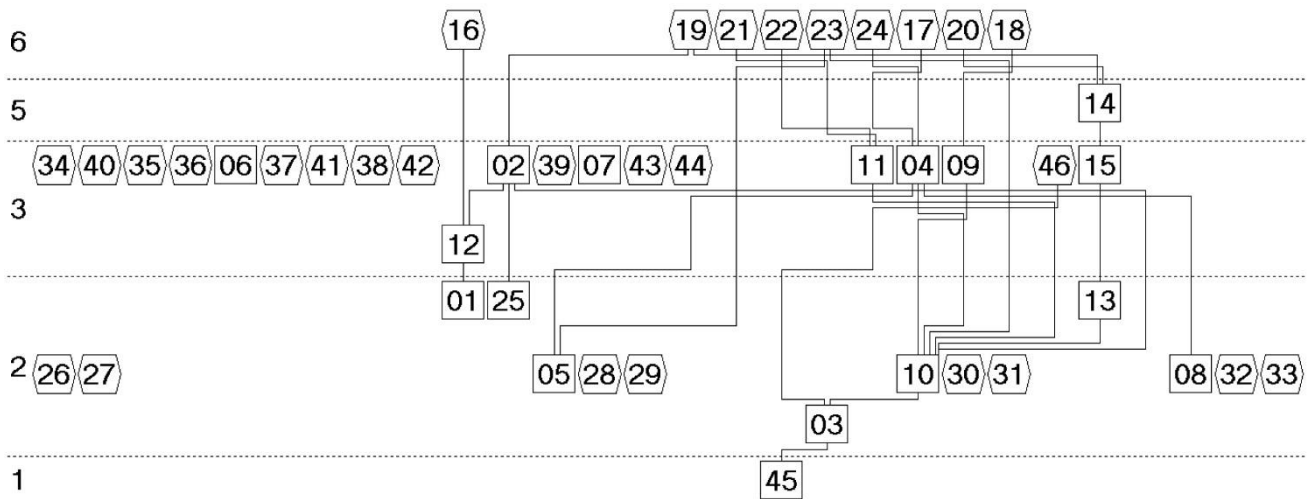
Sant Genís de Rocafort

FAÇANA SUD

Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament exterior

Estratigrafia per fases

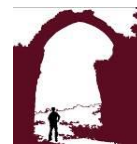

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Autor: Jordi Lozano

Parament sud per la banda interna

Comencem per la UE01, a la base de la zona de l'àbsis, est de l'edifici, lateral sud de l'àbsis. Combina dues seccions en *opus caementicium* i *opus incertum* que no es corresponen amb l'evolució posterior de l'estructura de l'edifici, formant clarament una unitat estratigràfica diferenciada i pertanyent segurament a un moment constructiu anterior, diferent a l'estructura que s'hi repenja. Aquesta mateixa fase l'hem identificat per la cara externa de la façana sud i, en aparença, per les cares externa i interna de la cara nord. La situem amb anterioritat al 1114.

Damunt seu les UE02 i 03, l'arquivolta romànica de mig punt amb una finestra esqueixada al centre. Aquesta finestra l'hem vist abans al lateral del claustre. Té ja la pedra ben escairada i en irregulars línies de carreus, *opus vitatum*. Aquesta fase, de romànic pur, i la situem en posterioritat al 1126.

D'aquest mateix moment seria la UE04, el llenç de mur de la nau per la banda sud on és l'accés al claustre a través d'una porta amb arc de mig punt. La porta de fusta era de doble fulla, ja que en queden els ancoratges en pedra de les frontises, a banda i banda, i els forats al terra per fixar el tancament. Es nota la diferència d'estil respecte la porta de la façana principal, romànica de transició al gòtic i arquivoltada.

L'UE14, que trobem en aquesta secció, sembla una negativa però és de fet un element estructural, ja que es tractaria d'un espai per a desar material litúrgic per a les cerimònies que es durien a terme en aquesta part de l'edifici.

La nau segueix cap a l'oest, amb els paraments característics de pedra rogenca, per moments molt ben treballada i combinant clapes amb restes de morter. El mur de la nau és la UE 05, on trobem arquivoltes apuntades amb finestres esqueixades. A la línia d'imposta hi ha una motllura lobulada, diferent de la motllura llisa de la secció plenament romànica de la zona de l'àbsis. Davant seu hi ha les pilastres dels arcs torals, molt rectes i netes (UE 07 i 08) rematades per la motllura de la imposta de la volta de la nau (UE09), lobulada. Aquesta secció seria posterior al 1176.

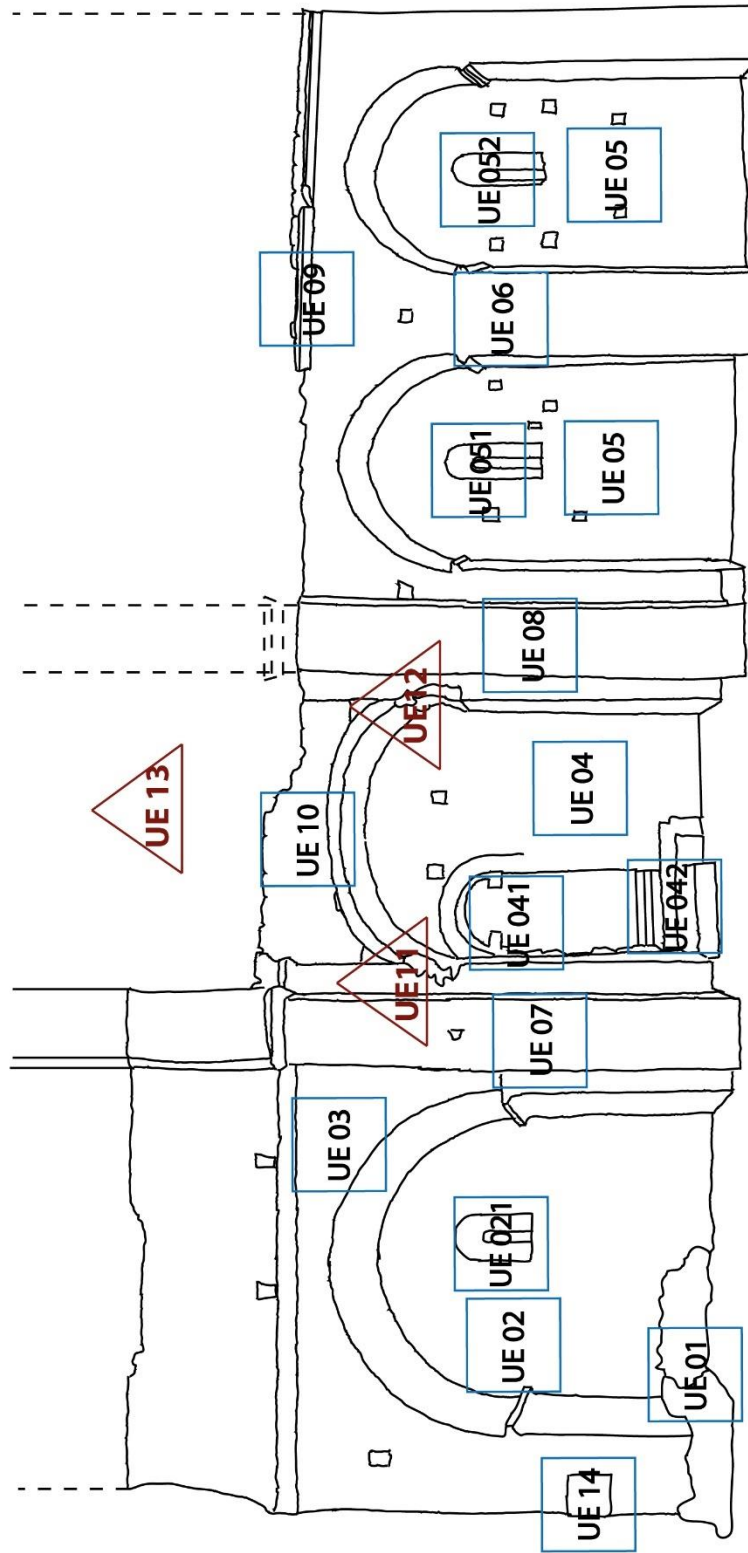
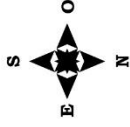
L'arquivolta amb arc carpanell seria tota una peça diferent i posterior a la UE04, que continua per darrera. El seu origen està en la intervenció que es va dur a terme al s.XVI que identifiquem pel tipus d'arc i el tipus de material (totxo). Seria posterior a 1536.

Finalment, les negatives (UEs 11, 12 i 13) per desgast i ensorrament per abandonó.

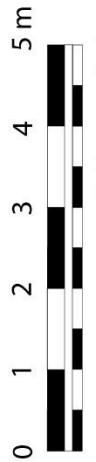
Sant Genís de Rocafort

CARA INTERNA SUD
Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament interior

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

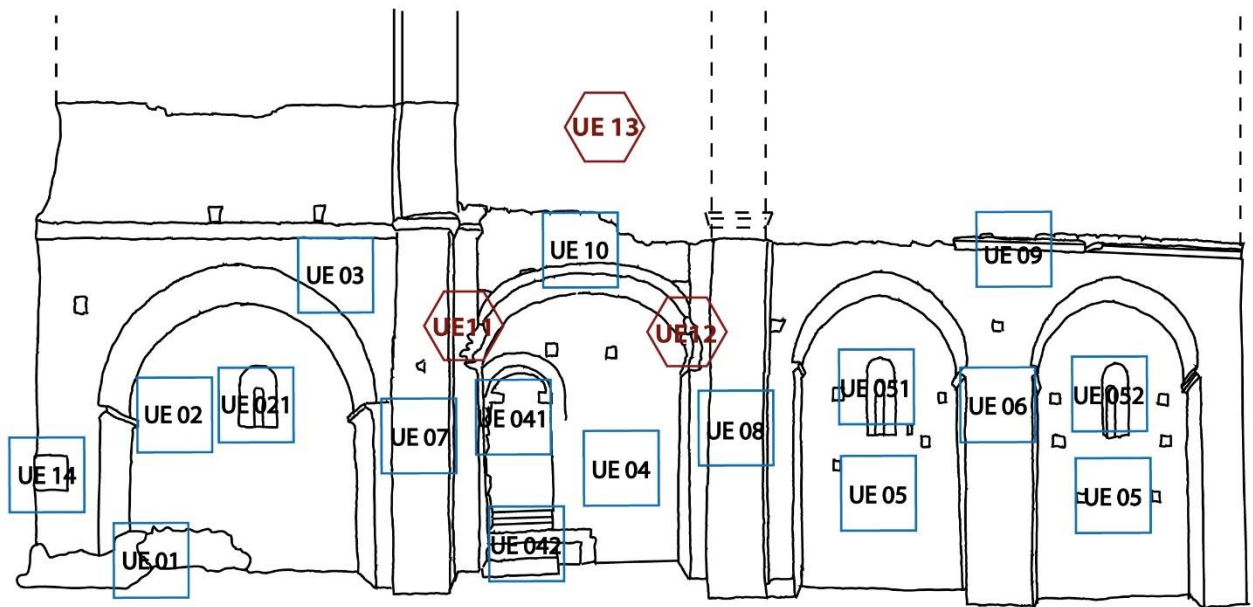
Font del Plànol: Sotocastell, J. Diputació de Barcelona, 2014

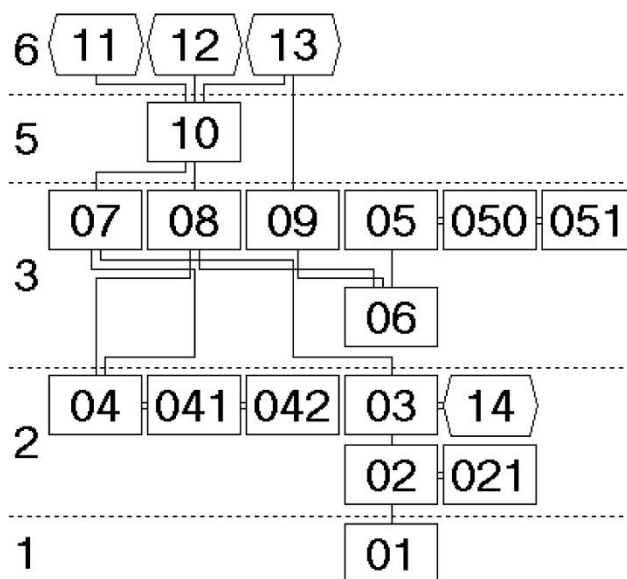
Sant Genís de Rocafort

CARA SUD

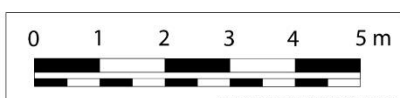
Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament interior

Estratigrafia per fases

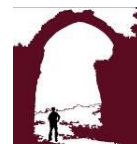
Llegenda

Font de l'escala: Socremogut, I. Diputació de Barcelona, 2014

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Autor: Jordi Lozano

6.2.2 Interpretació de l'estratigrafia

La interpretació de les estratigrafies realitzades sobre els paraments nord, sud i oest comporta que, al contrari del que s'havia dit, aquestes no corresponguin a un únic moment constructiu (PAGÉS I PARETAS(1), 1992) ⁴⁷sinó a cinc: el primer, anterior, el situem abans del 1114, i correspondria a les restes d'un eremitori (recordem que el monestir va ser fundat el 1048) o del castell que dóna nom al lloc ("rocafort"). Podria haver estat destruït a la ràtzia musulmana d'aquell moment.

La segona seria la primera fase constructiva del monestir pròpiament dit. La situem amb posterioritat al 1126 i s'identifica tant pel tipus de material com per la tipologia constructiva, de romànic pur. Les motllures són llises de secció trapezoïdal. En aquell moment s'hauria terraplanat la superfície per preparar el creixement posterior de les instal·lacions. Els arcosolis, un a la banda sud i un a la banda nord, són de mig punt. El de la banda nord hauria quedat sense tancament per la façana, quedant només l'arc. El claustre podria haver estat d'aquest moment o, com a mínim, haver estat planificat en aquest moment.

La tercera correspon al creixement de la nau, completant-la fins a la porta principal. Els carreus estan molt ben tallats i escairats, les motllures, a la línia d'imposta dels arcs laterals i de l'arc de la coberta són lobulades. Els arcs, per la seva banda, són lleugerament apuntats, a diferència de l'arc de mig punt de l'arcosoli al costat de l'absis. La porta principal és arquitejada, a diferència de la que dóna accés al claustre i que està coronada per un arc de mig punt, i les finestres esqueixades són una mica més grans que la de la part plenament romànica, a l'arcosoli a migdia de l'absis. La situem en posterioritat al 1176. Les tombes al claustre també podrien ser d'aquest moment o posteriors.

A continuació la quarta la trobem a la finestra que corona de la façana principal, paraments de la banda oest, feta amb una pedra d'origen diferent a la resta de l'edifici i

⁴⁷p. 133:

"A Sant Genís no s'observen discontinuïtats en la construcció. [...] és una fàbrica molt harmònica i homogènia.[...]Tot és lligat en un mateix moment, i, a més, l'estructura és molt homogènia, sense vacil·lacions ni canvis."

Situa la construcció posterior a la donació de Guillem Ramon I de Castellví, a partir del 1130 (uns anys després a disposar del llegat i planificar l'obra), ja que no mor fins el 1126 deixant un llegat de 100 sous pel monestir i 100 més per la construcció de l'església. Amb tot arriba a reconèixer que la finestra de la façana pot ser posterior.

amb decoració als laterals, també a diferència de la resta de l'edifici. La situem amb posterioritat al 1288, moment en què els Benedictins haurien passat a gestionar el monestir.

Finalment la cinquena correspon a les reparacions de la coberta dutes a terme al s.XVI. Es distingeix de nou pel material (ús de toxtó) i per la tipologia arquitectònica (arc carpanell). La trobem a la banda sud, sobre la porta que dóna accés al claustre. Hi era també a la banda nord, formant un arcosoli, i eliminada a mitjans s. XX. També la trobem a la coronació de la finestra de la façana principal i segurament continuava fins al tancament de la coberta, avui dia desapareguda. Seria posterior al 1535.

Finalment quedaria per establir les seqüències pel que fa al material perible i del que en queden els forats d'embigat (estructura d'un cor, instal·lacions adjacents com la coberta del claustre..) que no contemplem a falta de més dades.

A continuació, els resultats de la interpretació de les estratigrafies, separant per colors els moments constructius i les negatives, dels tres murs analitzats:

6.2.2.1 Interpretació de l'estratigrafia del parament nord: façana i interior

Per la part exterior

A la façana que dona al nord no s'aprecien diferències estratigràfiques importants i només es distingeixen quatre fases constructives bastant desdibuixades. L'opus és força homogeni, tret d'una franja a la base, en contacte amb el sòl petri, una franja a l'est, on queda una secció d'una finestra d'una esqueixa, i unes quantes fileres a la part superior. Destaca molt la total absència de decoració.

Tres estructures verticals que sobresurten per la banda superior s'interpreten com les restes d'un campanar d'espadanya de dos ulls. La ubicació d'aquest campanar i la seva tipologia, junt amb l'absència de decoració ens parlen de la mentalitat que hi ha darrera del disseny del temple, de tipus auster i vinculat amb el moviment Cistercenc (Benedictí Anià) o la Regla Agustina. Pel que fa a la resta, s'aprecien quatre moments constructius: una fase prèvia al 1114 molt poc visible; una de primera construcció posterior al 1126; el de l'ampliació de la nau, de la 2a ½ del s.XII (posterior a 1176), i el de la seva reparació al s.XVI (després del 1535).

Per la part interior

S'aprecien més i millor els canvis i les diferents fases constructives. La primera a la base de l'absis, sembla un fonament però es podria interpretar com una estructura anterior. Tractant-se de la part més alta del turó, potser està relacionat amb el castell que existia abans de la fundació del monestir i que ja li donava nom o amb un eremitori.

El lateral de l'absis és plenament romànic i es percep clarament la diferència amb la resta de la nau, que és romànica de transició.

Si hagués estat construïda tota d'una tacada i en un mateix moment segurament hauria estat en un únic estil arquitectònic. Això es veu en els arcs, les impostes i les motlures. A part de la dotació fundacional, posteriorment hi va haver més dotacions per ampliar i millorar el monestir per part de la família Castellví, com per exemple una de 200 sous (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)– 100 per la comunitat, 100 per l'ampliació de l'església- de Guillem I de Castellví, mort el 1126 i a disposició dels monjos posteriorment, segurament al cap de pocs anys degut al temps necessari per alliberar els

recursos, la planificació, l'obtenció de la mà d'obra i dels materials. El recobriment homogeni que s'observa a tot el mur exterior podria correspondre a l'aportació feta per Guillem Ramon III de Castellví el 1176, igualant totes les fases anteriors.

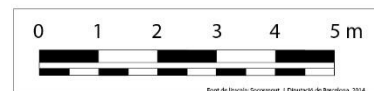
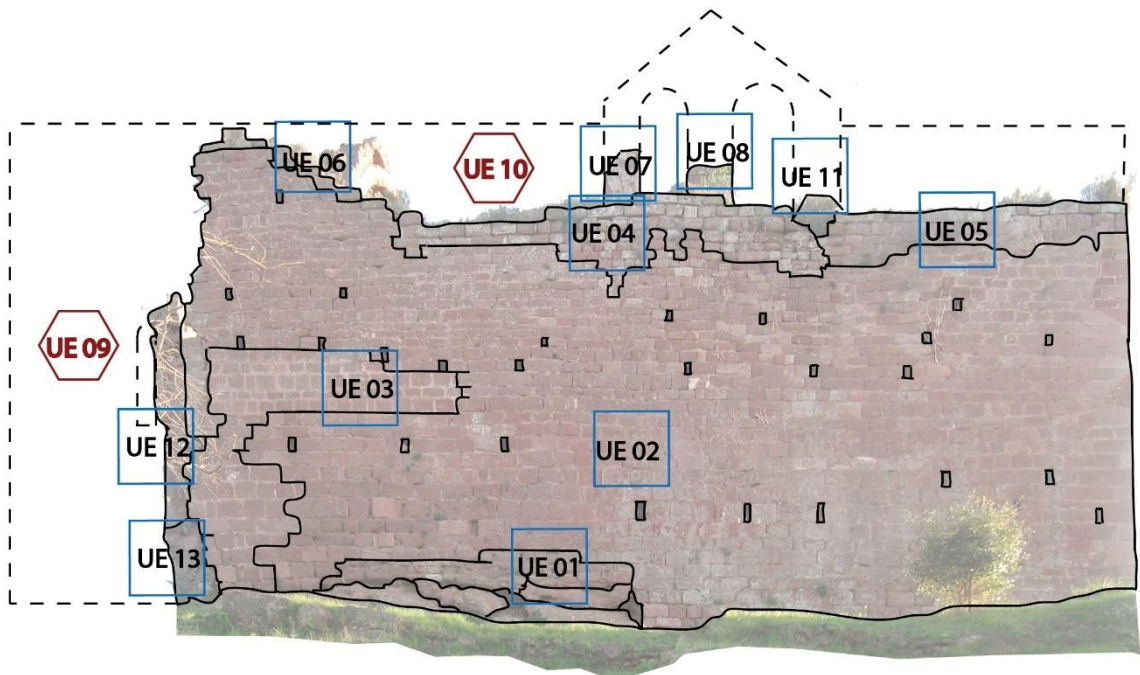
Finalment, a la part central queden els punts de suport d'un arc carpanell, del XVI. Joan Bolet, en comprar el monestir i secularitzar-lo va fer reparar la façana, moment al qual es deu segurament aquesta quarta fase constructiva.

Les negatives, la més destacable la del claustre, es deuen a moments de destrucció posteriors al s. XVI. En el cas que ens ocupa destacarien la guerra dels segadors, la de successió i els saquejos del XIX i el XX. La voladura del 1928 sembla que hauria estat pel simple fet de poder aprofitar la pedra.

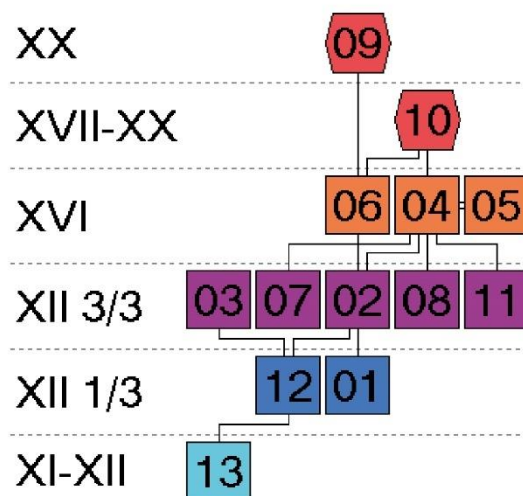

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA NORD
Anàlisi estratigràfic d'estructures
del parament exterior

Estratigrafia per períodes

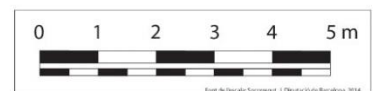
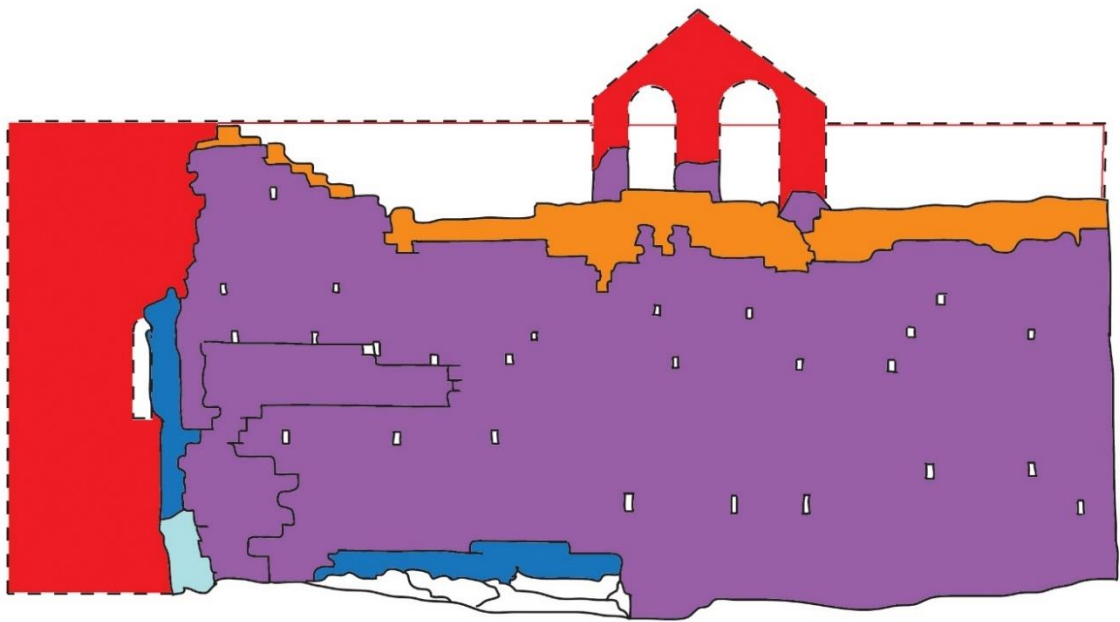
Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA NORD
Anàlisi estratigràfic d'estructures
per fases constructives

Llegenda	
Estructura anterior a 1114	
Estructura posterior a 1126, romànic	
Estructura posterior a 1176, romànic de transició	
Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)	
Negatives corresponents a un moment de destrucció s.XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)	

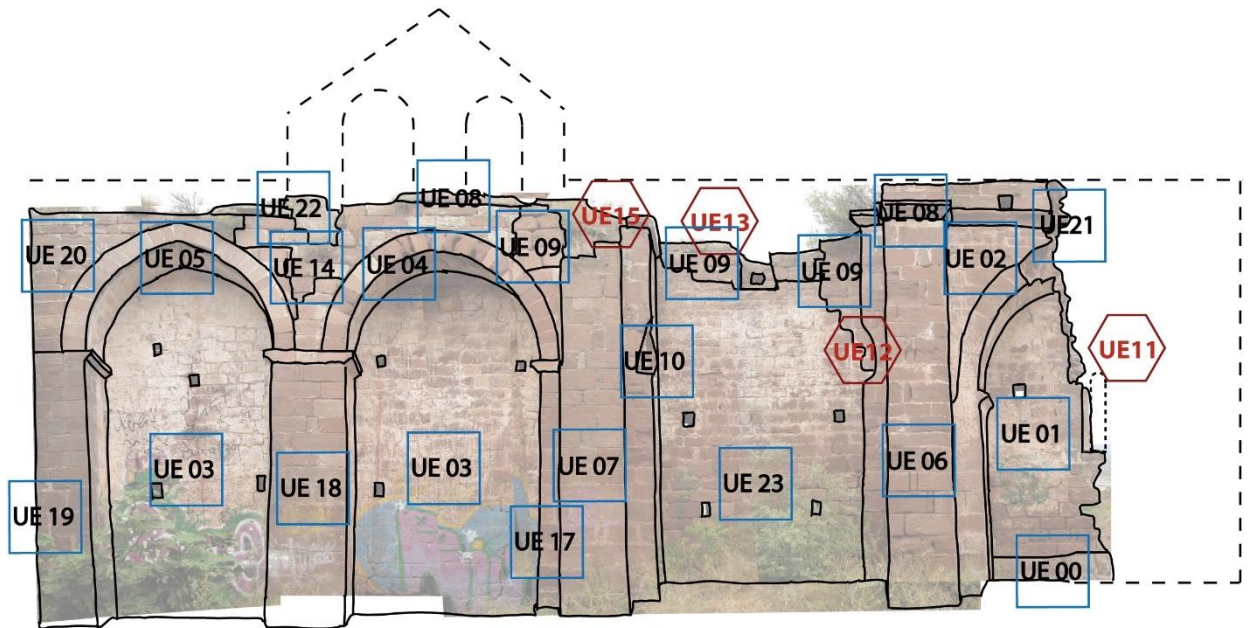
Autor: Jordi Lozano

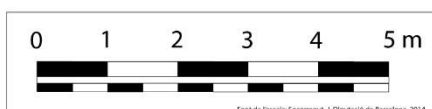
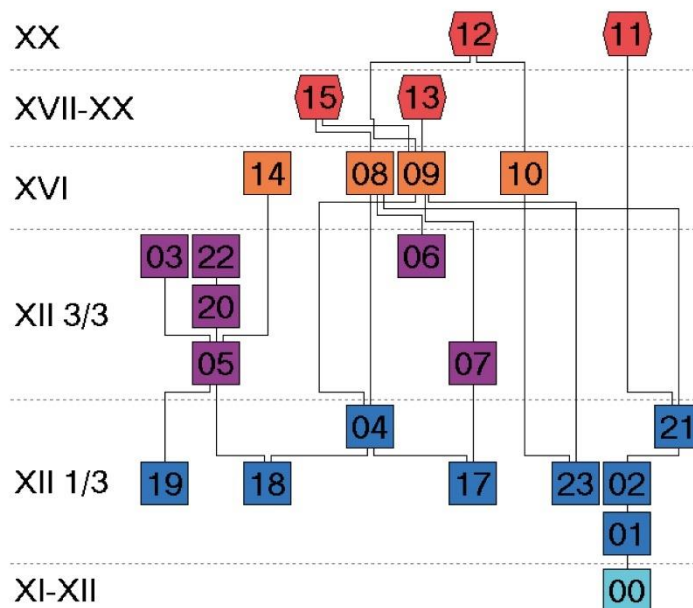
Sant Genís de Rocafort

CARA NORD

Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament interior

Estratigrafia per períodes

Fons de l'escala: Socomegut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

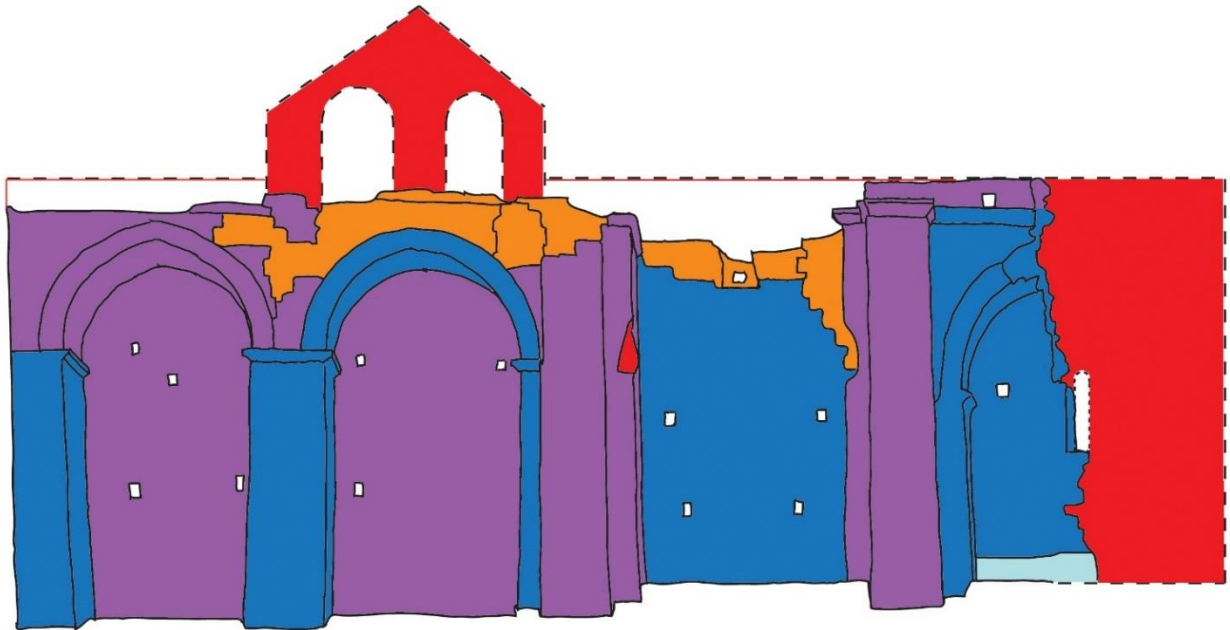

Autor: Jordi Lozano

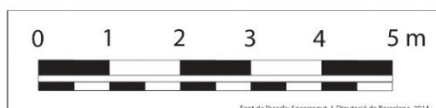

Sant Genís de Rocafort

Interpretació de l'estratigrafia de la cara nord

Llegenda	
Estructura anterior a 1114	
Estructura posterior a 1126, romànic	
Estructura posterior a 1176, romànic de transició	
Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)	
Negatives corresponents a un moment de destrucció s.XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)	

Font de l'escala: Socorregut, I. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.2.2.2 Interpretació de les estructures del parament sud: façana i interior

A nivell constructiu s'aprecien quatre fases constructives diferenciades, per les característiques diferents pel tipus de carreu (tamany, com va ser tallat), si segueixen o no les filades de pedra, el tamany dels elements (finestres...), les restes de morter i l'ús d'altres materials com el totxo.

Per la part externa

Començant per la banda dreta mirant cap al nord (la part est del parament) tenim una negativa sota una base d'arc. Això ens permet veure l'interior del mur i comparar-lo amb una altra negativa, a la dreta de la porta que comunica església i claustre, on també es veu l'interior del mur. Ambdós interiors són diferents. Si la secció de la porta i aquell llenç de mur l'hem situat a principis del XII, i hi observem com per dins es respecten les files dels carreus, el seu tipus de tall i el seu tamany, a la negativa que sota l'arc veiem com no es respecten les files, com les pedres són de tamany molt diversos fins al punt de semblar còdols, i en general és un tipus d'opus diferent, més proper a un incertum que a un vittatum. Per això, per la seva ubicació i per la correspondència amb l'interior de l'església, situem aquest fragment com a resta d'una estructura prèvia al 1114.

La resta d'aquesta secció dreta fins a la porta seria de la fase corresponent a després del 1126.

L'arc que arrenca a prop de la cantonada dreta, a l'est, s'interpreta no com a part dels arcs del claustre sinó com al que queda d'un altar a la cantonada, documentat en altres monestirs de Regla Agustina (que vindria a confirmar que en aquest monestir es seguia aquesta regla), i va acompanyada d'una negativa de tipus estructural, quadrada, que es correspondria amb l'espai destinat a material litúrgic per a aquest altar.

Tornant a les negatives d'embibat, són tres les sèries de negatives que podrien tractar-se de forats per bigues de les dependències laterals. No seria estrany, ja que la façana sud quedava dins de les instal·lacions monàstiques, i podria molt ben ser que algun nivell de pis o de coberta anés adossat a la paret de l'església, a la banda oest, utilitzant-la com a mur de càrrega.

A nivell d'instal·lacions s'aprecien dues seccions ben diferenciades. Per una banda, el claustre, al qual s'accedia per la porta que dona a l'església. L'amplada del claustre seria la del fistó que hi ha al límit superior de la façana, damunt de la porta. A sota té una línia de negatives quadrades, en fila i en distància regular les unes de les altres, que serien les corresponents a la part nord del sostre del claustre. Aquestes negatives s'interrompen a banda i banda del fistó. Són per la interrupció de la coberta lateral del claustre i l'arrancada, perpendicular, de la zona de pas. L'estructura de l'embigat canvia i d'aquí l'a interrupció. Les negatives que hi ha es correspondrien amb les bigues que a banda i banda del claustre feien de coberta, tal qual assenyala el fistó, però se sustentaven sobre estructures perdudes (figures 56 i 57).

A banda i banda de la porta trobem les tombes. Són petites, de manera que no hi cabria un cos humà sencer estirat. Farien més aviat d'ossaris o urnes

funeràries. Haurien estat sota cobert, dins del claustre. Són tombes monàstiques o, cas de ser el panteó

nobiliari de la nissaga Castellví, els nobles hi haurien rebut sepeli com si fossin monjos. No tenen inscripcions diferenciades les unes de les altres i sí un baix relleu de tipus genèric. L'anonimat en

l'enterrament és més propi del monacat que de la noblesa. Un estudi arqueològic i antropològic dels ossos ajudaria potser a esclarir-ho, però en tot cas totes tenen la mateixa epigrafia esculpida en baix relleu consistent en una creu patada inscrita en un

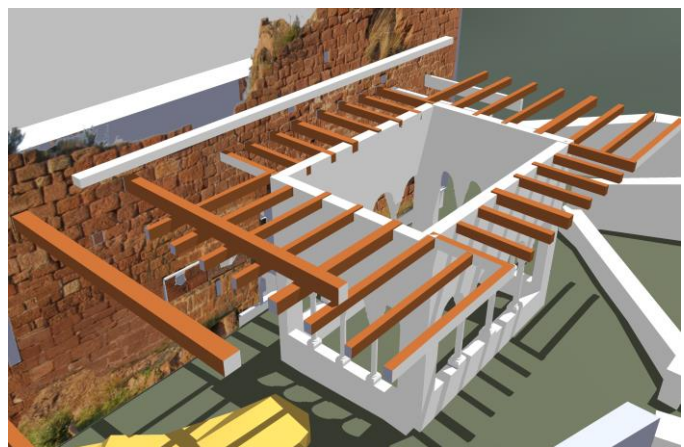

Figura 56. Recreació de l'embigat corresponent al claustre segons s'interpreta per la façana sud.

Imatge: Jordi Lozano.

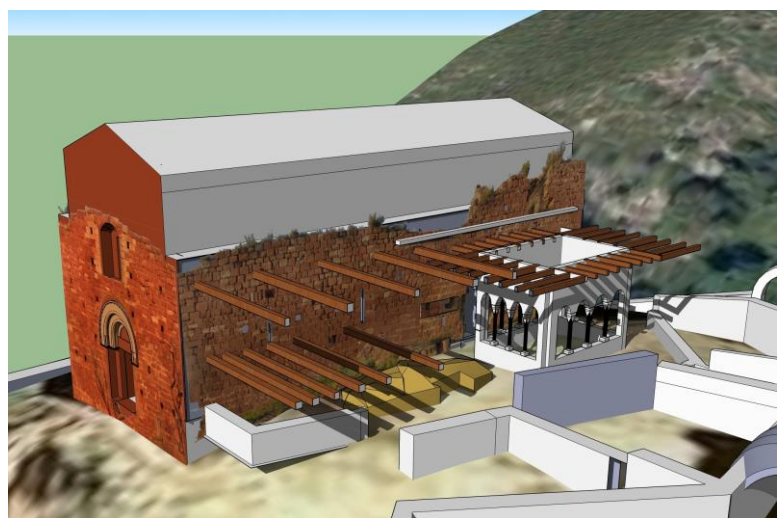

Figura 57. Recreació de tot l'embigat corresponent al sud de l'església segons s'interpreta per les negatives de la façana.

Imatge: Jordi Lozano.

cercle. No té per tant ressonància personal ni refereix a cap escut d'armes com es podria esperar de la tomba d'un noble.

L'arc que arranca des de la façana cap enfora de forma obliqua estaria vinculat amb aquestes tombes (figures 49 i 50 de l'apèndix), ja que la finalitat de l'altar al qual pertanyia seria vetllar-les. El sant que hi seria venerat vigilaria per les ànimes dels difunts enterrats. Si es tracta d'un element de tradició agustiniana, el sant hauria estat un Sant Agustí probablement.

A la secció contigua de la façana, a l'oest, trobem dues finestres més, d'una esqueixa. El fet que es trobin finestres en aquesta banda no resulta estrany doncs en donar cap al sud és la part de l'edifici que més llum i escalfor rep al llarg de l'any. Aquestes finestres, a jutjar per les negatives que tenen a sobre i sota, devien correspondre a la sala capitular o alguna sala noble on es podria seguir les pregàries dels monjos, i a la qual s'accediria des del claustre, d'on a més rebria llum.

Finalment, a la part superior trobem una franja superior con el treball dels carreus és diferent, més pobra, i estan més barrejats tipològicament. S'interpreta com el resultat de la intervenció al sostre que es va dur a terme a principis del XVI.

A l'interior

Ens apareixen almenys quatre fases constructives.

La primera combina dues seccions en *opus caementicium* i *opus incertum* i té equivalent al parament nord, tot i que allà no és tant visible. Correspon clarament a una estructura anterior. Tractant-se de la part més alta d'un turó de roca escarpat que abans de la fundació del monestir ja es coneixia com a castell de Rocafort la hipòtesi és que aquesta primera fase es correspon amb el que queda del castell, segurament de la torre. O això o a un eremitori anterior a la construcció del monestir. S'hi arrepenja la segona fase constructiva, plenament romànica i tant austera en decoració com ample i ambiciosa en tamany si es compara amb altres construccions del mateix període. Les línies són netes, rectes, i només estranya que la finestra estigui descentrada. En tractar-se d'un edifici de nova planta caldria plantejar-se què va condicionar la posició de la finestra. Potser una estructura perduda a l'altra banda del mur? És en *opus vitatum*, com la major part de l'edifici, amb carreus ben tallats i escairats però files irregulars pel que fa el gruix, combinant fileres molt ben elaborades amb d'altres que no ho estan tant.

Com ja hem vist abans en l'estudi estratigràfic, la nau segueix amb els arcs torals, la porta d'accés al claustre i dependències monàstiques i dues arquivoltes més, però estilísticament posteriors, doncs són arcs apuntats en romànic de transició al gòtic, segurament de la 1a ½ del s. XII, amb les aportacions potser de la deixa de Guillem Ramon III de Castellví, a partir del 1176.

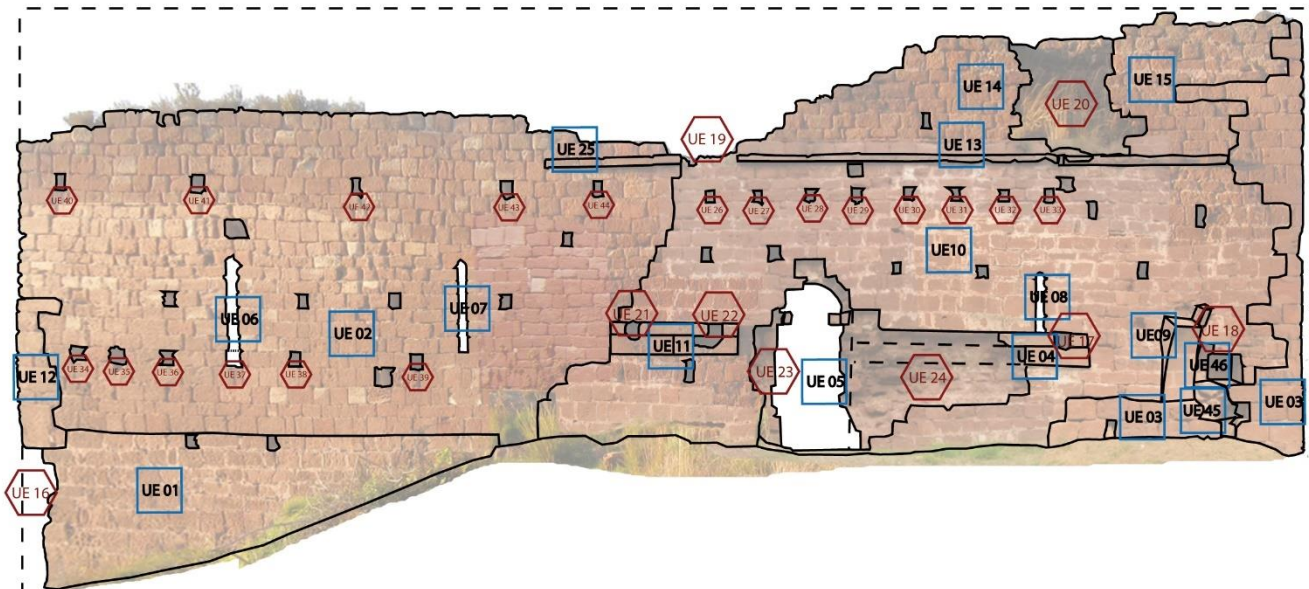
Originalment al mur que enmarca la porta al claustre no hi devia haver cap arcosoli. La paret seria llisa i continua llisa per darrera de l'arquivolta actual, un afegit del s.XVI amb arc carpanell de totxo i carreuat més mal treballat i irregular. Per la documentació podem deduir que aquest afegit es correspon amb les obres de millora i redreç dutes a terme per Joan Bolet, ciutadà que va comprar el monestir i que es va trobar el sostre caigut arran d'un terratrèmol ocorregut al s.XV.

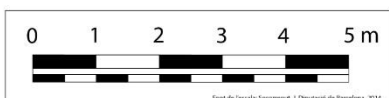
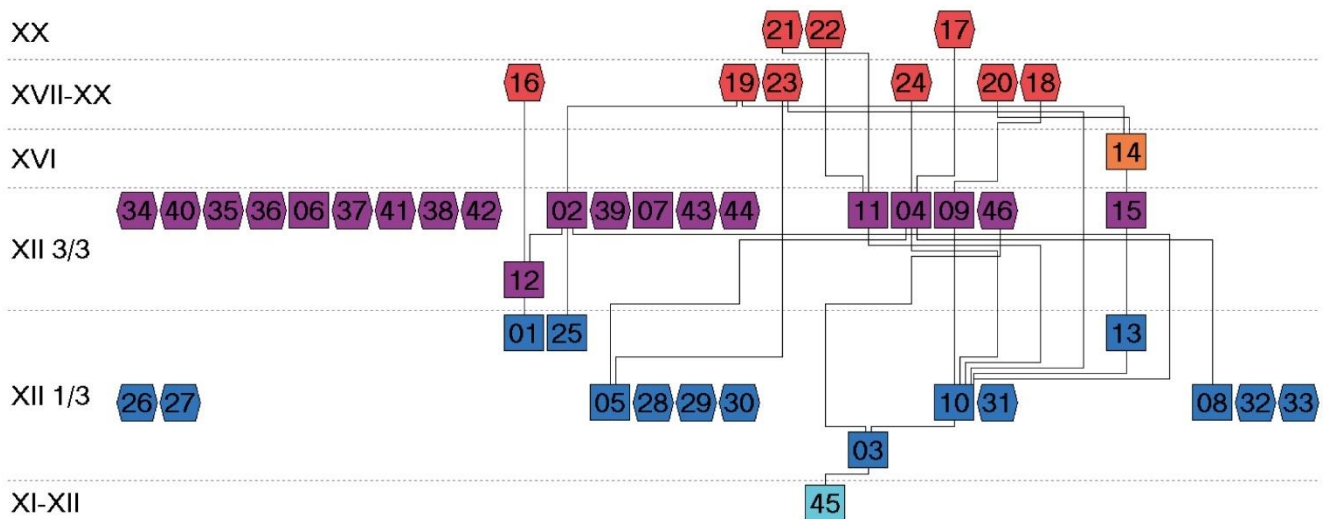
Sant Genís de Rocafort

FAÇANA SUD

Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament exterior

Estratigrafia per períodes

Font: de l'escola, Socomegat, i Diputació de Barcelona, 2014.

Llegenda

- Estructura
- Estrat/reompliment
- Negativa

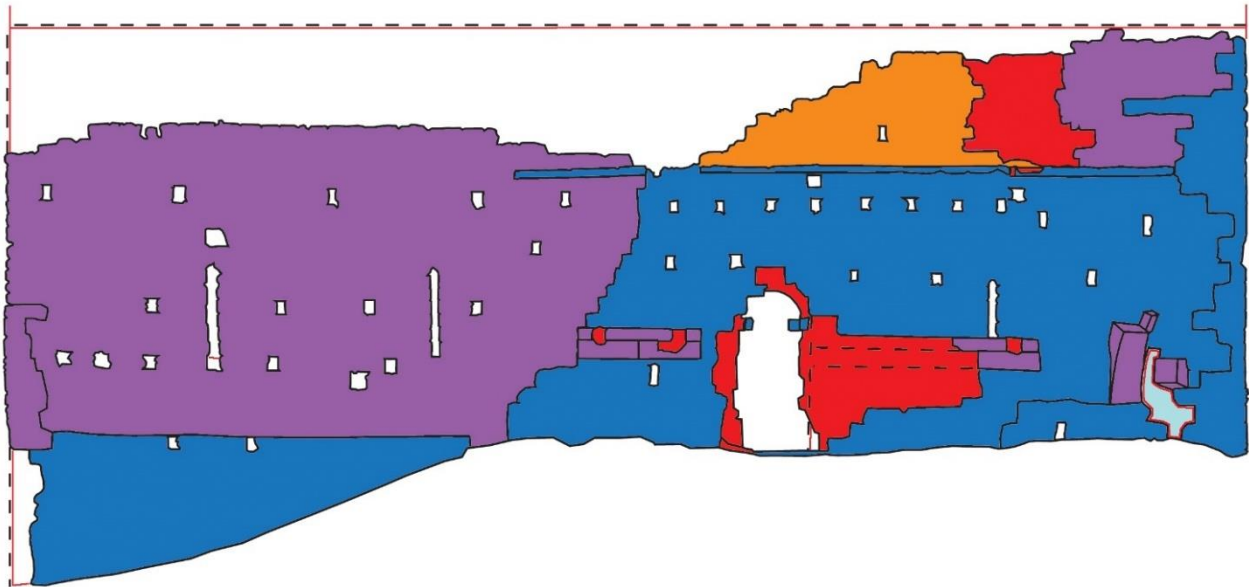
Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Autor: Jordi Lozano

Sant Genís de Rocafort

Interpretació de l'estratigrafia de la façana Sud

Llegenda

Estructura anterior a 1114

Estructura posterior a 1126, romànic

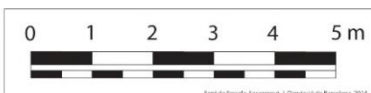
Estructura posterior a 1176, romànic de transició

Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)

Negatives corresponents a un moment de destrucció
s. XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)

Ferret de Facalós - Socremoprl, L'Estació d'Idrò Barcelona, 2014

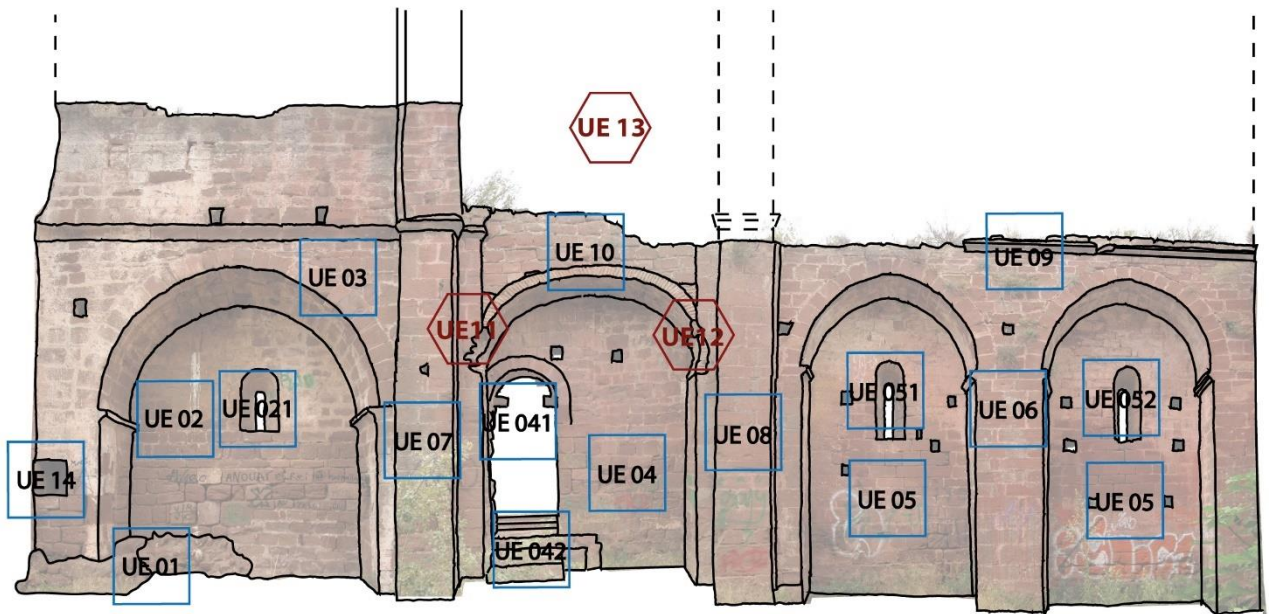
Autor: Jordi Lozano

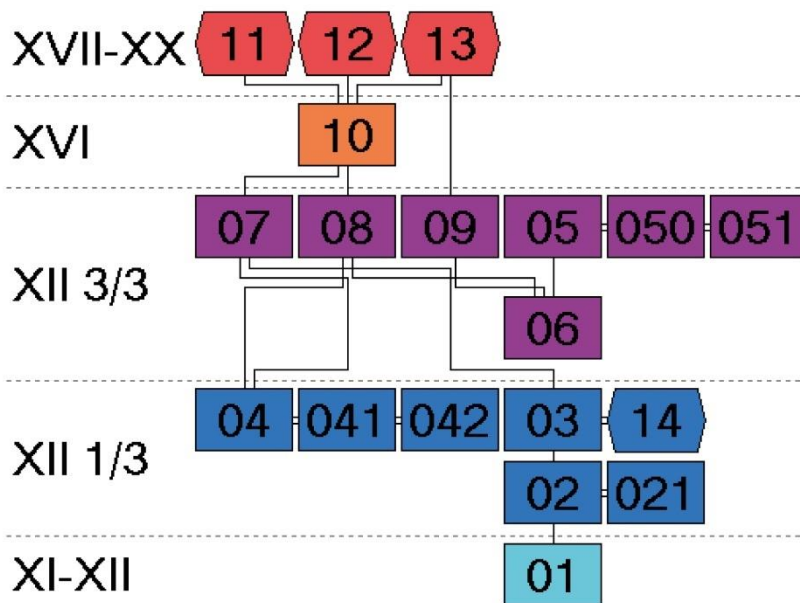
Sant Genís de Rocafort

CARA SUD

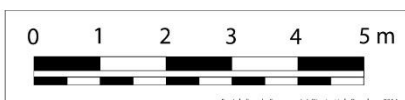
Anàlisi estratigràfic d'estructures del parament interior

Estratigrafia per períodes

Llegenda

Font de l'escala: Socorregut, I. Diputació de Barcelona, 2014.

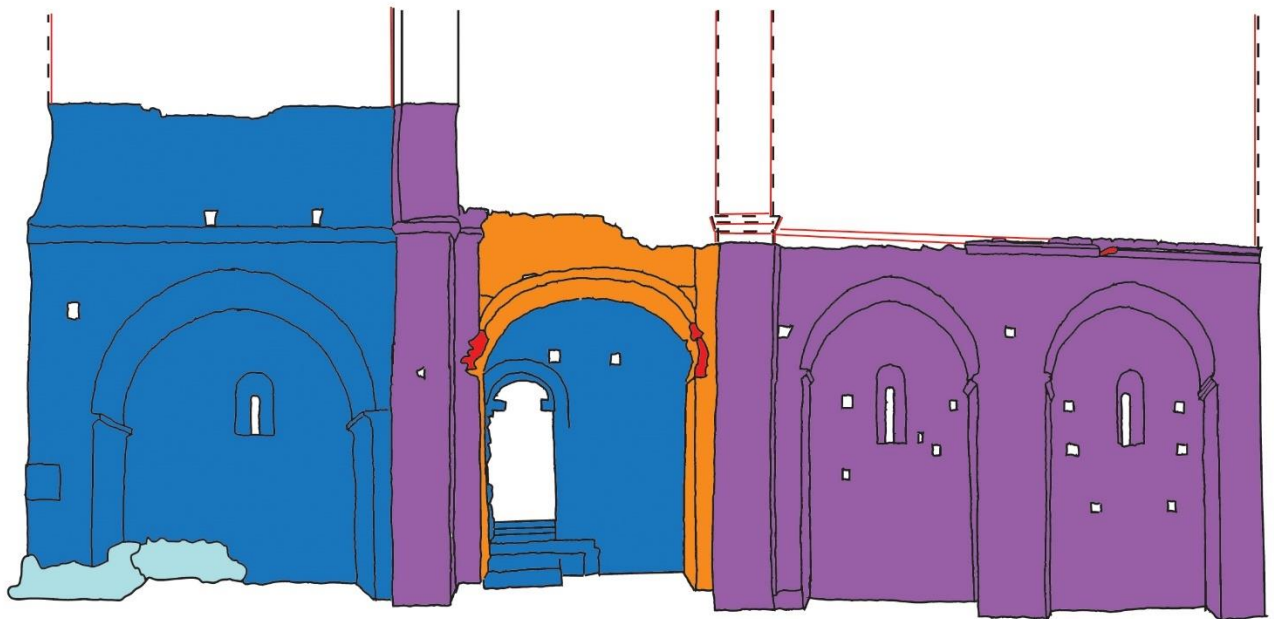
Matrix realitzat amb el programa Stratify 1.5

Autor: Jordi Lozano

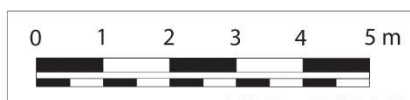

Sant Genís de Rocafort

Interpretació de l'estratigrafia de la cara sud

Llegenda	
Estructura anterior a 1114	
Estructura posterior a 1126, romànic	
Estructura posterior a 1176, romànic de transició	
Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)	
Negatives corresponents a un moment de destrucció s. XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)	

6.2.2.3 Interpretació de les estructures del parament oest: façana principal i interior

Façana principal

De resultes de l'anàlisi d'aquest sector ens apareixen tres fases constructives diferents.

La primera fase és la romànica de transició al gòtic amb les característiques que bé coneixem: *opus vitatum* amb carreus ben tallats i escairats però en files irregulars. És característic d'aquesta fase la quasi total absència de decoració, qüestió motivada per raons ideològiques, segurament vinculades als principis rectors de l'orde fundacional del monestir, amb força similituds amb el Cister.

En aquesta fase s'inclou la major part de la façana: la porta arquivada sota arc de mig punt per dins i per fora i els arcs de mig punt esgraonats amb efecte d'atrompament que coronen la porta a la façana. Les úniques decoracions de la porta són quatre baixos relleus, pràcticament epigrafiats, a la llinda -el significat de les quals hipotetitzem més endavant- per una bada. Per l'altre un conjunt de vint-i-cinc semiesferes al ronyó. Aquestes darreres sí són clarament en relleu.

La segona fase constructiva és a l'entorn de la finestra i es caracteritza per dos aspectes: el color i treball de la pedra és diferent, sent de color clar ocre i un acabat molt més acurat, i en segon lloc per la seva decoració en columnetes a les cantonades del marc extern i intern de la finestra, a banda i banda. Si en sí mateix, el tipus de pedra i el seu treball, tot i que resulta vistosament diferent, no tindria perquè voler dir que es tracta d'una segona fase constructiva, doncs en el moment de bastir la façana es podria haver triat un material diferent, en aquest cas amb una pedra més calcària, potser per ser més fàcil de treballar o haver estat feta per un picapedrer d'un altre lloc, o qualsevol altre motiu, sí que crida l'atenció que sigui l'únic lloc on trobem aquesta mena de material. A això cal afegir-hi la diferència en l'estil: a part de la tipologia de carreus, el que ens porta a pensar que és una fase constructiva posterior són les qüestions del pla formal: per una banda, la finestra és realment molt gran per una façana romànica, i comparativament no té res a veure amb la resta de finestres de l'edifici: és molt més gran i lluminosa, té decoració. A més, el simple fet d'estar decorada és un fet insòlit i inclús exòtic si es compara amb la resta de l'edifici, caracteritzat per la netedat de les seves línies, pures, i la pràcticament total nuesa decorativa. És per aquests motius que

situem la finestra en una segona fase constructiva d'aquesta façana, segurament ja al període gòtic. La podríem situar doncs al s.XIII, potser a partir del moment en què el monestir va passar a ser regit pels Benedictins des del 1288.

Finalment tenim la tercera fase constructiva, consistent en l'arquivolta amb arc escarcer que corona la finestra. Els motius que ens duen a pensar que és una fase constructiva diferent a la del conjunt de la finestra, com es podria pensar en un primer moment, són dos: primer, de nou la diferència en el material. De les dues seqüències de la finestra, la primera és en carreus ocre calcaris molt ben treballats, mentre la segona és en pedra rogenca esmoladora de la zona, i amb carreus desgastats o mal acabats, com si fossin aprofitats.

El segon motiu és de nou la decoració: mentre que tenim decoració a la primera fase de la finestra, en començar la segona queda sobtadament interrompuda. Si el material constructiu no és un indicador per si mateix, sí que ho és el fet que en planificar una nova estructura, no s'acostuma a deixar la decoració a mitges. Aquesta tercera fase constructiva la situem a la primera meitat del XVI, vinculada a les reparacions realitzades pel ciutadà de Barcelona Joan Bolet, en posterioritat al 1535.

Parament oest per l'interior

Es repeteixen les característiques que acabem de veure a nivell de fases constructives per la façana principal. Primer, la porta arquivoltada, per dins sense cap decoració, sota un arc de càrrega de mig punt, que situem més tard del 1176.

La segona, la finestra, que si hem vist que estava feta amb un material diferent, que era molt gran comparada amb la resta de finestres –d'esqueixa– del conjunt i que tenia decoració bilateral de columnetes en baix relleu, a més per dins s'hi observen una mena de festejadors, si bé són molt baixos per la qual cosa es podria tractar de bases de columnes o d'algun altre element per l'estil, que vindrien a confirmar la sospita que es tracta d'un obra feta en període gòtic i amb una mentalitat diferent.

I finalment la coronació de la finestra, que comparteix les característiques per la banda interna amb les de la banda externa, ja comentada.

En total, doncs, en el conjunt de l'església tenim cinc fases constructives com a mínim ben diferenciades, a recordar: la primera a la part més alta del turó, sota l'absis, prèvia a

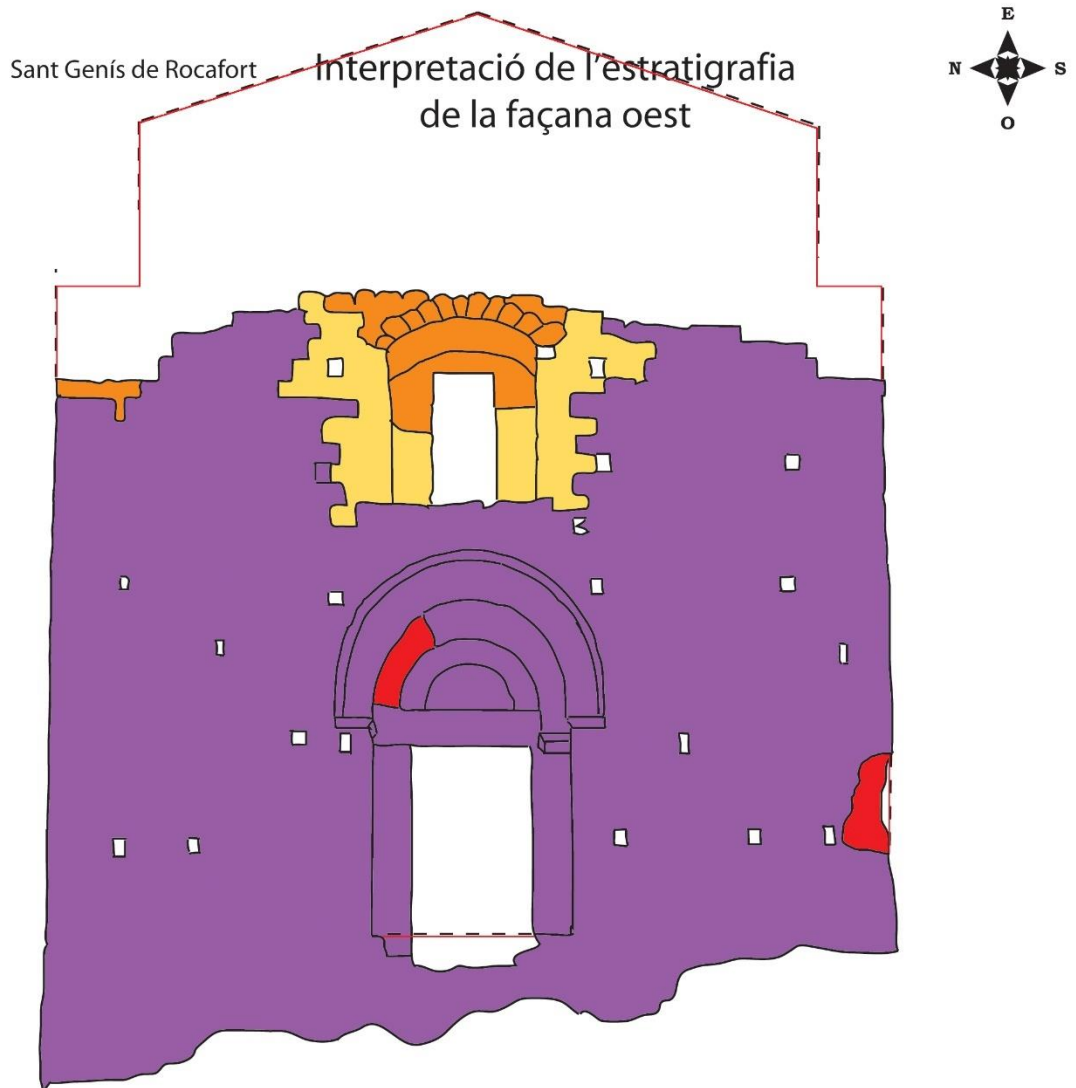
la construcció del monestir i segurament pertanyent al castell o a un eremitori, anterior al 1114.

La segona, plenament romànica, que inclouria la paret de l'absis del fons, plana, i els dos laterals fins a l'alçada de la porta que comunicava amb el claustre, posterior al 1126.

La tercera en romànic de transició, que correspon a la major part de la nau de l'església, amb finestres d'esqueixa més grans, carreus més ben tallats i motllures lobulades a les impostes, posterior al 1176.

La quarta, la part inferior de la finestra de la façana, que creiem que és gòtica, i seria posterior al 1288.

I la cinquena, els dos arcs carpanells de la nau, en arquivolta, i l'escarcer que hi ha per dins i per fora de la finestra de la façana, junt amb alguns afegits a les files superiors de carreus de tots els paraments. Correspon a principis s.XVI per la restauració de les cobertes que va pagar el ciutadà J. Bolet, després del 1535.

Llegenda

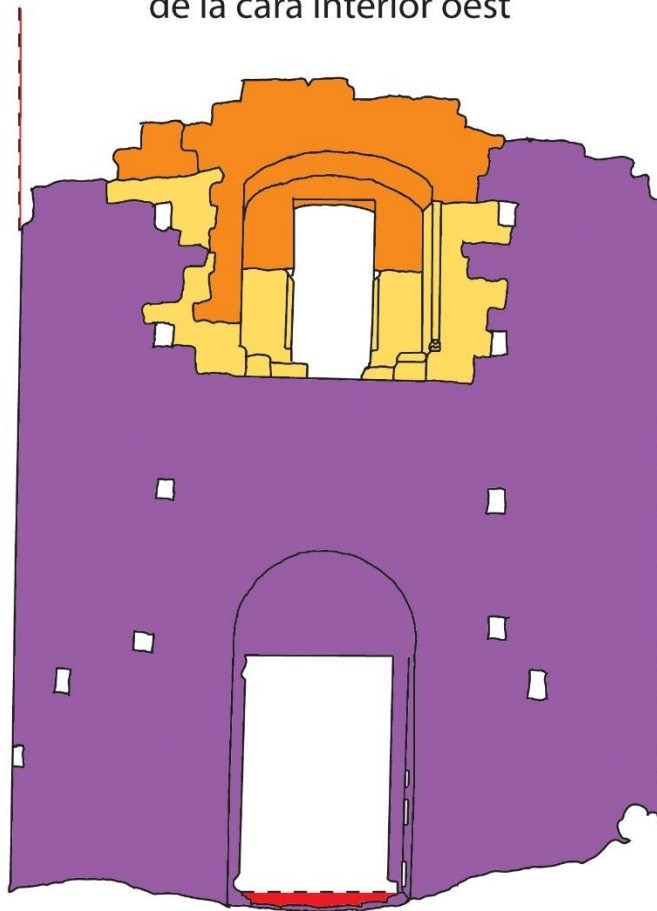
Estructura posterior a 1176, romànic de transició	
Estructura dels ss. XIII-XIV període gòtic	
Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)	
Negatives corresponents a un moment de destrucció s.XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)	

Sant Genís de Rocafort

Interpretació de l'estratigrafia de la cara interior oest

Llegenda

Estructura posterior a 1176, romànic de transició

Estructura dels ss. XIII-XIV període gòtic

Estructura posterior a 1535 (renaixentista, 2n 1/3 XVI)

Negatives corresponents a un moment de destrucció
s.XV, s. XVIII (Guerra de Successió), s. XX (1928; 2a 1/2 XX)

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

6.2.3 Fitxes de les unitats estratigràfiques

A les fitxes es detalla la localització (sector), el nom de la unitat dins del sector mencionat, el tipus (si es tracta d'una unitat o d'un conjunt estratigràfic), el nom de la o les les unitats estratigràfiques que hi ha incloses, vàries si es tracta d'un grup; el criteri d'identificació, el color aparent, la consistència aparent, definició, els components que s'hi detecten i una descripció somera.

Un cop descrita, a la fitxa també es detallen les relacions que aquesta unitat estableix amb la resta de les unitats del mateix sector (anterior a, posterior a, igual a, etc..).

A partir d'aquí es passa a la interpretació de la unitat, els criteris de datació i una datació aproximada a partir dels fets observats, la documentació, l'estil arquitectònic, les relacions establertes... D'aquí sorgeixen el període i data en què s'interpreta que pertany la unitat (sent com a mínim o màxim), el període cronològic, la fase constructiva (o destructiva en cas de negatives) a la que correspondria, i , finalment, la data en què es realitza la fitxa.

Localització:	Nord, façana	Nom:	01	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada,			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
Base del parament, on es posa en contacte amb el sòl petri (UE01), i vertical del que queda del claustre amb un fragment de finestra a mitja alçada (UE12).							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	02				N-01		
Interpretació:							
L'aixecament de l'absis hauria vingut acompanyada d'un terraplanament de la superfície que tenia davant, preparant-lo per a intervencions posteriors.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	02	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Llenç de paret amb diferències entre les cantonades, la base i el centre. Té 26 forats, petites negatives inserides al mur de perímetre quadrangular. Estan força espaiades (uns 2 metres de promig) per la qual cosa s'interpreten com a espais per anclar bastides en el moment constructiu, sent per tant contemporànies i formant part estructural del mur. És per això que no els ha estat assignada una U.E. pròpia. En elements similars d'altres parts del jaciment, interpretats com a negatives destinades a l'encaix de l'embigat d'un element adjacent, sí que els han estat assignades a cadascuna la seva U.E.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
01, 12	04, 05, 06		03		N-02		
Interpretació:							
Llenç de mur. És homogeni i iguala les diferents fases constructives donant l'aparença d'una de sola al conjunt. Té fins a vint-i-sis negatives, però no serien posteriors al moment constructiu, ja fos per degradació o per complir alguna finalitat posterior de cara a alguna estructura adjacent, sinó buits estructurals propis del propi parament deixats expressament per a ventilar o encabir les bastides de la construcció o el manteniment. Estan molt espaiades entre elles i no suportarien gaire pes.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	

Observacions:	llenç molt homogeni, iguala fases prèvies	Data:	maig 2018
----------------------	---	--------------	-----------

Localització:	Nord, façana	Nom:	03	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de paret amb diferències entre les cantonades, la base i el centre.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
12			02	N-02			
Interpretació:							
Llenç de mur. Té lleus diferències respecte la UE02, però no semblen suficients com per inferir un moment constructiu diferent.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:	llenç molt homogeni, iguala fases prèvies			Data:	maig 2018		

Localització:	Nord, façana	Nom:	04	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	04
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada, però no tant bé com al N-01			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Part superior de la façana nord. La pedra o no està tant ben tallada com al fet N-01 o està més erosionada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
02, 07, 08, 11	10	05	06	N-04			
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu posterior al N-01. Es pot deure a les reparacions que va realitzar Joan Bolet al s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:				Data:	març 2011		

Localització:	Nord, façana	Nom:	05	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	05
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada, però no tant bé com al N-01			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Part superior de la façana nord. La pedra o no està tant ben tallada com al fet N-01 o està més erosionada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
02	10	04			N-04		
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu posterior al N-01. Es pot deure a les reparacions que va realitzar Joan Bolet al s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1535		XVI		segle XVI (posterior a 1535)		5	
Observacions:						Data:	març 2011

Localització:	Nord, façana	Nom:	06	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	06
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada, però no tant bé com al N-01			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Part superior de la façana nord. La pedra o no està tant ben tallada com al fet N-01 o està més erosionada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
02	09, 10			04	N-04		
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu posterior al N-01. Es pot deure a les reparacions que va realitzar Joan Bolet al s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1535		XVI		segle XVI (posterior a 1535)		5	
Observacions:						Data:	març 2011

Localització:	Nord, façana	Nom:	07	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Base de pilar.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	04				N-03		
Interpretació:							
Base d'un campanar de tipus espanya de dos ulls situat a la part superior de la façana nord. Serien part dels tres pilars que en formaven els dos ulls, a falta dels seus arcs de tancament i la coberta a dos vents.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	08	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	08
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Base de pilar.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	04				N-03		
Interpretació:							
Base d'un campanar de tipus espanya de dos ulls situat a la part superior de la façana nord. Serien part dels tres pilars que en formaven els dos ulls, a falta dels seus arcs de tancament i la coberta a dos vents.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	09	Tipus d'unitat:	negativa	Unitats incloses:	09
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de límit est.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
06							
Interpretació:							
L'absis i el límit est de la façana nord es va perdre en la voladura del 1928							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1928		XX	1928		6		
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, façana	Nom:	10	Tipus d'unitat:	negativa	Unitats incloses:	10
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de límit superior i coberta.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
04, 05, 06							
Interpretació:							
l'absència de part superior de la façana i de coberta es pot deure a ensorrament en la major part del conjunt, tot i que l'est de la coberta sembla que es va perdre en la voladura del 1928							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX	posterior al s.XVI		6		
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, façana	Nom:	11	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	11
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Base de pilar.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	04				N-03		
Interpretació:							
Base d'un campanar de tipus espanyol de dos ulls situat a la part superior de la façana nord. Serien part dels tres pilars que en formaven els dos ulls, a falta dels seus arcs de tancament i la coberta a dos vents.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	12	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	12
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada,			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
Base del parament, on es posa en contacte amb el sòl petri (UE01), i vertical del que queda del claustre amb un fragment de finestra a mitja alçada (UE12).							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
13	02, 03				N-01		
Interpretació:							
L'aixecament de l'absis hauria vingut acompanyada d'un terraplanament de la superfície que tenia davant, preparant-lo per a intervencions posteriors.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	13	Tipus d'unitat:	unitat estatigràfica	Unitats incloses:	13
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	Variat.	Components artificials:		morter			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
fragment d'aglomerat de còdols i morter visible a la part inferior esquerra del parament, a la base de l'absis..							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	12						
Interpretació:							
Possiblement es correspon amb l'estructura anterior a l'absis, pertanyent a un eremitori o als vestigis del castell que existia abans del monestir..							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
	1114	XI-XII	segles XI-XII, possiblement anterior a 1114.			1	
Observacions:		conglomerat irregular				Data:	maig 2018

Localització:	Nord, façana	Nom:	N-01	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 01,12
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada,			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
Base del parament, on es posa en contacte amb el sòl petri (UE01), i vertical del que queda del claustre amb un fragment de finestra a mitja alçada (UE12).							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu. L'aixecament de l'absis hauria vingut acompanyada d'un terraplanament de la superfície que tenia davant, preparant-lo per a intervencions posteriors.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Nord, façana	Nom:	N-02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 02,03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus, pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de paret amb diferències entre les cantonades, la base i el centre. Té múltiples forats.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu. Els múltiples forats no són negatives, sinó buits estructurals deixats expressament per a ventilar o encabir embigats.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:		llenç molt homogeni, iguala fases prèvies			Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	N-03	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 07,08, 11
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
base d'un campanar de tipus espadanya de dos ulls situat a la part superior de la façana nord.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
els tres estrats semblen correspondre al mateix campanar d'espadanya. Serien els tres pilars que en formaven els dos ulls, a falta dels seus arcs de tancament i la coberta a dos vents.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, façana	Nom:	N-04	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 04,05,06
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Part superior de la façana nord. La pedra o no està tant ben tallada com al fet N-01 o està més erosionada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu posterior al N-01. Es pot deure a les reparacions que va realitzar Joan Bolet al s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:					Data:	març 2011	

Localització:	Nord, interior	Nom:	00	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 00
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	Gris, ocre	Components artificials:		, pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
base d'estructura.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	01						
Interpretació:							
és la fonamentació de l'absis o el reaprofitament de la base de la torre del castell de Rocafort o d'un eremitori previ.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, toponímia					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
	1114	XI-XII	segles XI-XII, possiblement anterior a 1114.		1		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
lateral nord de l'abais amb vestigis de finestra d'una esqueixa centrada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
00	02				Ni-02		
Interpretació:							
lateral nord de l'absis, amb vestigis d'una finestra d'esqueixa petita i sota un arcosoli de mig punt, purament romànic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, estil arquitectònic, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
arquivolta de mig punt amb motllura llisa a la imposta, lateral nord de l'absis							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
01	21		17, 18, 19, 23		Ni-02		
Interpretació:							
romànic, principis XII, moment fundacional							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, estil arquitectònic, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	03	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
lateral nord de la nau de l'església. Llenç de paret darrera els arcosolis fent de tancament de la nau.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
05							
Interpretació:							
correspon potser al romànic de transició. Podria ser posterior a la construcció de les estructures de la nau, com els pilars o el primer arc (UE04)							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	04	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 04
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
arcosoli amb arc de mig punt plenament romànic							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
17, 18	08, 09						
Interpretació:							
de la primera ampliació de la nau. Creixement de l'edifici després de l'absis, amb els arcs sense tancament extern (creant una mena de porxo arcat). Podria ser anterior a la construcció de les estructures de la nau, com els pilars que fan de base els arcs torals (ue 06 i ue 07). Del mateix moment que les UE's 23, 17, 18, 19							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	05	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 05
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
arcosoli amb arc lleugerament apuntat							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
18, 19	03, 14, 20		07				
Interpretació:							
correspon al romànic de transició: l'arc és apuntat i les motlures diferents a la secció de l'absis, en secció lobulada en lloc de trapezoidal. Es correspon amb l'ampliació que va completar la nau.							
Criteris per datar		Major qualitat en l'elaboració dels carreus. Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	06	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 06
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastra d'arc toral							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	08			Ni-04			
Interpretació:							
pilar adossat al parament que sustenta un dels arcs torals de la nau. Per l'arc que ens queda sabem que eren apuntats, el que ens situaria en un romànic de transició al gòtic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	07	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastra d'arc toral							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
17	09			05	Ni-04		
Interpretació:							
pilar adossat al parament que sustenta un dels arcs torals de la nau. Per l'arc que ens queda sabem que eren apuntats, el que ens situaria en un romànic de transició al gòtic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	08	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 08
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Imposta de l'arc de la coberta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
04, 06, 21	15						
Interpretació:							
Imposta de l'arc de la coberta. Vestigi de intervenció s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Característiques formals (tipus de motllura).					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1535		XVI				5	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	09	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 09
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
reparació part superior del mur							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
04, 07, 23	12, 13, 15		14	Ni-05			
Interpretació:							
Vestigi de intervenció s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparença física.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1535		XVI				5	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	10	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 10
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Resta de base d'arcosoli carpanell							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
23	12						
Interpretació:							
Vestigi de intervenció s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparença física.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1536		XVI				5	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	11	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 11
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
negativa. Absència de coberta. Absència de límit est.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
21							
Interpretació:							
l'absència de part superior de la façana i de coberta es pot deure a ensorrament en la major part del conjunt, tot i que l'est de la coberta sembla que es va perdre en la voladura del 1928, així com l'absis i el límit est de la façana nord.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1928		XX	posterior al 1928.			6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	12	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 12
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
negativa. Absència de coberta. Absència de límit est.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
09, 10							
Interpretació:							
Desmuntat" de l'arc carpanell del segle XVI seguint criteris d'unitat estilística a partir del model de Violet Le Duc"							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1950		XX	posterior al s.XVI;			6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	13	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 13
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
negativa. Absència de coberta. Absència de límit est.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
09							
Interpretació:							
l'absència de part superior de la façana i de coberta es pot deure a ensorrament en la major part del conjunt, tot i que l'est de la coberta sembla que es va perdre en la voladura del 1928, així com l'absis i el límit est de la façana nord.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
		XVII-XX	posterior al s.XVI;			6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	14	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 14
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de mur entre i sobre els arcosolis.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
05			09		Ni-05		
Interpretació:							
Vestigi de intervenció s. XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparença física.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1535		XVI				5	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	15	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 15
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
negativa. Absència de coberta. Absència de límit est.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
08, 09							
Interpretació:							
l'absència de part superior de la façana i de coberta es pot deure a ensorrament en la major part del conjunt, tot i que l'est de la coberta sembla que es va perdre en la voladura del 1928, així com l'absis i el límit est de la façana nord.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX	posterior al s.XVI;		6		
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	17	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 17
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilar d'arcosoli							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	04, 07		02, 18, 19, 23	Ni-03			
Interpretació:							
la pedra ben tallada i el tipus d'arc que sustenta indicaria que es correspon amb principis del XII							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	18	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 18
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilar d'arcosoli							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
	04, 05			02, 17, 19, 23	Ni-03		
Interpretació:							
la pedra ben tallada i el tipus d'arc que sustenta indicaria que es correspon amb principis del XII							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	19	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 19
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilar d'arcosoli							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
	05			02, 17, 18, 23	Ni-03		
Interpretació:							
la pedra ben tallada i el tipus d'arc que sustenta indicaria que es correspon amb principis del XII							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	20	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 20
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
mur de reompliment.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
05	22				Ni-04		
Interpretació:							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	21	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 21
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
motllura llisa a la línia d'imposta de la volta de la nau							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
02	08, 11				Ni-02		
Interpretació:							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Nord, interior	Nom:	22	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 22
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilar incompleert.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
20							
Interpretació:							
base de campanar							
Criteris per datar		Posició estratigràfica. Aparència física.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3			3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Nord, interior	Nom:	23	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 23
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats amb irregularitats en tamany i disposició.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
lateral nord de la nau de l'església, llenç de mur on aniria la creueria (té planta basilical).							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	09, 10		02, 17, 18, 19				
Interpretació:							
correspon a romànic pur. Creixement de l'edifici després de l'absis, amb els arcs sense tancament extern (creant una mena de porxo arcat). Podria ser anterior a la construcció de les estructures de la nau, com els pilars que fan de base els arcs torals (ue 06 i ue 07). Del mateix moment que un els arcs d'arcosoli (ue04) i anterior al segon (ue05). Mateix moment que UE's 17, 18, 19							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	Ni-02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 01,02,021
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
lateral nord de l'absis. Arquivolta de mig punt amb motllura a la imposta. Motllura superior a la imposta de l'arc de la coberta.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
romànic de principis XII, del moment fundacional del monestir, posterior a la primera aportació econòmica després dels almoràvits, el que ens duria segle XII, possiblement després del 1126.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Nord, interior	Nom:	Ni-03	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 17, 18, 19
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastres que sostenen els arcosolis.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
correspon al romànic ple: sostenen els arcs i les motlures són iguals a la secció de l'absis. Pilars adossats de la nau central. Base dels arcosolis, amb motlures de taló a la línia d'impоста. Creixement de l'edifici després de l'absis, amb els arcs sense tancament extern (creant una mena de porxo arcat). Podria ser anterior a la construcció de les estructures de la nau, com els pilars que fan de base els arcs torals (ue 06 i ue 07). Del mateix moment que un els arcs d'arcosoli (ue04) i anterior al segon (ue05). Mateix moment que UE 23.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipologia.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Nord, interior	Nom:	Ni-04	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 20, 06, 07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastres que sostenen els arcs torals. Tancament de la part superior els arcosolis.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
correspon al romànic de transició: els arcs són apuntats i les motlures diferents a la secció de l'absis, en secció lobulada a la línia d'imposta de la nau central. Es correspon amb l'ampliació que va completar la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Nord, interior	Nom:	Ni-05	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 09, 14
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris, ocre	Components artificials:		carreus tallats més desgastats i no tant ben escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
part superior en fragments del lateral nord de la nau de l'església. Sobre les arquivoltes de mig punt tipus arcosolis i l'estructura general del parament. Restes d'arc carpanell al centre de la nau.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
correspon al moment de restauració de la coberta sufragada per Joan Bolet.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:					Data:	març 2011	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Llenç mur façana principal amb negatives.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
03	04, 05, 07, 08, 09						
Interpretació:							
tancament de la façana principal corresponent al moment de construcció de la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Gran monòlit de pedra			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Porta arquitrabada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	03			O-01			
Interpretació:							
porta de la façana principal corresponent al moment de construcció de la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	03	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		dovelles			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
Arcs de mig punt porta principal							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
02	01, 10				O-01		
Interpretació:							
arcs de la porta de la façana principal corresponent al moment de construcció de la nau. Destaca la seva diferència de color.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, color, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	04	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 04
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
lateral finestra arquivada amb ull gran.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
01	06				O-02		
Interpretació:							
finestra amb decoració de columnetes adossades en relleu. Color de pedra diferent. L'ull és gran. Aparenta període gòtic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, color, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1288		XIII-XIV	segles XIII o XIV			4	
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	05	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 05
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
lateral finestra arquivada amb ull gran.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01	06			O-02			
Interpretació:							
finestra amb decoració de columnetes adossades en relleu. Color de pedra diferent. L'ull és gran. Aparenta període gòtic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, color, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1288		XIII-XIV	segles XIII o XIV		4		
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	06	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 06
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament. Funció de dovella.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
arc carpanell finestra							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
04, 05	11		07	O-03			
Interpretació:							
Reparació segle XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, exterior	Nom:	07	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus tallats desgastats amb aparença de reaprofitament.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
coronament façana							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01	11		06	O-03			
Interpretació:							
Reparació segle XVI							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)			5	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	08	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 08
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de la base de la porta principal							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01							
Interpretació:							
pot ser degut a l'erosió de l'aigua de la pluja o a saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	09	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 09
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la cantonada de migdia							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
01							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	10	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 10
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de part dels carreus de l'arc de la porta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
03							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	11	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 11
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de la part superior de la façana principal							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
06, 07							
Interpretació:							
Erosió							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX			6		
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, exterior	Nom:	O-01	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 01,02,03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	rogenc, gris, ocre	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de paret força homogeni. Té múltiples forats. Porta arquitravada al centre, decoració a la llinda i coronada amb arcs de mig punt. El timpà també està decorat amb una flor hexapètala encerclada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu. Els múltiples forats no són negatives, sinó buits deixats expressament per a ventilar o encabir embigats. No hi ha una explicació concloent sobre el significat de la decoració de la porta.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipus de material i qualitat de l treball.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Oest, exterior	Nom:	O-02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 04,05
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre	Components artificials:		pedra tallada, escairada i decorada			
Consistència:	Pedra no tant dura, tipus calcari	Components naturals (organics/geològics):		pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
Base de la finestra a la part superior de la façana, presidint-la. Té columnes de fust llis esculpides en baix relleu als laterals, tant al marc extern com intern de la finestra. Les columnes tenen un petit basament i capitell. Són purament decoratives, sense funció estructural. Gòtic.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
el color de la pedra és diferent de la major part de la façana, el que indica un origen diferent i per tant que la pedrera local original no va subministrar el material. Té decoració, cosa exòtica en comparació amb la resta del temple. Sembla correspondre al canvi d'orde monàstic, passant al Benedictí.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipus de material i qualitat de l treball.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1288		XIII-XIV	posterior a 1288 (finals s.XIII)		4		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Oest, exterior	Nom:	O-03	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 06,07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Coronament de la façana principal i part superior de la finestra, acabant-la de forma arquivada. Interromp la decoració de la finestra. Corona amb un arc escarser creant una arquivolta sobre la finestra. Renaixement.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
la part de pedra roja és pedra de la façana original despresada i reaprofitada. Segurament part de les reparacions realitzades al s. XVI.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipus de material i qualitat de l treball.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Oest, interior	Nom:	01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
llenç de paret força homogeni. Té múltiples forats. Porta arquivada al centre, dins una arquivolta de mig punt. Absència total de decoració.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	02, 03, 05						
Interpretació:							
segurament corresponent a un mateix moment constructiu. Els múltiples forats no són negatives, sinó buits deixats expressament per a ventilar o encabir embigats. Seria del moment en què es va tancar la nau, i per tant posterior a les arquivoltes d'estil romànic de transició.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipus de material i qualitat de l treball.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Oest, interior	Nom:	02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra no tant dura, tipus calcari	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
lateral finestra							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
01	04				Oi-02		
Interpretació:							
finestra amb decoració de columnetes adossades en relleu. Color de pedra diferent. L'ull és gran. Aparenta període gòtic.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, color, versió oficial de les fonts documentals.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1288		XIII-XIV	posterior a 1288 (finals s.XIII)			4	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, interior	Nom:	03	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra no tant dura, tipus calcari	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
lateral finestra							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01	04			Oi-02			
Interpretació:							
finestra amb decoració de columnetes adossades en relleu. Color de pedra diferent. L'ull és gran. Aparenta període gòtic.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, color, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1288		XIII-XIV	posterior a 1288 (finals s.XIII)		4		
Observacions:					Data:		

Localització:	Oest, interior	Nom:	04	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 04
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Coronament de la façana principal i finestra. Interrump la decoració de la finestra, cosa que permet deduir que té dues fases constructives. Arquivolta amb arc escarser sobre la finestra, emmarcant-la.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
02, 03	06						
Interpretació:							
Segurament com a part de les reparacions realitzades al s. XVI.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals, tipus de material i qualitat de l treball.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	segle XVI (posterior a 1535)		5		
Observacions:					Data:		
					maig 2018		

Localització:	Oest, interior	Nom:	05	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 05
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de la base de la porta principal							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01							
Interpretació:							
pot ser degut a l'erosió de l'aigua de la pluja o a saqueig							
Criteris per datar							
-							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, interior	Nom:	06	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 06
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de la part superior de la façana principal							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
04							
Interpretació:							
Erosió							
Criteris per datar							
-							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Oest, interior	Nom:	Oi-02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 02,03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	ocre clar	Components artificials:		pedra tallada, escairada i decorada			
Consistència:	Pedra no tant dura, tipus calcari	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Finestra a la part superior de la façana. Té columnes de fust llis esculpides en baix relleu als laterals, tant al marc extern com intern de la finestra.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
el color de la pedra és diferent de la major part de la façana, denotant un origen diferent al de la resta de l'edifici. Té la decoració mencionada a la descripció, la qual la diferencia molt de la resta del conjunt monumental. Sembla correspondre doncs a un canvi de mentalitat que es correspondria a un canvi en la regla i per tant marcant el pas al món Benedití.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, color, vinculació entre la decoració i la mentalitat.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1288		XIII-XIV	posterior a 1288 (finals s.XIII)		4		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus de tamany irregular tallats i escairats. Morter a les juntures.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
llenç de mur per la part sud exterior, per sota del nivell de terra per la part interior de l'església.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	12						
Interpretació:							
Anivellament del terreny on posteriorment (fase 3) s'ubicarà el cor de la nau de l'església.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3			2		
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus de tamany irregular tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
llenç de mur principal del parament sud de l'església, a l'alçada del cor, amb dues finestres esqueixades, dues línies regulars de negatives principals i altres negatives de menys densitat, potser de les bastides							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
10, 12, 25	19		06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44				
Interpretació:							
La secció sud del parament de l'església que comunicaria, a través de dues finestres d'esqueixada, la sala capitular amb la secció del cor de l'església. Les fileres de negatives es correspondrien amb el terra i el sostre de la sala capitular adjunta.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai, documentació.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 03	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Grans carreus de tamany irregular tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
cantonada i part inferior del parament exterior sud de l'àbsis de la nau							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
45	10, 46						
Interpretació:							
Criteris per datar							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 04	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 04
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada, escairada i decorada amb baix relleu de creu patada inscrita en un cercle.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
tomba							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
05, 08, 10	17, 24		11				
Interpretació:							
possible tomba nobiliària de la nissaga Castellví.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai, documentació.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	S-01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 05
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra i morter			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Espai per a creuar el mur. Rectangular, sota arc de mig punt, té suports bilaterals per als ancoratges d'una porta per tant de doble fulla. Prop d'1m d'amplada, una mica més de 2m alçada. Porta que comunica l'església amb les instal·lacions i claustre al sud							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	04, 23		08, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33				
Interpretació:							
porta que servia per transitar entre l'església i el claustre.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:		
					maig 2018		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 06	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 06
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
finestra d'una esqueixa. Permet a l'escalfor i la llum que venen del sud entrar a l'església, així com deixar que el possible so del cor en surti a les instal·lacions adjacents. A la seva banda inferior toca amb la UE 37, per on una biga delimitaria la part inferior de la finestra.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			02, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44				
Interpretació:							
finestra que servia per a què llum, so i temperatura entravessessin el mur de migdia, comunicant claustre i zona del cor de l'església, en un arcosoli romànic de transició al lateral dret del claustre. Podria servir per comunicar el cor amb la Sala Capitular.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 07	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 07
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc	Components artificials:		carreus tallats molt ben escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
finestra d'una esqueixa. Permet a l'escalfor i la llum que venen del sud entrar a l'església, així com deixar que el possible so del cor en surti a les instal·lacions adjacents.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			02, 06, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44				
Interpretació:							
finestra que servia per a què llum, so i temperatura entravessessin el mur de migdia, comunicant claustre i zona del cor de l'església, en un arcosoli romànic de transició al lateral dret del claustre. Podria servir per comunicar el cor amb la Sala Capitular.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 08	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 08
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra i morter			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Espai estret per on llum, so i temperatura poden creuar el mur. Rectangular, estret. Prop d'1m d'alçada, l'amplada varia entre l'interior (més ample) i l'exterior (més estreta), sent finestra d'una esqueixa.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	04		05, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33				
Interpretació:							
finestra que servia per a què llum, so i temperatura entravessessin el mur de migdia, comunicant claustre i zona de l'absis de l'església, en un arcosoli romànic al lateral dret del claustre.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 09	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 09
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus tallats molt ben escairats a mode de dovelles i morter			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
base d'arc que sobresurt de forma obliqua de la façana, en un angle d'uns 45º aprox.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
10	18		46				
Interpretació:							
tot i que hauria de pertànyer al claustre no sembla que tingui cap relació amb el seu impluvium i el grup d'arcs que el devia formar. Sembla més aviat pertànyer a un altaret en una cantonada, un espai destinat a celebrar cerimònies religioses i allotjar una figura a venerar que vetlla pels difunts que reposen a les tombes del claustre. Observat en altres monestirs de Regla Agustina.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176			3	
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 10	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 10
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus de tamany irregular tallats i escairats. Morter a les juntures.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de mur al parament sud							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
03	02, 04, 09, 11, 13, 23		05, 08, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33				
Interpretació:							
és el context on coincideix un gran nombre d'elements de la banda sud: la porta (UE05), finestra romànica (UE08), negatives d'embigat (UEs 26 a 33), el fragment d'arc (UE09), l'espai cúbic (UE46) i les tombes (UEs 11 i 04); i la cornisa que marcava l'amplària del claustre (UE13). Hi ha negatives degradació (UE's 22, 23, 24..) i altres que formarien part del propi mur, la finalitat de les quals seria per anclar-hi les bastides al moment de construir.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 11	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 11
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada, escairada i decorada amb baix relleu de creu patada inscrita en un cercle.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
tomba							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
10	21, 22		04				
Interpretació:							
possible tomba nobiliària de la nissaga Castellví.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai, documentació.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 12	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 12
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus de tamany irregular tallats i escairats.			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
cantonera							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01	02, 16						
Interpretació:							
Criteris per datar							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 13	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 13
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus tallats molt ben escairats a mode de cornisa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
filera que sobresurt del parament sud a mode de cornisa							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
10	15		25				
Interpretació:							
es correspondria amb la longitud del claustre. Equivaldria amb la UE25.							
Criteris per datar							
Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 14	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 14
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:					
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
llenç de paret corresponent a la coberta de la nau							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
15	19, 20						
Interpretació:							
reparació de la coberta de la nau							
Criteris per datar							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI			5		
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 15	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 15
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Part superior de la façana sud, vessant oriental, separada de la seva continuació estructural UE14 per la negativa UE20. La UE14 seria però posterior a la UE15. La UE15 està damunt la cornisa (UEs 13) però la continuïtat amb la façana que segueix a sota es trenca per la manca de morter entre les pedres com a la seva equivalent inferior (UE10), així com per no tenir la pedra tant ben tallada en l'extrem superior.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
13	14						
Interpretació:							
Descripció: Part superior de la façana sud, vessant oriental, separada de la seva continuació estructural UE14 per la negativa UE20. La UE14 seria però posterior a la UE15. La UE15 està damunt la cornisa (UEs 13) però la continuïtat amb la façana que segueix a sota es trenca per la manca de morter entre les pedres com a la seva equivalent inferior (UE10), així com per no tenir la pedra tant ben tallada en l'extrem superior.							
Criteris per datar							
Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.							
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176		3		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 16	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 16
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la cantonada de migdia							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
12							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 17	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 17
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la tomba de llevant							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
04							
Interpretació:							
Saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1945		XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 18	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 18
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a l'arc del claustre							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
09							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX			6		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 19	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 19
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la part superior del mur del migdia							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
02, 14							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX			6		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 20	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 20
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la part superior del mur del migdia							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
14							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 21	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 21
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la tomba de ponent							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
11							
Interpretació:							
Saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1945		XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 22	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 22
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la tomba del mig							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
11							
Interpretació:							
Saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1945		XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 23	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 23
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material al lateral de la porta que comunica claustre i església							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
05, 10							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 24	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 24
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material del mur meridional i tombes del claustre							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
04							
Interpretació:							
Erosió i/o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 25	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 25
Criteris d'identificació: forma							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		Carreus tallats molt ben escairats a mode de cornisa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Filera de pedra a mode de cornisa.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	02		13				
Interpretació:							
es correspondria amb la longitud del claustre. Equivaldria amb la UE13.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 26	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 26
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 27	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 27
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 28	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 28
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 29	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 29
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 30	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 30
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 31	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 31
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 32	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 32
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 33	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 33
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			05, 08, 10, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32		CE01		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.			2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 34	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 34
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 35	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 35
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 36	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 36
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 37	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 37
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 38	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 38
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 39	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 39
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44	CE02			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 40	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 40
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44		CE03		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 41	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 41
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44		CE03		
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 42	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 42
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44	CE03			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 43	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 43
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44	CE03			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	U.E. 44	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 44
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
petit espai inserit al mur amb contorn d'aparença quadrada							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
			02, 06, 07, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43	CE03			
Interpretació:							
la concentració de negatives junt amb el patró horitzontal que dibuixen duen a pensar que es corresponen amb espais per encaixar l'embigat d'una estructura més que no per a sustentar bastides del moment constructiu.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	S-00	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 45
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	gris, ocre	Components artificials:		, pedra tallada			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
base d'estructura visible dins del mur UE10 a causa de negativa							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	03						
Interpretació:							
és la fonamentació de l'absis o el reaprofitament de la base de la torre del castell de Rocafort o d'un eremitori previ.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, toponímia					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
	1114	XI-XII	segles XI-XII, possiblement anterior a 1114.		1		
Observacions:						Data:	maig 2018

Localització:	Sud, exterior	Nom:	S-02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 46,
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		pedra i morter			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
espai quadrangular a la banda oriental del mur de migdia. Està al costat d'una base d'arc, amb la qual va vinculada (UE09)							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
03			09				
Interpretació:							
espai destinat a dipositar material litúrgic per a cerimònies religioses.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai, documentació (MASSOT, J, 1599)					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	CE 01	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	UEs 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Conjunt de vuit negatives distribuïdes regularment entre elles amb una separació d'uns 60 cm aprox., disposades de forma horitzontal al llarg de uns 5,5m aprox. a uns 4 m d'alçada aprox. Estan centrades respecte les UE13 i UE25, que juntes formen una cornisa o fistó que indica presumiblement l'amplada del claustre.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
Aquest conjunt estratigràfic CE01 correspondria a l'espai per ancorar el conjunt de bigues que sustentaven la coberta de la banda nord del claustre. En tractar-se de material perible (bigues de fusta) s'ha perdut.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	CE 02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	(UEs 34, 35, 36, 37, 38, 39)
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
CE02 és un grup de negatives que formen part de la UE02. Les negatives estan alineades, a una mateixa alçada respecte el terra, amb distàncies similars les unes de les altres (sense la regularitat del CE01, al fet estratigràfic S-01). Les negatives són espais quadrangulars al carreuat, seguint les filades de pedra. La UE37 coincideix amb la part inferior de la finestra més a ponent (UE06), que també es troba dins la UE02.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
CE02 correspondrien a espais per a inserir bigues. El CE02 sembla que podria correspondre a un nivell de terra d'un pis, i es troba pràcticament a la mateixa alçada que el nivell de terra del claustre.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, exterior	Nom:	CE 03	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	(UEs 40, 41,42,43,44)
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
CE03 és un grup de negatives que formen part de la UE02. Les negatives estan alineades, a una mateixa alçada respecte el terra, amb distàncies similars les unes de les altres (sense la regularitat del CE01, al fet estratigràfic S-01). Les negatives són espais quadrangulars al carreuat, seguint les filades de pedra							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
CE03 correspondrien a espais per a inserir bigues. El CE03 correspondria a la coberta d'aquesta secció, i està pràcticament a la mateixa alçada que la coberta del claustre.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	01	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 01
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris, ocre	Components artificials:		pedra tallada, morter o argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		còdols			
Descripció:							
Base del lateral meridional de l'absis, a la part més alta del turó. No segueix la línia constructiva de la resta de l'estructura. Opus incertum, amb còdols o pedra tallada de forma irregular i morter.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
	02						
Interpretació:							
Aprofitament d'estructura anterior per fonamentar la zona de l'absis, corresponent a la torre del castell de Rocafort o a un eremitori. Anterior al monestir.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, toponímia					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
	1114	XI-XII	segles XI-XII, possiblement anterior a 1114.		1		
Observacions:					Data:	maig 2018	

Localització:	Sud, interior	Nom:	02	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 02
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Llenç de paret que cega l'arc de mig punt de l'arcosoli. Finestra petita d'esqueixa no perfectament centrada pel que fa l'arc i per damunt de seva la línia d'imposta. Marcades irregularitats pel que fa a la tipologia del material constructiu. Mur de tancament en opus vitatum (UE02) de l'arquivolta de mig punt amb motllura de perfil trapezoidal a la línia d'imposta. Finestra d'una esqueixa descentrada.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
01	03			Si-02			
Interpretació:							
L'arc de mig punt, la finestra petita d'esqueixa i les motlures llises ens parlen d'un romànic ple diferent i anterior al dels arcosolis a la banda de ponent de la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1126		XII 1/3	segle XII, possiblement després del 1126.		2		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, interior	Nom:	021	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 021
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Finestra petita d'esqueixa no perfectament centrada pel que fa l'arc i per damunt de seva la línia d'imposta (UE02) Marcades irregularitats pel que fa a la tipologia del material constructiu.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		02			Si-02		
Interpretació:							
L'arc de mig punt, la finestra petita d'esqueixa i les motlures llises ens parlen d'un romànic ple diferent i anterior al dels arcosolis a la banda de ponent de la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	03	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 03
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Mur en vitatum damunt de l'arc de mig punt. Sobre seu motlura de tacó llisa a la imposta de l'arc de la volta de la nau							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
02	07	14		04	Si-02		
Interpretació:							
L'arc de mig punt, la finestra petita d'esqueixa i les motlures llises ens parlen d'un romànic ple diferent i anterior al dels arcosolis a la banda de ponent de la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	04	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 04
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
La UE04 és la continuació del mur de la nau en aquesta primera fase constructiva. Vitatum. Hi ha un accés a les instal·lacions monàstiques mitjançant una escala irregular de 5 graons i una porta de doble fulla sota arc de mig punt.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
	07, 08			03	Si-02		
Interpretació:							
Aquest llenç que comunica amb dependències monàstiques i claustre es correspondria amb l'inici de la vida monàstica i seria anterior a la prolongació de la capella fins a l'alçada de la façana principal.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu						
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	041	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 041
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		Pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
Porta de doble batent, es conserven els suports de les frontises. En llenç de mur (UE04) amb escales (UE042) que comuniquen l'església amb el claustre, a la banda sud de l'edifici, avui dia desaparegut.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		04, 042			Si-02		
Interpretació:							
Porta de doble batent de la que es conserven parcialment els suports de les frontises. Comunica amb dependències monàstiques i claustre. Es correspondria amb l'inici de la vida cenobial.							
Criteris per datar	Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu						
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	042	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 042
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	gris	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		Pedra arenisca de color ocre			
Descripció:							
Escales - cinc graons- sota porta (UE041) i llenç de mur (UE04) que comuniquen l'església amb el claustre, a la banda sud de l'edifici, avui dia desaparegut.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		04, 041			Si-02		
Interpretació:							
Escales - cinc graons- sota porta (UE41) i llenç de mur (UE04) que comuniquen l'església amb el claustre, a la banda sud de l'edifici. Comunica amb dependències monàstiques i claustre. Es correspondria amb l'inici de la vida cenobial.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	05	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 05
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
llenç que cobreix la llum dels arcs dels arcosolis. Finestres allargades d'esqueixa. Les dues finestres són iguals, més grans que la de l'absis.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
06					Si-03		
Interpretació:							
El cegament de la llum dels arcs apuntats dels arcosolis s'hauria fet al mateix moment i després d'haver-se construït els arcs. Les finestres són per seguir permetent l'entrada de llum i/o escalfor des de la banda sud.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	050	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 050
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Finestra allargada d'esqueixa. És equivalent a la UE051							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		05, 051			Si-03		
Interpretació:							
El cegament de la llum dels arcs apuntats dels arcosolis s'hauria fet al mateix moment i després d'haver-se construït els arcs. Les finestres (UE's 051, 051) són per seguir permetent l'entrada de llum i/o escalfor des de la banda sud.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	051	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 051
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Finestra allargada d'esqueixa. És equivalent a la UE050							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		05, 050			Si-03		
Interpretació:							
El cegament de la llum dels arcs apuntats dels arcosolis s'hauria fet al mateix moment i després d'haver-se construït els arcs. Les finestres (UE's 051, 051) són per seguir permetent l'entrada de llum i/o escalfor des de la banda sud.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1176		XII 3/3		segle XII, possiblement després del 1176.		3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	06	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 06
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Arcosolis d'arc lleugerament apuntat i motllura lobulada a la línia d'imposta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
	05, 08, 09				Si-03		
Interpretació:							
Arcs corresponents a moment de transició entre romànic i gòtic. Romànic final.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	07	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 07
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastra per sustentar arc toral de la coberta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
03, 04	10		08		Si-03		
Interpretació:							
Correspon al romànic de transició: els arcs són apuntats i les motllures diferents a la secció de l'absis, en secció lobulada a la línia d'imposta de la nau central. Es correspon amb l'ampliació que va completar la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	08	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 08
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
pilastra per sustentar arc toral de la coberta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
04, 06	10		07	Si-03			
Interpretació:							
Correspon al romànic de transició: els arcs són apuntats i les motlures diferents a la secció de l'absis, en secció lobulada a la línia d'imposta de la nau central. Es correspon amb l'ampliació que va completar la nau.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, interior	Nom:	09	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 09
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
motllura trilobulada a la línia d'imposta de la coberta de la nau							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
06	13			Si-03			
Interpretació:							
marcaria l'arrancada de la coberta de la nau principal. El fet que sigui lobulada i no llista marca una diferència amb les motlures equivalents d'altres parts de la nau (per exemple, al sector Nord Interior, la UE21)							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.		3		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, interior	Nom:	10	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 10
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	Argila taronja	Components artificials:		pedra tallada, totxos, ciment			
Consistència:	argila cuita	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
arquivolta d'arc escarser damunt la porta d'accés al recinte monàstic, al lateral meridional de l'església.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
07, 08	11, 12, 13						
Interpretació:							
afegit estètic degut a les obres de millora dutes a terme al s.XVI.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, material arquitectònic, estil constructiu					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
1535		XVI	posterior a 1535		5		
Observacions:					Data:	març 2011	

Localització:	Sud, interior	Nom:	11	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 11
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la base de l'arc carpanell del s. XVI							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
10							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període	Datació		Fase:		
		XVII-XX			6		
Observacions:					Data:		

Localització:	Sud, interior	Nom:	12	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 12
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la base de l'arc carpanell del s. XVI							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
10							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	13	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 13
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
Absència de material a la part superior del mur del migdia i de tota la coberta							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:		Part de:		
09, 10							
Interpretació:							
Erosió o saqueig							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
		XVII-XX				6	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	14	Tipus d'unitat:	unitat estratigràfica	Unitats incloses:	U.E. 14
Criteris d'identificació: negativa							
Color:	-	Components artificials:		-			
Consistència:	-	Components naturals (organics/geològics):		-			
Descripció:							
La UE14 és un petit espai cúbic inserit al mur, obert al lateral extrem de llevant de la UE03, a l'alçada de l'absis. Potser per dipositar material litúrgic.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
		03			Si-02		
Interpretació:							
espai per a dipositar material litúrgic							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, interpretació de l'espai.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3				2	
Observacions:						Data:	

Localització:	Sud, interior	Nom:	Si-02	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s 02, 03, 14, 04, 041, 042
Criteris d'identificació: color, forma dels elements compostius.							
Color:	rogenc, gris, ocre	Components artificials:		carreus tallats escairats			
Consistència:	Pedra dura	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
Mur de tancament en opus vitatum (UE02) de l'arquivolta de mig punt amb motllura de perfil trapezoidal a la línia d'imposta. Finestra d'una esqueixa descentrada (UE021). Damunt la UE03, mur en vitatum damunt de l'arc de mig punt. Sobre seu motllura de tacó llisa a la imposta de l'arc de la volta de la nau. La UE14 és un petit espai cúbic obert al lateral extrem de llevant de la UE03. La UE04 és la continuació del mur de la nau en aquesta primera fase constructiva. Vitatum. Hi ha un accés a les instal·lacions monàstiques mitjançant una escala irregular de 5 graons (UE042) i una porta de doble fulla (UE041) sota arc de mig punt.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:		Contemporani a:	Part de:		
Interpretació:							
És el lateral de l'absis en estil plenament romànic, segurament del moment en què es funda el monestir. Correspondria a la primera fase constructiva del monestir que ens ha arribat. La UE14 seria un espai reservat per a material litúrgic de les cerimònies celebrades a l'absis principal. La porta (UE041) dóna accés al claustre.							
Criteris per datar		Posició estratigràfica, versió oficial de les fonts documentals.					
Any mínim	Any màxim	Període		Datació		Fase:	
1126		XII 1/3		segle XII, possiblement després del 1126.		2	
Observacions:						Data:	
						maig 2018	

Localització:	Sud, interior	Nom:	Si-03	Tipus d'unitat:	grup	Unitats incloses:	U.E.s , 05, 050, 051, 06, 07, 08,09
Críteris d'identificació: color, forma dels elements compositius.							
Color:	rogenc, gris, ocre	Components artificials:		carreus molt ben tallats i escairats, argamassa			
Consistència:	Pedra dura, ciment	Components naturals (organics/geològics):		pedra rogenca esmoladora.			
Descripció:							
La major part del lateral meridional de la nau de l'església, que inclou múltiples elements: llenç de paret UE05, pilastres dels arcs torals (UEs 07 i 08), arquivoltes apuntades, dues finestres d'una esqueixa (UEs 050, 051). La línia d'imposta de l'arc de la nau central (UE09) és de perfil lobulat, com també ho són les dels arcosolis apuntats comentats.							
Posterior a:	Previ a:	Igual a:	Contemporani a:	Part de:			
Interpretació:							
Ampliació de l'església del monestir en un moment arquitectònic posterior al de l'absis, doncs l'estil és diferent. Varien els tipus d'arc que són apuntats enloc de ser de mig punt. Les motlures a la línia d'imposta d'aquests arcs i de la coberta de la nau, que són de perfil lobulat i no geomètric llis en forma de cunya. Varia també el tamany de les finestres esqueixades, més grans que la del fet Si-02, a l'arcosoli de mig punt al cotat de l'absis. Les pilastres (UE07 i UE08) que sostenen els arcs torals són molt rectes, molt ben executades, i amb el carreuat molt ben tallat i escairat.							
Críteris per datar	Diferències arquitectòniques i estil general. Documentació: estan documentades dotacions per ampliar el monestir (herència de Guillem Castellví).						
Any mínim	Any màxim	Període	Datació			Fase:	
1176		XII 3/3	segle XII, possiblement després del 1176.			3	
Observacions:						Data:	maig 2018

7 De l'Orde a què pertanyia la comunitat monàstica

7.1 Introducció

La regla que seguien els primers monjos que va allotjar Sant Genís de Rocafort, i que en van fundar el monestir, és encara a dia d'avui desconeguda. Tres han estat les Ordes de què s'ha parlat com a pròpies de Sant Genís: Templers, Benedictins i Agustins (Orde de Sant Agustí). Sí se sap per una font indirecta (BAUCELLS I REIG, 2007)⁴⁸, una *querimoniae* de 1317 (PLADEVALL i Font, Arxiu Episcopal de Vic, Cúria Fumada; Lletra 1, 2000) entre el monestir

Figura 58. Contraposició entre el Segell de la Santa Creu de la Catedral de Barcelona el 1306 (dibuix esq.; fig. 58a) i una de les creus patades encerclades en una tomba a la façana sud de Sant Genís (imatge dreta; fig 58b)

Benedictí de Sant Miquel de Cruïlles i el Priorat de Sant Genís de Rocafort, que a finals del s. XIII (1288) hauria passat a dependre del monestir Benedictí de Sant Miquel de Cruïlles, però això no implica que fos Benedictí des del seu origen.

7.2 De la hipòtesi de Templers i Hospitalaris

Un orde del què es va parlar com a propi del Priorat de Rocafort als seus primers anys és l'Orde del Temple. En parlem junt amb els Hospitalers ja que a la Corona d'Aragó, arran de la desaparició de l'Orde del Temple (LAWRENCE, 1989)⁴⁹, moltes propietats van anar a parar a l'Orde de l'Hospital (MIRET I SANS, 1910) (GONZALEZ MARCOS, 7-8 Marzo 2015) amb els quals compartien origen en la Regla Agustina (ROMAN, 1569), (IÑIGO y MIERA & COSTANZO, 1863), (SELWOOD, 1999), (UPTON-WARD, 1992)⁵⁰, (GRAHAM, 1935)⁵¹, (WISE, 1984), (RILEY-SMITH, 2012)⁵², (BOM, 2012)⁵³, (LUTTRELL, 2003)⁵⁴.

⁴⁸p 44.

“Una nova tongada de monjos s'inicia amb Ramon de Canònica. Va accedir al càrrec el 8 de març de 1288 de la mà de fra Ferrer, prior de Cruïlles.[...] Informació extreta del plet obert entre els dos priorats substanciat a Vic entre 1317 i 1319” a l'Arxiu Episcopal de Vic, Cúria Fumada, presentat per Antoni Pladevall a l'Assamblea Intercomarcal d'Estudiosos l'any 2000.

⁴⁹ El 1312 el Papa Climent V en signa la dissolució. Als diferents estats, això es du a la pràctica (o no en el cas de Portugal) a partir d'aleshores.

⁵⁰ Si Fray Hieronimo Roman ens explicava a la seva crònica dels Agustins que la primera regla que havien seguit Templers i Hopistalers de Jerusalem era la de Sant Agustí, autors posteriors ho confirmen pels Templaris (Selwood i Upton-Ward), explicant que la primera regla que van tenir els que van crear l'Orde

La hipòtesi que recolzava aquesta adscripció monàstica venia recolzada pels següents motius:

- les creus patades encerclades de les tombes (imatge adjunta/figura 58),
- la situació militar estratègica del monestir vigilant el pas que obre la Serralada Litoral cap al pla de Barcelona i el pont de Martorell (figures 21, 26),
- la seva fortificació (figures 30 i 31),
- el fet que els Templers haguessin tingut molt de poder a la Corona d'Aragó, que haguessin estat dissolts i que la comunitat de Rocafort hagués acabat perduda en la nit del temps.

Inclús s'havia donat per bo (PLADEVALL i Font, Els monestirs catalans, 1968)⁵⁵ que hagués estat un monestir Templar en origen i així havia estat publicat, tot i que alguns autors hi mantenien discrepàncies, preferint la tesi Benedictina (BAUCELLS I REIG, 2007).

Si bé molts dels motius es podien considerar circumstancials i hi ha una evident manca de documentació que ho recolzi, la creu patada encerclada o vera creu de les tombes del claustre semblava ser inequívoca, ja que l'havien usat els Templers. Però aquest element també és propi del bisbat de Barcelona (DOMÈNEC i Muntaner, 1936)⁵⁶, per tant la seva presència, a falta de datació, en realitat confirma que hi havia una forta relació amb aquest bisbat i que es tractaria d'un símbol més o menys genèric de tipus religiós per a tombes, cosa que no seria estranya tenint en compte que pertany a la seva diòcesi.

del Temple era la de Sant Agustí, afegint després modificacions inspirades en la de Sant Benet per crear la seva regla. Iñigo y Miera diu (p31):

“conviene los historiadores en que Hugo de Paganis, Godofredo de Saint-Omer, Rotallo, Gaufrido Bisoi, Pagano de Monte Desiderio, Archembando de Santo Ameno y otros compañeros más, fueron los primeros que, congregados unánimes al Servicio de Dios, tomaron de modelo á los canónigos regulares de Sant Agustín”

En el cas de l'Orde dels Cavallers de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem (en referència a Sant Joan Baptista, no a Sant Joan d'Alexandria), també haurien partit de la Regla de Sant Agustí.

⁵¹ p. 479

⁵² pp. 25-27

⁵³ p. 26

⁵⁴ pp. 14-15

⁵⁵ Cita Sant Genís de Rocafort com a Priorat Templar i ho reflecteix en un mapa.

⁵⁶ *“la creu patada apareix com a signatura de varis comptes reis de la Casa de Barcelona. El 1306, el segell del Capítol de la Catedral de Barcelona es correspon amb una creu patada de plata sobre camp de gules circular, tot encerclant-la.”*

Hi ha però vincles documentats entre els Templers i els *Castro Vetulo* (Castellvell), per exemple en forma de deixa en herència, especificant-ho.

Així, al testament que fa Guillem de Castellvell el 28 d'abril del 1176 (MIRET I SANS, 1910)⁵⁷ (que deuria ser Guillem V) esmenta el que correspon a Sant Genís, dient que vol el sepeli al *monasterio Sancti Genesisii* , on hi treballen Raimundus Uenrel i B. De la morera

“Primum namque dimitto corpus meum ad sepeliendum monasterio Sancti Genesisii cui scilicet monasterio lego atque relinquo H^{os} mansos de plana danla quos tenent et laborant Raimundus Uenrel et B. de la morera”

però ho fa sense referir-se a que sigui Templer i per separat del que sí deixa als Templers (*Milicie Templi*) (MIRET I SANS, 1910)⁵⁸: *“la senyoria de Vallmoll, des de la terra den Ponts del Fonollar avall fins el riu Francolí, per tenir-la mentre l'ordre no recobrés certa quantitat que li devia el testador”*. En aquest testament, per cert, Guillem es diu parent de l'Arquebisbe de Tarragona i oncle del Bisbe de Vic. D'aquestes relacions en parlarem més endavant. El fragment del testament referit als Templers diu:

“[...]Ego Guillelmus de Castro uetulo que in egyptitudine detentus facio meum testamentum [...] Concedenciara (?) [...] atque dimitto Milicie Templi dominicatura mea de Valmol ab honore Poncii de Fenoiar inferius sicut aque discurrunt usque in flumen de Franculino cum pisis mulnariis. Hoc scilicet pacto ut fratres militie redimant totum meum honorem qui in pignore est et teneant et habeant quo ad usque de fructibus et expletis istius honoris et tocius alterins mei honoris recuperauerint pecuniam. Volo enim et mando quod fratres milicie teneant totum honorem meum et possideant donec suum debitum plenarie habeant recuperatum et deinde honor meus sit liberatus. Quem scilicet honorem manumissores mei teneant et habeant de expletis omnia mea debita persoluant. Quod si fratres milicie sicut superius dixi hoc adimplere noluerint filius meus Guillelmus habeat predictam dominicaturam del Valmol. Solutis autem omnibus meis debitis habeat uxor mea Blasquita suum sponsalicium sicuti sibi icci et hoc ad fidelitatem et utilitatem filiorum meorum.[...]”

Si Sant Genís pertanyés als Templers, potser no separaria dins del testament el que deixa a uns i altres o n'hauria fet algun esment.

⁵⁷Capítol XV , pg. 322, referit al testament de Guillem de Castellvell el 28 d'abril del 1176 (pergamí 272, armari 28)

⁵⁸ Guillem de Castellvell deixa als Templaris (*milicie templi*) coses i drets sobre coses.

També deixa altres propietats a l'Orde del Sant Hospital de Jerusalem⁵⁹, també per separat, per tant Sant Genís no seria potser tampoc Hospitalària. Sí que sembla que els deixa l'església de Sant Miquel del castell “*Castro uetulo*” i una església de Martorell: “*ecclesie Mertorello*”. Podria tractar-se aquesta església que els deixa el germen del posterior hospital de Martorell, fundat el 1216 ? (MIRET I SANS, 1910)⁶⁰:

“[...] *alio et ecclesie Sancti Andree alio et ecclesie castri episcopali alio et ecclesie de Ollesa alio et ecclesie Sancti Petri de Breda alio et ecclesie Sancti Stephani alio... et ecclesie de ciuitate freta alio, et ecclesie de Doniens alio et ecclesie de Lauanariis alio... Concedo et laudo Sancto ospitali iherusalem illum honorem quem iam sibi donauit,[...]*”

Però això és una altra història, com el que deixa a fills i filles i altres coses que diu.

A més, tenim dos documents. Per una banda, el recompte de *responsios* pagades pels convents Templers, realitzat el maig de 1307 per “*lonrat frare Berengar de Cardona de les casses de la cavaleria del Temple en Arago et en Catalonia*” (FOREY, 1973)⁶¹ on no apareix cap casa ni monestir de Sant Genís de Rocafort.

Existeixen més relacions entre els Castellvell i els Ordes del Temple i el de l'Hospital. Acabant primer amb els Templers, ja al s. XIII, ens trobem en l'acte de recepció per l'Orde del Temple de l'església de Corbins que cedí el bisbe de Lleida el 1272, que hi figura entre els comandadors receptors del Regne de València un Arnau de Castellvell titulant-se comandador d'Eixivert (MIRET I SANS, 1910)⁶². La línia principal dels Castellvell es trobava en aquestes dates ja inclosa en la dels Montcada arran del matrimoni entre Guilleuma Castellvell i Guillem Ramon de Montcada que, tot i haver estat anul·lat, uniria les dues cases en la descendència. Per tant aquest Arnau seria d'una branca secundària (45 anys després de la mort de Guilleuma el 1227).

⁵⁹ La part que deixa als hospitalaris

⁶⁰ L'hospital seria fundat per Guillema Castellví i Vilademuls de Montcada, hereva del títol.

⁶¹ Refereix a ACA, CRD Templarios, n° 81 (BERENGAR, maig de 1307)

⁶² p. 256

Tornant a l'Orde de l'Hospital, nascuda el 1048, fundada el 1113 (GRAHAM, 1935)⁶³, amb regla reconeguda des del 1145-1153 (LUTTRELL, 2003)⁶⁴, la relació sembla més estreta que amb els Templers. A part del fet que els cedeix el control de l'església del castell dels Castellvell com acabem d'esmentar i una església a Martorell, hi ha més elements a destacar. Així, trobem:

Una donació d'armes i cavalls (MIRET I SANS, 1910)⁶⁵ dins d'una donació col·lectiva el 1158, per part del que per dates hauria de ser Guillem IV de Castellvell:

[...] *Guillelmus de Castro vetulo filius eius snum corpus cum equo suo et armis et omni guarnimento milite sue; [...]*"

Guillem de Castellvell, que per les dates, pel seu nom i el de la seva esposa Ermessenda deduïm que es tracta de Guillem VIè de Castellvell (mort el 1205), quan confirma el 1193, i ja vidu, les donacions que en herència havia deixat a l'Orde (MIRET I SANS, 1910)⁶⁶, diu:

“[...] *Ego Guilelm de Chastro veteri sènior de Sotzterres espitaleme domini Ihesu xristi simul cum consilium et voluntatem de vonventum fratrum meorum [...]*”

⁶³ Explicació de l'origen de l'Orde Templari per Rose Graham:

“L'hospici i hospital per peregrins llatins estava sota el control de l'abat benedictí de Santa Maria Latina fins a la captura de Jerusalem pels croats el 1099. Gerard, que dirigia l'hospital i venia probablement de Martigues a la Provença, va ser capaç d'alliberar l'hospital dels benedictins i va fundar l'Orde dels Hospitalers que va ser confirmada pel Papa Paschal II el 1113. Els Hospitalers van adoptar l'anomenada Regla de Sant Agustí, complementada com passava en altres ordes per posteriors usatges i estatuts de capítols generals.”

⁶⁴ Explicació de l'origen de l'Orde Templari per Anthony Luttrell:

“Abans del 1099 la germandat de l'hospici de Jerusalem depenia del monestir de Santa Maria Llatina i possiblement seguien part del seu règim benedictí; després de la conquesta llatina del 1099 els Hospitalers es van associar amb els canonges agustinians del Sant Sepulcre que van esdevenir canonges regulars el 1114, i també devien adoptar les pràctiques agustinianes.”

“[...] Hi devia haver regulacions d'alguna mena molt abans que la Regla fos confirmada per Eugeni III entre 1145 i 1153. [...] La Regla confirmada entre 1145 i 1153 era presumiblement en llatí”

L'original es va perdre, hi va haver modificacions i addicions fins a la versió del 1300, que va esdevenir la “versió estandard”:

“Aquesta Regla [posterior] contenia elements de la regla Agustina, de la Benedictina, i també en comú amb la del Temple [...] en part perquè [la que seria] la futura Germandat Templària residia a l'Hospital abans de deixar-lo per fundar la seva pròpia orde el 1120, parcialment perquè la regla Templària és de cap el 1129, precedent [la que tenim] de l'Hospital.” pp 14-15

⁶⁵ p. 159

⁶⁶ p. 363 La posterior donació que Guillema de Casvellvell fa el 1244 agraint rebre la part que li pertocava de l'herència del seu oncle, pertanyent a l'Orde, confirmaria aquest ingrés. Aquesta donació la trobem en

la qual cosa fa pensar que havia ingressat ell mateix a l'Orde de l'Hospital (MIRET I SANS, 1910)⁶⁷. Aquest Guillem de Castellvell és també conegut com Arbert (potser el nom que va adoptar com a germà Hospitaler?). Aquesta suposició queda confirmada més tard, el 1244, com veurem més endavant.

Primer direm que deuria incorporar-se a l'Orde dels Cavallers del Sant Hospital de Jerusalem, perquè és la seva germana Guillema I de Castellvell qui hereta el títol, quedant unit a partir d'ella amb la casa de Montcada per via matrimonial. Es va casar amb Guillem Ramon de Montcada, conegut per matar l'arquebisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls, de la família Castellví⁶⁸. Arran d'aquest fet és que es condemna en Guillem Ramon i s'anul·la el matrimoni. Però tot i l'anul·lació, des de la seva descendència es posa fi a la línia principal de la nissaga Castellví, que serà de Montcada en primer lloc. Això ajudaria a determinar el futur del nostre monestir al perdre el seu sentit com a centre geogràfic i espiritual i, pel canvi de família i de relacions, portant potser al canvi de regla arran de les obligacions derivades del IV Concili Laterà (que es fa en aquestes dates, el 1215, i les conseqüències del qual comentarem més endavant). I és que Guilleuma trasllada la casa més al sud⁶⁹.

Quan ja la baronia i el monestir de Sant Genís de Rocafort havien passat a la nissaga dels Montcada seguim trobant descendents de la línia Castellví vinculats a l'Orde de l'Hospital.

Tenim una donació de Guillema de Castellvell i de Montcada, filla de Guillema I de Castellvell. Guillema de Castellvell i Montcada (coneguda com a Guillemette de

⁶⁷ segons interpreta Joaquim Miret i Sans, p. 135. A continuació, el fragment:

“un altre senyor del Pallars, en Guillem de Castellvell, fou també gran protector dels Hospitalers. Temerós de les penes de l'infern donà a la comanda de Susterris quatre masies en Castelló, dues en Berrós i altres dues en Castellvell per després de la mort de sa muller Ermesenda, fent-ho amb consentiment de sa mare Sanxa i sos germans Ramon, Berenger i Gibert. Aquesta escriptura de 1180 la signaren l'Arnau d'Erill, Pere, jutge de Salars, i Amat, escribà de Tremp. Tretze anys més avant (1193) tornà a confirmar i ampliar les concessions i començava el document: “Ego Guilelm de Chastro veteri sènior de Sotzterres espitaleme domini Ihesu xristi simul cum consilium et voluntatem de vonventum fratrum meorum [...]”

⁶⁸ Ens referim a l'arquebisbe de Tarragona Berenger de Vilademuls, oncle de Guillema per part de mare, ja que la mare era Balasqueta de Vilademuls. Gran Enciclopèdia Catalana. <http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0070682.xml>

⁶⁹ A Castellví de la Marca, actualment a l'Alt Penedès. Pertanyent originalment al Comte de Barcelona, aquest el va vendre a la noblesa i els Castellví el van adquirir l'any 1023 amb el castell (conegut actualment com a “castellot”) i la jurisdicció pertinent. Informació de l'Ajuntament de Castellví de la Marca: <http://www.castellvidelamarca.cat/historia1.html>

Montcada⁷⁰) es va casar amb Aymeric IV de Narbona (MIRET I SANS, 1910) (Geneanet.org, 2018)⁷¹, esdevenint Vescomtessa de Narbona. El 1244 fa una donació als Hospitalers (MIRET I SANS, 1910)⁷² a través de Pere de Fabregada després d'agrair-los l'herència que en rep per part del seu germà⁷³ Arbert (Guillem VIè de Castellvell, mencionat a la pàgina anterior i mort el 1205), que pertanyia a l'orde:

“[...] Netum sit cunctis [...] quod ego dopnam guilelma de castrovetulo vicecomitissa narbonne fateor et recognesco et dico in veritate me esse paccatam de hereditatibus quas fratres hospitali sancti johannis ihesoselimitani tenebant in pignore de dopno arberto de castrovetulo fratre meo cui sit requies et ut firmitus et securius habeant. Edo dopna guilelma per me et per mei generacione et posteritate mea dono vovis fratri petro de fabregada et omnibus fratribus predicti hospitali presentibus atquo futuris fidejussorem de redraque fòrum terre quod unquam de cetero vobis neque successoribus vestris non petantur dompnium petrum ferriç. Tests sun de hoc suprascritpo petrus de calatajub ... actum est hoc in mense junii in presencia dopal raymundi cesaraugusta episcopi, sub era MCCXLIII ” (LAWRENCE, 1989)⁷⁴

Si bé, doncs, tenim una relació entre els Castellví i les Ordes Templària i Hospitalària, no consta en la documentació a què hem tingut accés en aquest treball que Sant Genís de Rocafort hagués pertangut a cap de les dues ordes. Existeix una llista de les “cases” pertanyents als Templers tant per les aportacions que fan a l'orde com, en la seva dissolució, per qui se'n fa càrrec.

Així, l'Orde del Temple va ser dissolt el 1314. A la Corona d'Aragó se'ls considerà innocents de les acusacions a què havien estat sotmesos, però degut a que la mala fama per el procés es va considerar massa gran per sumar nous adeptes, es va decidir que el millor era dissoldre l'orde i passar les seves propietats a altres ordes⁷⁵. Es van establir pensions per als monjos de l'orde dissolt, que havien jurat la regla i per tant havien de

⁷⁰ <http://www.Geneanet.org>

⁷¹ p. 360. Refereix a Aymeric de Narbona com a Aymeric IV. A França, d'on és originari Aymeric de Narbona, a aquest Aymeric se'l coneix com a Aymeric III segons la web <http://www.geneanet.org> en aquest enllaç: <https://gw.geneanet.org/wailly?lang=es&p=guillaume+ier+raymond&n=de+moncade>

⁷² p. 360

⁷³ La referència al “germà” en aquesta època era més genèrica i podia referir-se a un oncle, com seria el cas.

⁷⁴ (MIRET I SANS, 1910) p. 363 La traducció de la donació faria una cosa així:

“Que jo dona Guillerma de Castellvell vescomtessa de Narbona reconec i dic en veritat que vaig esser pagada de l'herència la qual els germans del sant hospital de Jerusalem tenien en custòdia de dom Arbert de Castellvell, germà meu, jo Guillerma de Castellvell, per mi i per les meves generacions posteriors dono a vos germà Pere de Fabregat i tots els germans del dit hospital...”

⁷⁵ l'únic lloc on van poder seguir existint va ser al Regne de Portugal. ; també a (MIRET I SANS, 1910)

seguir sent monjos. A tall d'exemple li toquen dos mil sous anyals a un tal Guillem de Castell Bisbal corresponent la zona controlada per la casa de Barcelona, dins del nou Priorat de Catalunya (MIRET I SANS, 1910)⁷⁶:

Barchinona

En Torrella, 1000. — Nadarro, 500. — En Vilagranada, 1400. — Guillem de Castell Bisbal, 2000. — Suma quatuor mille et nongentos sol. Barch. die iouis dècima kalendas Decembre anno Domini Millesimo CCC° nonodecimo. (1319)

A la llista de membres de l'orde amb pensió no hi trobem cap referència a ningú vinculat a Sant Genís de Martorell o similars.

Finalment, dins de l'Orde Hospitaler tenim el recompte de propietats i rendes (FOREY, 1973)⁷⁷. I no hi figura cap *San Genesisii* ni cap *Mertorello*. Hem de recordar que a Catalunya, les possessions dels Templers van a parar als Hospitalers.

Els tres "Sant Genís" que apareixen a la documentació Templera/Hospitalària són, primer, un topònim a l'àrea del Perpinyà, Elna i Cotlliure, on els Templers havien tingut cases. Allà la comanda de Cotlliure limitava també amb los termes de Bajoles i Sant Genís (MIRET I SANS, 1910)⁷⁸. El segon és Sant Genís de Plegamans, a la Comanda del Vallés (MIRET I SANS, 1910)⁷⁹, prop de Palau Salatà (actualment Palau i Solità de Plegamans). I el tercer prop d'Àger, al Montsec. Pel que fa a Rocafort, l'únic documentat estaria per Cervera. De manera que hi ha misteri Templar, però no tant. I per la documentació que ens ha arribat, Sant Genís de Rocafort, a Martorell, no era Templar.

⁷⁶ p. 392.

⁷⁷ Refereix a ACA, CRD Templarios, nº 81 (BERENGAR, maig de 1307)

Al Priorat de Catalunya corresponen, un cop incorporades les possessions templàries, les següents:

Prioratus Catalonie

Infrascripta sunt nòmina domorum Prioratus Catalonie et valor ipsarum:

Primo domus Mansi Dei, 3000 Ib. — ítem domus Danyont, 250 Ib. ítem domus de Castelon, 250 Ib. — ítem domus Sancti Laurencii, 350 Ib. — ítem domus de Aguaviva, 325 Ib. — ítem domus de Sancto Celonio, 325 Ib. — ítem domus antigua de Barchinona, 325 Ib. — ítem domus de Villafranca, 250 Ib. — ítem la reredelrae de domo de Cervera, 35 Ib. — ítem domus de Celma, 150 Ib. — ítem domus de Vayl moyl 175 Ib. — ítem domus de Bàrbara, 1750 Ib. — ítem domus de Biure, 75 Ib. — Ítem domus del Spluga, 350 Ib. — ítem domus de Grainiena, 500 Ib. — ítem domus de Segura, 50 Ib. — ítem domus de Barbens, 400 Ib. — ítem domus de Tortosa, 400 Ib. — ítem domus Dyaot, 75 Ib. — ítem domus de Costoya, 35 Ib. — ítem domus de Sosterres, 150 Ib. — Insule Maioricarum, 1800 Ib. Suma de bajuliis supradictis, 11020 Ib. Iste sunt extimaciones bajuliarum: Primo domus de Turribus, 500 Ib. — ítem domus Calathairan, 80 Ib. — ítem domus de Gardino, 1500 Ib. — ítem domus antiqua de Leyda, 600 Ib. — ítem domus de Corbins, 700 Ib. — ítem domus de Térmenes, 225 Ib. — ítem la reredelme domus Dalgayre, 75 Ib. Suma que ascendunt jaccenses 3730 Ib. Valen de Barchn. ad rationem 19662 Ib., 10 s.

⁷⁸ p. 487.

⁷⁹ p. 163.

Tot això sense mencionar que Sant Genís ja existia –fundat el 1042- feia prop d'un segle quan neix l'Orde dels Templers, l'any 1129⁸⁰.

7.3 Els monjos Benedictins i els Cistercencs

L'orde que avui dia s'ha mencionat com a propi de Sant Genís de Rocafort és el dels Benedictins. De fet hi van regir, ja que el monestir de Cruïlles era Benedictí i se sap que Sant Genís en depenia almenys des del 1288 (BAUCELLS I REIG, 2007)⁸¹ en què el prior de Cruïlles nomena el prior de Rocafort, Ramon de Canònica. El normal seria pensar que Sant Genís també ho hagués estat i que per això passés a dependre de Cruïlles, però de nou topem amb la documentació.

Si bé, arran de la *cherimoniae* de l'Arxiu Episcopal de Vic, Josep Baucells (BAUCELLS I REIG, 2007)⁸² diu que:

[...] en el cos d'una sentència substanciada entre 1317 i 1319, afirmaren que l'inici de la subjecció ells la situaven entre 40 i 50 anys enrere, [...] el valor d'aquest testimoni rau en què [...] Indirectament afirmaren que el Priorat no depenia originàriament de Cruïlles [...]"

S'afirma que:

[a l'època primerenca] identifiquem amb els anys de relació [...] fundacional amb Sant Cugat del Vallès"

Ens trobem que no hi ha referència ni a Sant Cugat ni als Benedictins a la fundació de Sant Genís (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)⁸³.

Tenim el 1126 una important dotació econòmica a l'herència de Guillem de Castellvell, casat amb Ermessenda. Redactada el 1110, la defunció és el 1126⁸⁴: es destinen 100 mancusos a Sant Cugat, Benedictí, per a pregar per l'ànima del difunt, i 200 mancusos a Sant Genís, per separat, per a construir el monestir. I aquí cal fer una important apreciació. Primer, que, com en el cas de Templers i Hospitalers, la menció es fa per separat, sense dir que Sant Genís fos Benedictí (com tampoc s'havia dit que fos Templer

⁸⁰ Només tres anys abans, el 1123, teniem la lectura del testament abans mencionat a "l'altar de Sant Joan de l'Església de Sant Genís".

⁸¹ p. 44.

⁸² p. 28

⁸³ p. 374. Còpia de l'original, perdut.

⁸⁴ Context del 1126: s.XII, Tarragona encara és sarraïna. Sant Oleguer és bisbe de Barcelona.

o Hospitaler). I segon, l'Orde Benedictí, des de la seva reforma aquisgranesa, dedica moltes hores al dia a la oració i rep diners dels nobles per dedicar oracions als difunts. Altres regles com l'agustina no es dedicaven ni es finançaven com els Benedictins en la pregària pels difunts (LAWRENCE, 1989)⁸⁵. La Regla Agustiniàna havia originat o inspirat fortament altres regles la de l'Orde Templera (ROMAN, 1569)⁸⁶ (UPTON-WARD, 1992)⁸⁷ (SELWOOD, 1999)⁸⁸, i la de l'Orde Hospitalària (ROMAN, 1569), (GRAHAM, 1935)⁸⁹, (WISE, 1984)⁹⁰, (LUTTRELL, 2003), (BOM, 2012)⁹¹, (RILEY-SMITH, 2012)⁹². La

⁸⁵ Ens parla de les diferències entre les regles. Especifica com els Benedictins segueixen una variant de la Regla de Sant Benet de Núrsia dita a terme per Sant Benet Anià, dita reforma aquisgranesa, que consisteix en dedicar moltíssimes hores al dia a la pregària, i a cobrar per incloure noms en aquestes pregàries. Això treia temps a les hores dedicades al treball i el servei a la comunitat en comparació amb altres regles, com l'agustina o la cistercenca, que segueix el sant Benet original, no l'aquisgranés.

⁸⁶ Llista Ordes religioses que havien seguit la Regla de Sant Agustí. De la templària diu:

“Orden de los Templarios començo en el año de 1120 en el pontificado de Gelasio y muchos han tratado de ella porque fue destruída, maspor no aver leydo el concilio Vienense han errado la verdad, algun autor dijo que professavan la Regla de Sant Benito, la verdad es la que yosigo” [la de Sant Agustí].

⁸⁷ Com ens explica Judith Mary Upton Ward, quan es fan les deliberacions al Concili de Troyes iniciat el 13 de juny de 1129 sobre l'autoria de la primera regla, l'Orde ja feia uns anys que existia i per tant la seva regla es fonamenta en les pràctiques ja duïen a terme. Algunes es modifiquen en aquest concili doncs fins aquell moment els germans de l'Orde havien estat seguint la Regla de Sant Agustí (*“the brothers had been following the rule of St. Augustine”*, p 12) i és a les modificacions que s'incluen aspectes de la regla de St. Benet.

⁸⁸ Sobre la influència de la Regla de Sant Agustí en Templers: “ha de ser acceptat que hi ha traces de la Regla Agustina a la dels Templers”

“it must then be accepted that there are traces of the Augustinian rule in the Templars”

Continua: “la regla de Sant Benet era per si sola massa restrictiva. Els monjos havien de professar estabilitat de localització i obediència a l'abat. A més, a nivell estructural, un dels fonaments de la Regla de Sant Benet és que era sagrada, norma intocable a la que tots estaven lligats. Tot i així, el mestre Templar havia de ser capaç de modificar la regla de l'Orde, un poder que li era expressament garantit”.

⁸⁹ *“L'hospici i hospital per peregrins llatins estava sota el control de l'abat benedictí de Santa Maria Latina fins a la captura de Jerusalem pels croats el 1099. Gerard, que dirigia l'hospital i venia probablement de Martigues a la Provença, va ser capaç d'alliberar l'hospital dels Benedictins i va fundar l'Orde dels Hospitalers que va ser confirmada pel Papa Paschal II el 1113. Els Hospitalers van adoptar l'anomenada Regla de Sant Agustí, complementada com passava en altres ordes per posteriors usatges i estatuts de capítols generals.”* p 479

“[...] Sota el mandat del Mestre Raymond du Puy 1120-1160 els Hospitalers gradualment es van tornar una orde militar i van ajudar a protegir la frontera del regne Llatí de Jerusalem; i l'organització [...] es va derivar de la de l'Orde dels Cavallers Templaris [...]”

⁹⁰ *“El 1113 Gerard havia abandonat la Regla Benedictina per la de Sant Agustí i els Hospitalers havien estat creats com a orde religiosa independent per butlla papal”.*

⁹¹ *“They found this quality in the Rule of Saint Augustine, which was more suitable for an active religious life. The result was a new canonical tradition that grew out of, but became distinct from, the monastic tradition.”* p. 26

⁹² *“[...] el 1184-85, el papa lucius III va comparar els canons regulars d'Agustins i Hospitalers. La regla [Hospitalària] era certament una adaptació de la Regla de St. Agustí. Era preferida a la Benedictina, entre altres motius, perquè no tenia l'estabilitat com a element, el compromís Benedictí de mantenir-se a la mateixa comunitat fins a la mort. La regla va ser confirmada pel papa Eugeni III, mort el 1153, tot i que sembla que ja la tenien i seguien almenys des del 1143 (papa innocenci III)”* p. 25

Regla Agustina dedicava més hores a treballar i menys a orar pels morts; Templers i Hospitalers també tenien altres funcions a les que dedicaven el temps, i no tant a la pregària com la Regla de Sant Benet Anià exigia als Benedictins. Són per tant quantitats de diners diferents per a finalitats diferents a institucions diferents. Això no només situa la construcció d'una de les fases constructives de Sant Genís, romànica, en aquest període del s.XII. A més ens indicaria que la regla dels seus monjos no dedicava tantes hores a pregar pels difunts, motiu pel qual cal dedicar una dotació específicament per a això a qui sí ho fa.

Tampoc hi ha referència als Benedictins als testaments posteriors dels Castellví, com el del 1176, mentre sí hi ha referències als Templers i als Hospitalers (MIRET I SANS, 1910)⁹³, regits per regla pròpia basada i amb afinitat amb l'Agustina. Al testament del 1176 ja s'especifica que l'enterrament es realitzi al monestir, assegurant-se'n les pregàries i demostrant un vincle molt estret amb el monestir (qui diu estret diu supeditat el monestir al seu patró laic).

Seguint amb la vinculació amb la Regla de Sant Benet Anià, Sant Genís no apareix a la dècima apostòlica com a lloc benedictí (BERTRAN ROIGÉ, 1994) a finals del s. XIV. Hi apareix però en primer lloc al recompte del 1280 per la Diòcesi de Barcelona (RIUS SERRA, 1946)⁹⁴. Sense esment a quina regla seguia, a quin orde pertanyia o de quina casa mare depenia.

De Benedictins tenim un parell de Sants Genís. Un, Sant Genís de Bellera (LINAGE CONDE, 1973)⁹⁵, que passaria a dependre de Lavaix al s. XI. L'altre és el monestir de Sant Genís, vinculat a l'efímer bisbat de Besalú, al qual Gregori V hi dedica una butlla "*pro monasterio Sancti Genesii Bisuldunensi*", on els monjos eren aquisgranesos per part del compte de Besalú, després dins de la diòcesi de Barcelona (CANAL, 1832)⁹⁶.

Potser part de les tibantors com la lluita que hi ha documentada el 1317-1319 (BAUCELLS I REIG, 2007)⁹⁷ pel prior fra Bernat Roig per deslliurar-se de Cruïlles, tenen a veure amb què la dependència no era d'origen i no es veia natural, havent estat el monestir autosuficient en origen. Per aquest plet que esmentem el prior Roig es ficà en

⁹³ p 322 Testament de guillem de Castellvell el 28 d'abril de 1176..

⁹⁴ p. 17.

⁹⁵ Referència a un Sancti Genesii.

⁹⁶ pp. 278-279.

⁹⁷ p 45

litigis amb Cruïlles, que van demanar la seva excomunió (1319) mentre ell sol·licita la protecció del bisbat de Barcelona (1325) respecte el prior de Cruïlles Ramon de Marcafava o el monjo Guillem de Terme⁹⁸. Relacionat o no amb l'assumpte, el prior Roig fou assassinat el 1336, recaient l'acusació del crim al monjo Guillem de Terme (BAUCELLS I REIG, 2007)⁹⁹, Benedití, que el 1325 residia a Cruïlles i que posteriorment es refugia a Sant Llorenç del Munt. El 1337 es va posar a disposició de la justícia però no se sap com va acabar l'assumpte (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁰⁰.

En el canvi d'orde del Priorat hi va poder influir segurament el canvi de llinatge de la família fundadora, amb el pas de la nissaga Castellvell a la de Montcada¹⁰¹ que es dona a principis del XIII pel matrimoni el 1202 entre Guilleuma de Castellví i Guillem Ramon de Montcada (tot i que el matrimoni serà anul·lat posteriorment mana en els fills la línia patrilínea), les relacions prèvies dels Montcada amb els benedictins¹⁰², el fet que Sant Genís ja no ocupi el lloc de panteó familiar ni de centre espiritual dels seus nobles protectors (doncs la casa principal del llinatge es trasllada a Castellví de la Marca, a l'Alt Penedès) i les implicacions que comporta cada regla respecte la gestió.

Però el IV Concili Laterà que precisament es celebra en aquests anys, el 1215, resulta fonamental per entendre-ho, ja que a resultes d'aquest concili s'obliga a que els monestirs independents vinculats amb bisbats o famílies nobles protectores passin a dependre d'una casa mare per vigilar-ne l'observança religiosa per la por que suscita l'aparició d'heretgies. També es prohibeix l'aparició de noves ordes religioses (GONZALEZ MARCOS, 7- 8 Marzo 2015)¹⁰³. Només amb les repercussions d'aquests IV Concili Laterà n'hi ha prou per entendre perquè un priorat independent hauria hagut de perdre la seva autonomia, de forma que el canvi de nissaga només marcaria cap a quina banda es decanta la balança a l'hora d'escollir una orde.

⁹⁸ Arxiu Diocesà de Barcelona, RC 4, f. 27 v. (BAUCELLS I REIG, 2007) p. 45

⁹⁹ p 46.

¹⁰⁰ p 47

¹⁰¹ A partir del matrimoni entre Guillema de Castellví (1170-1227) i Guillem Ramon de Montcada (1172-1224) vescompte de Bearn i d'Oloron i senyor de Tortosa, celebrat el dit matrimoni 1202. Seria posteriorment anul·lat arran de que en Guillem Ramon de Montcada assassinés l'arquebisbe de Tarragona, Berenguer de Vilademuls. La mare de Guillema era Balasqueta de Vilademuls, de manera que en Berenguer era família de na Guillema per part de mare.

¹⁰² Ramon de Montcada el 1103 apareix a l'abaciliogi de Sant Cugat, benedití. No hi tenim cap Castellví.

¹⁰³ p. 53.

És possible que la crisi que ensorra el monestir durant el s.XIII es degués a aplicar la Regla Benedictina a una monestir que havia funcionat amb una altra regla, i que sense la feina activa i participativa dels monjos no podria sobreviure. Aquí cal recordar que la Regla Benedictina era la versió aquisgranesa, de Sant Benet Anià, que reforma la original de Sant Benet de Núrsia donant molt més pes a les hores de pregària i cànctics que al treball manual (LAWRENCE, 1989). El monestir havia aguantat bé per si mateix durant molt de temps, i de sobte es torna incapaç de sobreviure, acabant abandonat i havent de passar a dependre de Cruïlles. Hi pot haver varis motius, però el canvi en el seu funcionament econòmic també podria haver-hi influït, coincidint amb el canvi de tendència de la família noble protectora.

Els dubtes sobre l'origen benedictí es deuen també a la data de fundació del monestir, en què els Benedictins han perdut protagonisme i importància com a referent monacal. Cluny havia estat desplaçat per Citeux (el Cister).

Pel que fa a l'altre gran Orde Benedictí, el Cister, que el moviment cistercenc va suposar una influència decisiva a l'hora de construir Sant Genís de Rocafort és una evidència ja que només cal veure com la mentalitat cistercenc influeix a l'hora de dissenyar nous cenobis, i com aquesta influència descriu clarament les característiques del nostre monestir (PUIG I CADAFALCH, l'arquitectura del cister i ses derivades en els segles XII i XIII; Esglésies de pla de creu amb capelles rectangulars, 1909-1918)¹⁰⁴. Com a comunitat era anterior, però hem de recordar que hauria estat potser destruïda el 1114 (com Sant Pau del Camp) (MCCRANK, 1997 - 1998) o anar per lliure i abraçar noves influències. Es refunda a partir del testament del 1110, de què hem parlat anteriorment. Els recursos econòmics no haurien estat disponibles fins després del 1126 (PAGÉS I PARETAS(1), 1992). El Cister havia nascut el entre 1113 i 1118. En el moment de construcció de Sant Genís de Rocafort la influència del Cister era prou gran com perquè el propi papa de Roma Eugeni III (1145-1153) en provingués (LAWRENCE, 1989)¹⁰⁵, i estudiant l'estructura del monestir resulta claríssima.

Però el Cister era un moviment altament organitzat i relativament recent, i tampoc hi trobem referències documentals a Sant Genís de Rocafort.

¹⁰⁴ pp. 397-418.

¹⁰⁵ Sobre el papa Eugeni III. Pàg. 222.

Com a context, comentar que alguns dels altres monestirs esmentats, com Sant Genís de Bellera (ADELL & CASES, 1993)¹⁰⁶ o el propi monestir de Cruïlles (MASSOT, 1699)¹⁰⁷ podrien no haver estat tampoc benedictins d'origen. No és estrany que petits monestirs de patronatge laic, fundats sota el paraigües nobiliari o episcopal, es vegin obligats a integrar-se en ordes com el Benedití¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Nascut sota la protecció dels comtes de Pallars, Priorat depenent del monestir de Llavaix. Regla Agustina. Aquest darrer passa als Ciscercencs. Queda com a canònica Agustinià entre lluites pel seu control mentre s'esllangueix i desapareix.

¹⁰⁷ p. 169 El cita com a exemple de monestir nascut amb Regla Agustina sota la protecció nobiliària i després passat a gestió Beneditina

¹⁰⁸ L'Orde de Sant Agustí no havia encara nascut i no ho faria fins el 1244 a Itàlia.

7.4 Els frares agustins de l'Orde de Sant Agustí

Són els que figuren a la butlla de secularització del 24 d'abril del 1534 (BAUCELLS I REIG, 2007), sota el papa Climent VII com a monjos de Sant Genís de Rocafort. En el moment de ser secularitzat el conjunt de Sant Genís i Santa Margarida això era així, i no era cap error. El monestir havia estat abandonat i se n'havia fet càrrec un clergue del bisbat de Barcelona. Com que no era sacerdot i era secular necessitava que un orde religiós es fes càrrec del priorat, que era jurisdicció regular, i realitzés els serveis parroquials a la població (BAUCELLS I REIG, 2007). Va aconseguir que fossin els agustins els que donessin aquests serveis a la parròquia de Santa Margarida com ara fer missa els dies de precepte. Els frares agustins eren una orde mendicant, de tipologia urbana i proselitista, per tant encaixava amb el seu ideari realitzar aquesta tasca de cara a la població del priorat (LAWRENCE, 1989). Les ruïnes del monestir a dalt del turó no eren per ells ni tenien a veure amb l'orde original que l'havia fundat, ja que havia estat ideat més aviat per monjos dedicats a la pregària i el treball en un entorn aïllat de la població. A part del fet que l'Orde de Sant Agustí (OSA) neix el 1244 (GONZALEZ MARCOS, 7- 8 Marzo 2015)¹⁰⁹ (ESTRADA ROBLES, 1988)¹¹⁰ i Sant Genís aleshores ja feia dos segles que havia estat fundat (1042).

Dit això, també és cert que els agustins insistien en haver administrat anteriorment la zona fins al punt de crear, al s. XV, el Convent de Nostra Senyora de Gràcia "*Domus Dei*" de Castellví de Rosanes (el convent agustiniana Casa de Déu de Miralles (ESTRADA ROBLES, 1988)¹¹¹, establert el 1410, situat a Castellví el 1414 i que dura fins a la desamortització de 1835) (ESTRADA ROBLES, 1988)¹¹². Com podien els agustins mantenir aquesta postura si el seu orde és molt posterior?

¹⁰⁹. Pg. 58, en l'apartat titulat "La Unión de 1244: fundación de la Orden de Ermitaños de San Agustín".

¹¹⁰. p. 32 diu que la Província Catalano-Aragonesa de l'Orde Agustí neix el 1295, fundada després de la Unión General de la Orden, però que el pare Jordàn fixa la seva fundació el 1216, abans del propi naixement de la Gran Orde. Tot i qüestionable, certament existia i era independent de la d' "Espanya" abans del 1295, doncs és citada entre les 17 existents als documents generals de l'Orde. Aquesta província comprenia els convents al regne d'Aragó, Catalunya i el Regne de València.

¹¹¹ p 520. Per estar a la Quadra de Miralles.

¹¹². pp. 519-521 Sobre el monestir de Miralles, de nom Convent de Nostra Senyora de Gràcia *Domus de Castellví de Rosanes*: establert el 1410 a Castellnou, al Torrent de la Gornal, es decideixen traslladar per la qual cosa tingueren butlla pontifícia el 1411. El convent s'estableix a Castellví el 1414 (adquisició de terres el 4 d'octubre d'aquell any) arran de la insuficiència dels terres de la seva localització original. Tenen ja

Aquí cal recordar que els agustins ja existien abans del naixement de l'Orde de Sant Agustí. Canonges de Sant Ruf, Premonstratencs, Canonges Aquisgranesos, Canonges Antonians, Canonges del Sant Sepulcre¹¹³ .. com els propis canonges de les Catedrals (Barcelona, Tarragona..) i d'altres ja seguien la Regla Agustina (GONZALEZ MARCOS, 7- 8 Marzo 2015)¹¹⁴ o una de pròpia, en el cas d'Ordes, basada en l'Agustina (cas d'Hopitalaris i Templaris) (WISE, 1984) (BOM, 2012) (RILEY-SMITH, 2012) (GRAHAM, 1935). En el tema que ens ocuparia, de monestirs de patronatge nobiliari

des del 1414 observança regular de la vida religiosa. Els seus estatuts són els més complets dels que es van crear al s.XV dins de l'Orde pel que fa a la observança de la regla.

El Papa en va ordenar el tancament el 1424 arran d'una campanya de difamació per part d'altres monestirs. S'hi van adreçar visitadors de l'Orde, que en van fer un informe favorable, i el 27 de juliol de 1431 el Papa ordena que es reobri, ordenant a altres monestirs que els restitueixin el que els havien pres. Van seguir amb estreta observança regular fins el 1659, i tenia estudis de gramàtica el 1642 i d'arts el 1643. Va ser tancat el 1821 per les desamortitzacions.

¹¹³ Que haurien marcat l'origen de l'Orde de l'Hospital i aquests l'Orde del Temple (GRAHAM, 1935)

¹¹⁴ en referència a (CUELLA ESTEBAN, 2009), (VIÑAS ROMÁN & AMELIA LÓPEZ, San Agustín, padre y fundador de su orden, 2006) i a (VIÑAS ROMÁN, el "Ordo Sancti (Beati) Augustini" y la Orden de San Agustín, 2014)

“La expresión *Ordo Sancti Augustini* que aparece en las bulas pontificias y muchos otros documentos de la Curia Romana dirigidos a monasterios, eremitorios, conventos, grupos, movimientos, instituciones, órdenes y canónigos regulares, indica que viven de acuerdo a la *Regla* de San Agustín. Por tanto, la incorporación del título «Ordo Sancti Augustini» equivale a decir que siguen o han adoptado para la vida común aquellas pautas, normas y actitudes de la *Regla* de San Agustín. Este *Ordo* de filiación agustiniana, género de vida, modo de vida, norma común de vida, o estilo de vida incluirá tanto a la Orden de los Ermitaños de San Agustín como a los Canónigos Regulares de San Agustín y los Premonstratenses como a los Siervos de María, Dominicos y monasterios femeninos que adoptan la *Regla* del Hiponense, como fácilmente puede comprobarse en las bulas a ellos expedidas con el indicativo «Ordo Sancti Augustini». Dicho de otra manera, «ordo» supone ajustarse a una norma, disponer las cosas en buen concierto o armonía, dando paso en la Edad Media a la identificación de «ordo» y «regula». «Ordo» es «regula»; lo «regular» ha de estar incluido en una «ordo», y pide que se ajuste a ella. Existen muchos ejemplos hasta el siglo xv que identifican «Ordinis Sancti Augustini», no con la «Ordinis Eremitarum Sancti Augustini,» u «Ordinis Fratrum Sancti Augustini», sino con aquel convento, monasterio, comunidad, orden, congregación o instituto religioso que observa la *Regla* de San Agustín. «Ordo Sancti Augustini» y «Ordinis Sancti Augustini» son sinónimos de «Regulae Sancti Augustini». Como botón de muestra remito al bulario del papa Benedicto xiii: Cf. Cuella Esteban, Ovidio, *Bulario de Benedicto xiii. iv: El papa Luna (1394-1423), promotor de la religiosidad hispana*. (Col. Fuentes históricas aragonesas, 46). Institución 'Fernando el Católico'. Zaragoza 2009, 541 pp. Esta indicación nos ayuda en la comprensión de las bulas expedidas durante el periodo de formación de la Orden Agustiniana, editadas en su mayor parte por Benigno van Luik, donde la expresión *Ordo Sancti Augustini*, en la acepción señalada y usada por la Sede Apostólica, invalida uno de los pilares sobre los que se sustenta la propuesta de Viñas, y en concreto aquella parte que trata de la existencia de la Orden mucho antes de la Unión de 1244. Cf. Viñas, *San Agustín, Padre y Fundador de su Orden*, 105-124; Idem, *La Orden de San Agustín*, 57-62; Idem, *El «Ordo Sancti (Beati) Augustini»*, 15, 79-91. El derecho canónico, a partir del siglo xiii, irá fijando el significado jurídico del término de «Orden» en cuanto instancia formal más elevada de vida religiosa, que agrupa a varias comunidades y cuyos miembros profesan votos solemnes y perpetuamente, viven bajo una *Regla*, celebran capítulos electivos, y están gobernados por un superior general.”

regits per la Regla Agustina, es desconeix el règim de vida que duïen i quants eren abans del 1256 (ESTRADA ROBLES, 1988)¹¹⁵. Si alguna cosa tenien en comú el Bisbat de Barcelona (amb qui els Castellví havien estat prou vinculats com per donar un bisbe de Barcelona¹¹⁶), el Bisbat de Tarragona (on els Castellví, per la banda de la mare de Guillemma, també aporten un Bisbe¹¹⁷, l'assassinat per Guillem Ramon I de Bearn, de la casa de Montcada), és que es regien totes dues seus episcopals (i d'altres) per la Regla de Sant Agustí pel seu funcionament intern. Els Templers a qui fan donacions i amb els qui trobarem algun vincle al XIII, o els Hospitalaris, a qui fan donacions i on arriba a ingressar com a germà Guillem VIè de Castellví (MIRET I SANS, 1910)¹¹⁸, i de qui depèn la capella del seu castell i una església de Martorell -i potser l'hospital (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹¹⁹ que funda al mateix Martorell Guilleuma Castellvell el 1216-, o fundacions dels Castellví, com ara Sant Miquel d'Escornalbou (TODA I GÜELL, 1926)¹²⁰ (fundat per Arbert de Castellví) o una convent de monges agustines a Castellbisbal (VALL I RIMBLAS, 1991)¹²¹ dedicada a Santa Margarida i Santa Magdalena fundada per Guilleuma Castellví a la mateixa època (1216) tenien Regla Agustina o derivada de l'Agustina.

Totes elles, els bisbats a través dels seus canonges, les Ordes Templera i Hospitalària i les fundacions esmentades (Escornalbou, ...) , tenien per tant aquest element en comú: que seguien la Regla Agustina o una amb origen i afinitat a aquesta.

¹¹⁵ p. 29.

¹¹⁶ Ramon de Castellvell, 1189-1199

¹¹⁷ Berenguer de Vilademuls, bisbe de 1174 a 1194. Esmentat anteriorment.

¹¹⁸ Confirmat el seu ingrés arran de que el 1244 Guilleuma de Castellvell, filla de la que casa amb el Montcada, fa una donació als hospitalers en rebre l'herència del seu oncle, pertanyent a l'Orde.

¹¹⁹ p. 152. L'hospital va ser fundat per Guilleuma Castellvell el 1216 quan el seu germà pertanyia a l'Orde Hospitalari. No se sap l'Orde que el regia, però, donades les circumstàncies, podria ser perfectament que es tractés de l'Orde Hospitalari. L'autora (p. 152) comenta que les darreres restes van ser destruïdes el 1987 sense miraments.

¹²⁰ Fundat el 1178 per Arbert de Castellvell, amb Joan de Santboi, canonge de la recentment restablerta Seu de Tarragona, com a primer Prior. El monestir tenia misses regulars el 1196. El 1219 tenia comunitat de canonges vinculats amb el capítol de Tarragona. Església consagrada el 1240, un cop es considera acabada la conquesta del territori.

¹²¹ Una església dedicada a Santa Magdalena es troba documentada al bosc de Can Ribot, al nord de Castellbisbal, l'any 1216.

Gran Enciclopèdia Catalana: *“Dintre els límits de la parròquia de Castellbisbal hi hagué un monestir de monges de Sant Agustí, dedicat a santa Magdalena i santa Margarida i documentat el 1331. Aquest monestir fou agregat al monestir de monges de Montalegre, de la ciutat de Barcelona, el 1438. La capella de les monges de Castellbisbal, en ruïnes el 1508 i el 1698, era situada en un bosc de Can Ribot i a la primeria del segle XX encara se'n veïen algunes parets, mig soterrades.”*

<https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0016007.xml>

Però què ens diu l'estudi dels paraments? És Sant Genís un típic monestir Benedití o encaixa més amb l'estil agustinia? Ens poden dir els paraments que ens han arribat a quin Orde pertanyien els monjos que van fundar el monestir?

7.5 De l'anàlisi dels paraments: Regla de Sant Benet o de Sant Agustí?

7.5.1 Introducció

Actualment no es coneix quina regla obeïen els primers monjos de Sant Genís. Les fonts originals no ho diuen. Al document fundacional (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)¹²² del 8 d'abril de 1042 en què Bonfill Guillem de Castellvell i la seva esposa Sicarda creen i doten el monestir no hi figura cap referència a cap orde monàstica... però als testimonis hi trobem el Bisbe Bernat Umbert (Bisbat de Girona, 2017) (Bisbat de Vic, 2017)¹²³, que seria el del Bisbat de Girona (unes dècades més tard), acompanyat de dos levites (Riculí i Radulí), i que qui escriu el text era sots-diacon, de nom Ponç. És a dir, cap referència monàstica si no es té en compte que els testimonis eren càrrecs de l'església secular o clergat diocesà, regits en aquells moments per la Regla de Sant Agustí. I que no es detecta la presència tampoc als testimonis de membres d'altres comunitats monàstiques. Nota a part mereix el fet que si els testimonis no signen el document fins dècades més tard (el bisbe Bernat Umbert no hauria pogut signar com a bisbe abans del 1094), possiblement el document en sí mateix hauria trigat també en entrar en vigor.

¹²² Pg. 374.

¹²³ El bisbe de Barcelona aquells anys era Guislabert I de Barcelona (1035-1061). El bisbe de Girona era Pere Roger (1010-1050) d'acord amb l'episcopologi del Bisbat de Girona (<http://www.bisbatgirona.cat/bisbat.php?idm=1&subpagina=1&subseccio=6>). Un bisbe Bernat Umbert el trobem al bisbat de Girona, però bastants anys més tard (1094 - 1111). A Vic, el bisbe en aquest període era Guillem de Balsareny (1046 - 1076) d'acord amb l'episcopologi del Bisbat de Vic (<http://www.bisbatvic.com/episcopologi.htm>)

L'altre referència a les fonts originals és a la donació que Sicarda, l'esposa de Bonfill Guillem, fa pel monestir el 1084. Hi figura un Abat Pere com a marmessor de Ramon Guillem el 1058 (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹²⁴, sense cap més referència. Pretendre saber d'on era abat només donaria peu a especulacions, i al cap i a la fi havia tingut el rol de marmessor; enlloc es diu que tingui o deixi de tenir cap relació amb Sant Genís. Pel que fa a dates en que puguem parlar d'un monestir pròpiament dit, la qüestió és que trobem una donació el 1110 en forma d'herència per a construcció i dotació del monestir: per tant calia construir i dotar, és a dir, no s'havia construït prou abans del 1110. És a l'herència de Guillem Ramon I, que no mor fins el 1126 (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)¹²⁵. Per tant no es podria parlar d'un monestir complet, amb el que implica, fins a finals del s.XI (el bisbe no pot signar abans de 1094, Sicarda no dona abans de 1084) o principis del s.XII (no és abans de 1126 que hi a dos-cents mancuses (FELIU i MONTFORT, 1996)¹²⁶ per a construir i dotar el monestir). Sabem que hi havia un altar "a Sant Joan" en una església de Sant Genís quan el feudatari Udaldar de Rosanes jura el seu testament el 30 d'abril del 1123. Al testament apareixen a més 3 monjos: Bertran, Pere i Bernat, que no es diu d'on eren i per tant serien del propi monestir (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹²⁷. Podria

Imatge superior figura 59, corresponent a fragment d'un mapa de 1776. Aparentment anomena Sant Genís a l'església coneguda avui dia com Santa Margarida. (LOPEZ DE VARGAS Machuca, 1776).

Imatge inferior figura 60, corresponent a fragment d'un mapa altimètric de la Mancomunitat de Catalunya, 1914. L'església parroquial ja s'anomena Santa Margarida i les restes del turó s'hi anomenen "Castillo de Rocafort". (mapa altimètric, 1914)

¹²⁴ p. 115

¹²⁵ p. 375.

¹²⁶ p. 108. Els mancuses eren monedes d'or de pes suposat de 4,08gr. Un sou eren 12 diners de plata si haguessin estat d'or; una lliura eren 240 diners de plata. Una lliura equivalia a 20 sous. Un mancús equivaldria a 3 sous d'or, 36 diners de plata. Dos-cents mancuses serien 7200 diners de plata. La *ratio* entre or i plata era de 1 a 12. Un mancús equivaldria a un dinar andalusí, de 3,8 gr.

¹²⁷ p. 119

haver-hi algun dubte si la referència a Sant Genís era de fet Santa Margarida, i l'església actual de dalt del turó hauria pogut ser simplement Rocafort:

- el propi testament va ser realitzat “*car concessit [...] ad s. Maria de Martorell*”, que podria tractar-se de Santa Margarida (DALMAU, 1967-1979)¹²⁸
- El monestir de Sant Genís inclou les instal·lacions monàstiques de Rocafort i l'església de Santa Margarida (figura 60), que el registre arqueològic ens diu que té origen visigòtic. Per tant ja existiria anteriorment i podia tenir un altar en aquest període.
- A la *querimoniae* de 1157 (GARÍ, 1984)¹²⁹ en que un monjo i l'esposa del senyor de Castellví van ser vilipendiats pel feudatari (motiu pel qual seria desposseït) es diu que ho van ser a Sant Genís i que el monjo va ser dut fins a “la roca”. Per tant, del conjunt que fan Santa Margarida i Sant Genís de Rocafort, Santa Margarida seria coneguda com a Sant Genís i el monestir com a Rocafort o, en aquest cas, “la roca” (“*ad rocham*”). El 1157 ja hauria estat construït bona part del monestir i per tant tindria sentit que s'hi enviés el monjo.
- Ja hi havia advocació a Sant Genís a la contrada abans de la fundació del monestir (BAUCELLS I REIG, 2007)¹³⁰
- Fins al s.XIX l'advocació a Sant Genís es feia a l'actual església de Santa Margarida, és a dir, a baix.

Si l'església de Santa Margarida ja tenia originalment l'advocació a Sant Genís i junt amb Rocafort haguessin format el Monestir de Sant Genís de Rocafort, que el monestir després hagués estat conegut com a “Sant Genís” per abreujar no implica que la figura del sant hagués de ser a dalt, a les instal·lacions monàstiques (figura 59). A falta d'un monestir plenament funcional la vida no havia de ser fàcil. Udalard, en aquest testament el 1123, fa una deixa perquè el seu fill Bernat, un dels monjos citats i que seria de Sant Genís, pugui pagar el seu ingrés a Sant Cugat del Vallès (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹³¹. Això confirmaria que Sant Genís no era Benedictí, perquè d'haver-ho estat, aquest Bernat ja formaria part de l'Orde Benedictí i no hauria hagut de pagar res per canviar de cenobi (LAWRENCE, 1989)¹³².

Les darreres hipòtesis publicades aposten per la Regla Benedictina com a referència monàstica

¹²⁸ p. 428. Cartolari de Sant Cugat, III, p. 205

¹²⁹ p. 15

¹³⁰ p. 14

¹³¹ p. 119

¹³² p. 45

dient que des del seu origen hauria estat creat com a Priorat amb dependència de Sant Cugat del Vallès. El monestir Benedictí de Sant Cugat era una abadia molt important, del s.IX i amb arrels a l'època visigòtica. Això no explica però algunes coses: que no n'aparegui cap referència a les fonts documentals que ens han arribat de Sant Genís; no explica com una abadia important com Sant Cugat hauria arribat a perdre el control d'aquest Priorat (i per tant de les seves rendes) en favor d'un altre més modest i més llunyà com el de Cruïlles, a Girona; ni el motiu pel qual una fundació de patronatge laic i caire noble amb testimonis diocesans hauria triat la Regla Benedictina per la gestió del seu monestir.

Si bé sembla demostrat que hauria passat a dependre del monestir Benedictí de Cruïlles el 1288 (BAUCELLS I REIG, 2007)¹³³, arran d'una *querimoniae* que hi fa referència, i per tant a seguir-ne la Regla Benedictina Aquisgranesa, creiem que no hauria pertangut originalment a aquesta orde perquè no figura com a Benedictí a la Decima Apostolica (BERTRAN ROIGÉ, 1994) (on hi apareix com *Priore Sancti Genesii de Martorello*, però sense referència l'orde al qual pertanyia (RIUS SERRA, 1946)¹³⁴) i a la font que serveix per documentar la dependència de Cruïlles es fa esment que aquesta dependència era relativament recent (BAUCELLS I REIG, 2007).

A l'hora de buscar a quina altra Orde hauria pogut pertànyer en origen de no ser la Benedictina, seguim tenint el problema del silenci de les fonts al que cal afegir-hi un problema de dates. Tenint en compte la data de fundació, el 1042, i la de construcció (hi hauria diverses fases; 1126, 1176...), i partint de la documentació, podem descartar que originalment pertanyés a la Orde de Sant Agustí (OSA), fundada el 1244 (Orde de Sant Agustí, 2017)¹³⁵. Podem descartar que nasqués en l'Orde Templari, fundada el 1129, regit per Regla pròpia basada en la de de Sant Agustí, ja que a més no figura a les fonts d'aquesta orde que ens han arribat (FOREY, 1973)¹³⁶, i, com en el cas de l'OSA, la fundació de l'orde és posterior a la del propi monestir. Altres ordes podrien quedar també descartades per les dates. Seria el cas de la Premonstratena, fundada el febrer de 1126 i regida per la Regla de Sant Agustí. No apareix tampoc a les obres consultades referents a aquesta Orde (LE PAIGE, 1633). O l'Orde del Cister, fundat el 1098, regit per la Regla de Sant Benet de Núrsia; tampoc la trobem a les obres consultades que hi fan referència.

En molts casos l'arqueologia, correctament relacionada amb el registre documental, ha estat

¹³³ p. 44

¹³⁴ Apareix a *priore Sancti Genesii de Martorello*, l'any 1280 per la diòcesi de Barcelona, amb referència a 101 sous. Sense referència a l'Orde al qual pertanyia.

¹³⁵ Resum d'història de l'Orde de Sant Agustí explicada per la mateixa orde al seu lloc web oficial: <https://augustinians.net/index.php?page=nuestra-historia>

¹³⁶ Recompte de les *responsios* pagades pels convents el maig de 1307. Arxiu de la Corona d'Aragó, CRD Templarios, n° 81

fonamental per poder identificar monestirs correctament (MORENO MARTÍN)¹³⁷. Si bé les regles monàstiques tenen limitacions a l'hora de modificar l'esquema arquitectònic dels cenobis hispans (MORENO MARTÍN)¹³⁸ (BANGO TORVISO, 2001), la litúrgia i l'ús religiós marquen l'arquitectura religiosa medieval (BARRAL ALTET, 2011)¹³⁹, expressant una relació entre la forma, la tipologia arquitectònica i la funció (BARRAL ALTET, 2011)¹⁴⁰.

El context en el que ens trobem, de la segona meitat del s.XI fins al darrer quart del s.XII, veiem com es passa per una expansió dels ordes monàstics a Catalunya, especialment dels canònics, més enllà del gran moment del monaquisme Benedictí, amb una base en la reforma de Sant Ruf d'Avinyó¹⁴¹, nascuda a un suburbi d'Avinyó, a la Provença, el 1039, en forma de monestir de canonges regulars agustinians. El bisbe de Barcelona, Sant Oleguer, havia estat prior d'aquesta canònica. Va impulsar aquesta reforma tant a Barcelona com a Tarragona, convertint moltes parròquies en canòniques o priorats (BARRAL ALTET, 2011)¹⁴².

El problema rau en que mentre que els monestirs Benedictins o els Cistercencs tenen unes característiques pròpies identificables, els Agustins més aviat no. Arquitectònicament, els monestirs Benedictins segueixen un perfil que tot i que no es compleixen en tots els casos, sí que ajuden a identificar una manera de fer: absis semicircular, torre de campanar per marcar les hores i regular les pregàries, presència de decoració escultòrica o en baixos relleus, distribució interna de les instal·lacions a l'entorn d'un claustre (Ministerio de Cultura. Gobierno de España, 2017)¹⁴³... ja que parteixen d'un model molt clar inspirat en la seva casa mare, Cluny.

Els monestirs Cistercencs també tenen una tipologia pròpia molt marcada, inspirada en el seu cas en la seva casa mare, Citeux. Nascuts com a reforma dels Benedictins, consideren que la Regla Benedictina ha desvirtuat l'essència del monaquisme i tenen la intenció de tornar als orígens. Així recuperen la vella Regla de Sant Benet de Núrsia, recuperant el valor del treball, i s'inspiren en el món paleocristià, amb accent en l'austeritat (Ministerio de Cultura. Gobierno de España, 2017)¹⁴⁴.

¹³⁷ p. 209.

¹³⁸ p. 207.

¹³⁹ p. 191.

¹⁴⁰ p. 190.

¹⁴¹ Gran Enciclopèdia Catalana. Sant Ruf d'Avinyó. <http://enciclopèdia.cat/EC-GEC-0060678.xml>

¹⁴² p. 191

¹⁴³ p 48: de la tipologia dels monestirs benedictins diu: “[...] *un claustro* [...] *núclero organizador* [...] [de] *las dependencias monacales: la iglesia, sala capitular, locutorio, dormitorio, letrinas, calefactorio, refectorio, cocina de los monjes, cocina de los legos, bodegas, celda del limosnero, galilea, enfermería, hospedería* [...], *biblioteca, cilla,*[...]”

¹⁴⁴ p 50: de la tipologia dels monestirs cistercencs diu “[...] *hay disposiciones donde se condena lo figurativo y ornamental porque puede distraer la meditación. En estas disposiciones se está poniendo en tela de juicio los capiteles de los claustros del mundo románico. También quedaron prohibidos los signos suntuarios como el empleo del oro, el uso de vidrieras* [...] [o] *las desmesuradas proporciones de los*

Arquitectònicament: àbsis pla que recorda l'art paleocristià, absència de decoració per considerar que era font de distracció, absència de torre de campanar per considerar-la un senyal de riquesa i ostentació, també distribució interna a l'entorn d'un claustre...

Clifford Hugh Lawrence, a la seva obra “*medieval monasticism*” ens descriu (pp. 214-215) (LAWRENCE, 1989)¹⁴⁵ la tipologia arquitectònica bàsica cistercenca així:

“El mismo culto a la pobreza y la sencillez decretaba que la ornamentación de la iglesia monástica fuera lo más sencilla posible” i sense metalls preciosos. “esta actitud puritana [...] queda reflejada en la arquitectura cisterciense. Sus Iglesias primitivas están desprovistas de esculturas. Tienen una fachada occidental sencilla, sin decoración alguna; el ábside oriental es rectangular y también muy sencillo; y no tienen torres” “[...] fachada simple, [...] arcadas sin adornos y [...] capiteles desnudos”

Pel que fa als agustins, mai, ni als seus orígens ni posteriorment, van aconseguir desenvolupar formes pròpies d'arquitectura monàstica (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992)¹⁴⁶. Tot i això sí que van ser fortament influenciats pel Císter arrant del fort asceticisme del canonge regular fins al punt d'assimilar-los a aquesta Orde (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992)¹⁴⁷. Tot i això tenen algunes característiques pròpies.

A continuació analitzem a quina Orde o Regla encaixarien alguns dels elements o característiques que coneixem del monestir de Sant Genís de Rocafort: el campanar, la qüestió de la falta de decoració i l'àbsis pla en l'aspecte arquitectònic; algunes qüestions contextuais com el fet que es tracti d'un monestir familiar de patronatge laic, la presència documentada del prior fora del monestir o les relacions familiars dels Castellví, i d'altres qüestions que anirem veient (com s'interpreta la base d'arc del claustre, què vol dir que sigui un priorat ...).

7.5.2 El campanar:

Al monestir de Sant Genís de Rocafort ha estat localitzat un campanar d'espada de doble ull a la part superior del mur nord (figures 40 i 41). Tenia una amplada total de 4m aproximadament. Es trobaria a uns 5m de distància de la façana principal i uns 10m de l'àbsis, a la zona de la nau, per tant es correspondria al moment de construcció d'aquesta part de l'església cenobial. Cada ull té una amplada aproximada d'1m. L'alçada que podria tenir estaria entorn als 3m aproximadament d'acord amb les proporcions, potser més. El primer que crida l'atenció és la seva tipologia: no es tracta d'una torre situada al costat de l'església com seria d'esperar en un monestir Benedictí tradicional. Els Cistercencs i els Agustins preferien els campanars

espacios. Sin pretender fijar una estética cisterciense se acabó definiendo un prototipo de fuerte personalidad”

¹⁴⁵ pp 214-215

¹⁴⁶ p. 81.

¹⁴⁷ p. 80

d'espadanya en considerar-los menys ostentosos que les torres de campanar tradicionals en els Benedictins (LAWRENCE, 1989)¹⁴⁸.

La seva ubicació també és interessant: no es troba a la façana principal, com passa sovint amb aquesta mena de campanars. De fet servien per regular el temps i avisar del tipus de cerimònies que es realitzaven: les hores de pregàries, els tipus de celebracions litúrgiques... però les instal·lacions monàstiques són a la banda sud de l'església i vessant sud del cim del turó, mentre que el campanar es troba al nord, emetent el seu so cap al torrent del Gilet que hi ha sota, cap a la vil·la vella de Martorell (sense línia visual directa però molt a prop i a la banda nord del monestir) i el castell dels Castellví (en direcció nord-est, també a curta distància).

Una cosa que distingeix els monestirs Cistercencs dels de Regla Agustina (molt similars, sobretot en aquest període) (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992)¹⁴⁹ és precisament la ubicació del campanar, ja que en el cas dels agustins es posava de cara a la població per convidar-la als actes litúrgics (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992)¹⁵⁰. I aquí cal que ens fixem en un detall: l'església del monestir i la de Santa Margarida pertanyien, totes dues, al mateix monestir. Mentre que la del turó emetia el seu so al nord, la de Santa Margarida, també segurament amb un campanar d'espadanya, ho hauria fet cap on residia la majoria de la població de la "quadra" de Sant Genís. Donat que les dues esglésies pertanyien a un mateix conjunt, haurien pogut repicar a l'hora per avisar, marcar les hores o convidar la població a les cerimònies. D'haver-se situat el campanar a la façana principal a l'església que trobem al turó, el seu so hauria anat sobretot cap a Santa Margarida, resultant redundant.

Per tant tenim un campanar que, per la seva tipologia i ubicació, encaixa més amb l'ideari del Císter i sobretot els Agustins que no pas amb el dels Benedictins.

7.5.3 La decoració:

Als monestirs Benedictins es decoraven les portalades, els capitells, les façanes i altres elements arquitectòniques amb relleus escultòrics o frisos (com els arcs cecs)¹⁵¹. No sempre tot, però és un fet que existeix decoració a les seves esglésies i claustres d'aquest període. El darrer romànic a Catalunya (segona meitat s.XII) es caracteritza pel desplegament de grans façanes esculpides

¹⁴⁸ pp 214-215

¹⁴⁹ Tant similars que es prenen els agustins per cistercencs. És el cas dels Agustins Premonstratencs. Fins al punt que per estudiar l'arquitectura dels primers es partia de l'estudi de la tipologia del Císter. p 81

¹⁵⁰ "*para Dimier uno de los rasgos que diferencia la arquitectura premonstratense [que eren canonges agustins] de la cisterciense es la presencia, en aquella, de campanarios en la fachada, para invitar a los fieles a su Iglesia*", p. 82.

¹⁵¹ Posem per exemple Sant Miquel de Cruïlles, fundat el 904: arcs cecs llombards, absis semicirculars, pilastres, campanar, opus poligonal mixt o potser *incertum*...

(BARRAL ALTET, 2011)¹⁵². En aquest context són una excepció els cistercencs, pels quals prima la funcionalitat (BARRAL ALTET, 2011)¹⁵³, sent els elements arquitectònics una forma de l'edifici en funció d'una necessitat.

Si veiem Fontenay¹⁵⁴, abadia emblemàtica de l'arquitectura cistercenca fundada per Bernat de Claravall i model durant l'expansió del Císter, construïda entre 1139 i 1147, hi trobem una façana senzilla, arcades sense adorns i capitells nus (LAWRENCE, 1989).

Nascuts com a reacció al món Benedictí, al Císter tenien prohibida l'escultura decorativa (LAWRENCE, 1989)¹⁵⁵ i altres signes de riquesa i ostentació (esglésies amb façanes sense escultures ni baixos relleus amb intencionalitat estètica, capitells amb formes geomètriques ...) en una actitud que ha estat qualificada de puritana.

Estudiosos dels canonges regulars agustins (LEFEVRE, 1953) (PETIT, 1947) (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992) destaquen les seves tendències ascètiques al s.XII¹⁵⁶ així com la forta influència que la mentalitat reformista del Císter, contra la riquesa de les abadies benedictines, té en les seves comunitats canòniques.

Coneixent aquest context, a Sant Genís de Rocafort no hi ha cap mena de decoració escultòrica. L'absència és total, sense concessions. Motllures llises de perfil trapezoïdals a les línies d'imposta dels arcosolis i de la volta de la nau; finestres i portes amb els marcs llisos; línies netes i rectes i una façana exterior completament llisa a la banda nord i a la desapareguda banda est, amb la única excepció a la façana principal d'unes petites semiesferes al ronyó de la porta principal (un total de vint-i-cinc), una lleugera acanaladura a les arquivoltes d'aquesta porta i una sèrie de quatre formes geomètriques senzilles en baix relleu a la seva llinda que, degut a l'ascetisme dominant havien de tenir algun significat simbòlic enlloc de decoratiu. Pel que fa a la resta l'austeritat és total.

La única excepció la situem al s. XIV, període gòtic en que la gestió era duta a terme per Benedictins, consistent en unes petites columnes en baix relleu a banda i banda de la finestra de la part superior de la porta principal.

Aparentment aquesta falta de decoració es deuria a motius ideològics i no econòmics, i

¹⁵² p. 192.

¹⁵³ “*l'arquitectura cistercenca era, per damunt de tot, funcional*”, p. 193.

¹⁵⁴ https://ca.wikipedia.org/wiki/Abadia_de_Fontenay

¹⁵⁵ p. 214

¹⁵⁶ “*en la primera mitad del s.XII las nuevas comunidades canonicas se constituyeron en órdenes, como las de San Rufo, Murbach, Premontré o Arrouaise, adaptando las costumbres monásticas ya llevadas a cabo por benedictinos y cistercienses*” amb fonts referents a Arrouaise (LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, 1992) p. 80.

vincularien Sant Genís a l'òrbita filosòfica de l'austeritat cistercenca o agustina.

7.5.4 El tipus d'absis de Sant Genís de Rocafort

L'absis de Sant Genís va desaparèixer per voladura el 1928. Era pla, és a dir, no sobresortia de la planta d'una sola nau (figures 61 i 62), quadrangular de tipus basilical de l'església. Tenia tres finestres d'esqueixa del mateix tamany en disposició horitzontal, sense cap tipus de decoració. Preciosa en la seva senzillesa i poc freqüent.

Puig i Cadafalch vincula aquest tipus d'absis amb la influència del Císter, tot i que assenyala que, precisament per aquesta influència, no només es troba en monestirs

Figura 61: Interior de l'església de Sant Genís de Rocafort. Reconstrucció. S'aprecia la sobrietat decorativa. Absis pla. Autor: Jordi Lozano.

cistercencs (PUIG I CADAFALCH, l'arquitectura del cister i ses derivades en els segles XII i XIII; Esglésies de pla de creu amb capelles rectangulars, 1909-1918)¹⁵⁷. Les situa al XII, sobretot a la segona meitat. Quan la influència és parcial es combina amb elements escultòrics decoratius. En aquest cas per tant trobem que la influència seria molt acusada. I pel període, a falta d'un estudi més detallat arran de la pèrdua de l'absis, ens podríem trobar amb un cas força primerenc. És al primer terç del XII que surt dels monestirs benedictins cap a esglésies de la Borgonya (entre 1130 i 1140) i, donat que en el cas de Rocafort situem la zona de l'absis a partir del 1126, es tractaria d'un dels primers casos en territori català. La més antiga a que fa referència Cadafalch a la seva obra és Sant Pere de Camprodon, consagrada el 1169. Santes Creus comença la seva església el 1174. Altres ordes l'adopten a les darreries del XII, com els Templaris (de regla basada en l'Agustina (BOM, 2012)) o el l'Orde del Sant Sepulcre (Santa Anna de Barcelona, de Regla Agustina), així com per ordes mendicants (de Regla d'origen Agustí) i esglésies rurals. Actualment es segueix considerant que en temples sense absis destacat i de planta simplement rectangular (com seria el nostre cas) es pot invocar la influència del Císter o dels ordes militars (BADIA-HOMS, 2004)¹⁵⁸.

No és fins al s.XIII, en el darrer romànic a Catalunya, que aquesta influència del Císter està prou

¹⁵⁷ pp 397-418

¹⁵⁸ p. 65.

generalitzada com per trobar aquesta mena d'absis en esglésies i capelles al camp sense connexió ideològica, quan s'ha imposat com a solució tècnica i és ben coneguda, en combinació amb els absis semicirculars (BARRAL ALTET, 2011) ¹⁵⁹.

Per tant aquesta mena d'absis, sobretot en el període en que estem (mitjans s.XII) posa en evidència una forta influència cistercenca en un estadi a més molt primerenc, accentuada per la falta de decoració, situant-nos en una clara òrbita ideològica Cistercenca o Agustina i ens allunya de l'esfera Benedictina.

¹⁵⁹ p. 193.

7.5.5 El fet que es tracti d'un monestir familiar

El monestir es funda “sota la custòdia i la defensa d'aquell que tingui Castellvell” (GARÍ, 1984)¹⁶⁰ (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁶¹.

Que de “qui tingui Castellvell” en depengui la defensa el situa sota la seva jurisdicció militar nobiliària. Pel que fa la custòdia, això implica vigilància, és a dir, control.

Per tant ens trobem davant d'un monestir de caràcter nobiliari, supeditat a una casa noble (GARÍ, 1984)¹⁶².

La Regla de Sant Benet vigilava el comportament moral als seus monestirs, motiu pel qual els uns depenien dels altres i procuraven evitar la relaxació en els costums i en l'obediència estrica de la regla. Per garantir que no hi haguessin males influències externes, la Regla establí que el superior d'una comunitat monàstica havia de ser triat pels monjos components d'aquella comunitat o, en petits monestirs, en el superior de la casa monàstica que li feia de referència (LAWRENCE, 1989). És a dir, la “custòdia”, en el sentit de vigilància moral i supervisió de l'elecció de qui manava al monestir la realitzava l'Orde. El bisbat tenia el dret a supervisar les cases religioses de la seva diòcesi, confirmar el nomenament dels abats i consagrar les esglésies monàstiques fins que al s.XII alguns monestirs van passar a gaudir de la protecció especial de Roma, les anomenades exempcions (LAWRENCE, 1989)¹⁶³. Des dels bisbats es veia com una pèrdua de control i es combatia.

La Regla de Sant Agustí per altra banda, més antiga que la versió aquisgranesa de la de Sant Benet (la Benedictina) no ho tenia regulat. No havia nascut encara l'Orde de Sant Agustí i si bé existien ordes (Sant Ruf, per exemple), existien cases monàstiques que seguien aquesta regla sense per això pertànyer a un Orde en el sentit organitzatiu del terme. Com que la vigilància de l'obediència de la Regla seguia sent important, es permetia que el superior del monestir fos triat pel una autoritat externa al cenobi. Això feia que fos preferida per l'església secular, que en vigilava la part religiosa de relaxació dels costums, i pels nobles que hi podien situar a qui trobessin oportú per dirigir-los. Aquesta preferència es tenia en compte a l'hora de crear nous monestirs de caràcter familiar (LAWRENCE, 1989) ja que hi podien exercir un control més estret.

¹⁶⁰ “[...] *Autem omnia siqua mentionata, sint in custodia et deffensione illud qui habuerit Castrum Vetulum* [...]” p. 15.

¹⁶¹ També a p. 139 Traducció de l'acta de fundació el 8 abril de 1042

¹⁶² “*este estrecho vinculo liga indefectiblement el monasterio de Sant Genís al entorno familiar y privado del señor de Castellvell [...] el centro espiritual del linaje*” pp 15- 16

¹⁶³ p 168. Sol·licituts de cases benedictines i després també cistercenques, el Císter ho va negociar per totes les seves mentre que des dels bisbats es combatia, també des de la vessant judicial.

En l'acta de fundació no hi identifiquem la presència de representants Benedictins entre l'elevat nombre de testimonis (tretze) (BAUCELLS I REIG, 2007). L'apartat religiós correspon a càrrecs de l'església secular entre els que destaca el bisbe Bernat Umbert¹⁶⁴, que identifiquem com a Bisbe de Girona (no de Barcelona).

La fundació del 1042 ens situa entre mitjans s.XI i finals s.XI d'acord amb els testimonis. A principis del s.XI es dona un resorgiment del monaquisme a Catalunya per la necessitat de reconstrucció després de la ràtzia d'Almanzor. Cluny va tenir poca influència directa, sent sobretot a través de Cuixà i Ripoll gràcies a l'Abat Oliva. A finals de l'XI Ripoll va quedar inclòs en l'imperi espiritual de Sant Víctor de Marsella (LAWRENCE, 1989)¹⁶⁵.

A la segona meitat del s.XI es produeix una expansió dels ordes monàstics a Catalunya, especialment dels canònics, fenomen que tenia com a base la reforma de St. Ruf d'Avinyó (BARRAL ALTET, 2011)¹⁶⁶. Sant Oleguer havia estat prior a Sant Ruf; va arribar a ocupar el càrrec de Bisbe de Barcelona i va restablir el de Tarragona, càrrecs des d'on va afavorir el naixement de canòniques i priorats (BARRAL ALTET, 2011)¹⁶⁷.

En aquest context, al document fundacional no s'especifica cap entesa amb cap abadia Benedictina (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁶⁸. Si hagués existit una entesa amb algun monestir o abadia d'aquesta Regla segurament en figuraria alguna referència o n'hi hauria algun testimoni en l'acta de fundació. Una nova comunitat Benedictina no neix del no-res: caldria el patrocini, l'ajut i el beneplàcit d'una casa existent que n'hauria de fer la vigilància moral i controlar la rigorosa obediència de la Regla. Les fundacions noves eren organitzades com a priorats immediatament dependents d'una casa mare que en nomenava el superior (LAWRENCE, 1989)¹⁶⁹. A la Península, algunes cases van poder entrar i observar la Regla sense per això convertir-se en dependències. Però la norma era de control estricte sobre els membres. Tots els monjos cluniacencs, fossin on fossin, eren en teoria membres de la pròpia comunitat de Cluny, amb dret a seure al capítol quan visitaven la casa mare (LAWRENCE, 1989)¹⁷⁰. Hi ha casos de fundacions laiques, però cal que el magnat laic sol·liciti la presència de membres de l'Orde; que l'Orde hi doni el vistiplau, que hi enviï monjos propis i en tingui garantida la supervisió posterior

¹⁶⁴ El bisbe de Barcelona aquells anys era Guislabert I de Barcelona (1035-1061). Un bisbe Bernat Umbert el trobem al bisbat de Girona, però bastants anys més tard (1094 - 1111) (segons l'episcopologi de Girona (Bisbat de Girona, 2017)).

¹⁶⁵ p. 131

¹⁶⁶ p. 191.

¹⁶⁷ p. 191.

¹⁶⁸ p. 25

¹⁶⁹ p. 121-122. En acceptar l'observància de Cluny es depenia de l'Orde, tot i que hi va haver alguns casos en que es va poder mantenir l'autonomia.

¹⁷⁰ p. 123

(LAWRENCE, 1989) ¹⁷¹.

En canvi, amb la Regla de Sant Agustí, abans del IV Concili de Letrà, no era així (GONZALEZ MARCOS, 7- 8 Marzo 2015) ¹⁷². Es podia crear una comunitat monàstica nova i independent sota el paraigua episcopal i el patrocini nobiliari. Amb tot just sis monjos i una dotació modesta n'hi havia prou per iniciar una fundació de canonges regulars, motiu pel qual atreïa al patronat laic de mitjans limitats. Si ja es comptava amb clergues seculars, l'únic que calia era reorganitzar-los (LAWRENCE, 1989) ¹⁷³. El bisbat els preferia perquè estaven per definició subjectes a la seva jurisdicció i supervisió. Sant Genís encaixaria en aquesta descripció en tant que monestir modest. Als testaments i les donacions hem vist com s'especifica el que va als Benedictins, Templers i Hospitalers, i es fa per separat del que es dona a Sant Genís de Rocafort, però sense referir-s'hi en cap moment com a pertanyent a cap d'aquestes ordes.

Com a monestir familiar està al centre de la Baronia dels Castellví, fent un paper vertebrador del territori, referència espiritual, a nivell cultural i possiblement com a centre formatiu per alguns dels membres de la família. Per una banda, perquè els agustins ja veïen aquesta tasca educativa com una de les seves funcions. Per l'altra, perquè de la formació en ve un coneixement i una possible afinitat. A aquesta aparent afinitat hi aprofundim més endavant a través dels vincles familiars i les fundacions i donacions que realitzen.

La funció de monestir familiar la veïem al testament de Guillem de Castellvell del 1176 (+1178) quan diu que vol ser enterrat al monestir de Sant Genís. Funciona per tant com a panteó familiar, propi d'un monestir nobiliari (PUIG I CADAFALCH, FALGUERA, & GODAY I CASALS, *L'arquitectura romànica fins a les darreries del s.XI, 1911 (1908-1918)*) ¹⁷⁴.

El final d'aquest servei de monestir familiar hauria pogut comportar el deteriorament del monestir. Tornant al XIII, la darrera Baronessa Castellví, Guilleuma Castellví, que té el títol fins a la seva mort el 1228, canvia el lloc de residència per Castellví de la Marca i per tant trasllada el centre de

¹⁷¹ p. 126

¹⁷² p. 53 A partir del IV Concili de Letrà (1216) s'obliga a que totes les cases monàstiques tinguin control i supervisió d'una monestir superior, i si no el tenen buscar-ne un. Això impulsarà el naixement de l'Orde de Sant Agustí (a partir del 1244), per agrupar i supervisar les cases agustines disperses.

¹⁷³ p. 205

¹⁷⁴ Ens descriu com eren els monestirs cistercencs, quines serien les seves parts i com es distribuïrien. En el cas de Sant Genís, Puig i Cadafalch ens explica que les finestres que tenim al sud de la nau donarien a la Sala Capitular, a la qual s'accediria des del claustre, i que coincideix amb el que la lectura dels paraments ens havia enunciat.

Segons Puig i Cadafalch, les tombes del claustre de Sant Genís, si fos cistercenc [o de forta influència cistercenc], serien dels fundadors, de laics i de protectors del monestir, que anaven al sud de l'església, mentre que els monjos eren enterrats darrera del claustre (perdut). Hauríem de trobar la sala capitular (on donaven segurament les dues finestres de l'església), cel·les, refectori i un locutori on els monjos haurien pogut parlar, entre altres instal·lacions.

gravetat de la família. La seva descendència ja seran Montcada, que tenen un criteri diferent a l'hora de triar on enterrar-se, motiu pel qual Sant Genís perd la funció de monestir familiar.

Donades aquestes circumstàncies, sembla que podria encaixar més com a Agustí que com a Cistercenc o Benedictí.

7.5.6 La mobilitat de monjos i priors

La Regla de Sant Benet de Núrsia en la seva versió aquisgranesa de Sant Benet Anià havia unit el seu destí a l'Imperi Carolingi, que la va fer obligatòria per a tots els monestirs de l'Imperi des de Lluís el Pietós (s IX). Amb la crisi i la partició de l'Imperi, els monjos van patir enormement i la Regla va estar a punt de desaparèixer. Va ressorgir des de l'abadia de Cluny, ja a mitjans XI, de la mà d'Otó, qui seria posteriorment el Papa Urbà II.

Aquesta Regla suposava moltes limitacions. Un gran nombre d'hores de pregària (LAWRENCE, 1989)¹⁷⁵ que ocupaven la major part del dia, combinades amb hores d'estudi i de treball. Això es realitzava en un escrupolós silenci, i sempre dins dels murs del monestir (clausura) (LAWRENCE, 1989)¹⁷⁶. Es podia sortir del monestir en missió especial amb el permís de l'abat, però de forma excepcional i sempre que no trenqués el "principi general d'estabilitat" (LAWRENCE, 1989)¹⁷⁷.

En aquest context, ja al s.XII, trobem com el prior "Bernat" apareix de testimoni el 26 d'octubre de 1166 signant al costat de Guillem de Castellvell en què s'oferia un territori als monjos cistercencs que volien construir Santes Creus, a la recentment conquerida àrea del Francolí. El prior de Rocafort, junt amb el rector d'Aigüestoses (actual Sant Andreu de la Barca) "acompanyaven com a consellers al senyor de Castellví en els seus desplaçaments" (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁷⁸.

Aquesta mobilitat seria d'esperar en un monestir de patronatge laic nobiliari i tipus familiar, en què el benefactor tractava el monestir com una propietat seva i en què el prior no havia de respondre a ningú més que al visitador episcopal. En el cas que Sant Genís hagués estat Benedictí, el prior hauria hagut de consultar segurament al seu superior, l'abat del monestir mare, sobre els seus viatges i demanar-li permís. Acompanyar al senyor com a conseller en els seus desplaçaments no encaixa bé amb el tipus de vida que se li suposa a un prior Benedictí.

¹⁷⁵ La pràctica del culte s'iniciava a les 2 de la matinada amb el cant de vigílies o nocturns. Després les laudes amb la primera llum del dia. A això seguien oficis breus al llarg del dia a prima hora, tertia hora, sexta hora i nona hora. Al capvespre, l'ofici de vespres. A la nit l'ofici més llarg, compost de diverses parts anomenades nocturns i cadascuna de les quals consistia en sis salms i una lectura. p. 50

¹⁷⁶ Sant Benet: "Un monjo fora de la seva clausura és com un peix fora de l'aigua" p. 45

¹⁷⁷ p. 45

¹⁷⁸ p. 30.

Pel que fa als monjos, se suposa que els serveis litúrgics a Santa Margarida els duria a terme un sacerdot laic (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁷⁹, mentre que la comunitat hauria residit al monestir. I aquí cal que parem de nou atenció a diferents testimonis.

Comencem per la *querimoniae* de 1157 (GARÍ, 1984)¹⁸⁰ en que Guillem Ramon II de Castellvell presenta una llista de queixes contra el seu feudatari Berenguer de Castellvell. Les queixes són un exemple de violència senyorial i apropiació de drets senyorials, i inclouen que vilipendia la senyora de Castellvell i amenaça al seu sèquit de treure'ls els ulls i el nas i fer-ho (GARÍ, 1984)¹⁸¹, d'infringir la pau i treva del monestir i de vilipendiar un monjo (GARÍ, 1984)¹⁸², assotar un treballador d'un mas entre altres actes, o amenaçar amb tallar el cap a treballadors que eren del domini del sr. de Castellví però no del seu feudatari. En aquesta ocasió, es diu que el monjo va ser despullat i dut fins a Rocafort per la força (GARÍ, 1984)¹⁸³. La qüestió és: què hi feia un monjo, si era Benedictí, fora de la clausura del monestir?

Posteriorment tenim de nou a un prior de nom Bernat fent de testimoni el 1208, acompanyat de dos monjos, Geribert i Guillem i un sacerdot, Arnau, en un plet entre Olesa i Viladecavalls (PLADEVALL I FONT, 1974-1977) (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁸⁴.

I el 1217, Guilleuma de Castellví i Montcada havia encomanat al Prior de Rocafort, conjuntament amb un clergue, la vetlla del benefici instituït en l'església parroquial de Sant Miquel de Castellví en honor a Sant Pere (PEDEMONTE I FALGUERA, 1929).

Aquests són exemples documentats de la no observació del silenci i la clausura per part dels membres de la comunitat de Sant Genís, assumibles en el cas que seguissin la Regla Agustina però que estarien en conflicte frontal amb la observació de la Regla Benedictina. I en el darrer cas, tenim interacció amb una dona, prohibida per la Regla Benedictina però no per l'Agustina, que els permetia parlar amb dones (AGUSTÍ, s. VI)¹⁸⁵. Aquests testimonis ens parlen d'un comportament que podria entrar dins de la vida monàstica agustina però que no encaixa amb la vida monàstica Benedictina, on la Regla escrita tenia sobirania absoluta (LAWRENCE, 1989)¹⁸⁶.

¹⁷⁹ La comunitat hauria constatat d'un superior, el prior, dos o tres monjos, i un sacerdot per atendre les necessitats espirituals de la població. p. 30

¹⁸⁰ p. 15

¹⁸¹ “[...] *oculos eruere et nasus amputare [...] ante eam fere oculos traxerat*”. p. 25

¹⁸² “*Sancti Genesii ubi ille nichil habet quod est dominicus de seniore quod tregua Dei illi fregit [...] et postea faigavit quendam monachum huius cenobii et vilipendit eum et postea verberavit molendinario Sancti Genesii et cum Lance vulneravit eum cum lanceis*” p. 25

¹⁸³ El senyor va considerar que aquest comportament per part del feudatari era intolerable (de fet es considera un exemple de violència senyorial) i el va desposseir..

¹⁸⁴ p. 44

¹⁸⁵ Sant Agustí, Regla, Capítol 4, punt 22. La regla de Sant Agustí permet la interacció amb dones sempre que no se les desitgi carnalment.

¹⁸⁶ *la vida del monge según la regla*. p. 46

7.5.7 Els vincles de la família amb les Regles Benedictina i Agustina

Partim de la base que ignorem a quina Regla obeïen els monjos. Sabem que el paper que complia Rocafort era el de monestir familiar (GARÍ, 1984)¹⁸⁷, centre espiritual de la baronia i del llinatge i potser centre educatiu pels futurs senyors de Castellví quan eren en edat de formació. És plausible des del moment en què als monestirs hi havia una escola per nens, els oblats. Si bé des del s.IX estava prohibit per decrets conciliars educar nens foranis, que no haguessin de romandre com a adults als monestirs, amb els fills dels patrons a vegades es feia l'excepció (LAWRENCE, 1989)¹⁸⁸. Tant Benedictins com Agustins, per tant, haurien acceptat segurament els vailets de la família per formar-los als ss. XI i XII sense que per això es veiessin obligats a quedar-se d'adults com a monjos. I per a una família de la noblesa que podia arribar a ostentar càrrecs que les noves generacions estessin preparades era important. D'aquesta hipotètica formació en podria haver sortit un major coneixement o familiaritat amb les formes de fer d'una de les regles, la Benedictina o l'Agustina. En el cas dels agustins sobretot, ja que l'ensenyament era un dels seus motius d'orgull (SANTONJA CARDONA, 1989). Encara que no s'hagués arribat a aquest extrem de familiaritat formativa amb la Regla professada pels habitants de Sant Genís, analitzar si existia certa preferència per una de les dues a l'hora de realitzar donacions, fundar noves institucions o ocupar llocs de responsabilitat potser ens podria donar alguna pista sobre la filiació del seu monestir familiar.

Per anys,

985: Al-Mansur ataca Barcelona. La seva ruta d'entrada és a través del congost de Martorell.

1042: data de fundació del monestir. El lloc ja es deia Rocafort. L'Església de Santa Margarida, ja existia o havia existit (origen visigòtic). Ja hi havia devoció per Sant Genís (BAUCCELLS I REIG, 2007)¹⁸⁹ -que per tant podria haver-se donat a l'església de baix-. A l'acte de fundació, sense referència explícita a Agustins o Benedictins, hi ha testimonis seculars (PAGÉS I PARETAS(2), 1992)¹⁹⁰ -Bisbe Bernat Umbert, de Girona, i càrrecs eclesiàstics- que, pel que sabem, professaven la Regla Agustina (MASSOT, 1699).

1084: Donació de Sicarda, apareix un abat Pere del que no es diu d'on era abat, motiu pel qual es

¹⁸⁷ p. 15.

¹⁸⁸. *El claustro y las escuelaas*. pp 174-181

¹⁸⁹. p. 14 : “l'advocació de sant Genís a la contrada de Rocafort procedia d'un temps abans de la fundació del monestir”

¹⁹⁰. p. 347

tendeix a pensar que ho era del propi Castellví (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁹¹.

- 1110: Testament de Guillem Ramon I (BAUCELLS I REIG, 2007)¹⁹² -fet efectiu a partir de 1126-: llega a esglésies de la baronia (St. Miquel de Castellví, Sta. Maria de Martorell, St. Vicenç de Castellbisbal, St. Pere d'Abrera, Sta. Ma d'Olesa, etc) que són església secular. També a monestirs importants (St. Llorenç del Munt, Ripoll, St. Cugat), que són regulars i Benedictins. On més dóna amb diferència és a es a St. Genís: 100 mancosos de dotació i 100 per a construcció, i un alou (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁹³. No esmenta a quina Regla pertany.
- 1114: Batalla de Martorell (congost de Martorell, 5 d'agost-3 de setembre). La població és evacuada. Possible saqueig o destrucció del monestir de Sant Genís (MCCRANK, 1997 - 1998). Lluiten Ramon Berenguer III i Udalard Ramon de Rossanes contra Muhàmmad iben Al-hajj i Muhàmmad iben Aixa (almoràvits). Sant Adrià de Besós i Sant Andreu de Palomar són destruïts en desembarcament sarraí¹⁹⁴, (ZURITA, 1560)¹⁹⁵.
- 1115-1137 Sant Oleguer, Bisbe de Barcelona, va afavorir activament l'establiment de nous centres agustins (BARRAL ALTET, 2011)¹⁹⁶, provenint ell mateix de l'Orde de Sant Ruf, de Regla Agustina. De manera que al bisbat on es trobava la nova fundació practicaven i tenien preferència per aquesta Regla (VILLANUEVA, 1851).

¹⁹¹ pp 115-116

¹⁹² p. 31

¹⁹³ pp. 118-119

¹⁹⁴ p. 235

“En 1114 el valí de Zaragoza preparó una expedición que [...] descendió por el desfiladero de Martorell y amenazaba con [...] saquear la misma Barcelona. El conde regresó apresuradamente de la campaña de Baleares [...]. Los musulmanes se retiraron a través del Penedés, donde su táctica de tierra quemada causó grandes daños.”

¹⁹⁵ p 26. Explica Jerónimo Zurita a la seva obra:

*“El Conde don Ramon Berenguer [...] juntandose la armada Pisana con galeres Genovesas, y con la armada de Cataluña [...] hizo guerra a los moros de las Islas [Balears] de dónde hacían daño no solo en las costas marítimas de Cataluña y Rosellón, però en todas las de Provenza e Italia [...]. Fue les forzado rendirse al Conde. [...]. En la misma razón que el Conde estaba en aquella empresa, los moros de tierra firme conociendo que toda la gente de guerra era ida en aquella armada, se juntaron e hicieron gran daño y estragó en los lugares y castillos que hallaron desapercibidos, y llegaron a poner cerco sobre la ciudad de Barcelona, y corrieron todas sus comarcas. Teniendo de esto el Conde aviso, refieren las historias Catalanas, que dejó la Ciudad de Mallorca debajo la guardia y fidelidad de Genoveses, y vuelto en Cataluña, fue sobre los moros, los cuales alzaron el cerco y, **saliendo a ellos a Martorell, les dio batalla, en la cual recibieron grandes daños y fueron desbaratados y vencidos**, y que en el mismo tiempo fue rendida por trato de los Genoveses Mallorca a los moros, por lo cual quedaron los Catalanos en perpetua guerra con esta nación [...].”* També a: [https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Martorell_\(1114\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Martorell_(1114))

¹⁹⁶. p. 191.

1123: Testament del feudatari Udaldar (Ramon) de Rossanes. Apareix l'altar de Sant Joan a l'església de Sant Genís. No pot ser-hi però enterrat, així que demana ser-ho a Sta Maria de Martorell. Deixa el castell al fill Pere. Apareixen tres monjos: Bertran, Pere i Bernat. No diu d'on són monjos, per tant se suposa que ho són de Sant Genís. Fa una deixa per què el seu fill Bernat ingressi a Sant Cugat del Vallès (PAGÉS I PARETAS(1), 1992)¹⁹⁷:

“concessit Bernardo filio meo ad s.Cucufati cenobio, ad monacho apud alodium ville Picine”

Això sol ja confirmaria que a Sant Genís no hi regia la Regla Benedictina. D'haver estat així, aquest Bernat ja formaria part de la comunitat i per tant no hauria de pagar res per traslladar-se de monestir. Els monjos benedictins feien vots de pobresa, obediència i castedat. No pagaven per canviar de lloc, en primer lloc perquè no haurien pogut tenir diners per pagar-ho. Podien moure's, i si ho feien, allà on anaven podien participar al Capítol del nou cenobi, doncs tots eren una sola comunitat (LAWRENCE, 1989)¹⁹⁸.

1126: Mor Guillem Ramon I. Envia diners a monestirs com Sant Cugat per a què preguin per la seva ànima (Benedictí) entre d'altres. A Sant Genís, per separat, per a construir. Els Agustins no es dedicaven ni es finançaven tant com els Benedictins en la pregària pels difunts (LAWRENCE, 1989)¹⁹⁹.

1158: donació d'armes i cavalls (MIRET I SANS, 1910)²⁰⁰ per part del que per dates hauria de ser Guillem IV de Castellvell, als Hospitalers (Regla sorgida de l'Agustina (GRAHAM, 1935)).

1162: 8 de maig, Batalla d'Escornalbou (TODA I GÜELL, 1926)²⁰¹ guanyada per Arbert de Castellvell. La zona queda erma i deshabitada.

1170: Alfons I per intercessió d'Arbert de Castellvell funden el monestir de Sant Miquel d'Escornalbou. Hi situen comunitat de canonges agustins de la Catedral de Tarragona (TODA I GÜELL, 1926).

¹⁹⁷ p. 103-104

¹⁹⁸ p. 45. La hospitalitat era una de les obligacions més solemnes de la Regla de Sant Benet. El monestir havia de rebre l'hoste com si fos el propi Crist. Fins al punt que apareix la figura del monjo errant o giròvag, hoste professional que es dedicava a anar de monestir a monestir endrapant i deixant l'anfitrió empobrit.

¹⁹⁹ Ens parla de les diferències entre les regles. Especifica com els benedictins segueixen una variant de la Regla de Sant Benet de Núrsia duta a terme per Sant Benet Anià, dita reforma aquisgranesa, que consisteix en dedicar moltíssimes hores al dia a la pregària, i a cobrar per incloure noms en aquestes pregàries. Això treia temps a les hores dedicades al treball i el servei a la comunitat en comparació amb altres regles, com l'agustina o la cistercenca, que segueix el sant Benet original, no l'aquisgranés.

²⁰⁰ p. 159

²⁰¹ pg. 45

- 1176: testament de Guillem de Castellvell (MIRET I SANS, 1910)²⁰²: Fa donacions a Sant Genís, a Templers, a Hospitalers i a Benedictins. Diu ser parent del Bisbe de Tarragona (Berenguer de Vilademuls, a continuació) i del Bisbe de Vic.
- 1174-1194: Berenguer de Vilademuls (PLADEVALL i FONT, 2018)²⁰³, bisbe de Tarragona (GORT JUANPERE, 1995), vinculat amb la família. A la Seu tarragonina hi regia la Regla Agustiniàna pels canonges. Oncle de Guilleuma I Castellví per part de mare (Balasqueta de Vilademuls). Guilleuma, Baronessa de Castellví, casa amb Guillem Ramon I de Montcada. Berenguer va ser nomenat tutor del fill de la parella, l'infant Guillem del Bearn. Guillem Ramon I va assassinar Berenguer, motiu pel qual va ser jutjat i assotat públicament.
- 1189-1199: Ramon de Castellvell, Arquebisbe de Barcelona. A la seu barcelonina regia la Regla de Sant Agustí.
- 1193: Guillem de Castellvell (Guillem VIè ?), també conegut coma Arbert de Castellvell, mort el 1205, confirma el seu testament. Ho fa dient que és membre de l'Orde Hospitalari. Era germà de Guilleuma I de Casvellvell. Aquest Orde es regia per regla pròpia amb influència i origen en la Regla Agustina (GRAHAM, 1935) (RILEY-SMITH, 2012) (BOM, 2012).
- 1202 dissolt el matrimoni entre Guillema Castellvell i Guillem Ramon I de Montcada. El fill heretaria les possessions dels Castellví a la mort de Guilleuma el 1228, unint les cases de Montcada i Castellví.
- 1215: IV Concili Laterà obliga els monestirs independents a estar subjectes a una orde i dependre

²⁰². Capítol XV , p. 322, referit al testament de Guillem de Castellvell el 28 d'abril del 1176 (pergamí 272, armari 28) esmenta una donació en herència a Templers i Hospitalers.

²⁰³ Estava emparentat amb la família Castellví arran del matrimoni entre Guillem de Castellvell (1140-1178) i Balasqueta de Vilademuls (1145 - ?), sent na Balasqueta mare de Guillema Castellvell (1170-1227) i l'arquebisbe el seu oncle. Diu la Gran Enciclopèdia Catalana (<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0070682.xml>), amb col·laboració d'Antoni Pladevall i Font, APL a

<https://www.enciclopedia.cat/obra/Diccionaris-enciclopedics-lEnciclopedia/Gran-enciclopedia-catalana>)

“Era fill d'Arnau de Vilademuls i germà de Ramon (II) de Vilademuls, senyor de Llers i Pals, i de Blanca, casada amb Guillem de Castellvell. [...] elegit arquebisbe de Tarragona el 1174. En l'aspecte polític gaudi de la confiança d'Alfons I, que ell acompanyà a la campanya de Conca (1177), com a aliat del rei castellà, i que li encomanà missions delicades, com els pactes amb el comte de Tolosa, al Llenguadoc (1185). També féu costat al rei en cartes de repoblament i altres afers interns del país. En un concili provincial del 1180, celebrat de retorn del concili del Laterà (1179), féu abolir el costum de datar pels anys del rei de França, i amb decrets del 1181 i el 1193 fixà el nombre de canonges de Tarragona i estructurà la canònica i el capítol de beneficiats. Morí assassinat al prat de Matabous, proper al castell de Montcada, pel vescomte Guillem Ramon I de Bearn, casat amb Guillema de Castellvell, neboda de l'arquebisbe. El mòbil del crim és encara obscur; sembla que n'hi havia d'ordre familiar i d'altres d'econòmics, relacionats potser amb les ambicions a Urgell dels vescomtes de Bearn. Fou dut a enterrar a Tarragona, i l'assassí anà a Roma a demanar perdó”

d'una casa mare (LAZCANO, 2015)²⁰⁴. L'Orde de Sant Agustí no neix fins el 1244 a Itàlia i triga encara més a arribar.

1216: Guilleuma de Castellvell funda comunitat d'agustines (VALL I RIMBLAS, 1991)²⁰⁵ a Castellbisbal (que és part de la Baronia). Capella documentada el 1216, comunitat el 1303 (de Santa Margarida i Santa Magdalena). Avui dia desapareguda.

1216: Guilleuma funda hospital a Martorell²⁰⁶. És possible que també hi seguissin la Regla de Sant Agustí (GALLENT MARCO, 2012)²⁰⁷ o una de sorgida d'aquesta (a través dels Hospitalaris (BOM, 2012)²⁰⁸), ja que era menys estricta pel que fa als contactes amb les persones (per exemple pel que fa a les dones (AGUSTÍ, s. VI)²⁰⁹), demanava més hores de servei a la comunitat i tenia més temps destinat al treball que la Regla Benedictina. El seu germà, ja difunt, havia ingressat a l'Orde de l'Hospital.

²⁰⁴ p. 54. La fundació de la OSA i els problemes que comporta coincideixen en el temps amb el pas de la tutela benedictina. s.xiii: prohibició de creació de noves ordes. Vist el perill que suposa la llibertat (croades vs. Albigesos, càtars) es vol limitar aquesta: "Las principales reglas aprobadas por la Iglesia llevan el nombre de San Basilio, San Agustín, San Benito, y luego en 1223 la Regla de San Francisco y en 1247 la Regla del Carmelo. En adelante las comunidades monásticas que viven autónomamente deberán unirse en asociaciones bajo la protección y guía de un superior. 1243 : Con ello los eremitas de Toscana, todos en bloque, querían acabar con el aislamiento espacial y organizativo en el que se encontraban, como «ovejas errantes»" p 58

²⁰⁵ "Una església dedicada a Santa Magdalena es troba documentada al bosc de Can Ribot, al nord de Castellbisbal, l'any 1216. Des del 1303 hi figura en aquell lloc una comunitat de donades dedicada a Santa Magdalena i Santa Margarida que [adoptaren la regla de Sant Agustí](#). Aquesta casa fou unida el 1438 a la de [Santa Maria de Montalegre, de Barcelona](#)." <https://www.monestirs.cat/monst/canagu.htm> citant (BECQUET, 1989) (PLADEVALL i Font, Els monestirs catalans, 1968) (HASQUENOPH, 2009)

²⁰⁶ La fundació corre a càrrec de Guillema Castellví de Montcada, el 1216, qui trasllada la casa a Castellví de la Marca.

²⁰⁷ pp 135 -164 :

"desde inicios del siglo XII hasta el primer cuarto del siglo XIV. En él primó la medicina escolástica, proliferaron las fundaciones hospitalarias y, sobre todo, se produjo una pérdida del monopolio didáctico-monástico que conllevó una laicización progresiva de la medicina. Consecuentemente, las instituciones sanitarias fueron abandonando el modelo médico hospitalario de las grandes abadías y comenzaron a funcionar de modo más acorde con la nueva concepción o ideología de la salud. Los nuevos centros creados a lo largo de estos siglos fueron fundados por miembros de la nobleza o por iniciativas particulares, laicas o eclesiásticas (episcopales), y estaban dirigidos por órdenes no estrictamente monásticas. En este periodo, en fin, se promulgaron y fijaron los estatutos hospitalarios que regulaban y delimitaban detenidamente su organización, disciplina, etc."

²⁰⁸ "L'Orde Hospitalària tenia un cos de monges abundant. A vegades l'Orde adquiria hospitals per les monges. La regla seguida per la majoria d'aquestes monges de l'Orde Hospitalari era la Regla de l'Orde Hospitalari, modificada segons el patró de les Canòniques Regulars de Sant Agustí" pp 26-27

²⁰⁹ La Regla de Sant Agustí permet interacció amb les dones sempre que no se les desitgi carnalment. Diu la regla, textualment, al capítol 4, punt 22:

"aunque vuestros ojos se encuentren con alguna mujer, no los fijéis en ninguna. Porque no se os prohibió ver a las mujeres cuando salís de casa lo que es pecado es desearlas o querer ser deseados por ellas. Pues no solo con el tacto y el afecto, sino también con la mirada se provoca y nos provoca el deseo de las mujeres.[...]"

1216: Guilleuma Castellví trasllada la casa de la família a Castellví de la Marca.

1226: mor Guilleuma

1244: Donació als hospitalers per part de Guillema de Castellvell i Montcada, Vescomtessa de Narbona

1317-1319: En *querimoniae* afirmen que feia uns quaranta anys (cap al 1280) que Sant Genís depenia dels Benedictins a través de Cruïlles. Això implica que no ho feia d'origen. El 1288 el prior de Cruïlles nomena el prior de Rocafort, Ramon de Canònica. És en aquelles dates que trobem la vinculació amb Cruïlles (BAUCELLS I REIG, 2007)²¹⁰: de manera que hauria canviat al passar a mans dels Montcada, abans del 1288, segurament perquè no tenien interès en mantenir Rocafort com a monestir familiar i panteó. Els Montcada tenien el panteó familiar al Convent trinitari de Nostra Senyora dels Àngels d'Aviganya des del 1250 (XANDRI & GONZÁLEZ, 1997). Des de febrer de 1289 són enterrats a Santes Creus (COMPANYS i FARRERONS, VIRGILI i GASOL, & MONTARDIT i BOFARULL, 1995)²¹¹ - panteó reial; Pere II hi és enterrat només quatre anys abans, el 1285 -, on segueixen la Regla de Sant Benet en la seva variant cistercenca (CABESTANY i FORT, 1995)²¹². Els Montcada mantenen la baronia en Roger Bernat IV baró de Castellvell i de Montcada (mort el 1380). El seu fill ja serà Mateu I de Foix, al qual el 1396 li expropien la baronia pel fet d'haver-se enfrontat al Compte de Barcelona.

²¹⁰ Calcula que hauria de ser a l'entorn de 1250 perquè sigui unes dècades abans del 1282.

²¹¹ p. 285

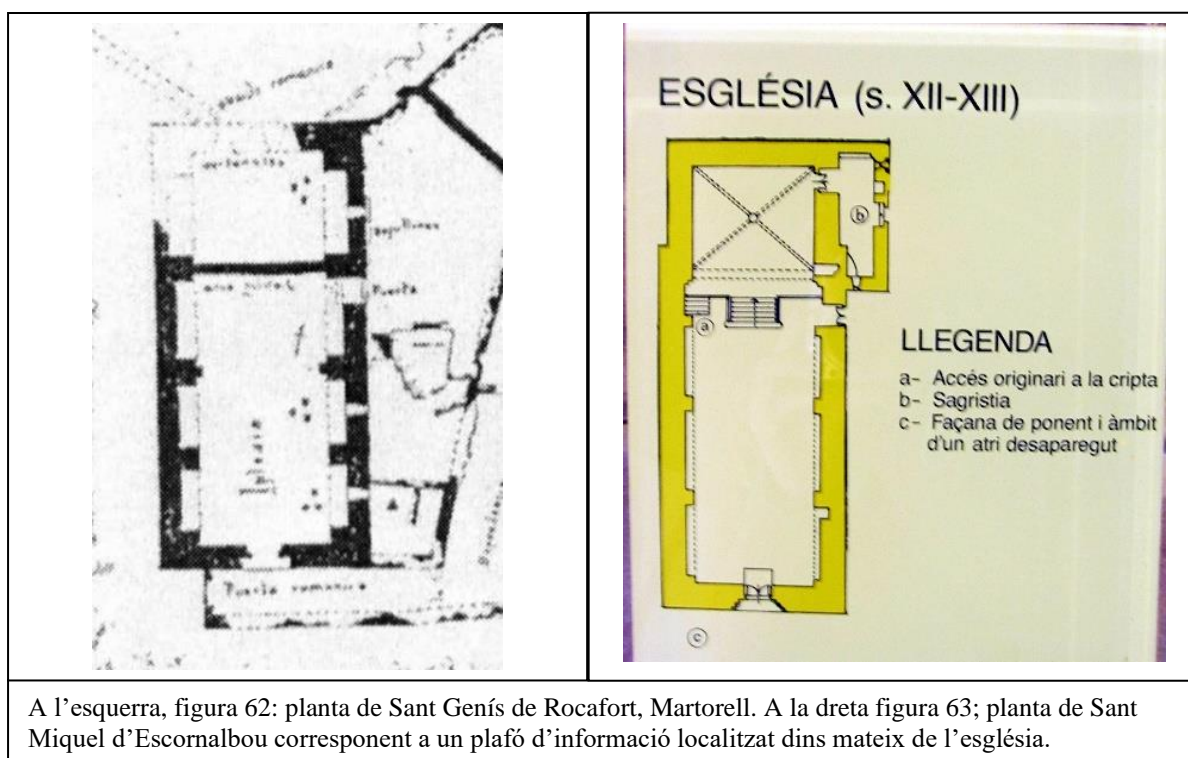
²¹² p. 262

7.5.8 L'alta similitud amb Sant Miquel d'Escornalbou

Hem vist que el 1162 hi ha la batalla d'Escornalbou²¹³ guanyada per Arbert de Castellvell. El 1170, Alfons I per intercessió d'Arbert de Castellvell funden el monestir de Sant Miquel d'Escornalbou. Hi situen comunitat de canonges agustins de la Catedral de Tarragona. Des de 1174 el bisbe de Tarragona està vinculat a la família Castellví. La comunitat monàstica està encapçalada per Joan de Sant Boi, que pertany al capítol catedralici, amb Regla Agustina. Abans d'instal·lar-se al monestir cal construir-lo i dotar-lo, cosa que es faria en aquestes dates.

És en aquest període que situem, per donacions i estil arquitectònic, la construcció de la nau principal de Sant Genís de Rocafort. Si la filiació ideològica té alguna influència en la fesonomia del monestir, Sant Miquel d'Escornalbou i Sant Genís de Rocafort són pràcticament bessons: planta rectangular, absis pla, absència de decoració, façanes llises. La distribució interna és pràcticament calcada. Tots dos estan realitzats en pedra rogenca esmoladora. Tos dos estan sobre una antiga fortificació. Tots dos estan dalt d'una muntanya. I tots dos tenen una mina de plom a tocar. A continuació podem comparar les dues plantes de les esglésies dels dos monestirs (figures 62 i 63): Són dos edificis anàlegs, sota el mateix patrocini nobiliari, construïts pels mateixos anys, que podrien tenir, per la seva similitud (figures 64, 65, 66, 67 i 68), una forta afinitat ideològica.

A l'esquerra, figura 62: planta de Sant Genís de Rocafort, Martorell. A la dreta figura 63; planta de Sant Miquel d'Escornalbou corresponent a un plafó d'informació localitzat dins mateix de l'església.

²¹³ (TODA I GÜELL, 1926) p. 45

Esquerra, figura 64: interior de la nau de Sant Miquel d'Escornalbou, amb l'absis al fons.

Dreta figura 65: Interior de la nau de Sant Genís de Rocafort, recreació. Amb l'absis al fons. Imatges: Jordi Lozano.

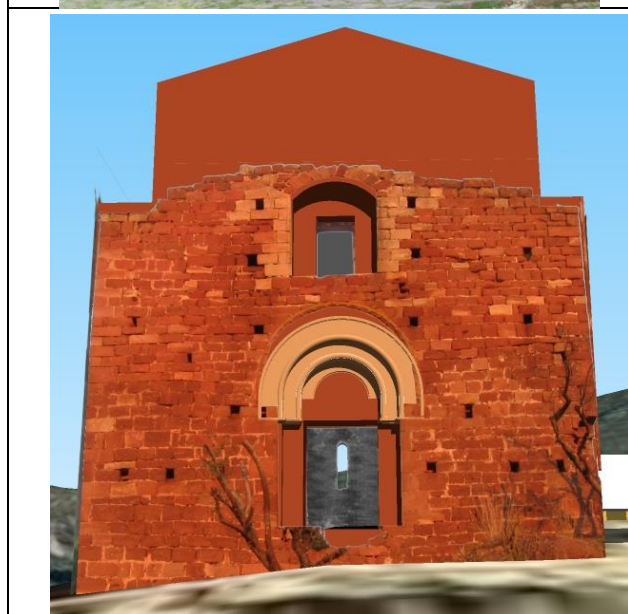

Centre esquerra figura 66: façana principal de Sant Miquel d'Escornalbou

Centre dreta figura 67: façana principal de Santa Margarida, a Sant Genís de Rocafort.

Esquerra, figura 68: façana principal de Sant Genís de Rocafort, recreació virtual parcial.

Imatges: Jordi Lozano.

7.5.9 El fet de tractar-se d'un priorat

El fet que Rocafort sigui un priorat en sí mateix no ens diu a quina Orde pertanyia.

En el cas dels Beneditins, un priorat era un tipus de monestir petit, inferior a un gran monestir o abadia, que és on residia l'abat. I havia de dependre'n d'una.

En el cas Agustí, el prior és la figura superior dins del seu organigrama (SANTONJA CARDONA, 1989), de manera que "priorat" no significa secundari ni dependent de cap casa mare. Per tant podia ser perfectament un priorat i tot i això no dependre de cap casa mare si hi regia la Regla Agustina.

Si el priorat el funda un patró noble de forma autònoma i independent sense referència a cap altre monestir i amb la sola supervisió episcopal és molt possible que pertanyés a una Orde en què el prior és la figura màxima de la comunitat monacal.

7.5.10 Es funda en zona d'eremites

Quan es crea el monestir ja hi havia eremites a la zona (RIU) (PAGÉS i PARETAS, 1983)²¹⁴. La primera fase constructiva, anterior a la pròpia fundació del monestir el 1042, es considera vinculada a un eremitori (BAUCCELLS I REIG, 2007)^{215a} la zona del Pou del Merli, prop d'un poblament (BARRAL i ALTET, 1981)²¹⁶. No queda clar tampoc arran de la intervenció (SOCORREGUT, 2015)²¹⁷, però, si aquest estrat primigeni de Sant Genís correspon o no a les restes d'una torre o a un eremitori²¹⁸.

La regla dels eremites per antonomàsia era la de Sant Agustí (LAZCANO, 2015)²¹⁹, de manera que és fàcil imaginar que els que hi fossin ja es regissin per la Regla Agustina (GONZALEZ MARCOS, 7- 8 Marzo 2015)²²⁰. Tot i això els Benedictins també tenien eremites. Els de Regla Benedictina havien d'estar vinculats a un monestir relativament proper degut al seu caràcter

²¹⁴ pp 62-66. Tres eremitoris a la zona del Pou del Merli, situats possiblement als ss IX-X, identificats pel Dr. Manuel Riu; un possible 4art per Montserrat Paretas. Són excavats a la roca, aïllats, pels vols de Santa Margarida i la Serra de l'Ataix, en un radi d'1 km de la vila de Martorell, amb accés a zona agrícola i aigua, prop de la via d'un nucli de població alt medieval que desapareixeria un temps després. I elevats per passar desapercebuts. Es creu que podrien haver pertangut a un nucli eremític no identificat, potser de mossàrabs fugits. Es recorda que el 646, VII Concili de Toledo, hi ha constància de l'existència d'eremites a Hispània.

²¹⁵ p 14

²¹⁶ També a les memòries d'exacavació 1991, núm. 986 i 2001, núm. 3210, del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. El poblat es troba al cim del Puig del Revell, al terme de Sant Esteve Sesrovires.

²¹⁷ p.45 "estructura de funció desconeguda però clarament anterior a la construcció del temple, la que la paret nord s'assenta directament sobre aquest element. Al seu torn, aquest element s'assenta sobre un tall en la roca mare que sembla no respondre la projecte d'execució de l'obra de l'església".

²¹⁸ Parla de "funció desconeguda"

²¹⁹ pp 38 – 42 , eremitisme, monaquisme i anacoretisme com a fases formatives de l'Orde Agustinià.

²²⁰ p 39, on explica què és l'eremitisme. pp 48-49 explica l'eremitisme agustiniana. Comenta el cas italià, i com inclús cistercencs quan marxen de les abadies buscant una vida més pobre i ascètica s'apliquen la regla agustina al ss. XI – XII. En aquells anys la referència agustina serà origen d'ordes com els Dominics o els Franciscans.

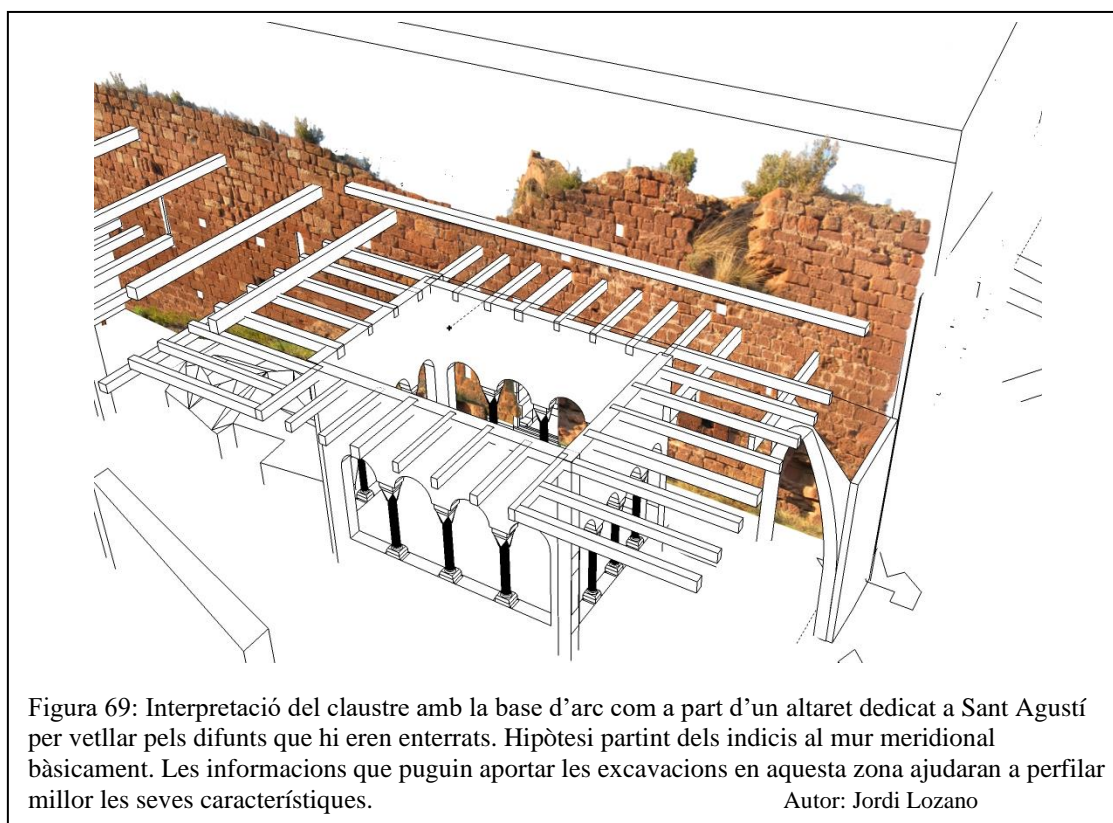
eminentment cenobític. No es pot descartar, per tant, que fossin Benedictins, però cal considerar el fet que la casa mare, el monestir Benedictí, no està a prop.

7.5.11 El fragment d'arc que trobem al claustre:

A la façana sud, extrem oriental, hi ha un fragment d'arc que fins ara s'ha considerat vinculat als arcs del claustre. Si bé és cert que era a la banda sud del monestir on correspondria ubicar el claustre, arran de l'anàlisi de la façana i els forats d'embigat de la seva coberta arribem a la conclusió que aquest fragment d'arc està excessivament desplaçat com per poder considerar-lo part del l'arcada central.

A més parteix de la façana en posició obliqua, no perpendicular, la qual cosa encara fa més difícil poder imaginar com encaixaria dins d'un claustre hipotètic. La explicació no resulta satisfactòria ni coherent partint del model de claustre tradicional Benedictí.

Tot i això cobra coherència si hi apliquem el model Agustí. En altres monestirs on se seguia la Regla Agustina tenim notícia de l'existència d'un altaret al claustre amb una figura de Sant Agustí per vetllar pels difunts que hi havia enterrats (MASSOT, 1699)²²¹. Això quedaria

²²¹ p. 13 “donde se entierran los dichos canónigos ay un Altar de nuestro Padre San Agustín, donde está pintado [...] lo mismo en la Iglesia en la Capilla de San Juan (atestigua: Don Pedro Zanzeño, Prior, administrador de las monjas de Junqueras en Barcelona, Notario Apostólico, 28 de mayo 1640)”

confirmat per un petit espai quadrangular i artificial, fet expressament, localitzat sota aquest fragment d'arc i que es correspondria amb l'espai per dipositar el material litúrgic d'aquest altar (figura 70)

Aquesta arrancada d'arc no té explicació i es troba desubicada si es considera un origen Benedití. Aquesta base d'arc va vinculada amb un espai inserit al mur que interpreto que tenia com a finalitat dipositar-hi el material litúrgic vinculat amb la capelleta a la que pertanydria l'arc (figura 69). Es pot apreciar com aquest espai quadrangular (figura 70) té les mateixes dimensions que el seu equivalent a l'interior de l'església, a la zona de l'absis. Es troba al mateix nivell i amb similar alçada, amplada i profunditat. I té a més les parets que en queden (el fons, la part superior i el lateral dret) amb els carreus expressament tallats.

Figura 70. Imatge de l'espai per dipositar possiblement material litúrgic vinculat amb la base d'arc i el que s'interpreta com una capelleta a la cantonada del claustre del mur meridional de l'església.

Foto: J. Lozano

7.5.12 Apareix a la documentació com a originàriament agustí:

Finalment tenim documentació de tres fonts diferents que ens diuen que originalment era un monestir de Regla Agustina.

Primer tenim la butlla de secularització de principis del s. XVI (BAUCELLS, 1974-1977f)²²²: fins ara considerada un error (BAUCELLS I REIG, 2007)²²³ poc més que tipogràfic, quan es va realitzar es deuria fer d'acord amb la documentació existent a Roma, i per tant hi havia de figurar un origen agustí en aquesta documentació. A la butlla de secularització del s.XVI s'especifica d'aquesta manera: (fragment traduït de la butlla de secularització (BAUCELLS I REIG, 2007)²²⁴)

“[...] Com sigui que, en una petició teva que ens ha arribat fa poc, , s'hi fa constar que, mentre l'església, la casa i els altres edificis del Priorat de Sant Genís de Rocafort, de l'ordre de Sant Agustí, del bisbat de Barcelona, [...]”

Cal recordar que la paraula “ordre” (orde, *ordum* en llatí) s'utilitzava indistintament per referir-se tant a les ordes orgànicament establertes, de les quals les agustines són del s. XIII, com al simple fet de seguir una regla (LAZCANO, 2015) . Aquesta distinció és fonamental:

“La etiqueta de canónigo regular de Sant Agustín cubría una amplia variedad de Instituciones [...], los cabildos, muchos prioratos situados en poblaciones, grupos de clérigos que regentaban hospitales o que servían la capilla del castillo de grandes señores, y, [...] comunidades contemplativas de clausura que vivían en lugares más apartados. [...] Pero no hubo ninguna tentativa sistemática de organizar a los canónigos en su conjunto para formar una orden hasta después del cuarto concilio de Letrán, en 1215“ (LAWRENCE, 1989)²²⁵

Després tenim la *Relatio Hispanica* de Ioannes de Nigrovalle²²⁶ (s. XVI) , que du a terme un inventari de tots els monestirs documentats a la península de Regla Agustina dels que a Roma es tenia constància, i que a l'hora de fer-la tenia accés a documentació original avui dia perduda.

²²² Mencionada anteriorment. localitzada al Registre Lateranenc 1609, folis 300-301 a l'Arxiu Secret del Vaticà.

²²³ p. 80 “l'error que s'escolà [...] sobre la naturalesa de l'Orde religiós que cuidava de Rocafort [...] com de l'Orde de Sant Agustí”

²²⁴ p. 147

²²⁵ pp 205 - 206

²²⁶ (Nigrovalle, S. XVI). No localitzada.

Cal recordar que Cruïlles no acceptà la secularització. De Rocafort en rebia una quantitat anual i volia seguir rebent-la (BAUCELLS I REIG, 2007)²²⁷. La manera era que quedés constància que hi tenia dret en tant que tradicional casa supervisora del monestir. Interposà demanda reclamant que es reconegués i Roma ho va reconèixer posteriorment (BAUCELLS I REIG, 2007)²²⁸, facilitant que s'arribés a un acord pel qual Cruïlles seguia rebent una dotació i el monestir podia ser secularitzat. La recopilació de Nigrovalle²²⁹ és posterior a aquests fets, per tant els documents que hauria consultat haurien estat els dels arxius originals depositats a Roma, alliberat ja de la pressió que una negociació per unes rendes suposaven i que en el seu moment haurien pogut generar pressions que condicionessin la documentació. (LAZCANO, 2015)²³⁰.

Finalment, ja a les portes del s. XVIII tenim el llibre *Compendio historial de los ermitaños de nuestro padre Sant Agustín del Principado de Cataluña* [...] de Joseph Massot²³¹ del 1699 (MASSOT, 1699). Aquest autor havia llegit a Nigrovalle, entre moltes altres fonts que també cita i ens diu a la pàgina 363 que:

“El Monasterio de San Genís, à la parte de Poniente dela Villa de Martoréll, y à media hora de dicha Villa, ab antiquo, fue fundado por Monges Agustinos, ahora se ha quedado con Titulo de Priorato, y lo es un Clerigo.”

Aquestes fonts contrasten amb el silenci documental sobre l'hipotètic origen Benedictí. Junt amb la resta dels elements aportats semblen indicar un origen Agustí i no pas Benedictí durant els seus primes segles de vida.

²²⁷ pp 85 -86

²²⁸ p. 80

²²⁹ (Nigrovalle, S. XVI). No localitzada.

²³⁰ “no es la finalidad de la Iglesia el esclarecimiento de la verdad de la historia”

²³¹ (MASSOT, 1699)

Testament de guillem de Castellvell el 28 d'abril de 1176 (MIRET I SANS, 1910)²³²

Quam nullus icarne positus potest enadere debitum mortis. Id circo in Dei nomine Ego Guillelmus de Castro uetulo que in egcitudine detentus facio meum testamentum, in quo eligo manumissores meos uidelicet fratrem meum Raimundum Barchinonensis ecclesie primicherium et Bertrandum de Castelleto et Poncium de Fenolar et Arbertum de Apierola.... Primum namque dimito corpus meum ad sepeliendum monasterio Sancti Genesisii cui scilicet monasterio lego atque relinquo H^{os} mansos de plana danla quos tenent et laborant Raimundus Uernrel et B. De la morera..... Iterum dimito ecclesie Sancti Michael de Castro uetulo l. f. ordei et ecclesie de Mertorello alio et ecclesie Sancti Andree alio et ecclesie castri episcopali alio et ecclesie de Ollesa alio et elcceslie Sancti Petri de Breda alio et ecclesie de Domens alio et ecclesie de Lauanariis alio... Concedo et laudo Sancto ospitali Iherusalem illum honorem quem iam sibi donauit. Concedenciam (?) atque dimito Milicie Templi dominicatura mea de Valmol ab honore Poncii de Fenoiar inferius sicut aque discurrunt usque in flumen de Franculino cum pisis mulnariis. Hoc scilicet pacto ut fratres militie redimant totum meum honorem qui in pignore est et teneant et habeant quo ad usque de fructibus et expletis istius honoris et tocius alterins mei honoris recuperauerint pecuniam. Volo enim et mando quod fratres milicie teneant totum honorem meum et possideant donec suum debitum plenarie habeant recuperatum et deinde honor meus sit liberatus. Quem scilicet honorem manumissores mei teneant et habeant de expletis omnia mea debita persoluant. Quod si fratres milicie sicut superius dixi hoc adimplere noluerint filius meus Guillelmus habeat predictam dominicaturam del Valmol. Solutis autem omnibus meis debitis habeat uxor mea Blasquita suum sponsalicium sicuti sibi icci et hoc ad fidelitatem et utilitatem filiorum meorum.

Dimito filio meo Guillelmo omnem meum honorem tam alodia quam feuda ubicumque habeo uel habere debeo preter castrum de Voltrera quod dimito filio meo Gomiz quod habeant per filium meum Guillelmum et faciat sibi hominium. Item dimito filio meo Guillelmo omnem ius et conueniencias siue pacta de Siurana que fecit michi (?) dominus meus Rex. Iterum dimito filie mee Guillelme Mille morabetinos pro sua dote quos habeat in castro de Matero et in suis terminis. Quod quidem castrum cum omni iure suo habeat et possidcat donec filius meus Guillelmus uel illis qui honorem meum habuerit soluat ei mille morabatinos. De alia uero filia mea scilicet Alamanda rogo et mando quod Guillelmus frater suus maritet eam honorifec. Et si Guillelmus filios meus obierti sine infante de legitimo coniugio totus honor suus reuertatur filio meo Gomiz... et ipse Gomiz maritet filiam uel filias. Quod si ambo isti decederent sine legitimus filius uel filio totus honor que superius dimisi filio meo Guillelmo reuertatur filie mee Guillelme preter honorem de ipsa ribera qui reuertatur filie mee Alamande... Comendo isquidem et mito in potestam fratris mei R. primicherii et Arnaldi de nillamulorum et manumissorum meorum totut honorem meum ad fidelitatem et utilitatem filiorum meorum. Et mando et precor quod manumissores mei faciant obtime et secure (?) castrum de castro uetulo

²³² p 322

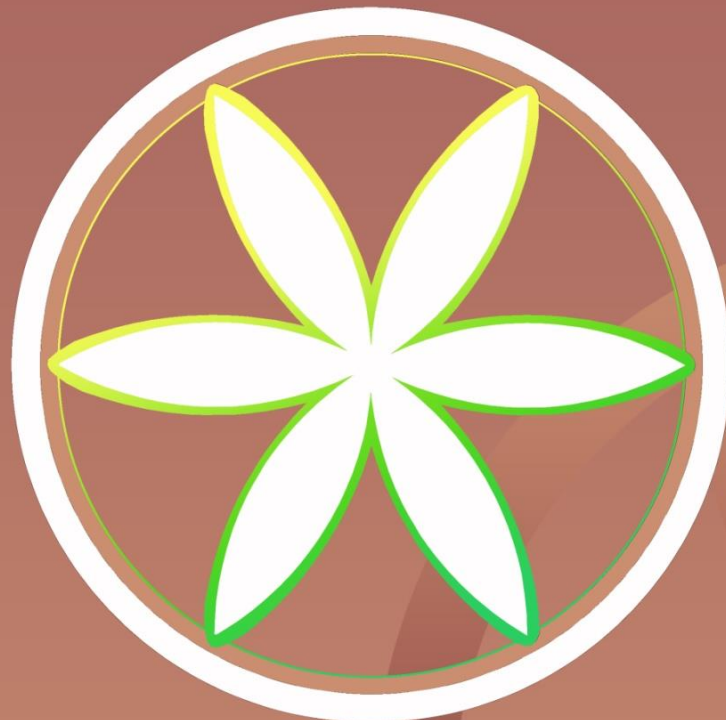

custodiri et Arbertus de Apierola possit se defendere contra inimicos suos et quando (?) opus fuerit sibi predicti manumissores mei tradant et liberent sibi castrum ut de predicto castro possit guerciare et se et sua defendere. Verum tamen hoc totum siat ad fidelitatem et utilitatem filiorum meorum. Preterea dico manumissoribus meis atque precipio quatinus cum consilio amicorum meorum faciant directum Berengario de castro uetulo si ipse uoluerit filio meo facere directum Berengario de castro uetulo si ipse uoluerit filio meo facere directum... Et rogo B. de Cardona et Guillelmo de Claremonte et G. de Alcarraz quod sint defensores et adiutores filiorum meorum et tocius mei honoris. Hec omnia supradieta relinquo et pene sub guarda et baiulia consanguinei mei Terrachonis archiepis et anunculi mei Ausonensis episcopi et dimito filios meos sub defensione domini mei regis pro bono. Actum est hoc IIII. Kalendas Madii anno XXXmo IX Rege Ledouici iunioris. Sig ⊕um Guillelmi de Castro uetulo qui hoc laude et firme. Signum Raimundi primicherii. Signum Bertrandi de Castelleto. Signum Ponii de Fenoiar. Signum Arberti de Apierola. Signum Arnaldi de Ribii. Signum Raimundi de Rodanis. Raimundi de Fonte ⊕ qui hoc scripsit die et anno quo supra mandato Guilelmo de castro uetulo.

Informació adicional

8 Hipòtesi interpretativa dels relleus de la façana de Sant Genís

Figura 71. Relleus a llinda i timpà de la façana. Foto: Jordi Lozano

8.1 Introducció

A la façana de l'església de Sant Genís de Rocafort, Martorell, hi ha quatre inscripcions a mode de baixos relleus (figures 71 i 72), totes quatre circumscrites: tres al la llinda de la porta, i un al damunt, al timpà. La posició respecte la porta és centrada, formant un triangle amb tres elements a la base i un al damunt, centrats respecte l'axis vertical.

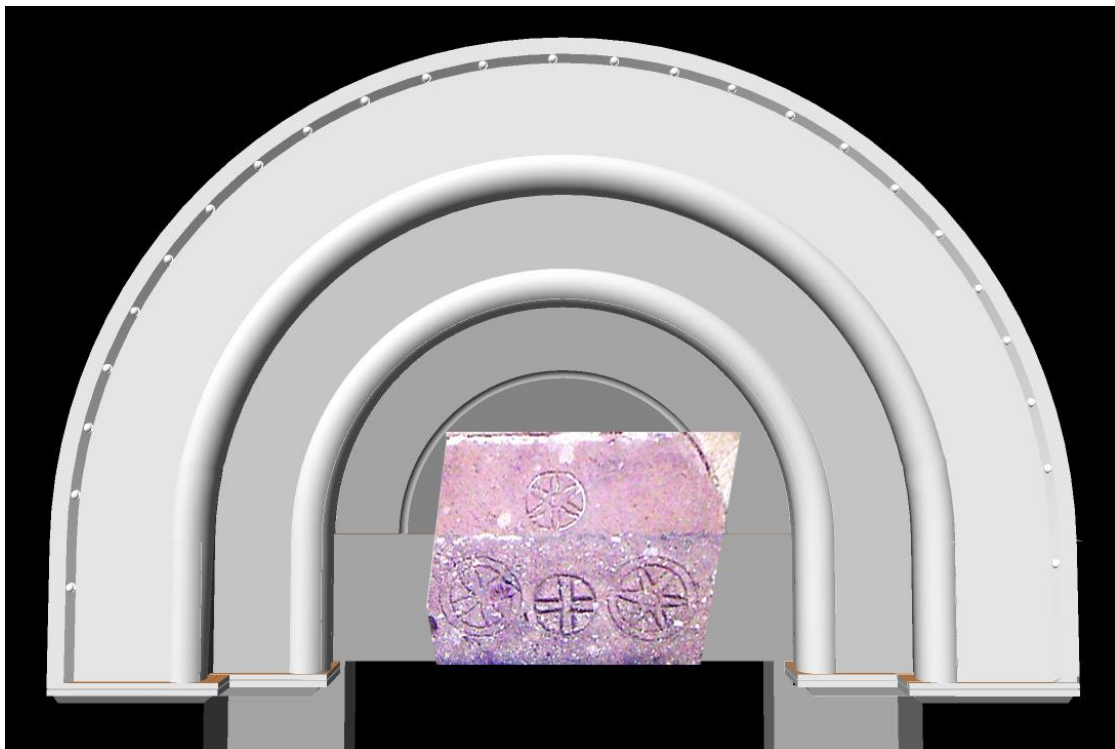

Figura 72. Relleus contextualitzats en una recreació de la porta principal. Autor imatge: Jordi

La posició de l'element que hi ha al timpà no sembla tenir com a referència el centre del timpà sinó als altres tres símbols, formant un grup amb la resta de figures. Considerar que tots quatre elements formen un grup és important a l'hora d'establir-ne una possible interpretació.

El seu significat no és coneix, però la hipòtesi vigent (PAGÉS I PARETAS(1), 1992) és que es tracta de roses en referència a la família que va fundar i dotar originalment el monestir, ja que eren de Castellví i Rosanes. Segons això, tindríem tres tipus diferents de flors decoratives amb un significat simbòlic de referència heràldica envoltant una creu grega inscrita en un cercle, amb significat religiós. Resumint: decoració, heràldica i una creu.

8.2 Descripció dels relleus de Sant Genís

Es tracta de quatre figures.

- La del centre, una creu grega circumscrita, és la més petita. Es troba al centre del llindar de la porta, no al timpà.
- A la banda esquerra, hi ha una flor de quatre pètals en posició d'aspa. Les vores dels pètals són lleugerament corbades. El cercle on es troben està a dins d'un altre cercle.
- A la banda dreta s'hi troba una segona flor, aquest cop hexapètala. Està en harmonia compositiva amb la de l'esquerra, en equivalència. Té el mateix tamany que la de l'esquerra i guarda una posició i distància respecte la figura central equivalent. A més també està doblement encerclada. Difereix de la flor de quatre pètals en que aquesta té els pètals amb les vores planes, més aviat com si fossin puntes d'estrella. A més, al centre té un altre cercle concèntric més petit, i té marcat el punt central de la figura.
- Finalment, damunt de la figura central, i ja al timpà, hi trobem una quarta figura. De nou una flor hexapètala, aquesta inscrita dins un sol cercle, com la figura central, però amb un petit cercle concèntric, com la de la dreta, i els pètals corbats, com la de l'esquerra, semblant a una margarida.

La composició que creen fa que la creu grega, que ocupa un lloc protagonista, al centre del conjunt, no ocupi però un lloc preeminent, com seria el timpà, que a més la situaria per damunt de les altres. Tal com estan posades, amb el centre compositiu a baix, predomina més la visió de conjunt que no la separació en dos grups amb la creu per una banda i les flors per l'altre.

8.3 Discrepàncies respecte les hipòtesis vigents

Si bé la hipòtesi vigent a la bibliografia situa aquests baixos relleus en un context heràldic (PAGÉS I PARETAS(1), 1992), creiem que aquesta explicació no acabaria de respondre a la realitat dels fets per diferents motius que tot seguit exposarem.

Altres possibles explicacions serien el dotar aquests elements d'una naturalesa anterior, per la qual cosa respondrien a un reaprofitament de material, o a una finalitat merament decorativa. Tampoc trobem satisfactòries aquestes explicacions.

8.3.1 Sobre la naturalesa heràldica:

Si aquestes flors representen el llinatge Castellví, costa d'imaginar perquè calen 3 flors enlloc de dues, per exemple. O perquè no són les tres iguals, si representen la mateixa flor; o perquè semblen margarides i no roses.

Semblen fetes al mateix moment i de la mateixa mà, perquè són molt semblants, el que descartaria representar diversos membres successius de la nissaga. I per ser un tema nobiliari, sembla una mica pobre: no és esculpit, i sembla més una epigrafia que un baix relleu.

A més, segons l'heràldica que ens ha arribat (figura 73), trobem que l'escut de Castellví de Rosanes no tenia a veure amb flors: hauria estat més relacionat amb un castell de gules sobre camp de plata, que és el que figura com escut del municipi de Castellví de Rossanes (BASSÀ ARMENGOL, 1968). El 1753, Francisco Xavier de Garma descriu l'escut de la família Castellvell de Barcelona com

“de plata, un castillo con su homenaje arruinado, el cantón diestro de sinople, la bordadura dentellada de lo mismo, que es castellvell, de Barcelona [...]” (GARMA Y DURAN, 1753)

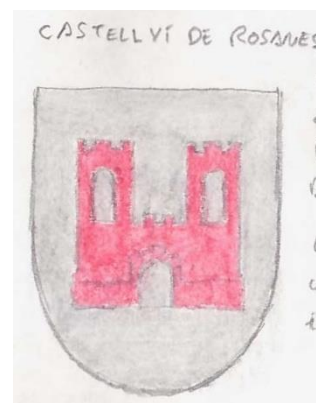

Figura 73, a dalt, escut de Castellví de Rosanes.
Figura 74, a baix, escut de Castellví de la Marca.

Un problema d'aquesta hipòtesi és, a més, que si aquestes decoracions es corresponen amb el moment de construcció de la façana, que situem al darrer quart del segle XII, sembla prematur vincular-ho amb l'heràldica. Tot i que l'heràldica neix durant el s.XII (la trobem ja en Ramon Berenguer IV, mort el 1162) (DARNA, 2003) ²³³, trobem les principals armes catalanes a partir del XIII (DARNA, 2003) ²³⁴.

La nissaga Castellví de Rosanes devia aquest apel·latiu "de Rosanes" a que la seva seu primitiva, a la Borgonya, incloïa el senyoriu de Rosans (GARCÍA CARRAFFA & GARCÍA CARRAFFA, 1885-1963) ²³⁵, però la branca catalana, tot i dur el cognom, sembla que hauria optat per la representació heràldica de castells.

8.3.2 No casen amb les tombes del claustre:

Figura 75 Tombes saquejades al claustre del monestir de Sant Genís de Rocafort.
Autor: Jordi Lozano

Un altre problema és que estan més treballades les creus de les tombes, que no són necessàriament nobiliàries, que aquestes flors. I si alguna de les tombes és nobiliària (sabem que al XII el monestir podria haver estat un panteó familiar), hi resultaria estrany l'ús genèric de la veracreu a la tomba si realment haguessin tingut ja una heràldica pròpia assentada. Si les tombes que hi ha al claustre són de la família fundadora, no tindria gaire sentit que s'enterressin com a monjos sense el seu escut ni cap símbol familiar, però l'imposessin en la façana de l'església dels monestir. Una cosa no sembla lligar amb

²³³ p. 576

"En el siglo XII, el sistema heráldico se desarrolla por un deseo de darse a conocer a los demás"

²³⁴ p. 573

"Etapas de profusión y desarrollo: 1º formación de la heráldica siglo XII y comienzos XIII. 2º Desarrollo desde el 1/3 del XIII hasta primer 1/3 del XIV [...]."

"las principales armas catalanes, o las más conocidas son en primer lugar las relacionadas con las familias condales, así Ramón Berenguer IV y su hijo Alfonso II usan los palos de oro y gules" pg. 576

²³⁵ p. 62

l'altra. Però les tombes del claustre tenen creus patades i encerclades (DOMÈNEC i Muntaner, 1936)²³⁶ (figura 75).

Tècnicament parlant, si els nobles volien que hi fos el seu símbol, amb la quantitat de sous que van arribar a posar per construir tots els edificis, sembla que no es van lluir gaire. I no és un problema de capacitat tècnica: van pagar vint-i-cinc semiesferes perfectament realitzades en baix relleu i distribuïdes de forma homogènia al ronyó de la porta principal. En resum, per ser un emblema nobiliari sembla molt pobre.

8.3.3 Sobre la naturalesa decorativa:

No sembla coherent que l'església estigui presidida a la façana per motius merament decoratius, tenint en compte que no hi ha pràcticament cap decoració a la resta de l'edifici i que el lloc que ocupen és del tot preeminent. L'ús merament decoratiu no encaixa amb el conjunt. La simbologia de la ubicació, en un lloc tant important, fa descartar, junt amb la sobrietat general, una qüestió únicament estètica.

8.3.4 Sobre un reaprofitament de material:

Si descartem que tingui una naturalesa solament decorativa pel lloc que ocupa i per la falta de decoració a tota la resta de l'edifici, més motiu per descartar que uns elements trobats i reaprofitats, i d'una factura tècnica tant baixa, es situessin en una ubicació tant important espatllant tot el conjunt, només per "fer bonic". A més, un material reaprofitat té un origen per definició més antic i, si es desconeix el seu sentit, un potencial significat contrari a la finalitat de l'edifici.

El tipus de material, propi del lloc i igual a la resta de l'edifici, en una pedra que sembla tallada expressament per ocupar el lloc que ocupa, acabaria d'ajudar a descartar aquesta hipòtesi.

8.3.5 En conclusió:

No sembla apropiat argumentar que sigui material reaprofitat, ja fos l'origen visigòtic o romà.

No sembla apropiat tampoc considerar que es tracti d'elements decoratius amb finalitat únicament estètica (donada l'absència d'altres elements decoratius i per ubicació).

²³⁶. La creu patada encerclada es descriu com la Santa Creu o Vera Creu. Estaria relacionada amb l'escut de la Ciutat de Barcelona a s.XIII i amb la creu de Sant Jordi. Tenim que el Segell del Capítol de la Catedral de Barcelona el 1306 era una creu grega, blanca, patada i encerclada sobre gules.

I no sembla apropiat parlar tampoc d'elements heràldics per l'època, per les tombes del claustre, per la baixa qualitat tècnica ni per les referències que ens han arribat de quina seria realment aquesta representació heràldica.

Tot i haver-hi el que sembla una creu grega encerclada, la presència dels elements florals, equiparables per tamany i posició, descartarien la finalitat únicament religiosa.

Per tant considerem, donat el seu lloc preeminent, que semblen fetes expressament per ocupar el lloc que ocupen i que, descartades en principi altres hipòtesis, haurien de tenir un origen més enllà de la causa local.

A partir d'aquestes premisses és que es realitza una cerca de casos similars i coetanis a fi i efecte d'esbrinar si a aquests relleus els correspon alguna causa de les esmentades, o si més aviat tenien un significat que se'ns escapa propi del període de finals del s.XII (els relleus a la portada de l'església monàstica haurien estat realitzats després del 1176).

Durant el període romànic no era estrany l'ús de flors inscrites en cercles per representar elements vinculats amb la fe (TOBÍO CENDÓN, 2003)²³⁷.

Es fa una cerca partint dels següents criteris: grup de 4 figures, amb flor de sis pètals, a poder ser encerclades, pels voltants del s.XII i en un context religiós monàstic.

²³⁷ p.101, nota al peu 54.

8.4 Cas similar número 1: Sant Pau del Camp, Barcelona.

8.4.1 Introducció

La façana del monestir barceloní de Sant Pau del Camp (figura 76) és del s.XII. Es tracta d'un monestir Benedictí fundat abans del 911, ja que aquell any hi va ser enterrat el comte Guifré Borrell.

Se'l considera el possible fundador. Va ser destruït el 985 per Al Mansur, i eliminada la seva comunitat. Altres autors situen una comunitat regular agustina abans de la seva destrucció (MASSOT, 1699)²³⁸, a part d'atorgar-li major antiguitat. Sigui com sigui, per ser recuperat es cerca el suport d'un monestir que hi aportí una comunitat. Passa a ser depenent del Monestir Benedictí de

Figura 76. Façana de l'església del monestir de Sant Pau del Camp, Barcelona. Autor: Andreas Wegmann

Sant Cugat. Seria novament destruït el 1114 pels almoràvits (MASSOT, 1699) (ZURITA, 1560) (MCCRANK, 1997 - 1998). Des del 1117, Geribert Guitard i Rotlendis n'inicien la

²³⁸ Diu Massot:

“llegó a Barcelona S. Paulino año 394. Obispo [de Barcelona] Lampadio [successor de S. Pacià] le ordenó sacerdote. San Paulino se fue a un hospicio antiguo cerca de la montaña de Montjuic, a la parte de Levante y a Poniente de Barcelona en un campo cerca del mar [y] fundó Convento e Iglesia y la dedicó al Apostol San Pablo [...] los discípulos de Paulino lo hicieron monasterio dedicando la Iglesia a su maestro [...].”

“Dice Auberto que en año 892 murió Munia hermana del Conde Unifredo II y se le dio sepultura en la Iglesia del Monasterio de San Pablo (entonces habitado por monjes agustinos) el qual monasterio por las guerras [...] fue destruido y dexado de los monjes agustinos” p. 8

reconstrucció. El 1127 el bisbe Oleguer de Barcelona i prohoms de la ciutat hi estableixen una residència monàstica, amb permís i dependència de Sant Cugat. És doncs durant el XII que té el seu moment d'esplendor, i en què es construeix l'església amb la seva façana (VIGUÉ, 1974). El monestir és romànic. La tradició li atribueix una funció educativa a bona part de la seva història. El monestir de Sant Genís de Rocafort hi tenia una relació especial, documentada al s. XIV però que no se sap a quan remunta, fins al punt que quan membres del monestir de Sant Genís acudien a Barcelona residien a Sant Pau del Camp (BAUCELLS I REIG, 2007).

8.4.2 Descripció dels relleus de Sant Pau del Camp

Hi trobem una porta arquivada sota arcs de mig punt. És una façana sòbria però decorada. A la llinda de la porta hi figura, al centre, una creu grega encerclada, esculpida i decorada. A banda i banda referència al sants Pere i Pau, esculpits en relleu al timpà junt amb la figura de Jesús. Els arcs de mig punt de la façana són llisos tret del més extern, amb una sèrie de figures a l'estil de les semiesferes de la porta de Sant Genís. A la dovella d'arrencada de l'arc més extern, a banda i banda, dos figures recorden dos dels evangelistes. Per damunt de l'arc, dos relleus recorden els altres dos, creant el tetramorf. Al damunt de tot, la mà de Deu.

A l'estrep de l'arc, a l'alçada de la imposta, trobem a banda i banda dues sèries de quatre figures circumscrietes

Figura 77. Baix relleu del costat dret de la porta de la façana de Sant Pau del Camp, Barcelona. Foto Jordi Lozano.

Figura 78. Baix relleu del costat esquerre de la porta de la façana de Sant Pau del Camp, Barcelona. Foto Jordi Lozano.

sobre capitell i columna flanquejant la porta (figures 77 i 78) . El primer grup de quatre figures epigràfiques o en molt baix relleu a la dreta (figura 77) , tres de les quals circumscrietes. I el seu equivalent a la banda esquerra de l'arc, de nou quatre figures,

encerclades totes, amb un disseny aparentment actualitzat però oficialment només una reproducció del primer fris (figura 78).

Estan atribuïdes a un aprofitament de material arquitectònic, potser d'origen visigòtic. Almenys la més vella, la del cantó dret. L'altre seria còpia. En tot cas l'origen és desconegut i l'atribució es considera merament decorativa. (VIGUÉ, 1974).

8.4.3 Discrepàncies respecte les hipòtesis vigents

L'actual versió sobre la naturalesa de les figures encerclades de la façana de Sant Pau del Camp diu que es tracta d'un aprofitament de material arquitectònic d'època potser visigoda amb finalitat decorativa, i que el fris de l'esquerra és una còpia posterior al de la dreta.

8.4.3.1 El tipus de pedra

El primer motiu de discrepància rau en el material. Els capitells que hi ha sota les epigrafies destaquen per la seva qualitat, el seu desgast i per tractar-se d'una pedra negra, d'aspecte noble, exòtica en comparació amb la resta de la façana que està feta tota ella en pedra de Montjuïc. Aquests capitells sí que semblen un aprofitament amb finalitat estètica. No s'aprecia en el cas dels frisos en qüestió aquesta diferència de material. El fris de l'esquerra és exactament igual que el material que l'envolta, a la façana. El de la dreta es veu més desgastat, segurament més antic, previ per tant, potser, a una de les destruccions (la darrera el 1114), però tampoc s'aprecia cap diferència en el material respecte la resta de carreus. En sí aquest fet pot no voler dir res, però almenys el material, en sí mateix, no sembla mostrar cap diferència.

8.4.3.2 El lloc

El segon motiu és la ubicació. Estem parlant de la façana d'una església d'un monestir decorativament austera, on no sembla apropiat, a part dels capitells fitomòrfics, l'ús del llenguatge simbòlic iconogràfic amb una finalitat merament decorativa. La façana principal d'un edifici diu de què és i què s'hi fa. Sí que hi ha façanes romàniques ricament treballades amb figures geomètriques que tenen finalitat potser estètica, però quan els elements decoratius estan restringits (els arcs de la porta són llisos i només creen acanaladures, el fust de les columnes és llis, la major part de la façana és buida

d'elements i llisa) no sembla que a l'alçada dels ulls, a les impostes de l'arc i junt a la llinda, es permetessin prendre's la llicència de posar unes simbologies de significat desconegut i que podrien amagar un missatge herètic, en contra dels principis rectoris de l'església com a institució.

8.4.3.3 Relació entre la còpia i l'original

En tercer lloc es diu que el fris de l'esquerra podria ser del segle XII, del moment en què es va fer la façana, i que seria una còpia del fris de la dreta, més antiga (VIGUÉ, 1974)²³⁹. Realment això sembla així, però això obliga a fer-se la pregunta: si és una còpia, perquè no és igual? Un element iconogràfic es manté exacte, dos varien lleugerament i l'altre canvia completament. Més que una còpia sembla una actualització del llenguatge dels símbols al del moment de fer el segon fris. Però si això fos així voldria dir que les figures tenien un significat, que coneixien aquest significat, que pel seu significat les van posar on són, i que el fris nou, sense negar el vell, ens parla d'aquest significat des d'una visió més actualitzada al s. XII. Per tant el segon fris respondria al llenguatge simbòlic del moment. I això sí que explicaria les similituds amb els relleus de Sant Genís, on podrien tenir el mateix sentit simbòlic, ja que es tracta dels mateixos anys –s. XII- , del mateix tipus d'edifici (església monàstica) i del mateix lloc (a l'alçada de la llinda o la imposta de l'arc, a la porta principal). Repetim: si a l'esquerra s'hagués realitzat una simple còpia del fris de la dreta, perquè no fer-la igual?

La diferència cronològica entre el fris més vell i el més nou pot no ser gaire gran. Podríem situar potser el més antic en dates anteriors a la destrucció del 1114 i pel més nou en posterioritat al 1127 (en què hi trobem nova comunitat). Podrien no dur-se gaires anys. No com per oblidar el significat, però sí el temps suficient, però, com per tenir una lleu evolució ideològica, sempre entorn a finals del s. XI i la primera 1/2 del s. XII, que explicaria els canvis de disseny entre tots dos.

²³⁹ p. 106.

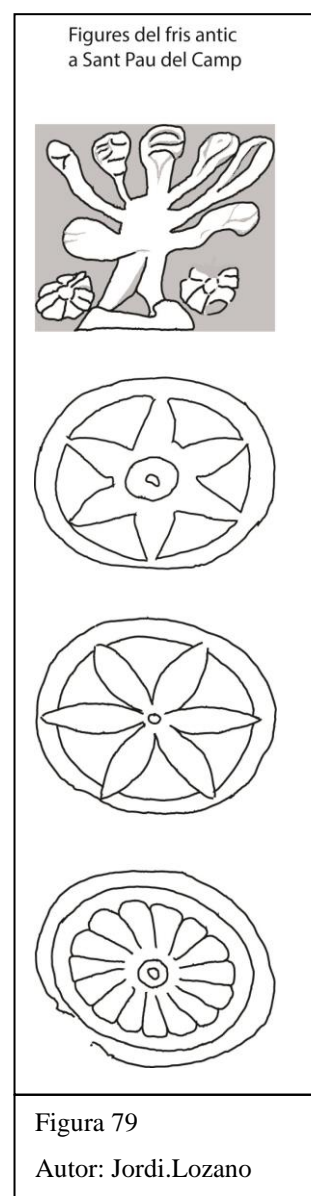

8.4.4 Anàlisi dels relleus de Sant Pau del Camp

Si els símbols de la dreta, més nous, són còpia i per tant equivalen als més antics de l'esquerra de la façana, quin va amb quin i què poden voler dir? Analitzem-ho.:

La sèrie de quatre baix relleus de l'esquerra consta dels següents elements, d'esquerra a dreta (figura 79):

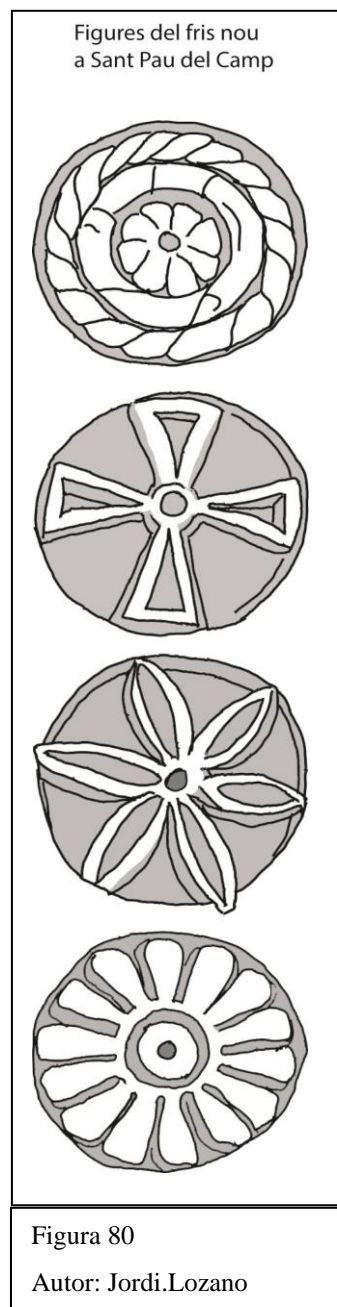
- una mena d'arbre amb set branques, dos figures a banda i banda (sumant nou), més el que sembla un element a la base;
- una estrella de sis puntes, a l'estil d'una estrella de David, amb un punt i un cercle al mig i circumscrit tot en dos cercles més;
- una flor hexapètala amb una senyal al centre, com una margarida, de nou circumscrita en dos cercles
- i, finalment, una flor de quinze pètals, novament, amb un punt i cercle central i circumscrita en dos cercles. El significat, desconegut.

La segona sèrie, a la dreta de la porta, consta dels següents quatre elements (figura 80):

- una flor de vuit pètals amb el centre marcat, envoltada per un segon cercle que sembla també dividit radialment en cinc o sis parts, i envoltat tot el conjunt d'un tercer cercle dividit en múltiples parts , que aparentment semblen ser disset.
- La segona figura una creu grega amb els costats en angle, les línies ressaltades amb relleu (marcant les línies que formen la figura), formada de quatre triangles els vèrtex dels quals apunten cap el centre i les bases cap a fora. Al mig, una rodona. Tot el conjunt circumscrit.
- La tercera figura és de nou una flor hexapètala, com una margarida, amb les línies que la dibuixen ressaltades en relleu amb un cercle central i tot de nou circumscrit.
- I finalment una flor de catorze pètals, amb un punt i cercle central i també circumscrita.

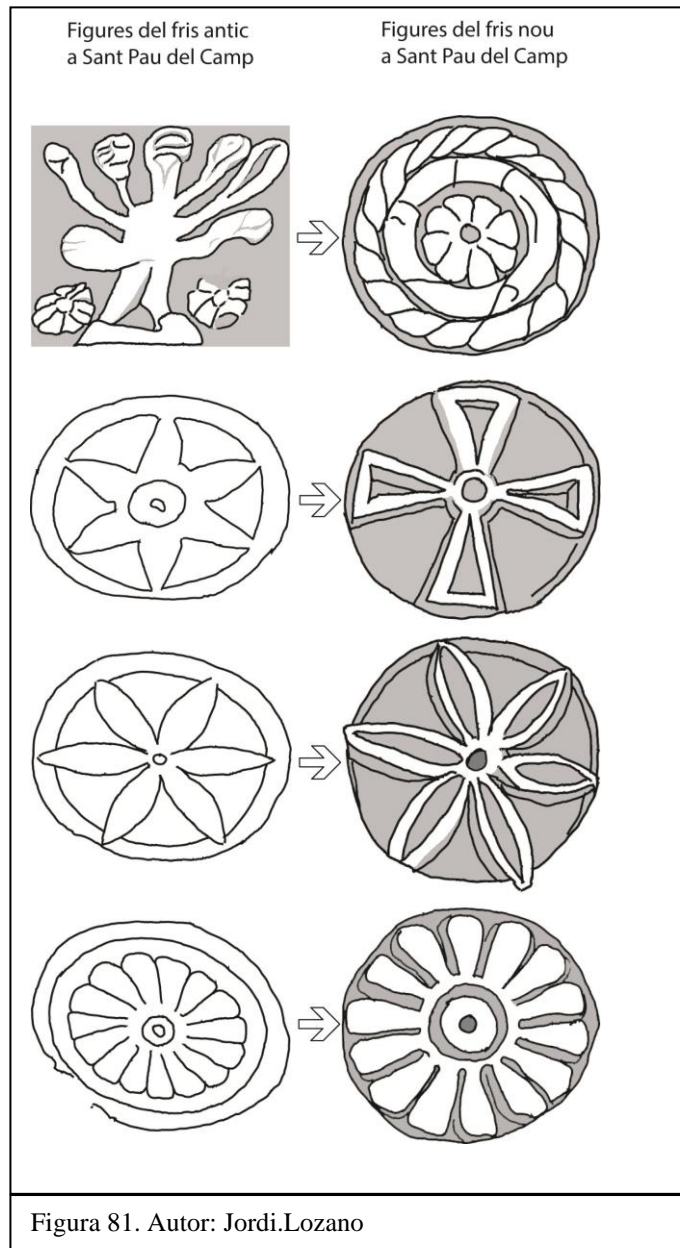

Si la segona és còpia de la primera, els símbols haurien de ser iguals o equivalents, o almenys una actualització. La possible equivalència seria la següent (figura 81):

- la flor hexapètala amb la flor hexapètala.
- La flor de catorze pètals amb la flor de quinze pètals.
- L'estrella de sis puntes (que recorda una estrella de David) amb la Creu cristiana,
- i finalment, per descartament, l'arbre de set branques més dos elements laterals i un a la base amb la figura de múltiples cercles concèntrics.

Són quatre parelles de figures, on cada parella hauria de representar el mateix partint de que el fris nou és còpia/actualització del vell. A continuació analitzarem parella per parella, per esbrinar si els pot correspondre un sentit similar.

8.4.4.1 Primera parella

La primera figura és un arbre de set branques (figura 82) que recorda el *Sephirot* o arbre de la vida, d'origen jueu. A les set branques se li sumen dos elements laterals i el que sembla un a la base (figura 83) fent un total de deu.

Una representació molt similar la trobem a la portada de l'església de San Miguel de Idiazábal, tardorromànica, dels ss. XII-XIII (PLAZAOLA, 2002) , a la província de Guipúscoa (figura 84). Per tant no seria un element del tot estrany a la iconografia cristiana del període ni hauria de tenir només un origen local en el cas de Sant Pau del Camp. El fet que a Idiazábal aquest relleu fos realitzat expressament pel lloc que ocupa també podria descartar la hipòtesi del reaprofitament com a una explicació possible per a Sant Pau.

Per als jueus, aquesta figura equival a la forma d'entendre la vida, el cosmos, a vegades representat amb el sol i la lluna als peus, que podrien ser les dues figures que hi ha a la base de la nostra representació. El *Sephirot* equival a la cosmologia de la Càbala (GREER, Mary K. & LITTLE, Tom, 2004,) ²⁴⁰, a la forma de representar el cosmos per la Càbala (BURTON & GRANDY, 2004) ²⁴¹. Però no és la intenció ni la finalitat d'aquest treball aprofundir gaire sobre aquests conceptes que, per altra banda, pel seu significat i per les formes de representar-los són molt extensos i complexos.

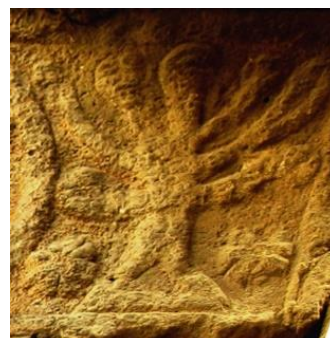

Figura 82 Detall relleu.

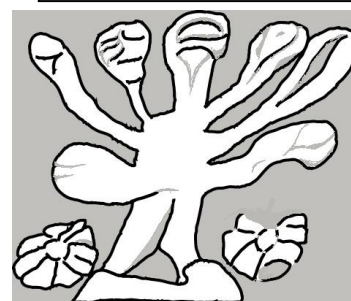

Figura 83 Detall relleu.

Figura 84. San Miguel de Idiazábal, ss.XII-XIII. Detall.

²⁴⁰ “Cada sephirah (el singular de *sephirot*) té les seves pròpies i úniques qualitats, i veiem aquestes qualitats reflectides en nosaltres mateixos i a través del cosmos”.

²⁴¹ “Aleshores, l'alfabet i el *sephirot*, tots dos expressions de la generositat divina, interactuen formant una imatge poderosa del cosmos”.

Coetani d'aquell període és el *Liber Floridus* (LAMBERT, 1090-1120) , llibre de caire enciclopèdic creat pel canonge de nom Lambert, de Nostra Senyora de Sant Omer, al nord de l'actual França, prop del Pas de Calé. Escrit entre el 1090 i el 1120, ens il·lustra el coneixement que tenien en aquell moment i la forma de representar-lo. Junt a aquestes línies, fragment corresponent a la pàgina 482 en forma d'arbre. El text parla del món (*mundo in prima etate..*), i a les diferents branques i apareixen personatges com Noé o Abraham, sembla que centrant-se doncs en la història del món i el significat de les coses. La representació és similar a la que trobem a Sant Pau del Camp: set

Figura 85. Lambert , *Liber Floridus* . Fragment corresponent a la pàgina 482 (LAMBERT, 1090-1120)

branques, dos elements a la part inferior i una arrel important (figura 85).

Figura 86. Detall relleu.

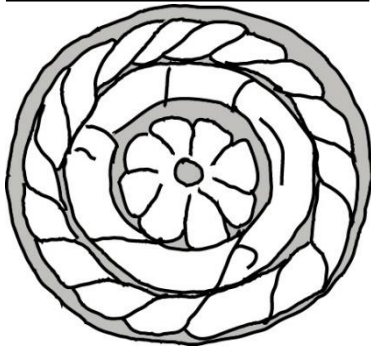

Figura 87. Detall relleu.

La figura de l'arbre al fris vell està contraposada per una consistent en varis cercles concèntrics i radialment compostos al fris nou (figures 86 i 87).

Aquesta darrera recorda poderosament la imatge que a occident es tenia del cosmos (figura 89). Podria equivaldre a un representació geocèntrica, amb la terra al centre, els planetes, sol i lluna i l'esfera celeste amb

les seves constel·lacions, fixes. Podrien representar doncs dues maneres de transmetre un significat equivalent. El canvi d'una versió a l'altre potser es podria deure a la influència de l'escolasticisme del s. XII que potser buscava referents en els clàssics grecollatins, en el que alguns han anomenat el Renaixement del s. XII (HASKINS, 1920) més enllà de les referències cabalístiques jueves.

De ser així, en aquesta segona figura trobaríem la Terra com a centre; els pètals podrien ser potser la Lluna, Mercuri, Venus, Mart, Júpiter, Saturn i el Sol; damunt d'ells les constel·lacions i per sobre de tot, l'esfera celest.

És una forma de representar el cosmos que va seguir durant uns segles, mentre la terra es considerava el centre de l'univers (FLUDD, 1617) (figura 88). Al costat d'aquestes línies podem observar una representació del cosmos del s. XV (figura 89). Al centre, la terra amb un mapa en forma de T.

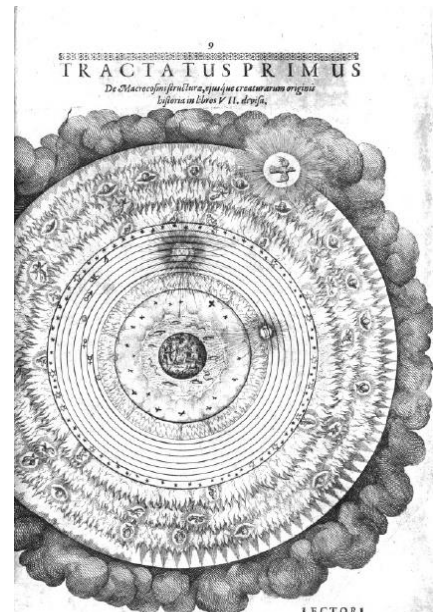

Figura 88. Bòveda celestial. (FLUDD, 1617). pàg. 17.

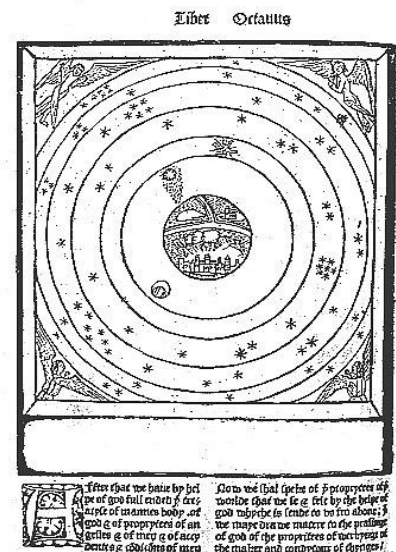

Figura 89. Bòveda celest. (BARTHOLOMEUS, 1240), al títol del llibre 8. Al centre mapa del món en forma de T, que era com es conexia.

De nou el *Liber Floridus*, del canonge Lambert, de Nostra Senyora de Sant Omer.

Junt a aquestes línies, la pàgina 204 (figura 90) de la còpia que es pot consultar a google books. S'hi pot apreciar una representació de la terra al centra, rodona, amb un mapa en forma de T dels continents, envoltat en successius cercles concèntrics de les òrbites de la lluna, els planetes i el sol.

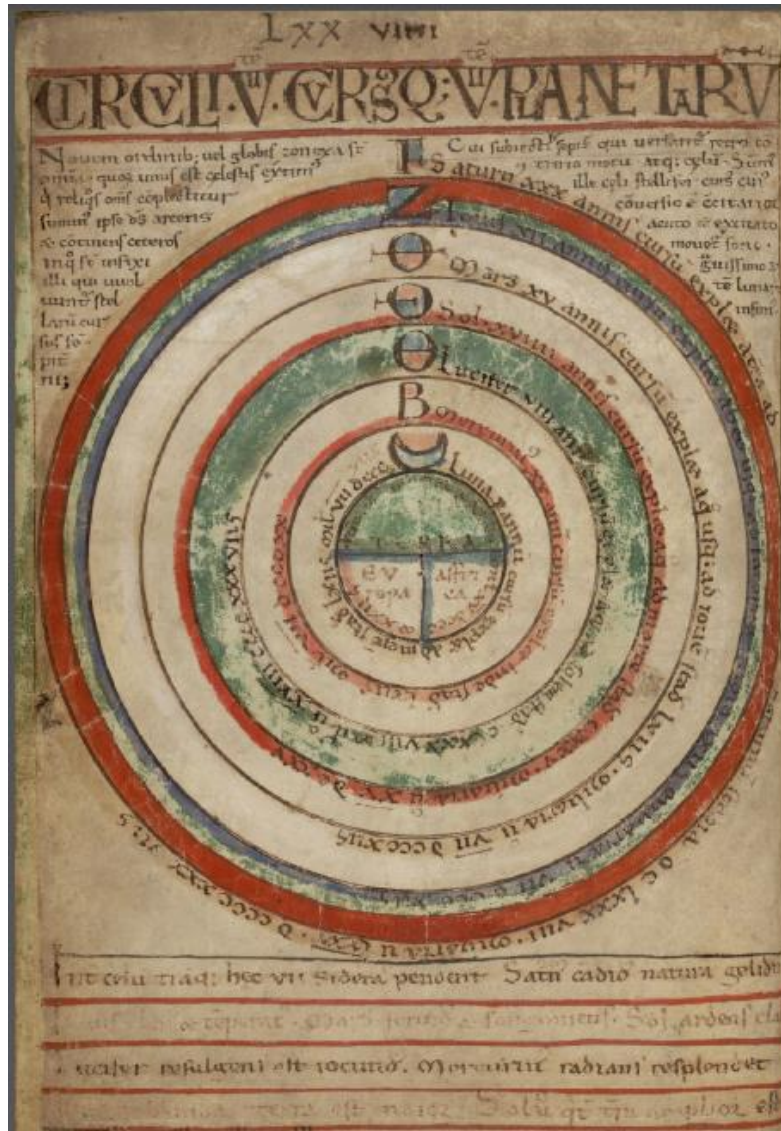

Figura 90. Bòveda celest al *Liber Floridus*. Pàgina 204. *Obra de Lambert, canonge de Ntra Sra de St. Omer* (LAMBERT, 1090-1120)
Al centre mapa del món en forma de T, que era com es conexia.

8.4.4.2 Segona parella

La següent figura és una estrella de sis puntes, circumscribida i amb un cercle al centre (figura 91), que forma el que es podria considerar una mena d'estrella de David, i que es converteix a la segona versió en una creu cristiana, també circumscribida i també composta a partir de puntes (figura 92). Si la importància de la figura no rau en la composició que creen els triangles sinó en els triangles com a tals, s'entén que es pugui canviar la forma de representar-los sense traïr el significat del símbol. Seguint aquesta hipòtesi, la figura no representa primordialment la creu cristiana, sinó que ho fa col·lateralment. De fet, si realment representés la creu, seria estrany trobar-la amb tant poc protagonisme i equiparada en tamany i posició amb altres elements de molta menor importància com a simple decoració. Si bé és cert que té la forma de la creu, més idònia

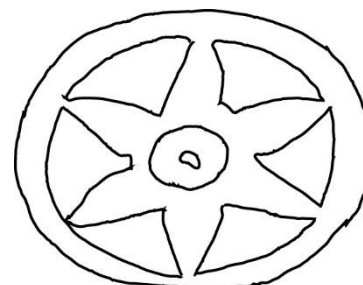

Figura 91. Detall relleu.

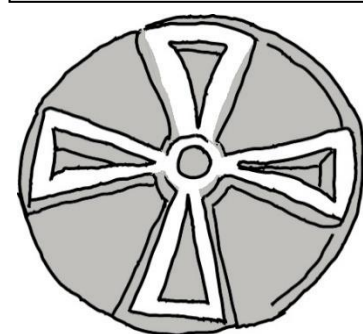

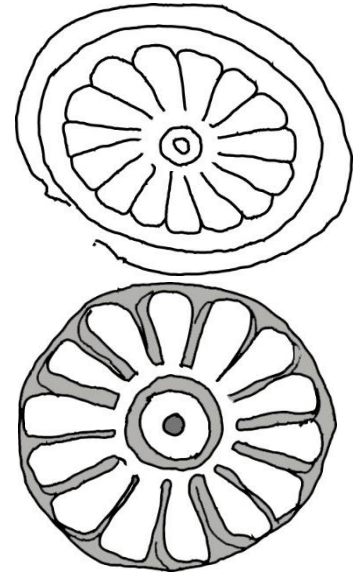
Figura 92 Detall relleu.

potser que l'estrella pels seus autors, del que en realitat ens parlaria seria de triangles. És el que tenen en comú les dues figures més enllà de correspondre a una creu o un estel de sis puntes. Així ens podríem trobar davant una representació fonamentada en els triangles, element essencial per l'estudi i les demostracions de la geometria: la geometria euclidiana es basava en el càlcul d'angles per demostrar i explicar problemes, i per fer-ho utilitzava triangles (EUCLIDES, ss IV-III a.C.). També la geometria aristotèlica, anomenada especulativa, treballava amb triangles, circumferències i figures circumscribides (CIRUELO, 1516). L'únic que variaria entre la versió antiga i la nova seria la posició dels triangles, amb els vèrtex cap a fora primer, cap a dins després.

8.4.4.3 Quarta parella

A la quarta figura tenim dues versions d'una flor de molts pètals, però en canvia el nombre de quinze a catorze (figures 93 i 94). Si representaven el mateix, havia de ser alguna cosa on el coneixement que se'n tenia estava en evolució o no estava del tot encara fixat, i per tant podia evolucionar del primer al segon la forma de representar-la. En conseqüència no podria representar res sobre el que el seu nombre d'elements no hagués variat durant el moment en què va ser realitzat, com seria una referència bíblica o d'algun coneixement plenament assentat. En el cas que ens ocupa hauria de variar el nombre d'elements que s'hi comptaven, si suposem que cada pètal n'era un. Varis autors clàssics, com Pitàgores o Vitruvi (VITRUVI Pollianis, ss I a.C.- I d.C.) tracten amb un saber fonamental pel ritual monàstic compost de catorze parts: l'escala cromàtica musical. Al Gran Sistema de Pitàgores hi trobem catorze

A dalt figura 93, relleu al fris vell.
A sota figura 94, la possible equivalència fris nou. Sant Pau del Camp, Barcelona.

Autor: Jordi Lozano

notes (HAWKINS, 1853)²⁴². Tot i així, un dels seus principals transmissors a l'edat mitja, Boeci, filòsof del ss. V-VI i considerat junt amb Sant Agustí el gran educador de l'Edat Mitja (TERÁN, marzo-abril 1949) - que també escriu sobre aritmètica, geometria, astronomia i teologia - a la seva *De institutione Musica*, adapta el *Gran Sistema*

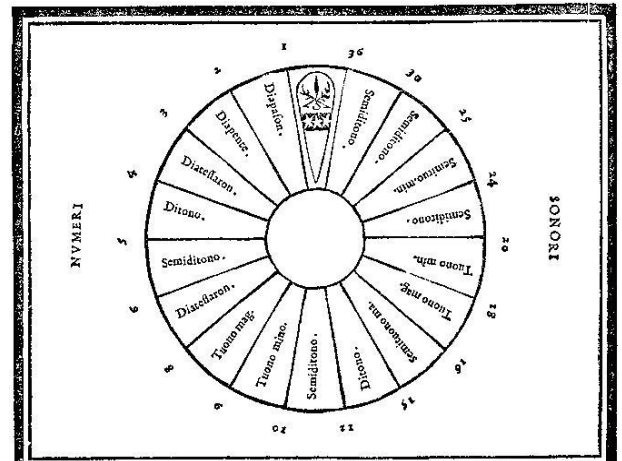

Figura 95. Representació de l'escala cromàtica musical al 1558. (ZARLINODA Ghiogga, 1558)

Perfecte grec a un bidiapassó de 2 octaves i 15 notes (PAJARES Alonso, 2011)²⁴³. Entre

nombres, notes, tons, etc, el número amb què s'ha representat al llarg del temps ha anat variant, com es pot apreciar a la imatge adjunta (figura 95), del 1558 (ZARLINODA

²⁴² Les catorze notes del Gran Sistema de Pitàgores són: *nete hyperboleon, paranete hyperboleon, tryte hyperboleon, nete diezeugmenon, paranete diezeugmenon, trite diezeugmenon, paranese, mese, lychanos meson, parhypate hypaton, hypate hypaton*. .

²⁴³. p. 30.

Ghiogga, 1558)²⁴⁴. En aquells anys aquest coneixement estava en evolució buscant la sistematització degut a la seva importància litúrgica, sobretot en el món monàstic. Les escales cromàtiques multitonals acabarien sent representades per l'escala tonal que coneixem (solmisatció sil·làbica: ut, re, mi, fa, sol, la (HOPPIN, 2000)²⁴⁵) sobre línies gràcies a Guido d'Arezzo (PAJARES Alonso, 2011)²⁴⁶, primer amb un sistema de quatre línies (tetragrama) i finalment amb un de cinc línies (el pentagrama modern) (HOPPIN, 2000)²⁴⁷. L'escala cromàtica actual és de dotze tons sobre un pentagrama.

Que es passi en aquest moment d'una representació tradicional de 15 elements influït per Boeci a un de més clàssic de 14 té certa lògica en un context de recuperació dels clàssics grecolatins. Boeci era conegut i s'havia tornat una referència per a l'escolàstica que es gestava. Seria per exemple, segons Étienne Gilson, la principal autoritat en lògica de l'Edat Mitjana per a l'escolàstica medieval fins que al s. XIII va ser traduït i comentat directament l'*Organon* d'Aristòteles (GILSON, 1972)²⁴⁸ dins de la revalorització que aniran tenint els autors antics. L'evolució d'un sistema a l'altre s'entendria en un moment de canvi, de recuperació del saber antic, just abans de que el benedictí Guido d'Arezzo posi ordre sobre l'assumpte.

²⁴⁴ p. 104. 1558.

²⁴⁵ p.74

²⁴⁶ p. 29 Guido d'Arezzo és autor *del Micrologus de disciplina artis musicae*, del qual Pajares ens diu: “es el primer tratado sobre la pràctica musical, incluyendo canto llano y polifonía. Se usa durante toda la Edad Media en monasterios y, desde el s. XIII se usará también en universidades. Junto con el tratado de Boecio, es el más copiado y leído en la Edad Media; se conservan al menos 70 copias manuscritas desde el s. XI hasta el XV”

²⁴⁷ El canto gregoriano, características generales; també http://www.histomusica.com/hitos/70_siglo_ix_xi.html sobre GUIDO D'AREZZO (c.990-1050), “y quien ha sido llamado El Padre de la Música Occidental, en su tratado *Micrologus* (c.1025), desarrolló un sistema de cuatro líneas (Tetragrama) precursor del actual Pentagrama.”

²⁴⁸ p. 131

8.4.4.4 Tercera parella

Finalment queda la flor hexapètala que sembla una margarida. A la versió més antiga (figura 96), els pètals són sòlids. A la més nova (figura 97) estan dibuixats com línies corbes, però igual que passava amb la creu, es ressalta la línia, en relleu, per damunt del volum visual que genera. A part d'aquest petit detall seria la representació que menys variaria: segueix sent una flor encerclada de sis pètals, amb el centre marcat, i fins i tot es manté la inclinació dels pètals respecte l'eix vertical. Corresponen per tant a una forma de representar estable i coneguda, i és l'equivalència més evident entre el fris vell i el nou.

Establir el seu significat, però, és molt complicat. Com a element iconogràfic durant el període romànic és força abundant, per no dir pràcticament ubiqü. Té a més una llarga tradició al darrera, havent estat usat des d'antic. En trobem referències a Mesopotàmia al III mil·lenni a.C., sent després utilitzada per perses, grecs, romans, jueus, germànics..

Se la vincula amb representacions de deïtats de la fertilitat per siris, romans i altres cultures. Els jueus la usarien també amb finalitats simbòliques per representar diverses coses (la trobada del foc i l'aigua, l'ànima...) (TOBÍO CENDÓN, 2003).

En el cas que ens ocupa, lluny ja de déus mesopotàmics i deesses grecolatines, que serien considerats pagans, creiem que s'hauria pogut reciclar en un sentit més pragmàtic i

convenient a les necessitats i el context cultural. Si bé la relació amb la "flor de la vida" pitagòrica semblaria igualment innegable, i a la qual s'atribueixen múltiples propietats a partir de la geometria i l'aritmètica, en aquest cas podria simbolitzar d'alguna manera el

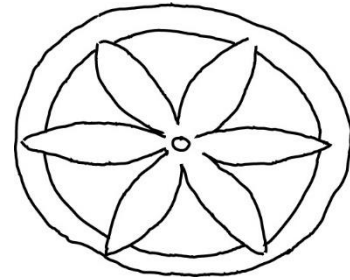

Figura 96. Detall relleu.

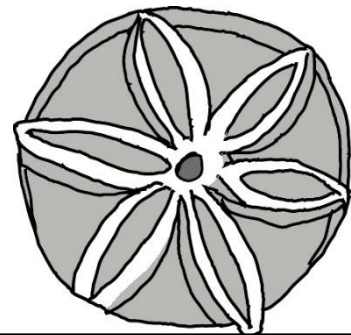

Figura 97 Detall relleu.

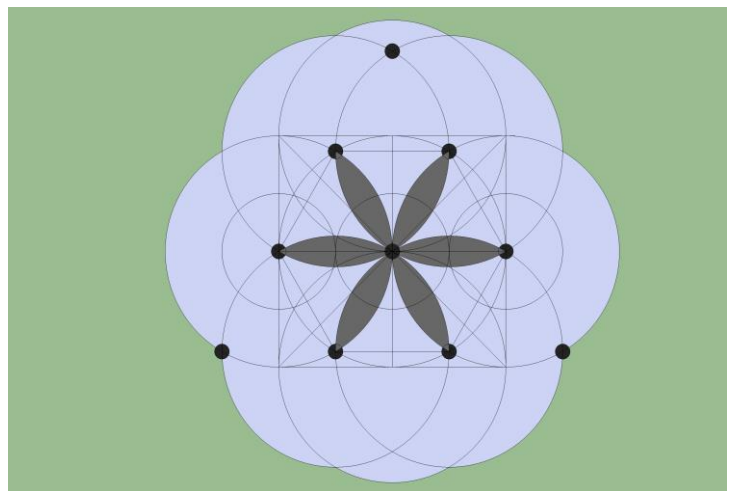

Figura 98. El *tetractys* és el triangle format pels punts més foscos. Per obtenir-lo, durant el procés apareix la flor hexapètala tal i com surt representada a les epigrafies. Dibuix: Jordi Lozano.

tetractys pitagòric des d'un punt de vista més pràctic, deixant de banda simbolismes de tipus religiós que no serien potser del tot apropiats (figura 98).

El *tetractys* consisteix en un triangle format per deu punts. Un al centre i quatre per cada costat, dels quals tres fan de vèrtex i per tant serveixen a dos costats. Per construir-lo cal traçar un cercle, amb els radis inscriure-hi un hexàgon, i a partir d'allà traçar cercles fent servir els punts de contacte de l'hexàgon amb el cercle on està inscrit. El resultat és el *tetractys*, i en el procés apareix la margarida de sis pètals.

Aïllat de significats més complexos i quasi esotèrics, si en la pràctica numèrica i aritmètica de base pitagòrica apareix aquesta potent figura, no seria potser tant estrany que fos, durant aquest període, utilitzada amb la finalitat de recordar les ensenyances pitagòriques, vinculades amb les matemàtiques.

8.4.5 Conclusió sobre els relleus de Sant Pau del Camp

Establertes aquestes possibles relacions, es podria considerar que és possible que el fris antic, a la dreta de la portada de Sant Pau del Camp, i el fris nou a l'esquerra de la mateixa portada, equivalguin l'un amb l'altre figura per figura. Seria així el segon una versió una mica més moderna, a nivell simbòlic, del primer.

La simbologia proposada aniria relacionada amb qüestions vinculades a:

- la cosmovisió, del *sephiroth* a la terra i l'esfera celeste (l'astronomia).
- Uns triangles que creen dues composicions i que en comú tenen el fet d'estar formades per triangles. Els triangles són la base de la geometria.
- Els tons musicals, sobre un model de flor de l'escala cromàtica tonal.
- El *tetractys* pitagòric, en el que potser es podria veure una referència a la seva aportació a les matemàtiques i per tant a l'aritmètica.

Això coincideix a més amb l'evolució que en aquest període es té d'aquests conceptes:

- d'una iconografia fortament influenciada pel món hebraic a una d'arrel més lògica en l'astronomia;
- d'una representació de puntes a una on s'expliciten triangles, perfectament definits en geometria;

- d'un concepte medieval (s.VI) com era Boeci i el seu sistema de 15 notes a un de clàssic grec amb la música de 14 notes que prendria força momentàniament amb aquest primer renaixement que suposa recuperar els autors antics.

Considerar aquestes relacions implicaria que les quatre figures, als dos frisos respectivament, anirien unides. Per tal de demostrar que van unides, caldria trobar més exemples del mateix període i en una ubicació similar (context monàstic, façana...) on trobéssim aïllat aquest mateix grup de quatre elements (si bé no exactament iguals, almenys amb una equivalència plausible).

8.5 Cas similar número 2: església de la M. de Déu dels Arcs, Santa Pau

8.5.1 Introducció

L'església de la Mare de Déu dels Arcs o Santa Maria dels Arcs (figura 99) es troba a prop de la població de Santa Pau. Avui dia rep el nom de "Santuari dels Arcs" i el regenta la Fundació Esplai Girona com a casa de colònies amb el nom "Els arcs / Joan Julià".

Correspon a l'antic monestir de *Santa Maria de Archibus*

Figura 99. Façana de l'Església de la Mare de Déu dels Arcs a la dreta. Foto: Jordi.Lozano

(FERNÁNDEZ i CUADRENCH, 1990)²⁴⁹. Apareix com a pagadora a la Dècima Apostòlica de 1279/1280 (RIUS SERRA, 1946). Si bé la llegenda situa el seu origen el 496, la primera constància és del 878. Es creu que Santa Maria dels Arcs seria constituït com a monestir entre 866 i 877 vinculat a Sant Esteve de Banyoles. Es situa per tant dins de l'òrbita benedictina. Abans de 1118 era la parròquia de la Vall de Santa Pau Hauria estat vinculat al Comptat de Besalú. El 1391 hi va ser enterrat el Baró de Santa Pau. Va fer posteriorment de parròquia del nucli de Santa Pau. El 1427 un terratrèmol ensorra la nau de l'església romànica. La parròquia es trasllada a la població de Santa Pau el 1428. És reconstruïda el 1441 i després pateix successives reparacions i modificacions mentre feia d'hostatgeria per a peregrins als ss. XVI al XVIII (FERNÁNDEZ i CUADRENCH, 1990). Va servir de refugi per als monjos de Sant Esteve de Banyoles entre 1809 i 1814 arran de la desamortització. Seria incendiada durant la Guerra Civil espanyola el 1936. Posteriorment recuperada avui dia s'utilitza com a santuari i casa de colònies (Fundació Esplai Girona, 2018). Ens trobem davant d'un edifici de ple segle XII o finals del mateix segle (ADELL i GISPERT & NOGUERA i MASSA, 1990).

²⁴⁹ p. 353

Té una finestra a la façana sud de l'església on els relleus representen flors encerclades de sis pètals, entre altres elements (figura 100). Amb tot, aquesta finestra no es troba al seu lloc original i les pedres que en formen l'arc estan clarament reaprofitades (figura 101). Si bé els elements resulten interessants, la seva descontextualització en dificulta la interpretació (SÁNCHEZ i BOIRA, 1990). Trobem, d'esquerra a dreta, una flor hexapètala plana molt desdibuixada, una carota, una flor tallada, una nova flor tallada però més gran, un parell de figures humanes i finalment dos flors de sis pètals més.

El fet que la majoria de les figures es trobin tallades i que sabem que aquesta finestra es va realitzar després de reformes dutes a terme a l'edifici, segurament en posterioritat al terratrèmol que la va enfonsar, ens porta a deduir que els elements que hi figuren pertanyien a l'edifici, però es troben desubicats respecte el seu context original (SÁNCHEZ i BOIRA,

Imatge superior, figura 100: finestra al mur sud de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs.

Imatge central, figura 101: la mateixa finestra. Detall. Es pot apreciar que es l'arc està fet amb material reaprofitat.

Imatge inferior, figura 102: cornisa. Detall. Dos caps.

Fotos: Jordi Lozano.

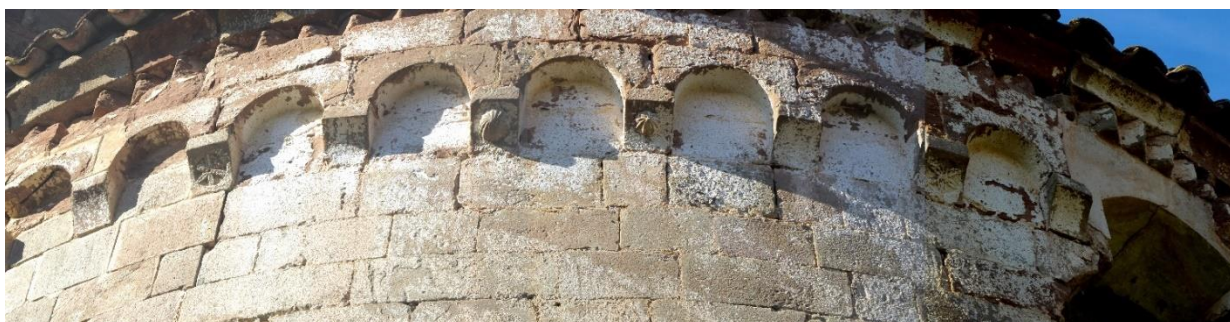

1990)²⁵⁰ i per tant no es fa molt difícil realitzar-ne cap interpretació. En el moment en què van ser ubicades a la seva posició actual obeirien només a un criteri estètic. Si havien gaudit d'algun sentit simbòlic, devia ser desconegut quan les van posar on les podem veure ara.

A la cornisa de la banda sud, on hi ha la finestra amb material reaprofitat, hi ha una franja amb relleus en molt mal estat. Entre faixes i elements geomètrics s'observen alguns elements figuratius, com dos caps als quals s'intueix certa gesticulació (figura 102) o algun peix, una referència potser als dejunis de la quaresma.

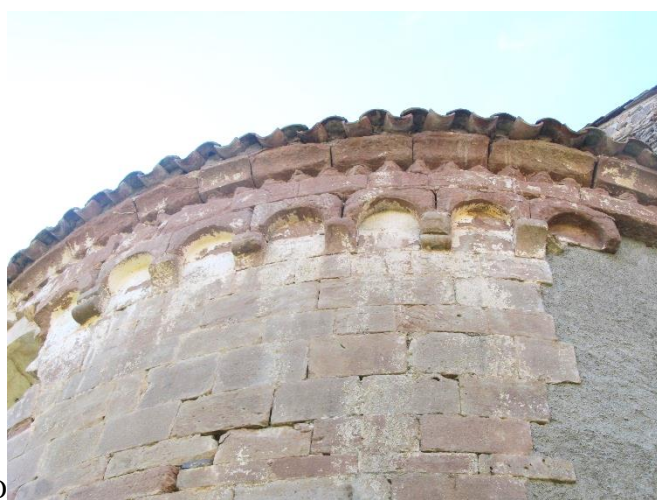
Existeix però una part de l'església romànica que sí s'ha conservat parcialment intacte des de la seva construcció: es tracta de l'absis per la seva part externa. I és segurament la part més antiga del recinte.

Els elements que hi figuren es consideren “pura decoració” dins d'un corrent “decorativista” del s. XII (SÁNCHEZ i BOIRA, 1990)²⁵¹.

8.5.2 Discrepància sobre les hipòtesis vigents de la Mare de Déu dels Arcs

A la part externa de l'absis hi ha elements florals, en relleu esculpit a les impostes dels arcs cecs o arcs llombards (figures 103 i 104) . És un grup de quatre flors. Els elements decoratius són arquitectònics i de tipus geomètric (una franja on la

²⁵⁰ p. 355 Reubicada en aquest lloc al s.XVIII. O

²⁵¹ p. 356

Imatge superior figura 103: exterior de l'absis de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.
Imatge inferior, figura 104: exterior de l'absis de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.

Fotos: Jordi Lozano.

fàbrica és en angle, la mencionada arqueria, algunes impostes llises i algunes amb voluta...). Però decoració esculpida, relleus amb imatges, en aquesta secció, només hi ha aquestes quatre flors. Si realment hi hagués hagut una intenció únicament decorativa no s'entendria que la resta de les impostes ens hagin arribat llises i netes. El normal seria que, per coherència estètica, totes les impostes fossin decorades, no només quatre, al llarg de la resta de l'absis.

Troblem per tant un grup de quatre flors, aïllat, diferents entre elles, i sense cap més decoració escultòrica aparent. No sembla, per tant, que tingui finalitat únicament estètica.

8.5.3 Descripció dels relleus a la Mare de Déu dels Arcs

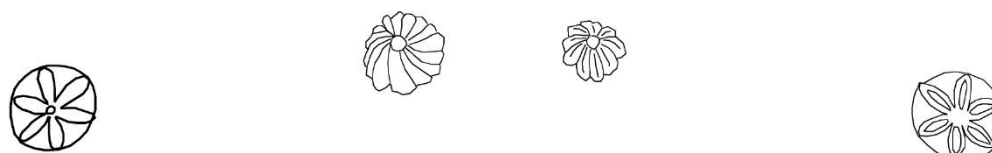

Figura 105: fotografia dels arcs cecs de la façana de l'absis amb els relleus ressaltats.
 figura 106: el perfil dels relleus separat de la fotografia de la façana.

Imatges: Jordi Lozano.

Ens trobem de nou amb un grup de quatre figures, en relleu, esculpides a la pedra, en forma de flors, a les impostes d'una franja d'arcs cecs o arcs llombards. Només quatre impostes estan decorades, restant llises i netes tota la resta. Tornant a les figures, dos d'elles són planes i inscrites en un cercle i les altres dues també estan tenen forma circular, però en alt relleu o casc d'esfera. De nou ens trobem a la façana d'un edifici, de l'església, que torna a ser d'un recinte monàstic. El període és també el s. XII. I trobem motius per considerar, també en aquest cas, que la seva finalitat no és únicament estètica. D'esquerra a dreta trobem (figura 106),

- primer, una flor hexapètala, amb els pètals plans i plens, inscrita en un cercle, a la imposta que aguanta un dels arcs cecs.

- A continuació una imposta buida i tot seguit una amb una flor de 15 pètals.
- A la següent una flor de 9 pètals amb botó central.
- Finalment, després d'una nova imposta buida, una nova flor de sis pètals. Aquest cop, però, el traç dels pètals es troba destacat per la línia del dibuix.

8.5.4 Anàlisi dels relleus a l'exterior de l'absis a la Mare de Déu dels Arcs

Si buscàvem algun grup de relleus de quatre flors en una façana monàstica del s.XII , a part dels grups de Sant Pau del Camp i de Sant Genís de Rocafort, per demostrar que podria existir aquesta mena d'agrupació iconogràfica més enllà d'una mera coincidència entre dos monestirs, o de les finalitats purament decoratives, o de les causes locals, sembla que aquest quart grup (junt amb els dos de Sant Pau i el de Sant Genís) podria confirmar aquesta hipòtesi. Es pot establir alguna mena de paral·lelisme entre aquest grup i algun dels esmentats? A l'hora de relacionar els dos grups, provem d'aparellar-los per veure si un pot equivaldre a l'altre (figura 107). Així, trobem que:

- La flor de sis pètals plans inscrita en un cercle al fris vell de Sant Pau sembla que no donaria problemes per correspondre's amb la flor de sis pètals plans inscrits en un cercle a la Mare de Déu dels Arcs.
- La flor de 15 pètals inscrits en un cercle a Sant Pau del Camp sembla que podria equivaldre també a la flor en relleu de 15 pètals dels Arcs.
- Després trobem la figura de 6 puntes del fris vell de Sant Pau, que com hem vist abans es podria vincular amb la geometria. En el cas dels Arcs, hi trobem una flor de sis pètals on destaca el traç, la línia del dibuix, per sobre de la forma. Es podria considerar una equivalència en destacar conceptes de geometria.
- Finalment, l'arbre de 7 branques i dos elements laterals i una base podria equivaldre amb una flor de 9 pètals i botó central. De fet, l'element a l'esquerra de l'arbre esmentat sembla una flor de 9 pètals i botó central. Seria possible, per tant, que

Figures del fris antic a Sant Pau del Camp

Figures àbsis Mare de Déu dels Arcs

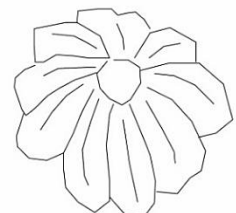
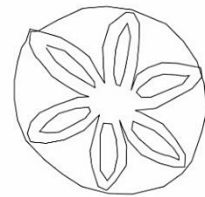
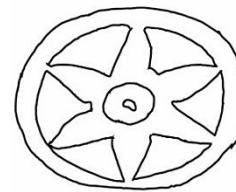
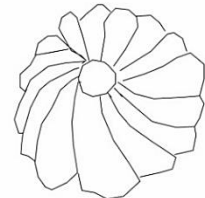
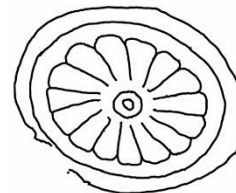
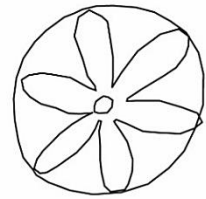
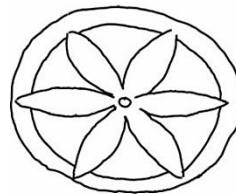

Figura 107. Comparativa. Autor: Jordi Lozano

tinguessin alguna relació. Almenys aparentment.

8.6 Cas similar número 3: fris a Sant Joan d'Isil

8.6.1 Introducció

El monestir de Sant Joan d'Isil es troba a l'Alt Àneu, prop del nucli d'Isil, a la comarca del Pallars Sobirà. L'església és romànica, d'origen monàstic i regla desconeguda, amb categoria prioral i funció parroquial. Consta el 1566 com a priorat hospitaler (BOLÓS I MASCLANS, RIU I BARRERA, & SANCHEZ I BOIRA, 1993)²⁵². Els hospitalers, a part d'haver d'absorbir les cases templàries a partir de la seva il·legalització al s. XIII, tenien la Regla de Sant Agustí com a referència (MIRET I SANS, 1910)²⁵³. Però el s. XVI és una data massa recent com per fer cap inferència respecte el seu origen.

Es data cap al s. XI – XII (RIU I BARRERA, 1993) i es desconeix a quina regla monàstica obeïen, tot i que sembla que hauria pogut dependre de cases properes (BOLÓS I MASCLANS, RIU I BARRERA, & SANCHEZ I BOIRA, 1993) - Agustins i Benedictins²⁵⁴-. La planta original era basilical. Posteriors reformes la van convertir en una església de tres naus. Presenta una absència total de decoració en les següents tres façanes: nord-oest, nord-est i sud-est. En la sud-est és on hi ha la capçalera, amb tres absis semi-circulars que presenten arcs llombards i petites pilastres (RIU I BARRERA, 1993).

Tota la decoració escultòrica en baix relleu es concentra a la façana del sud-oest, on més dona el sol. És on està l'accés principal. Degut a les successives reformes amb el pas dels segles, és difícil establir el moment en què es van afegir les diferents decoracions, i per tant si tenien una finalitat més enllà de la purament estètica. Per exemple, la porta d'accés principal és posterior a la construcció del llenç de la paret, i està farcida de flors hexapètales circumscrites (en presenta més d'una cinquantena). La façana està coronada

²⁵² “no tenen base documental les adscripcions de Sant Joan d'Isil a comunitats benedictines, o de Templers, i tot fa pensar que tingué les funcions parroquials amb la categoria prioral ja esmentada”. p. 133.

²⁵³ “*los hospitalers en son principi, feyen solament los tres votos ordinaris, y los llurs estatus, copia de la regla de Sant Agustí, s'ocupaven dels oficis divinals, de la manera de viure com a religiosos y de la col·lecta d'almoynes per los hospitals, sense ninguna disposició referent al caràcter miliar*”

²⁵⁴ Santa Maria d'Àneu (canonges agustians, agustins, benedictins), Sant Pere de Burgal (benedictins) i Santa Maria de Gerri (benedictins). L'adscripció regular d'aquests centres és segons la pàgina web “monestirs de Catalunya” <http://www.monestirs.cat>

amb un relleu escultòric que també va ser afegit posteriorment modificant el sistema de coberta anterior. De fet, segons Riu i Barrera:

“l'examen de la fàbrica indica que és el resultat d'un complex i sovint contradictori procés d'edificació [...] de la fase original tan sols es conserven restes al sector sud, [...] el nou programa constructiu ha comportat l'emfatització de la façana principal amb faixa d'arcuacions i el portal ornamentat afegit posteriorment” (RIU I BARRERA, 1993)²⁵⁵.

Al damunt de les arcuacions de la façana hi ha una franja decorada amb baixos relleus on tornem a trobar flors circumscrites, entre d'altres elements. Aquesta franja correspon possiblement al segle XII, i s'hi observa un grup iconogràfic semblants a aquells que hem estat veient en els casos similars 1 i 2.

8.6.2 Descripció de fragment del fris iconogràfic a Sant Joan d'Isil

Així, a Sant Joan d'Isil, a la línia de la cornisa, trobem un fris amb relleus, sota la coberta, al mur de la façana sud-oest (figura 108).

Figura 108. Detall de la cornisa.

256

D'esquerra a dreta

- primer trobem una mena de cap que sobresurt, en alt-relleu
- a continuació una flor hexapètala circumscrita
- un altre cap, similar al primer, però amb una expressió diferent
- el següent és un baix relleu molt esquematitzat. Es diria que està inacabat o treballat molt pobrament.
- una nova flor hexapètala, però destacant els traços en relleu.
- un baix relleu en corbes, esquematitzat

²⁵⁵ p. 137.

²⁵⁶ Imatge composta a partir de les imatges obtingudes a la pàgina <http://www.Romanicoenruta.com>

- un alt relleu d'una figura piramidal
- un baix relleu en corbes de nou
- un alt relleu d'una mena de figura floral amb vuit parts.

Sumen un total de 9 elements.

Per la forma que tenen de sobresortir de la paret es pot intuir com existeix una simetria: partint d'un imaginari eix central, trobem dos alt-relleus a l'esquerra compensats amb dos alt-relleus a la dreta, intercalats amb baixos relleus.

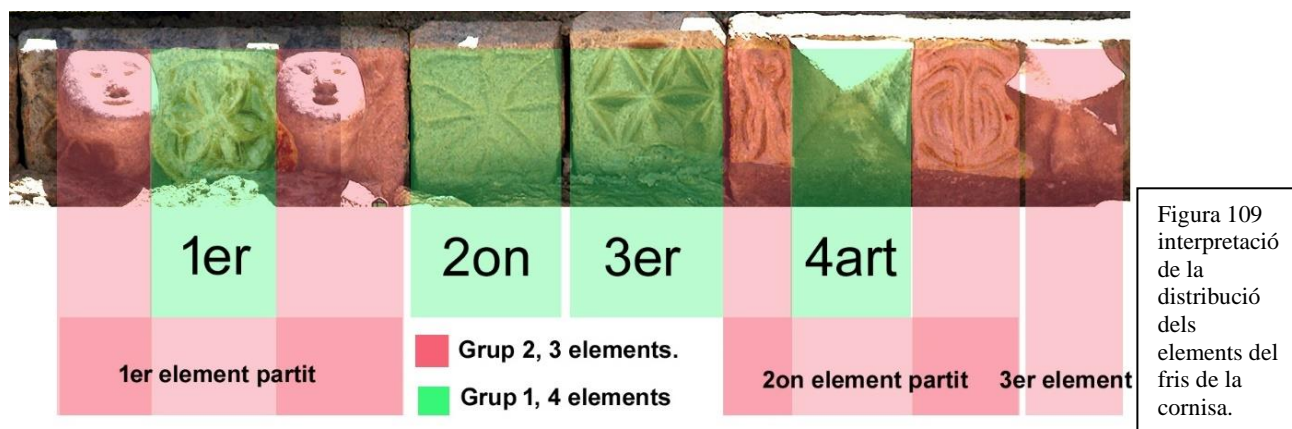
8.6.3 Anàlisi de la selecció de Sant Joan d'Isil

A l'hora d'analitzar el fris, s'observa una distribució a partir de dos eixos de simetria.

Per una banda tenim la distribució entre baixos relleus i alts-relleus mencionada anteriorment. Per l'altre un eix diferent que obeeiria al significat de les figures.

Així, considerant que els dos caps siguin un mateix element (per la seva similitud), separats per una figura en baix relleu. I que això es compensi estèticament amb els dos baixos relleus de traços corbats de l'esquerra, també molt similars entre ells, i també intercalats amb una figura, en aquest cas en alt-relleu, es comença a dibuixar una nova distribució també amb un eix de simetria central.

Partint d'aquesta interpretació podem distingir entre dos grups i una reducció de 9 a 7 elements, comptat les dues parelles esmentades (els caps i les figures de corbes) com a elements únics però dividits.

A la figura 109, el Grup 1 en verd i el Grup 2 en vermell. El Grup 1 contindria 4 elements mentre el Grup 2 tindria els 3 elements restants.

Els elements del Grup 1 es descriuen de la següent manera (d'esquerra a dreta):

- El primer element és una flor hexapètala circumscrita de pètals plans.
- El segon element és un baix relleu molt esquematitzat, que presenta franges rectilínies parcialment radials.
- El tercer element és una flor hexapètala circumscrita de pètals incisos i amb línies de traçat particularment ressaltades.
- El quart element és una piràmide de quatre costats en alt relleu.

Els elements del Grup 2 (figura 110) es descriuen de la següent manera (d'esquerra a dreta):

Figura 110. Detall.

- El primer element, es trobaria partit, i representa dos caps en alt relleu amb cares de diferent expressió.
- El segon element també és partit i es distribueix a banda i banda de la piràmide. És un baix relleu que consisteix en una incisió que dibuixa corbes.
- El tercer element és una representació floral de vuit pètals en alt relleu.

La consideració que ens trobem davant d'un grup de tres figures partides i intercalades amb un segon grup de quatre s'estableix per comparació amb altres relleus coetanis d'altres monestirs.

Sense entrar en el seu possible significat, és la seva similitud i la coherència de la distribució proposada el que ens du a aquesta conclusió. Així:

- els dos caps (figura 111) serien una mateixa figura dividida en dues parts. Equivaldria a la que trobem a la cornisa de la façana sud de la Mare de Déu dels Arcs, també monàstica i també del s. XII (figura 112):

Figura 111. Detall.

Figura 112 Detall.

per tant tots dos caps podrien correspondre a un mateix element.

- Al costat oposat del mateix fris trobem una figura que també podria estar dividida i intercalada, compensant la divisió duta a terme amb els caps. Establim aquesta hipòtesi per la forma, el traç i el tipus de treball realitzat. Aquesta figura en traços corbs, també respondria a algun simbolisme propi del període i no només a una finalitat estètica (figura 113). Aquesta hipòtesi es fonamenta en què trobem una figura molt similar a San Miguel de Idiazábal, Guipúscoa (figura 114):

Figura 113 Detall.

Figura 114 Detall.

Al *Liber Floridus*, de Lambert, canonge de Sant Omer, França, hi trobem una imatge similar a la pàgina 465 on es parla de les fases de la lluna (figura 115). Aquesta obra va ser realitzada durant aquells anys (1090-1120). La imatge central és un mapa de la terra amb les línies de costa dels seus continents, a saber: part dreta, Àfrica. Part esquerra superior, Àsia. Part esquerra inferior, Europa. Si té alguna relació o no amb les figures de Sant Isil

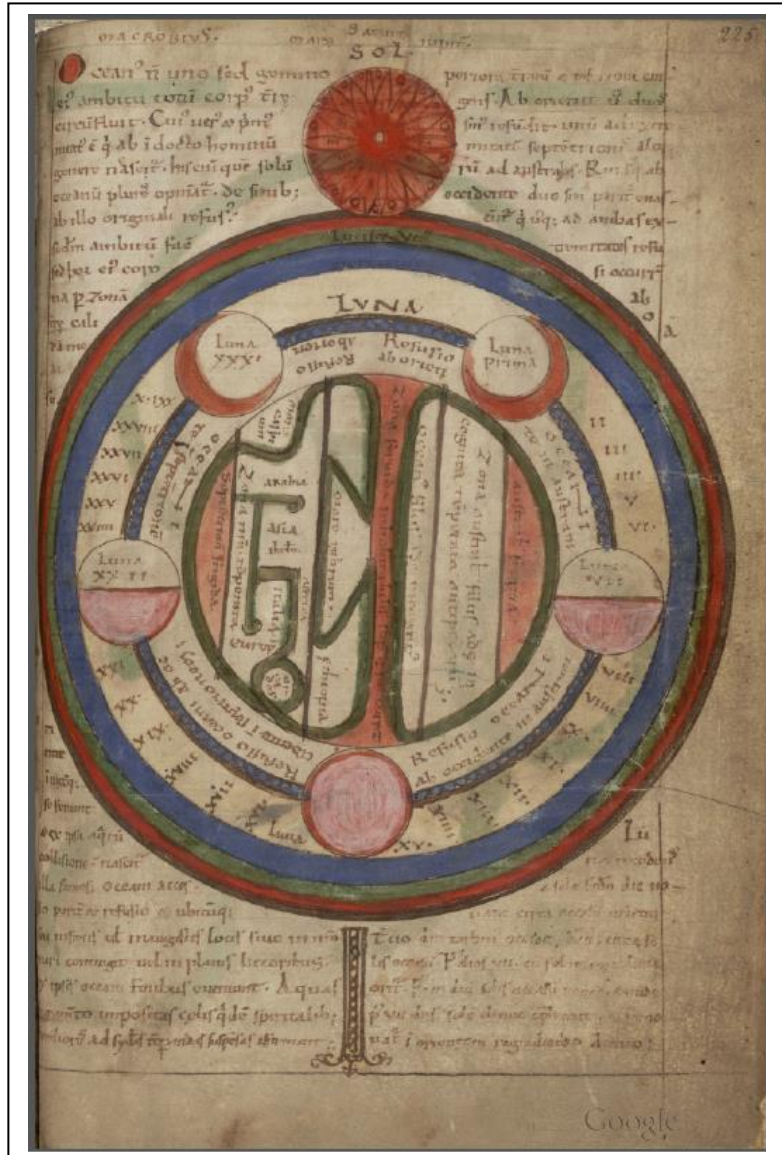

Figura 115. *Liber Floridus*. Pàgina 465. (LAMBERT, 1090-1120). Representació del món amb relleu de la costa i fases de la lluna.

o Idiazábal no se sap. Si bé les recorda, sembla que és més similar a la figura d'Idiazábal (figura 114), que podria ser la mateixa però invertida. Mentre que no seria equivalent a la d'Isil (figura 113), que, al contrari que la del *Liber Floridus* (figura 115), presenta simetria bilateral.

8.6.4 Conclusió sobre els relleus a Sant Joan d'Isil

Establerta la possibilitat que existeixi aquest segon grup de tres figures, ens resta per analitzar el grup de quatre figures restant. La classificació i distribució en aquests dos grups no és però tancada. Tot i treballar amb aquesta hipòtesi, es podria plantejar una classificació segons quines figures s'adaptin al contorn de les altres i quines no, el que potser ajudaria a establir una seqüència cronològica i una distribució diferent en grups. El criteri que s'ha utilitzat en aquest cas, donada la intercalació dels elements, és el criteri d'equilibri compositiu. Dit això, seguim amb el grup de quatre figures (figura 116):

Els elements del Grup 1 es descriuen de la següent manera (d'esquerra a dreta):

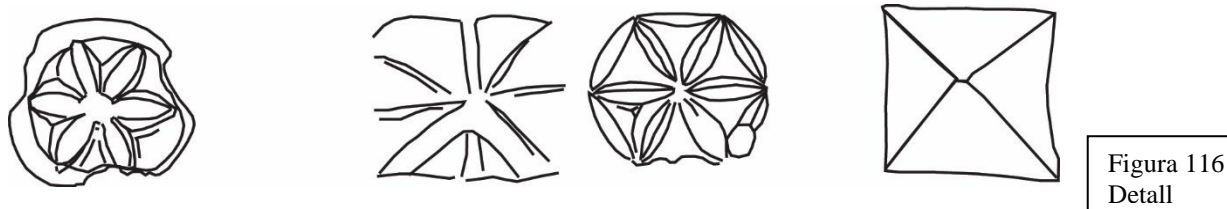

Figura 116
Detall

- una flor hexapètala circumscrita amb els pètals plans
- una imatge esquemàtica feta amb traços rectes
- una flor hexapètala però amb els traços marcats i incisos
- una figura de quatre costats

Com a grup de quatre elements, pel fet de correspondre a la mateixa època (s.XII), a la façana d'un edifici monàstic i per similitud amb altres exemples que hem vist, procedim a comparar-ho amb el fris vell de Sant Pau del Camp (figura 117). Tenim doncs:

- a la flor de sis pètals plans circumscrita hi correspondria una flor de sis pètals plans circumscrita.

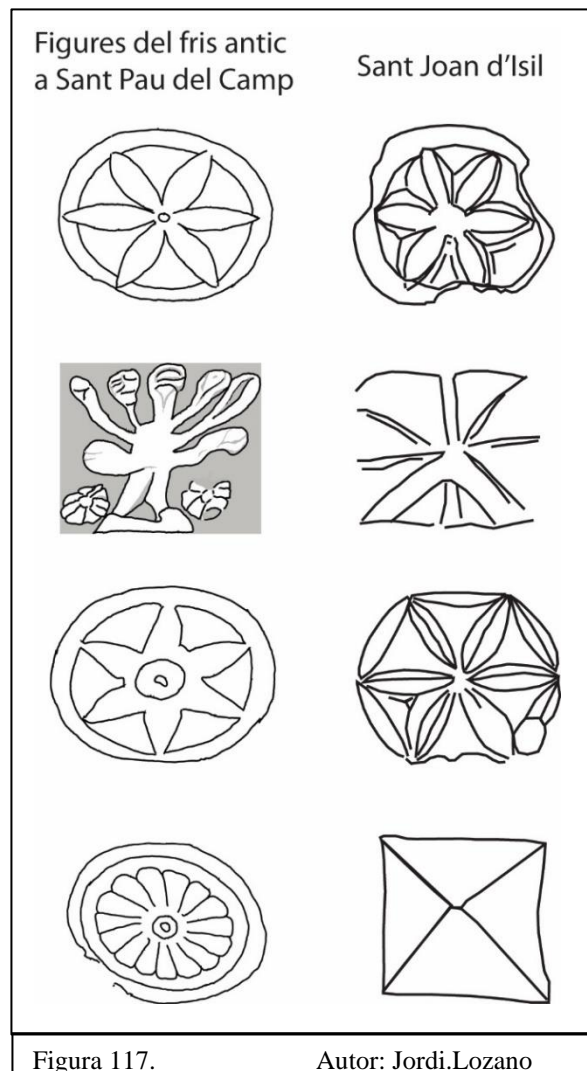

Figura 117.

Autor: Jordi Lozano

- A l'arbre de set branques, dos elements laterals i una base hi correspondria una figura esquemàtica molt similar, composta de 7 radis més una base on s'observen dues franges laterals i un element central.
- A la figura de sis puntes on ressalta la composició geomètrica hi correspondria una flor de sis pètals on es destaca la línia de dibuix geomètric, incisa. Recorda a la versió del fris nou de Sant Pau del Camp.
- Finalment, a la flor de 15 pètals hi correspondria una figura de 4 parts en alt relleu, potser en referència al nou sistema de tetragrama de Guido d'Arezzo comentat anteriorment. O potser referència a Pitàgores (IAMBlichus, 250-330)²⁵⁷ ; Iamblicus cita a Theo de Smirna:

“el tetractis no era només honorat pels Pitagòrics, perquè totes les simfonies es troben dins seu, sinó també perquè sembla contenir la natura de totes les coses”

Sobre aquest darrer punt cal destacar que això ens dóna una seqüència cronològica vinculada amb l'evolució del concepte de representació musical -de quinze notes a catorze (fris vell i fris nou de Sant Pau del Camp, figura 81.) , i després a un model de quatre- que, com veurem més endavant, coincidiria amb el que trobem a Sant Genís de Rocafort, no només iconogràficament sinó també cronològicament: els frisos de Sant Pau serien de principis del XII i el de Sant Genís del darrer quart del XII, ja sigui perquè la referència és al tetragrama o a la base de quatre en què els pitagòrics es basen sovint.

²⁵⁷ Això ho explica Iamblichus a la vida de Pitàgores.. p 329 i ss.

Aquí cal comentar que per Pitàgores, creador del *quatrivium* (quatre parts) com quatre variants de la matemàtica, la música està composta també de quatre parts bàsiques. De fet tot ho ve a dividir per quatre fins que troba que el sis, per ell és el número perfecte, ja que ho inclou tot. Com que el *quatrivium* ve de la versió pitagòrica de la matemàtica i la seva màxima expressió la troba en el número sis, aquest podria ser darrera del motiu de la flor de sis pètals.

8.7 Possible cas similar número 4: San Xoan de Caaveiro (Galícia)

No aprofundirem en aquest cas per diversos motius explicats al final d'aquesta secció i no formarà part de les conclusions, però saber que existeix pot resultar interessant pel lector. San Xoan de Caaveiro és un monestir romànic ubicat a Galícia. Fundat al s. IX, la seva església és del XII. Els seus monjos seguien la Regla de Sant Agustí (INE, 1961) ²⁵⁸, posteriorment Canonges Regulars de Sant Agustí.

La seva església, romànica i del XII, té per accés una portalada típicament romànica: arcs de mig punt flanquejat per quatre columnes adossades i amb quatre capitells (figura 118). Si la hipòtesi plantejada sobre l'existència d'un grup iconogràfic de quatre elements vinculats a monestirs del s. XII és correcta, el fet que hi trobem una flor hexapètala en un capitell anima a veure si també hi ha la resta de figures. En detall, els quatre capitells són els següents (figura 119):

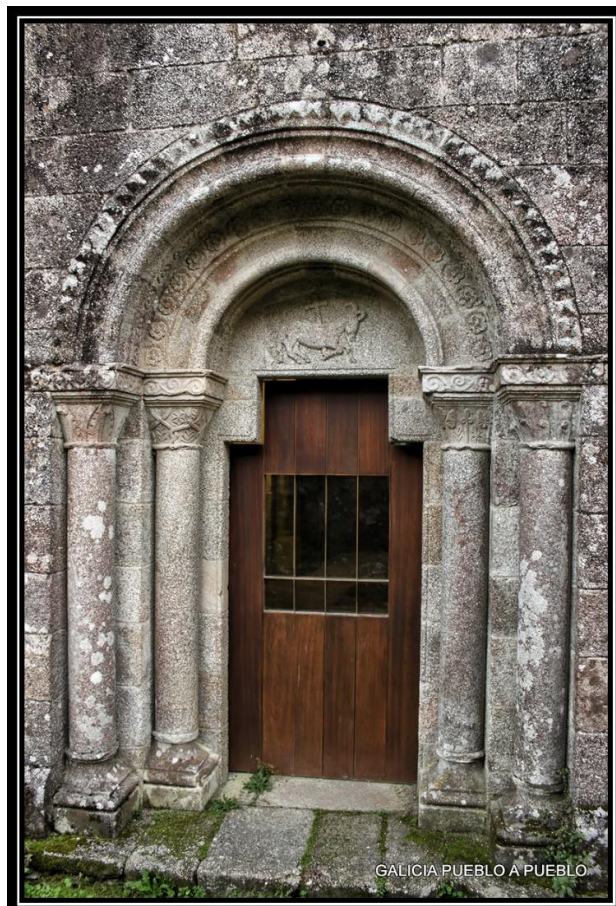

Figura 118. Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia.
Foto: "Galicia pueblo a pueblo"

Figura 119. Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Els capitells en detall. Foto: "Galicia pueblo a pueblo"

Si observem les figures als capitells un per un, d'esquerra a dreta i de dins a fora:

- Així, al primer hi trobem una flor hexapètala amb el traç incís, aprofitant un espai en la decoració del capitell (figures 120 i 121).

Figura 120
Detall

Figura 121
Detall

- Al segon hi trobem una flor de 14 pètals, també aparentment aprofitant un espai en la decoració (figures 122 i 123):

Figura 122
Detall

Figura 123
Detall

- al tercer el que sembla una flor de sis pètals esquematitzada (figures 124 i 125)

Figura 124
Detall

Figura 125
Detall

- Finalment, el quart capitell és una simple decoració fitomòrfica amb deu fulles vegetals. En sí mateix semblaria que no encaixa, si bé es pot interpretar que, com hem comentat abans, una referència al *Sephirot* podria incloure el número 10, ja que es compon de deu elements. Anteriorment hem vist 7 branques,

Figura 127
Detall

dos elements laterals i un a la base (10). Aquí directament apareixeria un element vegetal amb 10 fulles (figura 127).

Seguint la hipòtesi de treball, el fet de comptar amb una referència musical de 14 notes i una cosmològica influenciada pel *Sephirot* hebraic ens situaria en un model de representació iconogràfica comparativament a mig camí respecte els altres que hem vist, de mitjans del s. XII. Els altres dos elements es mantindrien estables: una aritmètica amb flor hexapètala senzilla i una geometria amb flor hexapètala amb els traços incisos i marcats (com hem vist a la Mare de Déu dels Arcs o a Sant Joan d'Isil, mentre que el fris vell de Sant Pau, el nou i el de Sant Genís es decantarien pels triangles), com es podria trobar a la geometria d'Euclides (figura 128).

De ser cert, no només sembla que trobem de forma persistent aquest grup de quatre representacions, a més el seu àmbit geogràfic s'escaparia del territori català i podria incloure una àrea molt més extensa.

Els motius pels quals no incloem aquest cas a l'anàlisi final són:

- Per una banda, el monestir es troba situat a Galícia. I no hem aprofundit de forma suficient en casos similars fora de les terres catalanes com per concloure que a aquests símbols coetanis els correspongui el mateix significat. És, per ara, un cas aïllat, si bé és simptomàtica la correspondència cronològica, monàstica, la seva ubicació respecte el seu context i la coincidència en regla monàstica, no són garantia sobre la possible extensió d'aquest fenomen.
- D'acord amb els estudis realitzats sobre aquest monestir (YÁNEZ RODRÍGUEZ, 2014), la portada en qüestió es correspon amb una església desapareguda. Pertanyia al mateix recinte monàstic, era del mateix període i Orde (seguien la Regla Agustina), però donat que l'església es trobava enrunada, en una intervenció de principis del s. XX van canviar-ne la ubicació i la van situar on es troba ara. Si bé l'ordre dels elements en teoria és el mateix, i només van canviar-ne el lloc, el fet que no es tracti d'una portalada original i intacte ens obliga a ser prudents a l'hora de situar-la en peu d'igualtat a la resta d'exemples citats.

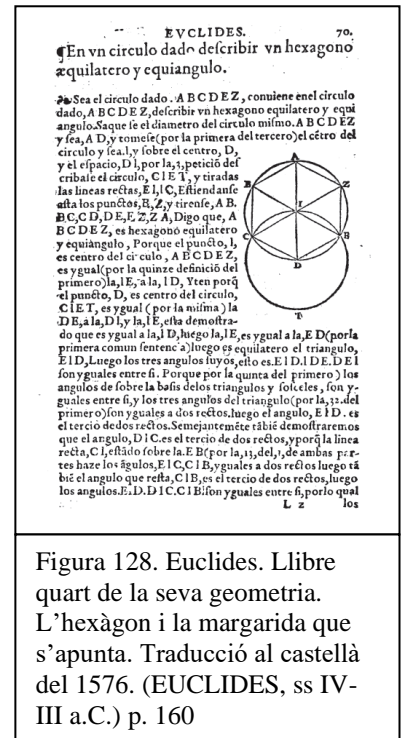

Figura 128. Euclides. Llibre quart de la seva geometria. L'hexàgon i la margarida que s'apunta. Traducció al castellà del 1576. (EUCLIDES, ss IV-III a.C.) p. 160

8.8 Conclusió sobre els relleus a la portada de Sant Genís de Rocafort

A Sant Genís de Rocafort tenim un grup de quatre figures, entre elles flors de sis pètals, a la façana de l'església monàstica, corresponents al s. XII, en baix-relleu.

A Sant Pau del Camp tenim dues sèries de quatre figures, també amb flors, a la façana de l'església monàstica, corresponents al s. XII, en baix-relleu.

Si comparem les figures de la llinda de la porta de l'església de Sant Genís de Rocafort amb les de Sant Pau es pot establir la següent relació (figura 129):

- L'estrella de sis puntes és igual que la de la primera versió de Sant Pau del Camp, i deixa poc lloc al dubte.
- La "música" a Sant Genís, i donat que es tracta d'un relleu força pobre, podria ser que es decantessin per representar les "quartes" o el tetragrama (HOPPIN, 2000)²⁵⁹, precursor del pentagrama, que Guido d'Arezzo (mort sobre el 1050) havia proposat en el seu tractat *Micrologus* (cap el 1025). O els tetracords en què també es divideix el sistema musical.

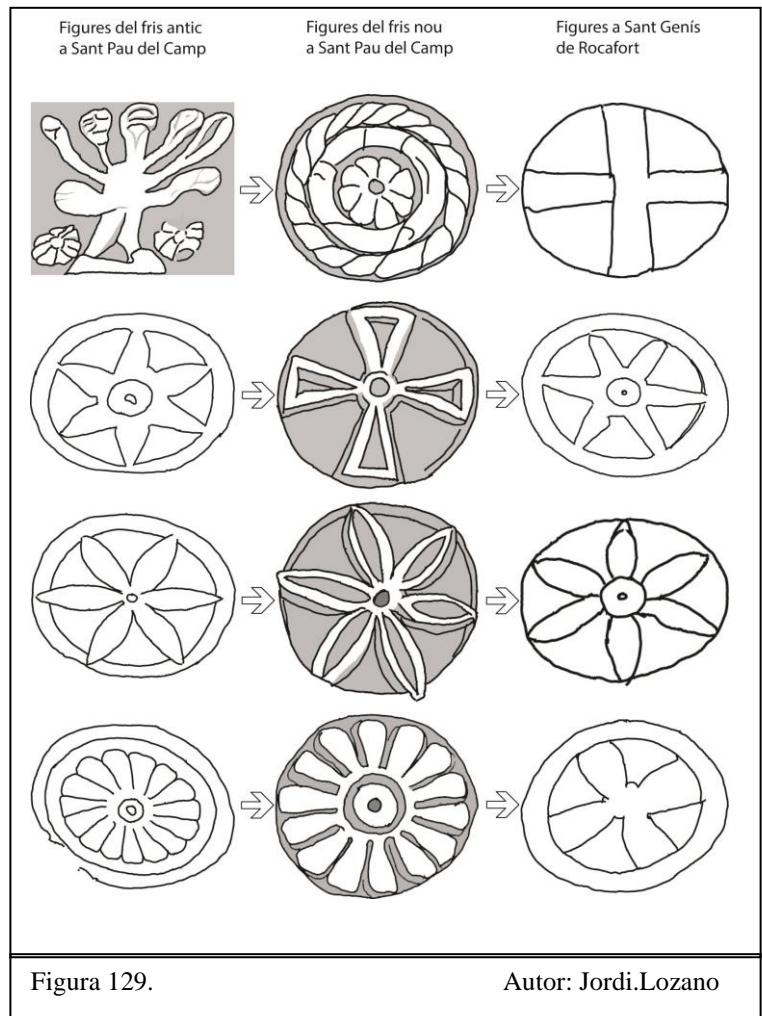

Figura 129.

Autor: Jordi Lozano

Sobretot si en aquells moments no era un monestir Benedictí, que eren els mestres de la

²⁵⁹. p. 74:

“la consecució del tetragrama de quatre línies, todavía en uso para la notación de canto llano, se suele atribuir a Guido d’Arezzo (ca. 1000-50), uno de los teóricos musicales más importantes del medievo. Guido también invento el sistema de somisión sil·làbica (ut, re, mi, fa, sol, la) que ha permanecido, con alguna modificació, como método de enseñanza hasta la actualidad”

música degut a la versió aquisgraniana de la Regla Benedictina que seguien (LAWRENCE, 1989)²⁶⁰, amb moltes hores dedicades al cant, i a que havien comptat entre ells amb personatges cabdals com el mencionat Guido d'Arezzo a qui devem la notació musical occidental. El sistema pitagòric divideix sovint els fenòmens en quatre parts (IAMBlichus, 250-330), i també la música és expressada matemàtica i numèricament a partir de quatre intervals:

“van descobrir que tots els intervals musicals que sentien que eren bells, aquests cinc grups de proporcions, estaven tots contigus en els números 1, 2, 3 i 4, i que aquests eren els números que formaven el seu estimat tetractys” (CALTER, Juny, 2008)

- L'astronomia o forma de veure el món, el qual no seria estrany trobar representat com una bola amb una creu, l'orbe cristià que també trobem a la mà d'algunes verges romàniques representant el món.
- la margarida hexapètala és també pràcticament igual que la més antiga al monestir benedictí de Barcelona. Si de Pitàgores neix el *tetractys* i de la versió pitagòrica de les matemàtiques el *quatrivium* (CALTER, Juny, 2008)²⁶¹, la representació de l'aritmètica no seria estrany que inclogués la flor de sis pètals, ja que:

“Donat que 6 consisteix en 1, 2 i 3, els dos primers dels quals són el principi de tots els números, i també perquè 2 i 3 són [...] a l'origen de tots els tipus de números; el número 6 es pot dir que forma part de tots els números. Al que Iamblichus després afegeix “crec que ell es refereix al 6 com el número perfecte i igual en totes les seves parts” (IAMBlichus, 250-330)²⁶²

Les diferències es podrien deure també al moment. En aquest sentit la música ens donaria una seqüència cronològica que encaixaria amb el que sabem per la documentació. La versió més antiga, corresponent al fris vell de Sant Pau del Camp, seria anterior al 1114 i representaria la música amb quinze notes. El fris nou de Sant Pau, amb catorze pètals, representaria una versió més actualitzada i seria posterior al 1126. Sant Genís de Rocafort, per altra banda, seria posterior a 1176 i inclouria l'evolució en que en aquest camp es va

²⁶⁰ Els Benedictins es regien per la regla de Sant Benet Anià, no per la de Sant Benet de Núrsia. La de Sant Benet Anià és una reforma que es va realitzar en temps de l'Imperi Carolingi, amb capital a Aquisgrà, i que es caracteritzava per dedicar un nombre d'hores als rituals d'oració i pregària cantada molt més gran que la que havia previst el Sant Benet de Montecassino, retallant les hores dedicades a la laboriositat. La reforma cistercenca consistiria precisament en retornar a la regla del Sant Benet original.

²⁶¹ Pitàgores divideix sovint els fenòmens en grups de quatre. En el cas de les matemàtiques, considera que es parteixen entre discretes i contínues. I d'aquí en surt la divisió entre valors absoluts, relatius, estàtics i en moviment, corresponents a l'aritmètica, la música, la geometria i l'astronomia.

²⁶² pp 335-336

viure, amb el sistema de tetracords sobre tetragrama de Guido d'Arezzo. Això potser ens podria donar una seqüència cronològica.

Si obrim el focus i comparem amb altres grups de quatre figures iconogràfiques semblants en façanes de monestirs del s. XII, trobem els casos mencionats de la Mare de Déu dels Arcs o Sant Joan d'Isil.

A l'església de la Mare de Déu dels Arcs tenim, a l'exterior de l'absis, les quatre figures aïllades, amb flors, combinant baixos i alts-relleus, sent un edifici monàstic del s. XII

A Sant Joan d'Isil, a la part superior de la façana principal, tenim un fris amb varis elements, dels quals es pot inferir un grup similar als anteriors, de quatre figures, amb elements florals inscrits en cercles, en un edifici monàstic i pertanyents segurament al s. XII.

Un cop comparades i partint de la hipòtesi plantejada sobre el seu significat, es pot establir inclús una periodització donada la seva evolució iconogràfica.

- S'observa que la flor de sis pètals plans inscrita en un cercle es troba a tots els grups analitzats (figura 130). Segons la hipòtesi plantejada podria identificar-se amb l'aritmètica. L'única lleu discrepància es troba al fris nou de Sant Pau del Camp, on sembla tenir marcat el traç del dibuix.

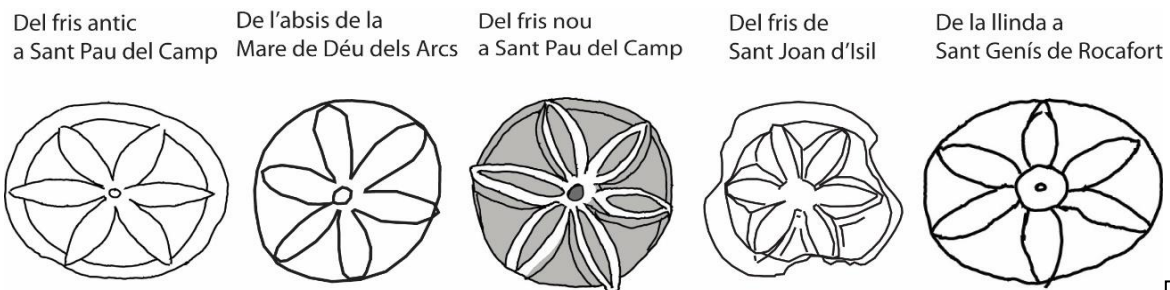

Figura 130

- Flors amb línies angulars o amb els traços del dibuix especialment ressaltats componen el segon grup. És una mica més heterogeni però es manté coherent. Cal destacar la similitud que trobem entre Sant Genís i el fris vell de Sant Pau. Equivaldria a la geometria (figura 131).

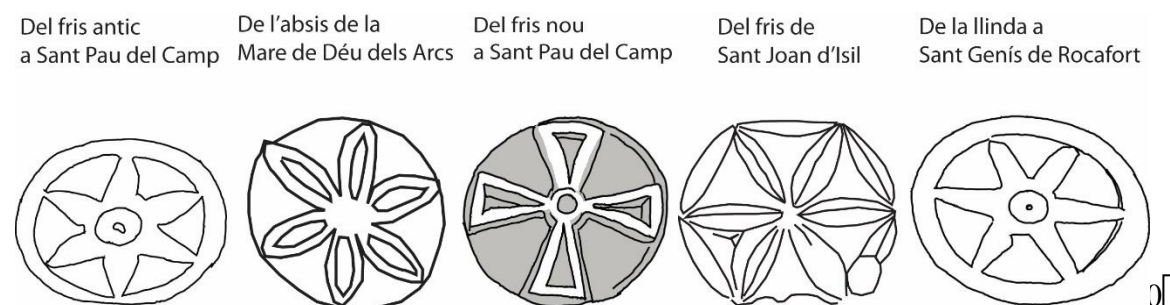

Figura 131

- Les referències al cosmos són al grup més heterogeni. Trobem una possible referència astronòmica a Sant Pau, un arbre de nou a Sant Pau, una possible versió del mateix arbre a Isil, una flor amb el mateix nombre de components que l'arbre i finalment el que podria semblar una bola del món a Sant Genís, ja que la creu sembla tenir un braç tallat, insinuant un mapa en T, que era la forma que tenien els mapes del món a l'època. Serien formes de representar l'estudi del món que ens envolta o l'astronomia (figura 132).

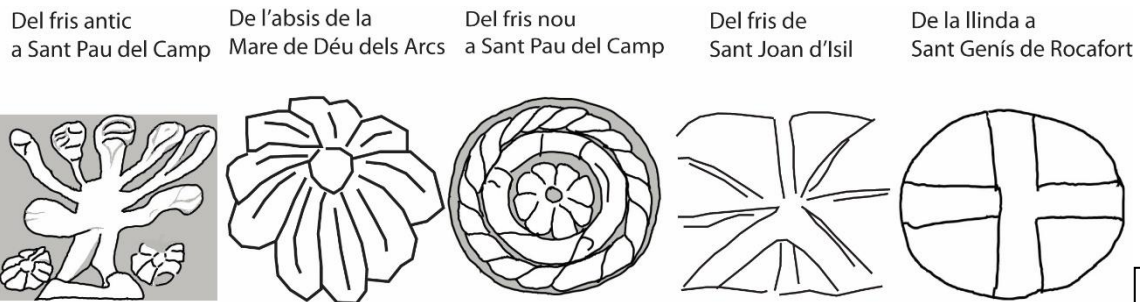

Figura 132

- Al darrer grup (figura 133) hi trobem dues menes de representacions. Per una banda tenim dues flors de 15 pètals (fris antic de Sant Pau i Mare de Déu dels Arcs) i una flor de 14 pètals. Coincidiria amb l'evolució que es té del coneixement de la música, segons si la referència és Boeci o és el sistema clàssic grec. Sabem que a finals del XII Guido d'Arezzo crea el sistema de representació en tetragrama, cosa que no només encaixaria amb les representacions de Sant Genís i Isil, sinó que a més ens ajudaria a situar els grups en ordre cronològic:

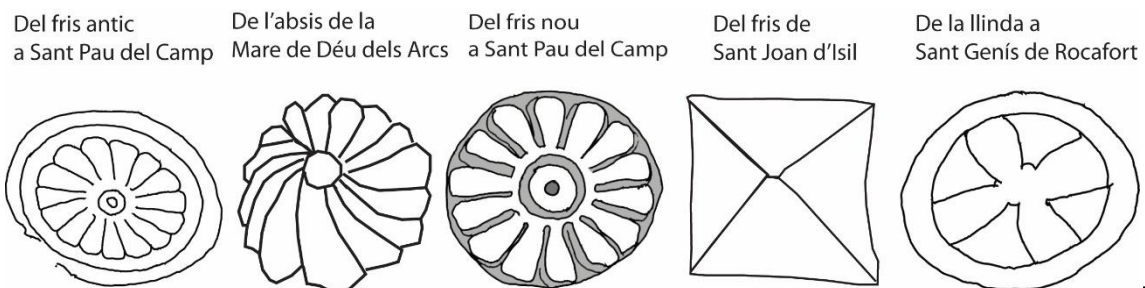

Figura 133

Així doncs, mentre que per una banda sembla prendre consistència l'existència d'un grup de quatre figures que apareix en diferents indrets, les diferències existents entre ells no només no refuten la hipòtesi, sinó que la reforcen en coincidir amb l'evolució que els elements que representarien van tenir al llarg del segle XII.

Mentre que alguns elements es mantenen estables, d'altres veiem com passen d'una representació arcaica a una de més moderna de forma coherent. Segons aquesta hipòtesi, el fris més antic de Sant Pau del Camp tindria també les representacions més arcaiques

(música de 15 tons, cosmovisió amb el *Sephirot*), mentre que a Sant Genís de Rocafort, que seria posterior a 1176, hi trobaríem una representació del món un orb i un mapa en T i un sistema musical amb el tetragrama com a referent.

El fris de Sant Joan d'Isil, segons aquesta hipòtesi, seria també de finals del XII, incloent una versió arcaica i ja estilitzada del *Sephirot* i la versió moderna de la música, en quatre parts.

El fris nou de Sant Pau del Camp seria posterior a la refundació del monestir, de la 1a meitat del XII, amb un sistema musical a mig camí i una representació del món també a mig camí, on apareixeria la terra i l'esfera celeste.

Això ens situaria cronològicament el fris de la Mare de Déu dels Arcs potser a principis del XII: quinze notes (Boeci) i cosmovisió amb el mateix nombre d'elements que l'arbre, sent també coherent això amb la cronologia que coneixem.

Així que els símbols de la façana de Sant Genís de Rocafort podrien representar l'aritmètica, la geometria, l'astronomia i la música, és a dir: el *Quatrivium* o quatre arts liberals majors, que era la base de l'ensenyament superior abans de l'aparició de les universitats. Estaríem parlant doncs de formes de representar aquest *Quatrivium* a monestirs del s.XII on és possible que s'hi impartís aquest coneixement. Formava part de la formació que sabem que seguien els monjos, ja fos de la mà de Sant Isidor de Sevilla o de Boeci. Com és sabut, els monestirs funcionaven a vegades com a centres d'ensenyament (TERÁN, marzo-abril 1949) no només per a la seva comunitat sinó també per a fills de famílies nobles o burgeses. I encaixaria amb l'època, doncs el s.XII és una època de renaixement que veurà, gràcies a l'escolasticisme, les primeres universitats. No es consideraria herètic situar aquests símbols en façanes des del moment que estudiar l'obra de Déu seria una forma d'acostar-s'hi.

Existeix la possibilitat que la interpretació sobre el significat de les figures pugui trobar una explicació més adient. Però crec que els exemples aportats demostren, almenys, que existeix un patró. Tot i que la interpretació que es fa de les figures és una hipòtesi no suficientment demostrada per l'absència d'una font coetània que digui "aquests símbols signifiquen això", sí que crec que es pot afirmar que tenim un grup de quatre figures que es va repetint insistentment en diferents monestirs durant el mateix període. Aquest treball, en aquest sentit, obre una porta a seguir localitzant més grups similars. I de ben

segur que es trobaran. Tant a casa nostra com a altres àrees peninsulars i d'altres regions europees. I a seguir indagant, comparant i valorant possibles significats si és que el proposat no resulta prou satisfactori.

A part dels grups mencionats en aquest treball (Sant Genís de Rocafort a Martorell, Sant Pau del Camp a Barcelona, Mare de Déu dels Arcs a Santa Pau, Sant Joan d'Isil i San Xoan de Caaveiro) n'hi ha més. A falta de confirmació, podria ser uns cas similar el de San Miguel de Idiazábal; un altre possible és al claustre del monestir de Santa Maria de l'Estany , com també algun cas tampoc encara confirmat en el moment d'escriure aquestes ratlles a Irlanda, Anglaterra i Àustria. El grup de quatre figures, a vegades soles, a vegades en companyia d'altres, tendeix a demostrar l'existència d'un patró que es repeteix i que, descartant explicacions d'àmbit local, sembla compartir un propòsit i un significat. Aquest s'observa sobretot on les quatre figures apareixen soles, i crec que és on hauria de prioritzar-se la recerca, si es fa, després d'aquest estudi (motiu pel qual s'han descartat per aquest treball els casos del l'Estany i Idiazábal, més complexos). Si podem treure'n l'entrellat podria ajudar a interpretar i inclús a datar monuments en un moment de la història en que la documentació sovint ofereix importants llacunes.

Quadre resum comparatiu de les figures analitzades en aquest treball (figura 134):

Representació iconogràfica del Quatrivium
a monestirs durant el s. XII

	Del fris antic a Sant Pau del Camp	De l'absis de la Mare de Déu dels Arcs	Del fris nou a Sant Pau del Camp	Del fris de Sant Joan d'Isil	De la llinda a Sant Genís de Rocafort
L'ARITMÈTICA					
LA GEOMETRIA					
L'ASTRONOMIA					
LA MÚSICA					
	s. XII, anterior a 1114		s. XII, posterior a 1126		s. XII, posterior a 1176

Figura 134. Quadre resum.

Autor: Jordi Lozano

9 Estat actual del monument: Pla director 2011 i intervenció.

A finals 90's del s.XX i principis '00s, aquest monument es trobava en un aparent estat d'abandonament. A partir de l'interès desvetllat d'uns anys ençà es va considerar que era un tema que calia adreçar: ja el 2011 es realitza el pla director i es marquen unes directrius per intervenir al monument en diverses fases. La primera fase duta a terme va ser de desbrossament de la vegetació i una primera intervenció arqueològica de tipus més aviat prospectiu sobre tot el conjunt. La segona fase ja va ser d'intervenció directa sobre el monument per aturar-ne la degradació, també dividida aquesta en dues fases, una primera d'informe de conservació restauració per detectar les degradacions i proposar la intervenció i una segona d'intervenció directa duta a terme per un despatx d'arquitectes. La tercera fase és actualment en curs, amb excavacions programades, la darrera de les quals s'ha dut a terme mentre finalitzava aquest treball i les novetats de la qual no seran públiques fins que es faci l'informe preceptiu.

Sobre la intervenció de conservació restauració duta a terme durant la segona fase no n'existeix un informe tot i que és un dels criteris fonamentals d'aquesta disciplina: el criteri de documentació, pel qual cal deixar constància de les intervencions fetes en patrimoni, informació que ha d'estar disponible per al propietari per evitar confusions sobre què és original i què és afegit (criteri de llegibilitat) i també com per a guia per a futures restauracions. La llei no obliga a realitzar aquests informes d'execució.

En aquest treball només comentaré una mica què s'ha fet i quins problemes hi he trobat, a mode d'actualització del treball per posar-lo al dia de l'estat actual del monestir. Aquest apartat està dividit en les següents parts:

- Com estava el conjunt abans de la intervenció.
- Què es preveia fer al projecte inicial (primeres fases) : pla director i estudi de conservació restauració.
- Una breu explicació del context normatiu relacionat amb la conservació restauració de patrimoni immoble que crec que val la pena de conèixer: les corrents principals, els criteris ètics fonamentals i les lleis bàsiques que cal conèixer en aquests casos
- Una breu ressenya sobre l'execució.
- Una menció al resultat obtingut i alguns problemes que s'hi poden observar.

9.1 Estat del conjunt abans de la intervenció

El conjunt monumental del monestir de Sant Genís de Rocafort ha estat objecte d'interès per part de la població de Martorell de forma intermitent. A mitjans s.XX s'hi van fer algunes intervencions una mica desafortunades. Al darrer quart del s. XX també hi va prestar atenció la comunitat científica, duent-s'hi a terme campanyes regulars d'excavació a la part corresponent a l'església de Santa Margarida. Però les instal·lacions monàstiques a dalt del turó n'havien quedat al marge. La vegetació ho havia anat colonitzant i estava en un estat de quasi abandó quan vaig començar a fer-ne cerca (figura 135). No existia cap monografia, les fonts eren limitades i estaven disseminades.

De forma paral·lela a les meves indagacions es va anar reviscolant la curiositat i l'atenció per aquest conjunt, amb l'aparició d'una monografia publicada per l'Ajuntament de Martorell una mica després. A això van seguir successives feines de neteja, desbrossament (figura 136) i finalment prospeccions arqueològiques, recuperant-se ja de forma definitiva l'interès per aquest indret.

Figura 135. Imatge de l'interior de l'absis de l'església de l'estiu de 2005. Foto Jordi Lozano.

Figura 136. Imatge de l'interior de l'absis de l'església a la tardor de 2011. Foto Jordi Lozano

L'estat, com es pot apreciar a les imatges, era de ruïna, però estable (figures 135 i 136). Calia intervenir per evitar que els processos de degradació continuessin malmetent les restes existents, però el risc no era imminent, cosa que permetia poder actuar de forma planificada i acurada.

Pel que fa a les instal·lacions monàstiques del turó, església a part, només es conservaven estructures a nivell de cimentació, ocultades per la vegetació i una primera capa de terra. El recinte murat havia pràcticament desaparegut en alguns trams. A la part més ben conservada, la que dona al sud, havia estat rebaixat de forma intencionada fins a una alçada aproximada d'un metre del terra per la banda interna, però s'havia mantingut per la part externa com a element de contenció de desprendiments.

L'accés al conjunt s'havia mantingut obert, cosa que havia permès l'acció de brètols que hi feien pintades però a l'hora permetia pujar-hi a passejar i contemplar les vistes.

En conjunt feina pena de veure, però el fet que es conservés un arc toral del claustre permetia fer-se una idea de quin havia estat el seu volum original, a l'hora que la seva bellesa i esveltesa li donaven un aire de dignitat, no de ruïna total sinó d'estar potser esperant temps millors.

La potencial amenaça de caiguda de l'arc i la llarga llista de processos actius de degradació eren motius suficients com perquè calgués actuar des d'un punt de vista integral, més enllà del desbrossament de vegetació superficial, i endegar un ambiciós pla de consolidació, estabilització i posada en valor. Això és el que es concretaria al Pla Director de finals del 2011, realitzat per part de l'Ajuntament de Martorell i succeïnt de nou de forma paral·lela i inconnexa al meu treball del final de màster.

A continuació veurem què es preveia fer en l'àmbit de la conservació restauració als paraments de l'església del monestir i farem un beu anàlisi sobre la seva execució.

9.2 Previsions del Pla Director de 2011

El Pla Director es fa l'any 2011 per part de l'empresa Toolbox Gestión y comunicación integral S.L. a petició de l'Ajuntament de Martorell, que inicia el procés a finals del 2010 (Ajuntament de Martorell, 2011)²⁶³.

El signa un equip de nou persones sota la direcció de Rodrigo Alaminos Rodríguez, Arquitecte Municipal i Cap dels Serveis Tècnics a l'Ajuntament.

La intenció és de convertir el monument en un “*equipament sociocultural, museístic i d'investigació de referència*” per explicar el període que abarca els segles X-XV, i fer-ne un “*element de dinamització i promoció turística*” tant pel municipi com pel país (Ajuntament de Martorell, 2011)²⁶⁴.

Als Serveis Territorials del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya en tenen una còpia que es pot consultar a prèvia petició i a la que he hagut d'accedir just abans de finalitzar aquesta tesi per tal de fer aquesta posada al dia sobre l'estat del monument.

El Pla Director està dividit en tres parts (bases del projecte, projecte bàsic i projecte executiu) i deu fases abarçant diversos àmbits com ara la gestió, la promoció econòmica, la recerca de patrocinadors, la museïtzació o la recerca entre d'altres.

En aquest treball ens centrarem en la intervenció a nivell de conservació restauració, que correspon a les primeres fases executives dutes a terme fins ara. Al Pla Director 2011 es menciona el que es pretèn aconseguir mitjançant la conservació restauració per tal de complir unes finalitats i objectius a partir d'un mandat i una missió (Ajuntament de Martorell, 2011)²⁶⁵: crear un “monument visitable” i una “infraestructura d'investigació, promoció econòmica i turística”, crear llocs de feina, fer difusió cultural i experimentar en noves tècniques de conservació i presentació. En aquest sentit s'inspira en el Projecte de Recuperació i Rehabilitació del Castell de Montsoriu, a Arbúcies, mentre que metodològicament en el projecte del Chantier Médiéval de Guédelon (Ajuntament de Martorell, 2011)²⁶⁶, a França, on es construeix una rèplica d'un castell medieval com a camp d'investigació de l'arqueologia experimental. Aquests projectes impliquen dur a

²⁶³ p 5.

²⁶⁴ p 6.

²⁶⁵ p 161

²⁶⁶ p 142

terme un ambiciós projecte de neteja, consolidació, excavació, rehabilitació en algunes zones, recreació de maquinària medieval, formació de personal tècnic i, al final, una reintegració-reconstrucció en pedra de la capçalera i la volta de l'església de Sant Genís de Rocafort i del recinte murat.

A la primera fase es planteja ja la reintegració de les parts superiors dels murs amb pedra i morter de calç, regularització de les cotes conservades dels murs i reintegracions puntuals amb pedra i morter de calç. La teulada de l'església es reconstruïria amb fusta per potser posteriorment cobrir-la amb teules, a poder ser recuperades, dins d'un ampli programa de reintegració de murs, paviments, revestiments i coberta de l'església. Posteriorment es planteja un recreixement del mur perimetral del recinte murat amb tècnica tradicional (Ajuntament de Martorell, 2011)²⁶⁷.

L'estudi tècnic de la intervenció a nivell de conservació restauració corre a càrrec de l'empresa Àbac Conservació-Restauració S.L., que fa un estudi dels diferents àmbits i paraments del monument, en detecta les degradacions i proposa les intervencions que cadria dur a terme (Àbac conservació-restauració S.L, 2011).

El llistat de degradacions citat és extens: pèrdua d'elements petris, pèrdua de morter de junt, fissures, colonització biològica per part de plantes superiors, erosió, alveolització, exfoliació, desgragegació o eflorescències. A nivell superficial hi ha degradacions biològiques (líquens, molses), i també degradacions d'origen antròpic, com els grafitats a l'interior de l'església, incisions o repicats, o una pàtina vermellosa i d'un color similar al de la pedra però més viu, relacionada amb el producte antiincendis utilitzat pels bombers en l'extinció d'un foc que va afectar la zona a principis dels 00's.

Sobre les causes hi juga un paper important la pèrdua del revestiment dels murs, situada sobre el 90%, i del morter de junt, quantificada en un 50% a l'interior i fins un 80% a l'exterior, el que suposa un contacte directe de la pedra amb els elements. Això afavoreix els processos de caràcter físico-químic o químic, amb les conseqüents degradacions d'erosió bastant generalitzada, alveolització més localitzada (no poc freqüent en aquest

²⁶⁷ pp 230-234

tipus de pedra) o alguns casos d'exfoliació, més puntual. Hi ha a més pèrdues de resistència estructural amb els conseqüents desprendiments sobretot a la part superior dels paraments de l'església, amb pèrdua d'elements petris.

S'observen a més fissures, vinculades sovint amb la vegetació que ha colonitzat les parts superiors dels murs. També eflorescències puntuals; aquest tipus de degradació va vinculada amb la presència d'humitat i sals. El fet que sigui dalt d'un turó i estigui construït sobre el llit de roca evita en bona mesura que aquest problema s'hagi extès.

A partir d'aquí es proposen una sèrie de mesures, des de l'aplicació de biocides fins a l'ús de consolidants passant per algunes reintegracions volumètriques. Les mesures proposades en general compleixen amb els criteris bàsics de la conservació restauració (mínima intervenció, llegibilitat, compatibilitat dels materials, reversibilitat i documentació) i passen per la neteja mecànica, la química i de sals (per les eflorescències). Pel que fa a la consolidació, fixació de revestiments, cosit d'esquerdes i fissures i consolidació d'elements petris i del rejuntat.

Finalment proposa la reintegració volumètrica d'elements petris i substitució dels danyats que tinguin funció estructural. Proposa per a aquesta finalitat l'ús de morters de calç natural i excepcionalment de calç aèria i s'exclou específicament l'ús de cap ciment o morter sintètic preparat (Àbac conservació-restauració S.L, 2011)²⁶⁸. Planteja, finalment, la possible reintegració de l'absis de l'església en una darrera fase, ja que existeix documentació fotogràfica de com era originalment. També perquè això garantiria la preservació del conjunt, amenaçada per la falta d'estabilitat, a l'hora que donaria llegibilitat al conjunt.

Les discrepàncies sobre aquests darrers dos punts les comentaré més endavant.

A continuació parlem més profundament sobre els criteris que caldria seguir en aquesta mena d'intervencions des d'un punt de vista ètic i legal repassant per sobre els següents aspectes: principals corrents de la conservació restauració arquitectònica, cartes

²⁶⁸ p 38

internacionals vinculants que l'estat ha signat i finalment les lleis bàsiques que ho recullen.

Un cop donades les eines al lector per poder analitzar amb coneixement de causa, veurem com es va executar la intervenció.

9.3 Sobre el context normatiu: corrents principals i lleis bàsiques ²⁶⁹

9.3.1 Història de la restauració fins a les tendències vigents a dia d'avui

La restauració entesa com a intent de perpetuació de l'aspecte físic i el valor estètic de l'obra d'art és una disciplina de la qual en trobem ja menció en autors de l'època clàssica. És el cas de Plini el Vell a la seva *Historia Natural* (figura 137), on referint-se a l'obra del pintor Apelles menciona de la necessitat de reparar una de les seves obres, tot i que en l'exemple mencionat no es troba algú capacitat per fer-ho (PLINI EL VELL, s. I d.C.) ²⁷⁰:

“Ay tambien entre sus obras imagenes de personas [...] pero quales sean las mas excelentes no se podra decir con facilidad... Una Venus que salia del mar dedicò el Emperador Augusto en el templo de Cessar su padre, la qual se llama Anadiomenes. Siendo esta obra mientras se loa, vencida con versos Griegos, pero ilustrada. Aviendo se la parte inferior de la pintura

Figura 137. Primera plana del llibre XXV de la Història Natural de Plini el Vell en edició del 1629. (PLINI EL VELL, s. I d.C.)

²⁶⁹ Aquest apartat, consistent en un resum de les corrents històriques de la conservació restauració, va ser redactat per mi i utilitzat en un treball previ pel Grau de Conservació Restauració de la UB, si bé ha estat adaptat, amb alguns afegits i algunes eliminacions. Com que no va ser publicat considero que el seu ús no és un cas d'autoplagi, però igualment en faig avís.

LOZANO TORMO, Jordi, 2015. El Castell de la Trinitat. Inèdit.

²⁷⁰ Historia Natural, llibre XXXV, capítol X, pg. 644

Dedica el llibre XXXV a parlar, entre altres coses, de la pintura. Parla de l'origen: “*los egipcios afirman haberla inventado ellos, seis mil años antes que pasase en Grecia*”, anomena diferents tipologies lineal, retrats, representacions de batalles.. i tècniques, ja siguin pels materials com la monocromàtica o acolorides amb diferents pigments, o segons els suports, com la paret (estucs...), sobre taules:

“Pero el primero que en Roma dio publicamente autoridad a las tablas extranjeras, fue L. Mummius a quien dio sobrenombre de Achaya la victoria de Achaya”

pg. 634, siguin a la cera –encàustica-, taules de dibuixos, pergamins,... I comenta l'existència de pintures amb segles d'antiguitat que es conserven “com si fossin noves”:

“y es cierto que duran oy en Ardea pinturas mas antiguas que en Roma en templos sagrados, y de ningunas me admiro tanto como destas, viendo que han durado tan largo tiempo, estando sin cubierta de techo como si fueran nuevas”

(pg 633), i de com decoren cases, temples i palaus, citant llocs com el Capitoli.

En el cas del pintor Apelles abans citat, veiem com no només l'obra sino també “el artifice” era objecte d'estima per part del poder:

“Alexandro le hizo honra con un clarissimo exemplo. Porque aviendo mandado que retratasse Apelles a una de sus concubinas, la que mas amava, llamada Campaspe, desnuda por admiracion de su hermosura, sintiendo que el mismo Apeles estava cautivo con igual amor, se la dio haziendole Gracia de ella”

Pel que fa al paper de la dona també enumera una llarga llista d'obres i autors, entre els quals cita varies dones pintores (pg 652)

maltratado, y perdido, no se pudo hallar quien la reparasse. Pero esta injuria resultò en gloria de su artifice [(artista)]. Ennegreciose esta tabla, y acabose con la carcoma, y Neron en su Principado puso otra en su lugar de manos de Dorotheo”

Si bé ja a l'antiguitat existia la restauració per a la conservació del patrimoni, aquesta pràctica s'entenia de diferent manera segons el tipus d'art que es tractés i d'objecte a restaurar. Així, en pintura tenim referències a processos de restauració on es provava de mantenir al màxim l'obra original i la intenció de l'artista, restauracions mal fetes i processos d'arrencament de pintures murals (la pintura i la base de morter) per canviar-los d'ubicació (PLINI EL VELL, s. I d.C.)²⁷¹. Però no passava el mateix en camps com l'arquitectura, on la restauració no entenia la perpetuació de l'edifici, sinó de la funció que oferia en aquell espai concret, de manera que arreglar un santuari, per exemple, podia significar enderrocar-lo del tot i construir-lo de bell nou (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁷². La intenció és recuperar l'aspecte original o actualitzar la construcció per a l'ús que ofereix.

En segles posteriors la restauració, quan s'aplica, és a mode de reparació o d'actualització estètica. És ja en època medieval el cas d'algunes verges (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁷³ on, en ser analitzades avui dia hi han estat localitzades múltiples capes de repintat d'èpoques diferents, des del període medieval fins al s.XX, segons els criteris estètics de cada època.

L'arribada del període renaixentista i el renovat interès per l'estatuària i l'arquitectura de l'antiguitat clàssica posen de manifest la necessitat de fer alguna cosa per mantenir d'empus edificis que amenaçaven ruïna, o de recuperar l'aspecte d'estàtues fragmentades rescatades de les excavacions arqueològiques. És amb el papa Lleó X que es pretén recuperar la grandesa clàssica de Roma, per la qual cosa es compta amb obres com la de Vitruvi.

Alhora que es requereix de bons artistes per recuperar l'aspecte en escultures de l'antiguitat es posa de manifest el perill que suposen les restauracions mimètiques, on resulta molt complicat distingir què és original i què és afegit.

Amb tot és la restauració pictòrica la que porta la veu cantant, i la sistematització de les pràctiques i criteris amb què fer front als processos de restauració s'extrapolaran a altres camps a nivell conceptual.

²⁷¹ Plini el Vell. Ob. cit. Un exemple de temptativa de trasllat:

“de la misma suerte han durado [las pinturas] en Lanuvio, donde estan juntas Atalanta y Helena pintadas desnudas, de mano de un mismo artifice, una y otra figura hermosissimas: pero la una como virgen, y es cierto, que no se han movido, ni maltratado con las ruinas del templo. Poncio legado del Emperador Cayo, procuró quitarlas, y llevarselas encendido de luxuria, si lo permitiera la naturaleza del asiento en que estaban pintadas”.

²⁷². p.67

²⁷³ “com més venerada era una pintura, més freqüents hi eren els retocs”. p. 78.

En el plànol arquitectònic es segueix enderrocant els edificis antics (una església romànica per construir-hi una gòtica o renaixentista) per actualitzar la funció de l'espai i modernitzar l'estil.

Robert Picault a França al s. XVII té molt clar que el que importa és que la obra duri, i tot el que estigui encaminat cap a aquesta finalitat serà lícit. En pintura això es tradueix en els canvis de suport. A la Monarquia Hispànica, l'actualització en aquest camp ve de la mà d'un succés desastrós com és l'incendi de l'Alcàsser dels Àustries, que malmet la Col·lecció Reial el 1734 (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁷⁴.

En arquitectura, els criteris al període barroc continuen sent “imaginatius”, amb intervencions que actualitzen més que no restauren, si bé als arquitectes barrocs els comença a preocupar la unitat d'estil.

Pietro Edwards a finals XVIII, en l'ambient de la il·lustració, fa un decàleg de normes en restauració pictòrica a Itàlia (Venècia) que en bona mesura ja serien acceptats avui dia. El neoclassicisme i el valor de l'art que té pel poble, que n'és tant el dipositari com beneficiari per la Convenció, ens situen en el concepte de patrimoni nacional.

En arquitectura l'Amfiteatre Flavi, a Roma, deixa de ser pedrera de travertí el 1749, arran de la prohibició de Benet XIV –que la declara església pública pels cristians que hi van ser martiritzats-, i ja al XIX és intervingut (1807 i 1826) per evitar-ne l'ensorrament imminent. Valadier, el 1826, utilitza el totxo enlloc del travertí per distingir les parts afegides de les originals i només algunes parts són recuperades amb travertí per raons de comportament del material.

A mitjans XIX dues personalitats amb mètodes contraposats teoritzen entorn la restauració. Són E. Viollet-le-Duc, a França, i John Ruskin al Regne Unit. Tots dos centren els seus esforços en el gòtic, un estil que havia estat despreciat a l'Europa continental pel neoclassicisme i que amb el romanticisme recupera l'interès del món de la cultura.

9.3.2 Viollet-le-Duc

A França, Eugène Viollet-le-Duc crea l'anomenada “restauració estilística”, també anomenada “restauració filològica”. Emmarcat en l'època romàntica, el seu mètode és positivista, il·lustrat i racionalista. És el creador del “racionalisme gòtic” (GARCÍA MELERO, 1998)²⁷⁵, consistent en un estudi sistemàtic de l'estil gòtic i les seves característiques i de la qual n'és fruit el seu *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle*, de 10 volums publicats entre 1867 i 1870, que inclou altres estils arquitectònics però presta especial atenció a l'art gòtic.

²⁷⁴. p. 149.

²⁷⁵. p. 259.

Nascut el 1814, de família burgesa i educació culte. Viatja per formar-se en el camp de l'arquitectura antiga per França i Itàlia. Treballa més tard d'ajudant en un despatx d'arquitectes on es forma.

Ocupa varis càrrecs a l'administració francesa com a restaurador i com a inspector de patrimoni i monuments en un moment en què, després de la revolucions i guerres recents, sovint havien quedat molt malmesos. És autor de diferents obres; a més del diccionari abans referit fa el *Dictionnaire raisonné du mobilier français de l'époque Carolingienne à la Renaissance* (1858-75), o l'obra *Entretienes sur l'architecture* (1863-1972, 2 volums).

A nivell teòric a les seves obres defensa la “restauració completa” cercant la “unitat d'estil”, recreant a l'edifici les característiques que per l'estil al qual pertanyia li correspondrien. I això ho aplica a les seves intervencions com a restaurador, per exemple a Carcassone. Seu és el concepte de pristinar o repristinar, tornar al model “pristí” o original de l'edifici. Deia que restaurar no era “mantenir, conservar o reparar un edifici **sinó restablir-lo a un estat que potser mai havia tingut** abans” (*Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle*, 1854-1868)²⁷⁶. Elimina a més els afegits que al llarg de la història i de posteriors reformes hagués pogut tenir aquella construcció, dotant-la d'un estil únic, sense interferències. Degut a que considerava que el gòtic havia arribat a la seva esplendor al s.XIII no reconeixia la seva evolució ni variants, convertint el gòtic en un codi universal com havien fet els il·lustrats amb el classicisme (GARCÍA MELERO, 1998).

Proposa un mètode de projectar racional partint de la base que els mitjans constructius són l'essència del projecte, utilitzant el material de forma objectiva segons les seves propietats físiques i no simbòliques. Per aquest motiu despreciava l'art clàssic greco-romà, que creia que havia traduït a la pedra els processos constructius propis de l'arquitectura en fusta (FISCHER, 2008).

La seva proposta es basa en dues categories: la veritat de l'estructura i la gestió del material amb honestedat per “utilitzar els materials d'acord amb les seves qualitats i propietats”

Defensa l'ús de sistemes estructurals racionals aplicant tecnologies existents, com el ferro o la mamposteria, optimitzant-ne la seva funció buidant d'elements que trenquessin l'espai intern per a usos simbòlics. Quan l'espai quedava despullat de les seves funcions comunicatives, la comunicació quedava al càrrec del component tècnic (FISCHER, 2008).

Amb tot prevé també de les falsificacions en les males interpretacions de la restauració, demanant un coneixement profund per part de l'arquitecte sobre les causes que han dut l'edifici que cal restaurar a aquell estat, sobre les intervencions anteriorment realitzades i els seus motius. Diu

²⁷⁶ citat a (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)

“una llengua ben construïda pot expressar totes les idees sense anar en detriment de la gramàtica” afegint que “la gramàtica [el coneixement a fons de les tècniques i llenguatge constructiu del passat] cal posseir-los bé”. La referència filològica es deu a que pretén aplicar els mètodes sistemàtics de ciències, com la biologia o la filologia, al coneixement de l’arquitectura. L’arquitecte encarregat de la restauració ha de conèixer no només els estils de cada període de l’art, també els de cada escola. Cal documentar-se a fons i identificar cada part i cada escola de totes i cadascuna de les parts de l’edifici abans d’intervenir-hi (VIOLLET LE DUC, 1863-1872)²⁷⁷. En aquest sentit, molts dels seguidors de Viollet-le-Duc no tenien ni la mateixa vasta cultura ni es documentaven tant a fons, i obviant el valor arqueològic dels edificis que restauraven duïen a terme una sèrie d’actuacions arbitràries falsificant importants vestigis del passat (FONTENLA SAN JUAN, 1997)²⁷⁸.

9.3.3 John Ruskin

Paral·lelament es formulen els principis de la “restauració romàntica” a partir del britànic John Ruskin, “filòsof, historiador, escriptor, poeta, crític d’art, sociòleg i viatger incansable” (FONTENLA SAN JUAN, 1997) influït pel pintoresquisme i partidari de la intocabilitat del monument (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁷⁹. L’entorn britànic de fet no presentava els mateixos problemes (de destrucció) que el francès i per tant no requeria les mateixes solucions. A la seva obra “les set làmpares de l’arquitectura” (1849) hi exposa les seves idees, que vehicula entorn els set principis que per ell han de guiar l’arquitecte: el sacrifici, la veritat, la força, la bellesa, la vida, la memòria i l’obediència, relacionant l’arquitectura amb la religió, la moral, la plenitud de la vida, l’art, la tradició i l’art nacional (TOLLINCHI, 1989). És a la sisena làmpara, la de la memòria, que refereix a la restauració arquitectònica, on defensa la conservació però de forma gens sistemàtica (MARTINEZ JUSTICIA, 2008). Això està vinculat al seu propi concepte d’arquitectura, que per ell és “testimoni de l’època i el lloc on s’aixeca” (RUSKIN, *The seven Lamps of architecture*, 1849)²⁸⁰, sota la premisa que l’arquitectura no és només una tècnica, sinó que és un reflex de la cultura, a les diferents esferes de la qual irradia, exhortant-nos cap a un seguit de virtuts.

És primer de tot defensor de la conservació preventiva, amb la qual no cal restaurar els monuments: “cuideu adequadament els vostres edificis i no haureu de restaurar-los” (RUSKIN, *Las siete lámparas de la arquitectura*, 1849). Restauració i destrucció eren obres idèntiques, diu literalment, doncs és tant “impossible com ressucitar els morts”. Afirma que el patrimoni

²⁷⁷ citat a (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)

²⁷⁸ p. 89

²⁷⁹, p 233.

²⁸⁰ citat a (TOLLINCHI, 1989)

arquitectònic que ens ha arribat no ens pertany, és dels qui el van construir i de les generacions futures, motiu pel qual no tenim dret a tocar-lo (RUSKIN, *The seven Lamps of architecture*, 1849)²⁸¹. L'edifici està fet de matèria, i la seva conservació està obligada per la naturalesa dels materials, que condiciona l'edifici i les actuacions a dur-hi a terme per la seva conservació. Rebel·lar-se contra la seva mort va contra la pròpia naturalesa.

Defineix el pintoresquisme com la petjada del temps sobre l'obra, més enllà de la mà de l'autor, envellint fins arribar a l'exhuberància. Així que l'autor primer ha de ser conscient que la seva obra envellirà i que la duració del seu edifici dependrà dels materials que utilitzi (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁸². És en aquest sentit que dona valor a la pàtina: “a la pàtina daurada dels anys és on hem de buscar la veritable llum, el color i el mèrit de l'arquitectura” (FONTENLA SAN JUAN, 1997)²⁸³

Ruskin exposa les seves opinions a “Les pedres de Venècia” (RUSKIN, *The stones of Venice*, 1851-53) en el moment en què Sant Marc estava sent restaurada seguint les tesis de Viollet-le-Duc. Va obtenir cert ressò, arribant a que la Societat per la Protecció dels Edificis Antics (la SPAB anglesa) sol·licités al govern italià l'aturada de les obres a Sant Marc, amb firmes de diferents àmbits, amb què s'aturen les obres. La teoria ruskiana, tot i apaivagada, tindria des d'aquell moment ressò internacional, ajudant a rebaixar l'èxit obtingut fins aleshores pels mètodes de le-Duc.

Al darrer quart del XIX, després de decennis de domini de restauració estilística, s'obren pas les teories positivistes: la restauració científica, formulada per Camillo Boito, i la restauració històrica per Luca Beltrami. Totes dues es fonamenten en la recerca de la veritat objectiva, considerant el monument un element únic i acabat, abandonant el criteri violetlià de recercar i refer per analogia amb d'altres les parts perdudes, i considerant arbitrària i falsificadora tota pretensió d'inventiva personal (MARTINEZ JUSTICIA, 2008).

9.3.4 Camillo Boito

Camillo Boito accepta la crítica de Ruskin però no la seva conseqüència de deixar morir el patrimoni, entenent com a convenient la restauració. Troba intolerable la unitat d'estil violetliana que provocava l'eliminació de parts afegides, defensant l'autenticitat històrica del monument. Al Congrés d'Enginyers i arquitectes italians del 1883 anuncia els seus principis, que es poden resumir en aquests punts (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁸⁴:

²⁸¹ citat a (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)

²⁸² p. 238.

²⁸³ p. 90 citant a (RUSKIN, *The seven Lamps of architecture*, 1849)

²⁸⁴ p. 241

- Els monuments són vàlids no només per estudiar l'arquitectura, també com a documents històrics. Han de ser respectats ja que si són alterats porten a deduccions equivocades.
- Els monuments han de ser consolidats abans que reparats, i reparats abans que restaurats, evitant afegits i renovacions.
- Si els afegits són indispensables, s'han de realitzar sobre dades absolutament certes i amb materials diferents, tot i conservar l'edifici en la seva forma actual, arquitectònica o artística.
- Els afegits fets anteriorment cal que siguin considerats parts del monument i per tant mantinguts a no ser que amaguin l'aspecte original.

No arriba a decantar-se a priori sobre la necessitat de restaurar o conservar. El restaurador, en tot cas, ha de ser “historiador-arxiver” fonamentant sempre les seves aportacions sobre dades documentades, contextuals i partint d'anàlisis en profunditat. La seva doctrina es difon a poc a poc, però és acollida el 1931 a la Conferència Internacional d'Atenes per a la restauració. Tot i això resulta inadequat davant de reptes d'immensa destrucció com el que suposarà la II Guerra Mundial, que el fa inaplicable.

9.3.5 Luca Beltrami

Luca Beltrami formula la “restauració històrica”. Arquitecte, considera la restauració estilística un mètode superficial i carent de rigor, tot i que l'aplica professionalment. Professor d'arquitectura a la universitat i gran investigador de la història de l'arquitectura, treballa amb gran rigor metodològic. Busca intervenir amb mitjans científics, recolzant-se en la individualització del monument com a forma històrica de la civilització, acceptant per tant les seves fases constructives (FONTENLA SAN JUAN, 1997)²⁸⁵. Així, més enllà de la caracterització de l'edifici a través del seu estil es centra en la seva especificitat sota la creença que per restaurar un monument històric concret cal reconstruir tant la macrohistòria com la seva microhistòria (FONTENLA SAN JUAN, 1997). El seu mètode es basa doncs tant en una recerca a fons de documentació com en una lectura directa dels paraments coneixent les tècniques constructives que hi van ser utilitzades, amb la qual cosa elabora un projecte de restauració rigorosament documentat. Un exemple de *restauro storico* aplicant el seu mètode és la reconstrucció d'una torre a la façana del castell dels Sforza a Milà, ensorrada el 1521. L'activitat de la restauració històrica però esdevé subjectiva ja que els restauradors-historiadors-arxiviers, tot i el bagatge, no tenien la capacitat crítica per interpretar fonts documentals (RIVERA BLANCO, 1997)²⁸⁶

²⁸⁵ p 110.

²⁸⁶ citat a (FONTENLA SAN JUAN, 1997).

La perfecció de la reproducció dóna lloc a una falsificació, tot i que els arguments en la seva defensa es referien a la pressió ciutadana per recuperar un monument perdut. El pensament de Beltrami ha romàs vigent donant una coartada a les reconstruccions realitzades a petició de la societat, sobretot arran de la destrucció de la II Guerra Mundial (HERNÁNDEZ MARTÍNEZ, 2007)²⁸⁷. El debat segueix obert.

9.3.6 Gustavo Giovanonni

Gustavo Giovanonni, arquitecte, impulsor de la Carta del Restauro italiana el 1931 (BARBERO FRANCO, 2011), va exposar els principis de la restauració científica, que proposa la consolidació, la recomposició i la posada en valor dels vestigis del passat oposant-se radicalment a la restauració estilística. Pretén unir varis criteris a les obres de restauració: els històrics per preservar les fases constructives que componen el monument; l'evitar falsejar el seu coneixement amb afegits o dispersant-ne elements extrets en la fase d'investigació analítica i finalment retornar al monument la seva funció artística i d'ús pràctic a nivell arquitectònic (FONTENLA SAN JUAN, 1997)²⁸⁸. Crea l'Escola Superior d'Arquitectura de Roma, des d'on imparteix docència, i posa l'arquitectura al seu lloc a la Història de l'Art.

Sistematitza tant el mètode d'investigació com el d'intervenció. Si Venturi (VENTURI, 1901-1940)²⁸⁹ -historiador de l'art- considera l'obra d'art com a resultat de la personalitat artística de l'autor (d'aquí la fixació en l'artista a l'hora d'afrontar l'estudi de l'obra), Giovanonni hi veu l'evolució de formes i mètodes de treball, constructius en el cas de l'arquitectura.

Distingeix entre monuments "morts", que no poden ser usats de mode pràctic i "vius", els que encara poden satisfer les necessitats del present, sigui amb el seu ús primitiu o amb un de nou que podran ser restaurats. Exposava la seva teoria de la restauració en nombroses obres. A *I restauri dei monumenti* resumeix i conclou la seva experiència. En un procés de restauració, el primer és la documentació, sigui directa, mitjançant tota mena d'epigrafies i marques al monument, com indirecta a través de fonts documentals. La segona és un resum dels mètodes de restauració, que com a mètode situa a partir del XVIII, refusant Viollet-le-Duc. Finalment especifica les pràctiques de restauració per consolidació (treballs de reforç limitats al mínim necessari), recomposició (per anastilosi), alliberament (treure els afegits no artístics al monument), complement (afegir parts noves a les existents per tenir la unitat sempre que siguin accessòries i evitin les reconstruccions) i innovació (afegint-hi parts noves essencials per al seu ús, que a

²⁸⁷ p. 36.

²⁸⁸ p. 112

²⁸⁹ citat a (MARTINEZ JUSTICIA, 2008). p. 281.

vegades són necessàries però que aplicant un criteri rígid cal rebutjar-les de pla). Per la restauració científica:

“tots els elements que tinguin caràcter d’art o record històric han de ser conservats, sense que el desig al retorn a la unitat estilística o la forma primitiva intervinguin”

(MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁹⁰.

Les teories de Giovannoni es reflecteixen a la Carta d’Atenes de 1931 i a la Carta del restauro de 1932, feta amb la finalitat de consagrar i codificar les teories de Giovannoni (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)²⁹¹.

9.3.7 La restauració crítica

Després de la guerra i davant la crisi que pateix la restauració científica de Giovannoni apareix la teoria de la Restauració Crítica (R. Bonelli, R. Pane, A. Pica P. Gazzola), on es tenen més en compte els valors estètic-formals, es remarca que no es pot confondre la història amb la crònica, ni la bellesa amb el document, i per tant la restauració (i la neteja) pot actuar més a fons (contra les teories historicistes). Són els valors expressius artístics els que prevalen (contra les teories positivistes, de caire més tècnic i que tendeixen a menystenir la pàtina, p. ex.). No és però un retorn a la reconstrucció estilística del XIX sinó un intent de retornar la funcionalitat a un producte de l’activitat humana mitjançant una intervenció que no suposi una falsificació del producte.

9.3.8 Cesare Brandi

Cesare Brandi, historiador de l’art, fundador de l’*Instituto Centrale del Restauro*. Entre d’altres moltes obres publica la *Teoria del restauro* el 1963, base teòrica de la *Carta del restauro* (FONTENLA SAN JUAN, 1997)²⁹² del 1972. D’acord amb la seva teoria, l’obra d’art té dos nivells de valoració, la instància estètica i la instància històrica:

“[...] producte de l’activitat humana, l’obra d’art suposa una doble exigència: la instància estètica, que es correspon al fet bàsic de la qualitat artística per la qual és considerada obra d’art; la instància històrica, que li concerneix com a producte humà realitzat en un determinat temps i lloc i que es troba en un cert temps i lloc”

(BRANDI, 1989)

La vessant històrica no és només el moment de creació de l’obra. Inclou tota manifestació posterior del pas del temps, amb la pàtina. La restauració, diu, cal que es dirigeixi a restablir la unitat potencial de l’obra, però sense falsificar-la ni artística ni històricament, i sense esborrar-li

²⁹⁰ p. 242

²⁹¹ p. 284

²⁹², p. 124

el pas del temps (BRANDI, 1989)²⁹³. Per Brandi cada obra cal que sigui estudiada al detall en les seves vessants artística i històrica de forma individualitzada.

Com que no es poden establir principis generals per a la totalitat del patrimoni, ja que cal tractar cada peça específicament, arriba a l'enunciat de la restauració crítica (FONTENLA SAN JUAN, 1997).

Per la teoria brandiana és lícit intervenir en la matèria però no sobre el que transmet la imatge. Una restauració, però, no ha d'abolir la història, doncs l'únic moment legítimat per realitzar la restauració és el present. Tornar al moment de la creació és una fantasia que respon a la pitjor de les restauracions, segons Brandi (en resposta a les pràctiques del món anglosaxó (GOMBRICH, 2002)²⁹⁴).

Pel que fa a les pàtines, ja siguin naturals o fetes per la mà de l'home, no troba lícit treure-les, doncs constitueixen un testimoni històric i desposseir l'obra de la seva antiguitat és una falsificació.

Lligat a les pàtines està la neteja. L'acumulació d'elements aliens que pateix l'obra i la seva retirada mai ha d'afectar la pàtina (per motius històrics i estètics).

9.3.9 Conservació integral

Més endavant, ja a finals del s. XX, apareix la teoria de la conservació integral (més lligada a l'arquitectura) on es negligeix el judici crític i la qualitat, s'accentua la "instància històrica" de l'obra i es considera que la restauració té com una única finalitat "assegurar la conservació de l'autenticitat de l'obra, constituïda per totes les aportacions materials que en ella s'hi han estratificat". Es redueix doncs el patrimoni històric a la condició de document.

²⁹³ citat a (FONTENLA SAN JUAN, 1997) p. 125.

²⁹⁴ En referència a la controvèrsia generada a partir de la inauguració d'una exposició d'obres restaurades a la *National Gallery* de Londres (*An exhibition of Cleaned Pictures*, 1947) on es retiren vernissos envellits i pàtines (cosa que no inclou necessàriament les veladures) buscant arribar al color original de l'obra tal com havia sortit del taller. Pel laboratori de restauració britànic, una neteja parcial és una falsificació, i és pitjor que no netejar. L'objectiu és recuperar l'original més enllà d'altres consideracions.

Moltes són les veus crítiques que hi reaccionen (Gombrich ...) i el debat s'allarga durant dècades. Els restauradors de la *National Gallery* mostren com els tampons de neteja mai van treure capa pictòrica (pigment) de les teles, motiu pel qual la comissió d'investigació creada els exonera.

Poc després Philipot, des de l'IRPA (Institut Royale de Patrimoni Artistique, Bèlgica), considera que la pintura no és només capa pictòrica. Seguint la teoria brandiana engloba transparències, aglutinants i capes de vernís sent la interacció de tot el que dona la identitat a la imatge i l'alteració de qualsevol d'ells un dany irreparable.

Per Brandi i Philipot el problema de la neteja de les pintures és sobretot un problema històric i estètic, no exclusivament tècnic. L'eliminació dels materials afegits als originals (suposant que no surti afectada la part original) no restitueix el quadre al seu estat original, si no a l'estat actual dels materials originals. A part del problema museístic que suposa tenir unes obres tant llampants al costat d'altres que no ho estan. Creure que la restauració és exclusivament una activitat científica confiada a tècnics en restauració no és el camí que s'ha de seguir.

El debat obert per la comissió de l'ICOMOS per al tractament de pintures no es va concloure. Comentat també a (MARTINEZ JUSTICIA, 2008)

Actualment la restauració mou quantitats de diners desorbitades. Per James Becks, que analitza també l'impacte econòmic, les neteges confiades només en les verificacions científiques no han d'oblidar que el valor de l'obra rau a les seves dimensions estètica i històrica (MACARRÓN MIGUEL & GONZÁLEZ MOZO , 2007).

En principi s'actua segons els criteris de la restauració crítica i brandiana, però també es practiquen la restauració mimètica (com al s.XIX) o la restauració científica.

9.4 Normes i conceptes vigents en el moment de realitzar el projecte

9.4.1 Concepte de restauració.

La restauració²⁹⁵ (article 9 de la carta de Venècia) és “una operació que ha de tenir caràcter excepcional. La seva finalitat és conservar i revelar els valors estètics i històrics del monument i es fonamenta en l'essència antiga i l'autenticitat del document. El seu límit comença allà on comença la hipòtesi.”

“En les reconstruccions basades en conjetures” [possibilitat que posteriorment seria desterrada] tot treball de complement considerat indispensable per raons estètiques [...] durà la marca del nostre temps.”

A l'article 3 es remarca: “la conservació i restauració de monuments tendeix a la salvaguarda tant de l'obra d'art com del testimoni històric”.

Aplicada al patrimoni arquitectònic, Alberto López Mullor proposa a “*la construcción de un método de intervención en el patrimonio arqueológico edificado*” (LÓPEZ MULLOR, 2010) un esquema d'aplicació metodològica per processos d'intervenció en restauració d'edificis històrics. Consta de cinc passos:

- Reconeixement: reunió de tota la documentació i estudi històric, aixecament de plànols, hipòtesis sobre cronologies, sondejos i definició de les activitats arqueològiques a dur a terme.
- Intervenció arqueològica: excavació, sondejos, estudis de materials, lectura dels paraments i analítiques del que sigui necessari (palinologia..etc)
- Seguiment i control arqueològic de l'obra de restauració, resolent dubtes del projecte, reunint dades aprofitant les obres, realitzen noves excavacions si és necessari, visites de les obres

²⁹⁵ ICOMOS, Carta internacional sobre la conservació y restauración de monumentos y sitios (Carta de Venècia, 1964)

- Conclusions confrontant les dades de les anàlisis amb les de l'arqueologia i determinant les cronologies. Relat històric del lloc i recreacions tridimensionals.
- Divulgació: article(s) científic(s), monografia, etc.

9.4.2 Criteris ètics de la conservació/restauració

Els criteris ètics que han de regir una restauració són quatre (figura 138):

- **Reversibilitat:** qualsevol intervenció ha de ser reversible, respectant la integritat de l'objecte restaurat el màxim que sigui possible. Si bé tendeix a ser impossible intervenir sobre un element i aconseguir que la feina realitzada sigui completament reversible, aquest ha de ser el propòsit del restaurador i dirigir la tria dels materials utilitzats.
- **Mínima intervenció:** com que la completa reversibilitat és impossible, la intervenció s'ha de limitar el màxim possible actuant només on sigui imprescindible per aconseguir un resultat òptim evitant efectes secundaris indesitjats.
- **Llegibilitat:** l'obra restaurada ha de mantenir l'equilibri entre els elements afegits i els preexistents, de manera que s'aconsegueixi la finalitat reintegradora del conjunt per poder apreciar l'obra en la seva integritat –si és que és possible- sense que els elements addicionals generin soroll visual, però alhora aquests elements afegits han de poder ser discernits dels elements originals davant de l'ull atent, doncs el contrari seria una falsificació que impediria l'estudi posterior de l'obra original.
- **Compatibilitat dels materials:** els elements afegits han de ser el més propers semblants als originals amb la finalitat que es comportin de la mateixa manera davant dels canvis d'humitat i temperatura o les agressions ambientals. Uns elements afegits excessivament rígids o amb dilatacions i contraccions diferents dels de l'obra original crearien problemes amb el pas del temps que podrien afectar la integritat de l'element restaurat. Els elements afegits hauran de ser meticulosament escollits per obtenir un funcionament òptim amb un mínim d'agressió sobre l'entorn original on s'insereixi.
- **Documentació:** és el criteri addicional. Si bé no està dins dels quatre criteris ètics regidors, aquest criteri també ha de ser present en tota intervenció sempre que sigui

Figura 138. Quadre resum dels criteris ètics de la restauració.
Composició de la imatge: Jordi Lozano

possible: tot el procés d'intervenció de conservació restauració ha d'estar documentat amb mitjans gràfics i escrits, i ha d'acompanyar l'obra o estar en mans dels seus responsables i ha de ser accessible per a futures intervencions.

9.4.3 Cartes internacionals

Les cartes internacionals, de les quals la més coneguda és la Carta Internacional dels Drets Humans de la ONU (Organització de les Nacions Unides) són un compendi de lleis i normes a les quals els estats s'adscriuen voluntàriament per al seu respecte i compliment als seus respectius territoris. En el cas del patrimoni són promogudes per organismes internacionals com la Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) o el Consell Internacional de Monuments i Llocs (ICOMOS), entre d'altres, i regeixen la conservació del patrimoni a nivell mundial. Les més importants són la Carta d'Atenes (1931), la Convenció per a la protecció dels béns culturals en cas de conflicte armat (1954), la Carta de Venècia (1964), les Normes de Quito (1967), la Convenció sobre la protecció del patrimoni mundial, cultural i natural (1972), la Carta Europea del Patrimoni Arquitectònic (1975), la Carta de Florència (sobre jardins històrics, 1981), la Carta de la Conservació i Restauració dels objectes d'art i cultura (1987), la Carta de Washington (per a la conservació de ciutats històriques, 1987), la Carta Internacional per a la Gestió del Patrimoni Arqueològic (1990), el document de Nara sobre autenticitat (1994), la Carta Burra (1999)... D'aquestes en comentem les que, per la seva rellevància i vigència en el moment de dur-se a terme el projecte (1997), considerem més indicades pel cas (ja que estem parlant de patrimoni arquitectònic i arqueològic, no de jardins o altres matèries).

9.4.3.1 Cartes d'Atenes 1931

Article 4. “[...] cuando se trata de ruinas, se impone una escrupulosa labor de conservación y, cuando las condiciones lo permitan, es recomendable volver a su puesto aquellos elementos originales encontrados (anastylosis); y los materiales nuevos necesarios para este fin deberán siempre ser reconocibles.”

“Es evidente que la técnica de excavación y de conservación de restos impone la estrecha colaboración entre el arqueólogo y el arquitecto”. “En cuanto a los otros monumentos, los expertos, reconociendo que cada caso se presenta con características especiales, se han encontrado de acuerdo en aconsejar que antes de cualquier obra de consolidación o de parcial restauración se haga una escrupulosa investigación”

9.4.3.2 Carta de Venècia, 1964

Icomos, Carta internacional sobre la conservació y restauración de monumentos y sitios. Sorgeix com a actualització de la Carta d'Atenes del 1931. Adoptada pel II Congrés Internacional d'arquitectes i tècnics de monuments històrics. Té setze articles. Resenyem els que pel nostre cas trobem més destacables:

Article 4: “la conservació dels monuments implica primer de tot la constància en el seu manteniment.”

Article 5: “la conservació [...] sempre resultarà afavorida si es dedica [...] [l'edifici] a una funció útil per a la societat; aquesta dedicació és desitjable però no pot alterar l'ordenació o decoració dels edificis. “

Article 11: “les [...] aportacions de totes les èpoques en l'edificació d'un monument [...] han de ser respectades, ja que la unitat d'estil no és una finalitat a aconseguir en una obra de restauració”. En tot cas, i si es retira alguna cosa, “El judici sobre el valor dels elements en qüestió i la decisió de les eliminacions a dur a terme no pot dependre tan sols de l'autor del projecte”.

Article 12: “els elements destinats a substituir les parts inexistentes han d'integrar-se de forma harmoniosa al conjunt, distingint-se clarament de les originals amb la finalitat que la restauració no falsifiqui el document històric o artístic”.

Article 13: “no es poden tolerar els afegits en tant que no respectin totes les parts interessants de l'edifici, el seu traç original, l'equilibri de la seva composició i el seu entorn”

Article 15: [...] el manteniment de les ruïnes i les mesures per la conservació i protecció [...] dels elements arquitectònics i objectes descoberts han d'estar garantits. [...]”

“Qualsevol treball de reconstrucció ha d'estar, però, exclòs a priori; només l'anastilosi pot ser tinguda en compte.”

9.4.3.3 Declaració d'Amsterdam, 1975. Carta europea del patrimoni arquitectònic.

Adoptada pel consell d'Europa el 1975. “Solemnement proclamada al Congrés de Patrimoni Arquitectònic Europeu que va tenir lloc a Amsterdam l'octubre del 1975”. És un text breu i concís. Alguns dels punts de la introducció a la Carta són:

“L'arquitectura europea és una insubstituïble expressió de la riquesa i diversitat de la cultura europea.”

“El futur del patrimoni cultural depèn en gran mesura de la seva integració a la vida de la gent.

Afirma la determinació per promoure una política europea comuna i una acció concertada per protegir el patrimoni cultural sota els principis de la conservació integral, recomanant als governs els canvis legislatius necessaris per implementar la política de conservació integral al patrimoni arquitectònic.”

La carta en sí té deu punts. En destaquem alguns:

Punt 2: “el patrimoni cultural ha de passar a les futures generacions en el seu estat autèntic [...] com una part essencial de la memòria de la raça humana”.

Punt 3: “cada generació dóna lloc a diferents interpretacions del passat de la que se'n deriva nova inspiració sobre ell. [...] la destrucció de qualsevol part seva ens deixa més pobres donat que res del que poguem crear nou, encara que sigui bo, farà bona la pèrdua”. “Lluny de ser un luxe, el patrimoni cultural és un actiu econòmic que pot ser utilitzat per estalviar recursos a la comunitat” (el patrimoni com a font de riquesa).

Punt 5: El patrimoni arquitectònic és una rica font de material per explicar formes i estils i les seves aplicacions. Avui dia, que l'apreciació visual i de primera mà juga un paper decisiu en l'educació, és essencial mantenir vives les proves de l'existència dels diferents períodes i dels seus assoliments.

Punt 6: el patrimoni és en perill, “amenaçat per la ignorància, l'obsolescència, el deteriorament i qualsevol tipus de comportament negligent”. “La mala aplicació de la tecnologia contemporània i la restauració mal considerada [literalment *ill-considered*] pot ser desastrosa per les velles estructures”.

Punt 7: “s'assoleix la restauració integrada per la sensible aplicació de les tècniques [i criteris] de la restauració i la correcta tria de les funcions apropiades”.

No es pretén deixar fora la introducció d'arquitectura moderna a les àrees que continguin vells edificis sempre que es “prevegui que en el context existent, les proporcions, formes, tamanys i escala siguin completament respectats i que s'utilitzin materials tradicionals”.

Punt 9: “l’opinió pública ha de ser degudament informada perquè la ciutadania té el dret de participar en les decisions que afecten el seu entorn”.

Carta internacional per a la gestió del patrimoni arqueològic (1990) *adoptada per l’Assamblea General de ICOMOS a Lausana el 1990.*

També en l’àmbit de l’arqueologia hi ha referències a intervencions de rehabilitació sobre el patrimoni arqueològic, àmpliament desaconsellades. Així, la carta diu que:

Article 3: “la legislació ha de prohibir tota destrucció, degradació o alteració per modificació de qualsevol monument o conjunt arqueològic, o del seu entorn sense el permís de l’autoritat arqueològica competent.”[...] “un dels majors riscos físics per al patrimoni arqueològic ve dels programes de desenvolupament i rehabilitació”. L’obligació pels autors és assegurar que es realitzi un informe d’impacte arqueològic.

Sobre els arqueòlegs que intervenen en aquests casos “la protecció del patrimoni arqueològic no pot fonamentar-se només en l’aplicació de tècniques arqueològiques”. A la introducció s’estipula que les estructures arquitectòniques han d’estar protegides d’acord amb els criteris estipulats a la Carta de Venècia (1964).

Aquesta Carta, inspirada en l’èxit de la de Venècia, estableix principis i recomanacions de caràcter global, per la qual cosa no es poden tenir en consideració les dificultats o possibilitats de cada regió o país.

Article 7: “les reintegracions tenen dues finalitats, la pedagògica i la interpretativa del passat. Aquestes reposicions no han de ser efectuades immediatament damunt de les restes arqueològiques, i han de ser identificables.”

Les cartes més recents, com la Carta Burra del 1999 (*The burra Charter*) o els “principis per a l’anàlisi, conservació i restauració de les estructures del patrimoni arquitectònic” ratificada per l’ICOMOS el 2003 es pronuncien de forma encara més contundent contra les reconstruccions i rehabilitacions del patrimoni arqueològic.

Als “principis [...]” de la del 2003: “la restauració d’estructures, pel que fa a Patrimoni Arquitectònic, no és una finalitat en sí mateixa, sinó un mitjà al servei d’una finalitat que no és cap altre que l’element construït en el seu conjunt.” Ara seria llarg enumerar totes les normes i articles que es podrien vincular amb el cas. Que sigui reversible, per exemple, o que es mantinguin les imperfeccions i alteracions que formen part de la història de l’edifici... Però crec que ens en podem fer una idea.

Article 20 de la Carta Burra: “la reconstrucció només és apropiada on un lloc que està incomplet per un mal ocorregut (*damage*) o alteració” [recent com és el cas de terratrèmols...] “; i només quan hi ha evidències suficients per reproduir un estat anterior de l’obra. La reconstrucció ha de ser identificable a una mirada acurada.”

La UNESCO va crear, basant-se en la Carta d’Atenes del ’31 quan era la vigent, el Centre Internacional d’estudis per a la conservació de béns culturals. És per iniciativa d’organitzacions com la UNESCO que s’actualitzen les cartes a fi de donar resposta a problemes i ampliar continguts.

9.4.4 El Codi Tècnic d’Edificació

La normativa arquitectònica a Espanya està regulada pel CTE (Codi Tècnic d’Edificació), que aporta un marc general i unes especificacions tècniques de qualitat que tota obra arquitectònica ha de complir per satisfer la seguretat i habitabilitat. El Codi Tècnic estableix les exigències bàsiques “per a cadascun dels requisits bàsics” que ha de complir tota tipus d’obra, a saber: seguretat estructural; seguretat en cas d’incendi; seguretat d’ús i accessibilitat; d’higiene, salut i protecció del medi; protecció contra el soroll i estalvi d’energia. Totes les exigències bàsiques han de ser acomplertes al projecte.

Sovint s’esgrimeix que el Codi Tècnic obliga a realitzar intervencions en les obres de rehabilitació a fi “d’actualitzar” l’immoble a les normatives actuals.

A l’article 2 de l’àmbit d’aplicació hi diu “el Codi Tècnic d’Edificació serà aplicat a les obres d’edificació de nova construcció a excepció de construccions senzilles d’escassa entitat sense caràcter residencial ni públic, d’una sola planta i que no afectin la seguretat de les persones.”

Tot i això, a l’article 3 especifica que les “ampliacions, modificacions, reformes o rehabilitacions serà d’aplicació **sempre que siguin compatibles** amb la naturalesa de l’edifici i **amb el grau de protecció que puguin tenir els edificis afectats**”.

S’especifica després en els diferents apartats. Per exemple, dins del CTE, al Codi Bàsic SUA (de seguretat d’ús i accessibilitat) estableix l’excepció en els criteris generals d’aplicació per a edificis protegits, per la qual cosa estableix la possibilitat d’ús de criteris diferents als continguts al Document Bàsic.

En el cas del Document Bàsic SE-F, de “Seguretat Estructural: Fàbrica” , que regula la construcció en pedra, on s’exclou la mamposteria i la pedra seca.

9.4.4.1 Concepte de rehabilitació

S’entén per rehabilitació (Codi Tècnic d’Edificació, Disposicions Generals, article 4art):

- “l’adequació estructural”, això és, les obres que proporcionin a l’edifici les “condicions de seguretat constructiva”, garantint-ne “l’estabilitat i resistència mecànica”.
- “L’adequació funcional”, que és millorar les condicions de l’edifici respecte els requisits bàsics que ha de complir.
- L’ampliació d’un edifici de vivendes amb l’objectiu d’allotjar més gent.

En els casos de rehabilitació hi ha exigències afegides en la realització de l’informe bàsic com la d’aportar plànols previs de l’edifici d’abans de la intervenció o d’aportar dades de l’edifici i informes realitzats prèviament.

Pel que fa a l’apartat de Seguretat Estructural (Document Bàsic SE del CTE) a l’annex d’avaluació d’edificis existents (annex D), apartat 1.2, **“no és adequat l’ús directe de les normes i regles establertes al CTE” “per a edificis existents, construïts en base a regles anteriors a les actuals”**, tot i que considera (apartat 1) que l’àmbit d’aplicació és tota edificació existent que, tot i ser antiga, hagi estat construïda d’acord amb una bona pràctica o l’experiència històrica demostra que és fiable (D.2.1.: *“cuando el edificio haya demostrado un comportamiento satisfactorio en el pasado”*).

9.4.4.2 Concepte de construcció

Segons estableix el CTE, Disposicions Generals, anexe III, construcció és el conjunt d’activitats per a la realització física de l’obra, cobrint la construcció *in situ* i la fabricació de parts en un taller per ser muntats posteriorment *in situ*.

L’edifici el defineix com a “construcció fixa”, feta de materials resistents, per habitació humana o per allotjar altres usos.

És a dir, construir és realitzar una obra arquitectònica.

9.4.4.3 Concepte de reconstrucció

Reconstruir és tornar a construir. Si es construeix alguna cosa, i per tant és nova, es farà segons els criteris establerts al CTE.

El CTE no contempla la Restauració arquitectònica dins de la seva normativa ni als seus criteris, deixant de la mà de l’arquitecte la possibilitat de buscar solucions alternatives a las descrites al CTE per complir amb els requisits mínims quan la llei de protecció impedeixi aplicar els que figuren dins de la normativa general. Les anastilosis, reintegracions volumètriques, i altres pràctiques restauradores resten en un marc imprecís, dins del compliment dels criteris de seguretat o càrrega o els que siguin, però obeint o no altres normatives com les cartes de restauració, que no són d’obligat compliment. No són ni mencionades.

En el cas de l'església del monestir de Sant Genís de Rocafort, la normativa del CTE es podria haver supeditat a les recomanacions de les cartes internacionals: té una sola planta, antiguitat suficient i el més alt grau de protecció.

9.4.5 Tria d'articles de la Ley de Patrimonio Histórico Español (LPHE) interessants pel cas

A l'Estat espanyol hi ha diferents administracions amb capacitat legislativa i normativa donat que com a Estat s'estructura en varis nivells jerarquitats segons l'àmbit d'influència. Els àmbits d'influència són tres: el local o municipal, el territorial o de Comunitat Autònoma i el general o estatal, per les quals corresponen els municipis, els governs autònoms i el govern central. Hi ha altres administracions Inter mitges, com ara les Diputacions Provincials, els Consells Comarcals en el cas català o les àrees metropolitanes, però la seva capacitat reguladora és molt menor donat que no tenen competències legislatives transferides.

El procés de descentralització espanyol, fixat en la Constitució vigent, estableix la sobirania en la *indissoluble unitat* de la Nació Espanyola i la seva representació en Les Corts espanyoles, d'on emanen les lleis i l'administració central que les executa. El procés dit de "descentralització" consisteix en una transferència de capacitat normativa i executiva a nivells administratius d'àmbit inferior, com és el territorial, que es vehicula a través dels parlaments i executius autonòmics i el local, que ho fa a través de les corporacions locals. No passa així per exemple cap a les Diputacions Provincials.

Aquesta transferència es fixa a través de les competències regulades pels estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes, que aprovades per Les Corts centrals amb valor de Llei Orgànica tenen un valor superior a les lleis específiques d'àmbit general, que no hi poden entrar en contradicció.

De les Corts surten lleis marc reguladores que són la referència per les comunitats que en aquell àmbit tenen competències transferides, però si bé les lleis poden ser modificades, això mai es pot traduir en una minva o una negació de les atribucions de la llei sinó al contrari, en un desenvolupament normatiu derivat que n'ampliï i especifiqui certes àrees. No pot, per tant, entrar en contradicció una llei d'àmbit local o regional amb una llei estatal amb funció de marc de referència, alhora que la llei marc tampoc pot contradir les lleis orgàniques, siguin els estatuts d'autonomia o la mateixa Constitució.

En el cas del patrimoni, la llei espanyola que fa de marc de referència normatiu és la *Ley del Patrimonio Histórico Español*, 16/1985 del 25 de juny. Aquesta llei té varis apartats agrupats en títols. Són el preàmbul i un títol preliminar amb les disposicions generals format per 8 articles

primer. Després l'articulat en sí, distribuït per títols, a saber: títol primer sobre la declaració de béns d'interès cultural, títol segon sobre els béns immobles, títol tercer sobre els béns mobles, títol quart sobre la protecció dels béns mobles i immobles, títol cinquè sobre el patrimoni arqueològic, sisè sobre el patrimoni etnogràfic, setè sobre patrimoni documental (dividit en dos capítols), vuitè sobre mesures de foment i novè sobre les infraccions administratives i les seves sancions derivades. Acaba en un seguit de disposicions, classificades com a disposicions addicionals, transitòries i finals.

D'entre l'articulat que forma aquesta llei trobem indicat destacar-ne algunes qüestions que hi són especificades ja que tenen força a veure amb el cas que ens ocupa. Així:

Diu el text normatiu que la regulació que fa la llei per la defensa del patrimoni històric és per aconseguir la seva conservació, sent el patrimoni històric una riquesa col·lectiva de les expressions més “dignes d'apreci en l'aportació espanyola a la cultura universal”. La llei busca l'accés als béns que constitueixen aquest patrimoni històric, com es diu al preàmbul. Això mateix es regula a l'articulat en les disposicions generals.

Ja a l'articulat, especifica algunes coses que val la pena que tinguem en compte. Més endavant comentarem com creiem que es relacionen amb el cas que ens ocupa.

Explica a l'article 4art que s'entén per expoli

“toda acción u omisión que ponga en peligro de pérdida o destrucción todos o alguno de los valores de los bienes que integran el Patrimonio Histórico Español o perturbe su función social.”.

“Los Ayuntamientos [article 7è] cooperarán [...] adoptando las medidas oportunas [...] [i] notificarán cualquier amenaza [...] [i] será pública la acción para exigir ante los [...] Tribunales [...] el cumplimiento de lo previsto en esta Ley [...].

Diu que els béns declarats d'interès cultural han de gaudir d'una “protecció i tutela especial i singularitzada” (art. 9).

En el cas dels béns immobles es pot considerar inclosa en la categoria als elements que amb els edificis en formen part consubstancial, també incloent-hi l'entorn (art. 14). En el cas dels béns d'interès cultural, l'immoble es considera inseparable del seu entorn (art.18). A l'article 19 especifica

“queda prohibida la colocación [...] de cualquier clase de cables, antenas y conducciones aparentes en [...] Monumentos declarados de Interés Cultural.” [...]

“Se prohíbe también toda construcción que altere el carácter de los inmuebles a que hace referencia este artículo o perturbe su contemplación” (art. 19, 3r apartat).

Sobre conjunts històrics o zones arqueològiques, l'administració local competent ha de redactar un Pla de protecció (art. 20), que permet la rehabilitació per a activitats econòmiques adequades amb criteris de conservació sobre façanes i cobertes. En el cas de Sant Genís, el municipi de Martorell ha actuat de forma exemplar amb la redacció del Pla Director 2011.

No s'hi permeten noves alineacions, alteracions en edificabilitat, agregats ni parcel·lacions (art.20 apt.3). Els ajuntaments, un cop fet el pla, no seran competents per autoritzar obres que afectin els Monuments ni el seu entorn. Si es fan obres, l'Administració en podrà ordenar la demolició o reconstrucció a càrrec de l'Organisme que havia autoritzat la llicència (art. 20 apt. 4)

La conservació (de conjunts històrics declarats bé d'interès cultural) comporta el manteniment de l'estructura urbana i arquitectònica.

Sobre la conservació, l'article 36 diu:

“1.- Los bienes integrantes del Patrimonio Histórico Español deberán ser conservados, mantenidos y custodiados por sus propietarios o [...] titulares de derechos. [...] 2.- La utilización quedará subordinada a que no se pongan en peligro los valores que aconsejan su conservación. [...]. 3.- Cuando los [...] titulares [...] no ejecuten las actuaciones exigidas [...] la Administración [...] podrá ordenar su ejecución subsidiaria [...] realizar de modo indirecto las obras necesarias [...]. 4.- el incumplimiento será causa de interés social para la expropiación forzosa.”

Un cop iniciades unes obres sobre un BIC l'estat pot intervenir igualment:

“La administración competente podrá impedir [...] y suspender cualquier clase de obra o intervención en un bien declarado de interés cultural. [...] Podrá actuar siempre que aprecie la concurrencia de alguno de los valores a que hace mención el artículo I de esta ley. [...] Será causa [...] para la expropiación [...] el peligro de destrucción o deterioro, o un uso incompatible con sus valores” (art. 37).

D'entre els articles que trobem indicats destacar, però, és potser el 39 el més important. Diu:

Apt. 1er.: “Los poderes públicos procurarán por [...] la conservación, consolidación y mejora de los Bienes declarados de Interés Cultural [...].

Los Bienes declarados de Interés Cultural no podrán ser sometidos a tratamiento alguno sin autorización expresa de los Organismos competentes para la ejecución de la ley.”

*Apt. 2n: “En el caso de los bienes inmuebles, las actuaciones [...] irán encaminadas a su conservación, consolidación y rehabilitación y **evitarán los intentos de reconstrucción, salvo cuando se utilicen partes originales** [...] y pueda probarse su autenticidad.*

Si se añadiesen materiales o partes indispensables para su estabilidad [...], las adiciones deberán ser reconocibles y evitar las confusiones miméticas.”

Apt.3r.: “Las restauraciones [...] respetarán las aportaciones de todas las épocas existentes. La eliminación de alguna [...] sólo se autorizará con carácter excepcional y siempre que los elementos que traten de suprimirse supongan una evidente degradación [...] y su eliminación fuere necesaria para permitir una mejor interpretación histórica del mismo.”

9.4.6 Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)

Com hem explicat abans en el context espanyol la llei marc de referència és la LPHE però després, en l'àmbit autonòmic, i fruit de la transferència de les competències, correspon el desplegament legislatiu. En el cas català això correspon a la llei del patrimoni cultural català on els BIC de la llei espanyola esdevenen BCIN (bé cultural d'interès nacional), sent aquesta la figura de màxima protecció.

Al capítol II d'aquesta llei hi trobem el Règim de protecció dels béns immobles. A la secció primera hi trobem el Règim aplicable als béns immobles d'interès nacional, que és quan un immoble és declarat Bé Cultural d'Interès Nacional. Dins d'aquest apartat, a l'article 35, hi trobem els criteris d'intervenció.

D'aquests criteris en destaquem els següents:

“1-d) És prohibit de reconstruir totalment o parcialment el bé, excepte en els casos en què s'utilitzin parts originals, i de fer-hi addicions mimètiques que en falsegin l'autenticitat històrica”

En altres punts destaca que *és prohibit eliminar parts del bé* a menys que posin en perill el bé o n'impedeixin la interpretació (1-e), que *és prohibit de col·locar publicitat, cables, antenes i conduccions aparents en façanes i cobertes i de bastir instal·lacions de serveis públics o privats que n'alterin greument la contemplació* (2-a), o que (1-c)

“S'han de conservar les característiques tipològiques d'ordenació espacial, volumètriques i morfològiques més remarcables del bé”.

9.5 De l'execució de la intervenció

Després de les propostes en l'àmbit de la conservació restauració que figuren al pla director i de l'estudi posterior, més específic, que realitza l'empresa Àbac, es realitza una tercera proposta per part del despatx d'arquitectes que ha de du a terme la intervenció. Aquesta s'explica al "Projecte bàsic i executiu d'ordenació i rehabilitació del castell de Sant Genís de Rocafort i el seu entorn, Fase 1" i la signa el sr. David Baena Asencio, del despatx Baena Casamor Arquitectes BCQ, S.L.P (Despatx Baena Casamor Arquitectes BCQ, S.L.P. , octubre 2011).

La segona fase consistirà en executar aquesta proposta.

La redacció de la proposta es fa l'octubre de 2011 i l'execució es realitza durant el període 2011 – 2015 per part de Construccions Guardiola S.L. amb un pressupost de 299mil €²⁹⁶. Preveu una serie d'actuacions ja previstes en els dos plans anteriors consistents en treballs de consolidació i de neteja, "reconstrucció de buits", fixació de revestiments i reposició de carreus pel que fa a les dependències monàstiques. També intervenen en el camí d'accés, refent-lo en alguns trams per millorar-ne l'accessibilitat. Pel que fa a la vessant científica es du a terme una primera excavació programada de caràcter preventiu de l'interior del recinte de l'església i cates en altres punts per part del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona, a càrrec de Josep Socorregut el 2014 (SOCORREGUT, 2015).

Vist el projecte del despatx BCQ Arquitectura Barcelona, apareixen discrepàncies respecte el que figurava tant al Pla Director 2011 com a l'estudi realitzat per l'empresa Àbac S.L.

Al Pla Director 2011 es plantejava una intervenció amb materials i tècniques de caire original, situant-la en el camp de l'arqueologia experimental, i a l'estudi d'Àbac es recomanava la compatibilitat dels materials. Això vol dir que cal que es comportin igual els materials nous que els originals en diversos aspectes. Per exemple pel que fa a les contraccions i dilatacions causades pels canvis de temperatura; o que cal no posar impediments a la higroscopicitat del material original, ja que si s'impedeix la transpiració

²⁹⁶ <http://bcq.es/portfolio/sant-genis-de-rocafort-monumental-complex/>

de la pedra pel que fa a la humitat es poden donar processos interns i no visibles, a les parts no higroscòpiques afegides, de condensació que comportin acumulació d'humitat, solubilització de sals i posteriors danys en forma d'eflorescències, exfoliacions o aparició d'esquerdes. A part dels mencionats temperatura i humitat n'hi ha d'altres (corrosió, durabilitat, tenacitat, etc). Tampoc cal fer-ne una llista.

Aquests criteris s'han respectat pel que fa a la “reconstrucció de buits provocats en el mur”, on tot i fer servir fibra de vidre com a “separació”, fixada aquesta amb morter de calç (i suposo que amb la intenció de delimitar la part original respecte de l'afegida), el “reblert” (es refereix a la reintegració volumètrica) es fa sense ciment, amb morter de calç i ecopuzolana o morter morter de calç, àrids i pigments naturals quan cal posar nous carreus. No indica però com assenyala què és afegit respecte de l'original en aquets casos (criteri de llegibilitat).

Pel que fa a la consolidació de l'arc toral, la consolidació dels murs o de la base de l'absis, els criteris han divergit respecte el que s'havia proposat anteriorment.

Així, sorprèn l'ús de malla de resina de vidre de tipus estructural a la consolidació de l'arc toral junt amb perforacions puntuals amb resina epoxídica.

O la col·locació de tubs de fibra de carboni en la consolidació dels laterals dels murs de la capçalera.

I, sobretot, l'ús de formigó armat en la consolidació de la base de la capçalera, cosit als murs existents amb barres de fibra de vidre. Estava previst revestir aquest mur de formigó amb carreus arrejuntats amb morter de calç i àrids, però sembla que al final aquest darrer pas no es va arribar a realitzar.

Sobre la neteja, també sorprèn l'ús de raig de pols de vidre micronitzat a pressió que, tot i que estèticament doni un resultat tant impactant, acostuma a carregar-se la pàtina protectora de la pedra i la fa més porosa i vulnerable a l'acció dels elements (de caire químic o físico-químic).

Pel que fa a l'extracció de les sals solubles, tot i que no es menciona al “projecte bàsic i executiu..”, suposem que els apòsits aplicats durien alguna cosa més que l'aigua destil·lada mencionada per tal de capturar aquestes sals. Només amb aigua destil·lada, en

casos com aquest en que no es pot submergir tota la peça durant llargs períodes de temps, és més fàcil traslladar les sals que capturar-les. Per això cal afegir elements capturadors als apòsits a part de l'aigua, que actua en aquests casos més com a diluient.

A aquesta proposta entregada l'octubre de 2011 no ha seguit un posterior informe d'execució que avaluï fins a quin punt s'han seguit els criteris marcats al Pla Director de 2011, a l'estudi realitzat per l'empresa Àbac o al seu propi projecte.

9.6 Resultat i conclusions

9.6.1 El resultat

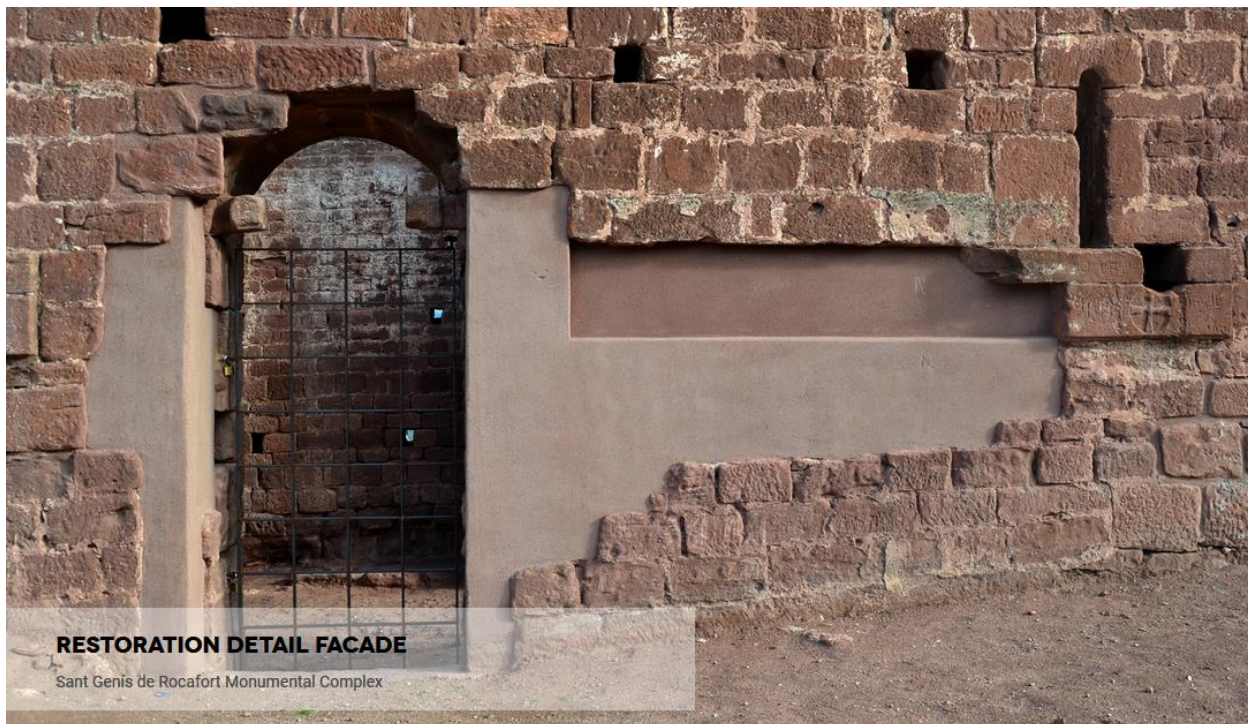

Figura 139. Imatge de la web del despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona referida a la intervenció al Monestir de Sant Genís de Rocafort, vessant mur sud.
<http://bcq.es/portfolio/sant-genis-de-rocafort-monumental-complex/>

Ja situats en contexte podem analitzar el resultat obtingut. En aquest sentit l'anàlisi no es realitza sobre l'obra arquitectònica, que per altra banda es presuposa correcte, sinó sobre la seva vessant de conservació-restauració i arqueològica.

Com es pot apreciar a la figura 139, corresponent a un fragment de la façana sud vista des del claustre, el resultat ha estat aparentment satisfactori. Hi ha molta menys vegetació, també a la part superior dels paraments i a l'interior de la nau. Els murs són més nets i s'ha reforçat el morter entre els carreus. La reintegració volumètrica de les zones de pèrdua als laterals sense funció estructural s'ha realitzat, segons el projecte d'intervenció, amb un material reversible (morter i sorra) i a més se li ha donat un color neutre que casa amb el del carreuat del mur, de mode que es distingeix què és afegit i què no però a l'hora es respecta un criteri de llegibilitat que permet fer-se una idea de com era aquest mur quan era complet. S'ha destacat la secció corresponent a les tombes mantenint-ne la línia i

amb una lleu diferència. A més, la part reintegrada es troba per sota del nivell de la superfície original del mur, com es recomana des del punt de vista de la restauració a fi efecte de poder diferenciar millor què és original i què no i evitar el mimetisme.

Si ens fixem en la tomba, s'ha respectat el seu forat com a document històric i per conservar-ne la informació arqueològica que pugués aportar.

El tancament de la porta també resulta positiu: permet veure l'interior però en limita l'accés, una mesura de conservació preventiva convenient a l'hora de limitar les degradacions per causa antròpica.

Pel que fa a la zona de l'absis (figura 140), la base de formigó resulta sòlida, repenjada directament a la roca, i permet plantejar la reconstrucció de la façana est.

El formigó presenta a més una coloració que ajuda pel que fa a la legibilitat, mentre que la seva textura llisa permet discernir clarament que es tracta d'un element afegit.

El coronament dels murs

és homogènia, manté el criteri general del contrast entre un color mimètic i una textura contraposada, i hauria d'ajudar a evitar algunes de les degradacions, com ara els desprendiments de carreus.

Com a obra de rehabilitació arquitectònica amb cert respecte als límits que suposa el fet que es tracti d'un element arquitectònic patrimonial sembla correcte.

Hi ha, però, alguns problemes, com veurem a continuació.

Figura 140. Imatge aèria de la zona de l'absis vista per l'exterior, obtinguda amb posterioritat a la intervenció.

Responsable de l'obtenció de la imatge: Jordi Lozano

9.6.2 Problemes

La intervenció realitzada pel despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona entre els anys 2011 – 2015 no respecta el Pla Director de 2011, que optava per sistemes de reintegració volumètrica més tradicionals, on la diferència entre la part afegida i la part original fos menys evident a l'hora que es realitzava arqueologia experimental.

A més, contradiu de forma flagrant les indicacions que figuren a l'informe de conservació restauració de l'empresa Àbac on es diu explícitament que no es faci ús de ciment i formigó.

Des del punt de vista de la conservació restauració, caldria haver com a mínim plantejat el fer ús dels voluminosos fragments de la secció de l'absis que es troben a sota mateix, a pocs metres d'on eren originalment (figura 141) . La única reconstrucció permesa d'acord amb els criteris d'intervenció patrimonial (cartes internacionals...) és l'anastilosi, que consisteix precisament en tractar de recol·locar al seu lloc original els fragments despresos (figura 144).

No només ni s'ha plantejat l'anastilosi: a més s'ha ignorat el procediment proposat pel Pla

Director de 2011, de reintegració mitjançant tècniques i materials tradicionals en un procediment d'arqueologia experimental que, almenys, no hauria alterat les restes existents.

Figura 141. Fragment de la part de l'absis de l'església, a pocs metres de la seva ubicació original.
Foto Jordi Lozano, agost de 2005.

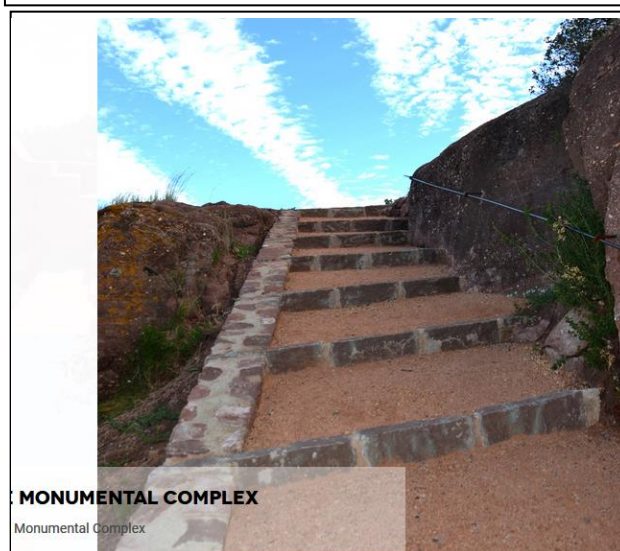

Figura 142. Imatge de la web del despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona referida a la intervenció al Monestir de Sant Genís de Rocafort. Accés. (<http://bcq.es/portfolio/sant-genis-de-rocafort-monumental-complex/> web visitada l'agost del 2018)

Figura 143. Imatge esquerra: reaprofitament del carreuat del monestir com a rebliment dels desnivells propis del turó per crear un camí d'accés on no hi era originalment. Obra realitzada a mitjans s. XX.

Figura 144. Image inferior: carreus pertanyents al conjunt monumental de Sant Genís de Rocafort disseminats per la pendent que mena al recinte.

Fotos: Jordi Lozano, estiu del 2005.

Tampoc figura enlloc que s'hagi plantejat la recuperació dels carreus originals del monument que en intervencions anteriors es van fer servir per "arreglar" el camí d'accés al recinte, a mitjans s.XX (figura 143). En l'execució del projecte, part de les obres dutes a terme per part del despatx ha estat adequar l'accés al recinte, i sembla que en lloc de rescatar aquest material ha estat novament utilitzat per arreglar el camí, afegint-hi més ciment (figura 142).

Tampoc s'ha plantejat l'anastilosi pel que fa a l'absis, on s'ha optat per l'ús de formigó, el que suposa varis problemes: té un comportament diferent al de la pedra (dilatacions i contraccions, higroscopia...) amb un disseny a més que ajuda a retenir aigua al nivell de terra de la zona de l'interior de l'absis (figura 140), quan l'aigua és l'enemic principal del patrimoni per tractar-se d'un diluent de sals i un precursor de les degradacions biològiques, a part d'un element erosiu físico-químic de primer ordre. Tot i que s'observen uns petits forats d'evacuació d'aigües pluvials, s'intueixen del tot insuficients pel tipus de pluges d'aquesta zona geogràfica de clima mediterrani, a part que no sembla que hagin de tardar gaire en quedar obturats en tractant-se d'un edifici no habitat i que per tant gaudeix d'un manteniment de molt baixa intensitat.

El formigó es degrada a un ritme molt més ràpid que la pedra, motiu pel qual no es pot garantir l'estat d'aquest mur d'aquí uns pocs decennis en un monument on les intervencions s'han de plantejar a més llarg termini i, sobretot, no resultar perjudicials.

El formigó, per acabar-ho de reblar, no és un material que es pugui considerar precisament de fàcil reversibilitat.

L'ús de fibra de vidre i resines epoxi al coronament dels murs tampoc resulta recomanable, ja que de nou ens trobem com la humitat que circula per l'interior dels murs pot condensar-se sota aquestes superfícies i comportar degradacions posteriors que acabin perjudicant el material original. També en aquest cas es contradiuen les indicacions que l'informe previ de l'empresa Àbac havia realitzat, on recomanava l'ús de morter naturals, sorres i pigments.

Els problemes no acaben aquí: segons el projecte d'intervenció, el que en aquest treball s'identifica com a espai per a dipositar elements litúrgics (figura 145) ha estat reomplert com si es tractés d'una degradació, perjudicant la interpretació arqueològica del monument. Per sort, en aquest cas el material de rebliment és només morter i no formigó, i podrà ser enretirat (criteri de reversibilitat).

No és però l'únic cas on es pot haver perjudicat la interpretació arqueològica del monument. També en aquest treball s'ha identificat el campanar, al mur nord, i el tipus d'intervenció realitzada no deixa clar quins carreus s'han afegit, quins s'han tret o com era la superfície original sota els arcs del campanar (figura 146), perjudicant, potser, la interpretació de l'ubicació del jou de les campanes. També en aquest cas és d'esperar que el material sigui reversible i que el procediment d'afegiment o enretirament de carreus estigui ben documentat.

Una intervenció de conservació restauració en un monument patrimonial no ha de perjudicar el seu estudi ni la seva interpretació com passa en aquest cas. Com que aquesta mena de coses passen a vegades, perquè errar és humà, cal que aquesta mena d'intervencions siguin reversibles. Per sort sembla que és el cas en els darrers dos exemples citats (figures 145 i 146)

La intervenció a més no ha respectat el seu propi projecte inicial, on es preveia recobrir amb carreus les reintegracions volumètriques. Tenint en compte que tampoc s'especificava com es pensava fer la distinció entre el material afegit i l'original, casi és millor deixar-ho com està. I això sense reiterar els problemes detectats en el procés de neteja, ja mencionats.

Figura 145. Segons figura en el projecte d'intervenció realitzat, l'espai per a dipositar material litúrgic situat a l'extrem est del mur sud de l'església ja no és visible com ho era quan es va obtenir aquesta imatge.

Foto Jordi Lozano, agost de 2005.

Figura 146. Vista aèria de la zona del campanar, la interpretació de la qual surt perjudicada per la intervenció realitzada. En aquest cas no es pot saber si la part inferior es corresponia amb una superfície, com correspondria al terra de l'ull de cada arc, o si es tractava realment d'una zona de pèrdua que calia reblir.

9.6.3 Conclusió

El projecte de rehabilitació dut a terme pel despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona entre els anys 2011 – 2015 és aparentment una bona obra a nivell arquitectònic. El despatx que l'ha duta a terme en pot estar satisfeta. Compleix estètica i funcionalment amb els requisits arquitectònics per a aquesta mena de casos i habilita l'espai per a futures intervencions i usos. Ha estat duta a terme per professionals experimentats que coneixen la seva feina d'arquitectes. Però no és una bona obra de conservació restauració. No respecta el Pla Director de 2011, no respecta l'informe de conservació-restauració realitzat per l'empresa Àbac i no respecta els criteris ètics més bàsics d'aquesta disciplina:

S'hi ha fet ús de materials no reversibles com el formigó.

La intervenció no ha estat mínima perjudicant la lectura del monument, com passa amb l'espai d'emmagatzematge de la vessant est del mur sud o a la zona del campanar, a part de la mencionada de l'absis. El formigó, de nou, no es pot considerar una intervenció mínima.

A nivell de legibilitat, no respecta els criteris establerts al Pla Director, a l'informe d'Àbac i al seu propi projecte inicial, on es preveia un recobriment amb carreus en les reintegracions, presuposant que es diferenciés en aquest cas la part afegida de l'original. Que el criteri de legibilitat triat sigui l'adequat és discutible, però no és discutible afirmar que no és el que se'n demanava.

Els materials utilitzats en part de l'obra no són compatibles amb els originals (fibra de vidre, resina epoxi, formigó..) en el sentit ja mencionat a l'apartat "problemes" (diferències de comportament pel que fa a la temperatura, higroscopia, condensacions...)

Finalment, els Serveis Territorials de la Generalitat no disposen de cap memòria de la intervenció un cop ja realitzada, ni de cap informe d'execució, on es pugui veure clarament què s'ha fet i com per tal de facilitar la feina a futures intervencions, contradient el criteri de documentació, quan és evident i necessari fer un seguiment i un manteniment del monument. Que legalment no sigui obligatori no implica que èticament no ho sigui.

Pel que fa a les cartes internacionals sembla que no se'n ha prestat l'atenció que mereixen com el lector haurà pogut apreciar per sí mateix, sent més que evident en

qüestions com la de l'absis on Cartes com la d'Atenes (“*es recomendable volver a su puesto aquellos elementos originales encontrados (anastylosis)*”) o la de Venècia (“qualsevol treball de reconstrucció ha d'estar, però, exclòs a priori; només l'anastilosi pot ser tinguda en compte.”) deixen clar que l'anastilosi s'hauria d'haver plantejat. És també el cas en la Ley de Patrimonio Histórico Español, article 39, apartat 2n: “*evitarán los intentos de reconstrucción, salvo cuando se utilicen partes originales*”.

Si bé es pot aduir que la intervenció de l'absis era necessària per estabilitzar el conjunt, i per tant s'hauria actuat dins del marc legal, també és cert que s'hauria d'haver estudiat la possibilitat de recol·locar els grans blocs que pertanyen a l'absis i que es troben escampats per la vessant del turó, alguns a ben pocs metres. La llei de patrimoni cultural català insisteix en el mateix sentit a l'article 35.

Per tant és una obra correcte des d'un punt de vista arquitectònic, ja que compleix amb les regulacions del Codi Tècnic d'Edificació, les normatives arquitectòniques i el marc legal donada la necessitat de consolidació, però no ho és des de l'òptica de la conservació restauració o l'àmbit arqueològic. El CTE s'hauria pogut deixar en segon terme, ja sigui perquè és una construcció d'una sola planta (article 2 de l'àmbit d'aplicació del CTE), ja sigui per incompatibilitats amb el règim de protecció patrimonial (article 3 de l'àmbit d'aplicació del CTE), ja sigui per l'antiguitat de les estructures (mencionat a l'apartat de Seguretat Estructural (Document Bàsic SE del CTE) a l'annex d'avaluació d'edificis existents (annex D), apartat 1.2). Les lleis de patrimoni en canvi haurien de ser especialment tingudes en compte en casos així.

Si això és el millor que pot oferir l'arquitectura caldria replantejar-se seriosament si en un cas com aquest és la disciplina adequada per dur a terme aquesta mena de projectes, o si caldria confiar en equips multidisciplinars d'enginyers d'estructures, restauradors, arqueòlegs, en què l'arquitecte tingués més informació i menys llibertat d'actuació, tenint en compte que el CTE en aquests casos té menys pes que les lleis d'àmbit patrimonial.

10 Conclusions finals

L'església del monestir va ser realitzada en varies fases constructives, cinc pel cap baix. S'hi identifiquen tipologies arquitectòniques i materials diferents i en situen la construcció sobretot al s.XII, amb intervencions posteriors fins al s.XVI.

Arran de la investigació en la tipologia, les fases constructives i el seu context es dedueix que el monestir va ser fundat sota la Regla Agustina. I això ho sabem per varis motius:

La tipologia arquitectònica no encaixa amb la benedictina: tipus de campanar, ubicació del campanar, tipus d'absis i completa absència de decoració. L'arc obliqu del claustre, que va unit amb un espai d'emmagatzematge inserit al mur té una difícil explicació des d'un punt de vista benedictí però té una raonable explicació des d'una òptica agustina.

El comportament dels monjos que ens ha arribat a través de la documentació no es correspon amb la Regla Benedictina: no feien clausura, es relacionaven amb dones i quan un dels monjos vol ingressar a un convent benedictí ha de pagar, cosa que si ja fos benedictí no hauria hagut de fer.

La família fundadora mantenia una estreta relació amb organismes i Ordes de Regla Agustina o influïdes per aquesta, per la qual va fer diverses fundacions, i inclús un membre destacat ingressa en una d'aquestes organitzacions, però no tenia pràcticament relació amb els Benedictins.

La documentació històrica ens diu tres vegades que l'Orde fundadora era Agustina: en la primera butlla de secularització; en l'inventari que va fer Johannis de Nigrovalle i també en l'obra de Joseph Massot, que deia literalment que va ser fundat per Agustins citant precisament en Nigrovalle. Per motius que només podem intuir passaria a òrbita Benedictina cap a la 2^a ½ del XIII, no sense problemes, per acabar finalment en estat d'abandonament ja al s.XV.

Pel que fa als baixos relleus de la porta de la façana principal de l'església monàstica de Sant Genís de Rocafort no tenen una finalitat únicament decorativa i no responen a un ús heràldic (que seria extemporani).

Cercant algun fenòmen de quatre baixos relleus de característiques similars, formant un grup almenys en aparença, en una façana d'una església monàstica del s.XII trobem el cas de Sant Pau del Camp. Allà es descarta, per la tipologia de la pedra i el seu desgast la causa proposada per la bibliografia existent del reaprofitament amb finalitat únicament decorativa.

També es descarta que l'explicació donada en un dels monestirs sigui vàlida i que l'altre es tracti simplement d'una còpia inspirada en el primer donada la desconexió entre els dos edificis. La qual cosa obre la porta a que tots dos tinguin un origen comú no establert. Es planteja la hipòtesi que les quatre figures formin un grup tancat i que responguin a un significat simbòlic. Davant de la possibilitat que es tracti d'una coincidència sincrònica de caràcter casual i que a cada lloc sigui vàlida la causa local, que refutaria la hipòtesi plantejada, es considera necessari trobar altres exemples que compleixin les següents condicions: presència del mateix grup de figures; en façana d'una església monàstica; del segle XII i sense alteracions posteriors; que formin un grup clarament diferenciat de la resta dels elements simbòlics o decoratius de l'edifici en què es troben; que no existeixi una causa local que ho expliqui i que no tinguin connexió directe ni amb Sant Genís ni amb Sant Pau.

L'absis de l'església de la Mare de Déu dels Arcs compleix aquestes condicions, per la qual cosa sembla provada com a mínim que les quatre figures formen un grup. Sant Joan d'Isil sembla presentar el mateix grup. També San Xoan de Caaveiro.

Caldria trobar més exemples que compleixin les mateixes condicions per acabar de demostrar la hipòtesi, però sembla confirmada l'existència d'un patró que es repeteix.

També sembla plausible considerar que com a grup responen a un significat de caràcter simbòlic. Aquest hauria de ser comú per a tots els llocs esmentats i respondre a un coneixement que pot ser subjecte a modificacions. Les referències bíbliques o teològiques, essencialment estables, quedarien per tant descartades a partir de la similitud i a l'hora heterogeneïtat dels quatre elements del grup. Sobre el significat, la proposta del *quatrivium* pot ser reinterpretada o refutada, però per ara és la que millor explica el fenòmen observat.

Per tant aquest grup de figures, o molt similar, apareix representat en altres monestirs del mateix període, la majoria vinculats amb la Regla Agustina. Com a grup sembla constituir un patró, força consistent en aparença, i que apareix disseminat en diferents

monestirs durant el s.XII, amb límits geogràfics encara per determinar i amb una evolució iconogràfica depenent del moment d'aquest període en que fos realitzat. Aquest patró, si és identificat, pot corroborar una cronologia i indicar-nos una funció.

Finalment les instal·lacions monàstiques dalt del turó, en part objectiu d'aquesta tesi, van ser objecte d'una intervenció de conservació restauració arquitectònica. Breument analitzada, la intervenció sembla correcte des d'un punt de vista arquitectònic, però no ho va ser des del punt de vista de la conservació restauració tant pel seu plantejament com per la seva execució, la qual cosa pot acabar sent perjudicial.

Jordi Lozano i Tormo, Barcelona, estiu de 2018.

11 Bibliografia

(Seguint els criteris de la APA,
American Psychology Association)

- Àbac conservació-restauració S.L. (2011). *Estudi de l'estat de conservació del conjunt monumental de Sant Genís de Rocafort*.
- ACA. (s.f.). *Extra-Inventari carpeta 365, doc. 3509*. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó).
- ACA. (s.f.). *Extra-Inventari carpeta 366, doc. 4737*. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó).
- ACA, (. C. (2016). *Visor ACA*. Obtenido de Agència Catalana de l'Aigua, Generalitat de Catalunya: http://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html
- ADELL I GISBERT, A., NOGUERA I MASSA, A., & SÁNCHEZ I BOIRA, I. (1990). Mare de Déu dels Arcs. En J. VIGUÉ, *Catalunya Romànica, La Garrotxa* (Vol. IV). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- ADELL I GISPERT, J., PLADEVALL i Font, A., LORÉS i Otzet, I., & CAMPS i Soria, J. (1992). Sant Pau del Camp. En A. PLADEVALL i Font, & E. Catalana (Ed.), *Catalunya Romànica. El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme*. (Vol. XX). Barcelona.
- ADELL i GISPERT, J.-A., & NOGUERA i MASSA, A. (1990). Mare de Déu dels Arcs. En J. VIGUÉ, *Catalunya Romànica IV La Garrotxa*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- ADELL, J.-A., & CASES, M. L. (1993). Sant Genís de Bellera. En A. PLADEVALL I FONT, *Catalunya romànica. El Pallars*. (Vol. XV). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- AGUSTÍ, S. (s. VI). *Regla*.
- Ajuntament de Martorell. (2011). *Memòria. Pla Director del Conjunt Monumental de Sant Genís de Rocafort*. Martorell: Toolbox gestión y comunicación integral.
- ARRAYÁS MORALES, I. (2005). *Morfología histórica del territorio de Tarraco, siglos III-I a.C.* Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Autopista del Mediterráneo*. (s.f.). Recuperado el 2017, de wikipedia.org: http://es.wikipedia.org/wiki/Autopista_del_Mediterr%C3%A1neo
- BADIA-HOMS, J. (maig-juny de 2004). Un recorregut per l'arquitectura i l'art medieval. *Revista de Girona*.
- BANGO TORVISO, I. (2001). Arte prerrománico hispano. El arte en la España cristiana de los siglos VI al XI. *Summa Artis. Historia general del Arte, Vol. VIII-II*.
- BARBERO FRANCO, A. M. (2011). *la gestión del patrimonio histórico como instrumento para un desarrollo sostenible. Un caso práctico: el proyecto de desarrollo local "os ambientes de Ar"* (colección Vítor ed.). Salamanca: Universidad de Salamanca.
- BARRAL ALTET, X. (2011). l'arquitectura religiosa d'època romànica a Catalunya (segles XI-XIII) balanç i notes crítiques. *Catalan historical Review*(4), 191.
- BARRAL i ALTET, X. (1981). *L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX i X*.
- BARTHOLOMEUS, a. (1240). *De Proprietatibus Rerum* (1495 ed.). (i. Wynkyn de Worde, Ed.)

- BASSÀ ARMENGOL, M. (1968). *Els escuts heràldics dels pobles de Catalunya*. Barcelona: Editorial Millà.
- BAUCELLS I REIG, J. (2007). *El Priorat de Sant Genís de Rocafort*. Martorell, Barcelona: Centre d'Estudis Martorellencs.
- BAUCELLS, J. (1974-1977a). *L'estat de les coses. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc(11)*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977b). *Darreres paraules. ¿un castell a Rocafort? Els noms del Priorat. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc(19)*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977c). *Els patrons laics i els priors seculars. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc(14)*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977d). *l'estat de la parròquia a la segona meitat del segle XVI i la devoció a Sant Genís. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977e). *Santa Margarida, ermita de Martorell. Origen del llegendari rocafortià. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977f). *Secularització del priorat. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc*.
- BAUCELLS, J. (1974-1977g). *Vida moral i religiosa. Notes històriques del Priorat de Rocafort. Solc*.
- BECQUET, J. (1989). *Le monde des chanoines (XIe-XIVe s.)* (Vol. Cahiers de Fanjeaux 24). Privat.
- BENET i CLARÀ, A. (1991). Castells, guàrdies i torres de defensa. *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, Vol.: 23 Symposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (Segles VIII-IX): I*, 396.
- BERENGAR, d. (maig de 1307). Recompte de responsios pagats per convents. En A. FOREY, & A. C. 81 (Ed.), *The Templars in the Corona de Aragón* (1973 ed.). Durham University, Oxford University Press.
- BERTRAN ROIGÉ, P. (1994). Los monasterios benedictinos de Cataluña a finales del siglo XIV según las cuentas de la Décima Apostólica. En Guichard, Pierre , Lorcin, Marie-Thérèse, Poisson, Jean-Michel , & Rubellin, Michel, *Papauté, monachisme et théories politiques: etudes d'histoire médiévale offertes à Marcel Pacaut* (Collection d'histoire et d'archéologie médiévales ed., Vols. 1 - 2). Lyon, França.
- Bisbat de Girona. (2017). *bisbatgirona.cat*. Obtenido de <http://www.bisbatgirona.cat/bisbat.php?idm=1&subpagina=1&subseccio=6>
- Bisbat de Vic. (2017). *bisbatvic.com*. Obtenido de <http://www.bisbatvic.com/episcopologi.htm>)
- BOLÓS CAPDEVILA, M. (1974). Atlas de Catalunya geogràfic econòmic històric. En vvaa. Sant Vicenç dels Horts, Barcelona: Diàfora.
- BOLÓS i MASCLANS, J. (2001). Fortificaciones y organización del territorio en la "marca" o frontera catalana durante los siglos IX-XII. . *Actas del IV Curso de Cultura Medieval. Seminario: La fortificación Medieval en la Península Ibérica. 1992* (págs. 101-123). Aguilar de Campoo. : Centro de Estudios del Románico.
- BOLÓS I MASCLANS, J., RIU I BARRERA, E., & SANCHEZ I BOIRA, I. (1993). Sant Joan d'Isil. En A. PLADEVALL i Font, *Catalunya Romànica. El Pallars* (Vol. XV). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BOM, M. M. (2012). *Women in the Military Orders of the Crusades*. Nova York: Palgrave Macmillan.

- BRANDI, C. (1989). *Teoría de la restauración*. Madrid: Alianza Editorial.
- BURTON, D., & GRANDY, D. (2004). *Magic, Mystery and Science: the occult in Western civilization*. Indiana, Indiana, Estats Units: Indiana University.
- CABESTANY i FORT, J.-F. (1995). Cronologia de Santa Maria de Santes Creus. En J. VIGUÉ i VIÑAS, *Catalunya Romànica* (Vols. XXI el Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat, la Conca de Barberà, pág. 269). Barcelona: Fundació Gran Enciclopèdia Catalana.
- CALTER, P. (Juny de Juny, 2008). Pythagoras and Music of the Spheres. En P. CALTER, *Squaring the circle. Geometry in art and architecture*. Texas, Estats Units.: Wiley College.
- CANAL, J. d. (1832). *España Sagrada, Theatro geographico-historico de la Iglesia de Espana* (Vol. Tomo XLV Tratado LXXXVIII). Madrid: Imprenda de D. José del Collado.
- CEDIP. (1997). *Martorell. Guia del Patrimoni històric i artístic*. Martorell: Ed. Centre d'estudis i divulgació del Patrimoni CEDIP.
- Centre d'estudis martorellencs. (2003). *Història visual de martorell*. Martorell.
- CHEVALLIER, R. (1997). En *Les voies romanes*. París: Editorial Picard.
- CIRUELO, P. S. (1516). Breve Compendium Geometrie Theorique. En A. G. Brocarius (Ed.), *Cursus quattuor mathematicarum artium liberalium / quas recollegit atq[ue] correxit magister Petrus Ciruelus...* Compluti.
- CLOPAS i BATLLE, I. (1991). *Toponímia històrica de Martorell*. Martorell: Ed. Ajuntament de Martorell.
- CODINA, J. (1993). *Bàndols i bandolers al Baix Llobregat (1580-1630)* (Vol. Col·lecció Llorenç Sans d'estudis del Baix Llobregat). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- COMPANYS i FARRERONS, I., VIRGILI i GASOL, M. J., & MONTARDIT i BOFARULL, N. (1995). Galeria nord del claustre. En A. PLADEVALL i FONT, *Catalunya Romànica* (Vols. XXI el Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat, la Conca de Barberà, pág. 285). Barcelona: Fundació Gran Enciclopèdia Catalana.
- CUELLA ESTEBAN, O. (2009). *Bulario de Benedicto XIII; IV; El Papa Luna (1394-1423) promotor de la religiosidad hispana*. (C. Institución "Fernando el Católico", Ed.) Zaragoza: Excelentísima Diputación de Zaragoza.
- DALMAU, R. (1967-1979). *Els castells catalans* (Vol. I). (R. Dalmau, Ed.) Barcelona: Rafel Dalmau.
- DARNA, L. (2003). Una aproximación a la heràldica civil y eclesiàstica en el burgo de la Corona de Aragón. En U. d. Barcelona (Ed.), *Actes XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó, 2000. II*. Lleida: Ministerio de Educación, Cultura y Deportes.
- de SOTO, P., & CARRERAS, C. (2006-2007). Anàlisi de la xarxa de transport a la Catalunya Romana (alguns apunts). *Revista d'arqueologia de ponent*(17-17), 177-191.
- Despatx Baena Casamor Arquitectes BCQ, S.L.P. . (octubre 2011). *Projecte bàsic i executiu d'ordenació i rehabilitació del castell de Sant Genís de Rocafort i el seu entorn, Fase I*. Projecte bàsic i executiu, Generalitat de Catalunya, Serveis Territorials de la Generalitat de Catalunya.
- Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle* (1867-1870 ed.). (1854-1868). París, França.

- DOMÈNEC i Muntaner, L. (1936). *Les Enseñyes nacionals de Catalunya*. Barcelona.: publicacions de la Generalitat de Catalunya.
- DUPRÉ i Raventós, X. (1994). *L'arc romà de Berà, hispania Citerior*. (C. IEC, Ed.) Tarragona: Àrea portuària de Tarragona.
- ESTRADA ROBLES, B. (1988). *Los agustinos ermitaños en España hasta el s.XIX*. (OSA, Ed.) Madrid: Editorial revista agustiniana.
- EUCLIDES. (ss IV-III a.C.). Los seis libros primeros de la geometría de Euclides. En Euclides, *Elementos de Geometría* (R. A. ÇAMORANO, Trad., Sevilla, 1576 ed.). Alejandría.
- FELIU i MONTFORT, G. (1996). *La moneda a Barcelona entre el 960 i el 1030*. (Q. d. 2/3, Ed.) Barcelona, Barcelona: Institut Municipal d'Història.
- FERNÁNDEZ i CUADRENCH, J. (1990). Mare de Déu dels Arcs. En J. VIGUÉ, *Catalunya Romànica IV La Garrotxa* (pág. 353). Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- FISCHER, G. (2008). *La honestidad constructiva como comunicación en arquitectura. Cuatro edificios representativos de los sesenta en Colombia*. (C. P. aparte, Ed.) Bogotá, Colòmbia: Facultad de Artes de la Universidad Nacional de Colombia.
- FLUDD, R. (1617). *Utriusque Cosmi Maioris scilicet et minoris metapysica, physica atque technica Historia in duo Volumina secundum Cosmi differentiam divissa* (Vol. Tractus Primus). Regne Unit.
- FONTENLA SAN JUAN, C. (1997). *Restauración e historia del arte en Galicia* (Vol. Cuadernos de estudios gallegos anexo XXV). (I. P. gallegos, Ed.) Santiago de Compostela: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).
- FOREY, A. J. (1973). *The templars in the Corona de Aragón*. (B. d. Ibèrics., Ed.) Nova York., Estats Units: University of Durham. Oxford University Press.
- Fundació Castellet de Foix. (2001). *El castell de Castellet: un castell per al s. XXI*. Castellet i la Gornal. : Fundació Castellet de Foix.
- Fundació Esplai Girona. (2018). *Els arcs - Joan Julià*. Obtenido de <http://www.fundacioesplaigirona.cat/cases/els-arcs-joan-julia/>
- GALLENTE MARCO, M. (2012). *La asistencia sanitaria a los marginados en la Edad Media* (Vol. Clio & Crimen nº9). València: Universitat de València.
- GARCÍA CARRAFFA, A., & GARCÍA CARRAFFA, A. (1885-1963). *Enciclopedia heràldica y genealògica hispano-americana. Diccionario de apellidos* (Vol. XXV). (F. R.-1. Laurencín, Ed.)
- GARCÍA MELERO, J. E. (1998). *Arte español de la ilustración y del siglo XIX. En torno a la imagen del pasado*. Madrid: Ediciones Entorno. .
- GARÍ, B. (1984). Las querimonias feudales en la documentación catalana del siglo XII (1131-1178). *Revista Medievalia*.
- GARMA Y DURAN, F. X. (1753). *Adarga catalana, arte heràldica y prácticas y reglas de blasón*. (Vol. II). Barcelona.
- GDEC. (2019). *Gran Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana SAU, Fundació Enciclopèdia Catalana.
- Geneanet.org. (2018). Obtenido de <https://gw.geneanet.org/wailly?lang=es&p=guillaume+ier+raymond&n=de+moncade>
- GILSON, È. (1972). *La filosofía en la Edad Media*. Ed. Gredos.
- GOMBRICH, E. H. (2002). *Història de l'Art*. Barcelona: Ed. Columna.

- GONZALEZ MARCOS, I. (7- 8 Marzo 2015). Presentación de las jornadas. *XVII Jornadas agustinianas. La vida consagrada: Epifanía del Amor de Dios en el mundo*. Colegio de San Agustín. Madrid: Centro Teológico San Agustín. Madrid.
- GONZÁLEZ, F. (1974.). *Atles de Catalunya geogràfic, econòmic, històric*. Barcelona: Diafora.
- GORT JUANPERE, E. (1995). els arquebisbes de Tarragona fins el 1300. En J. VIGUÉ VIÑAS, *Catalunya Romànica XXI. El Tarragonés, El Baix Camp, l'Alt Camp, El Priorat, La Conca de Barberà* (págs. 52-53). Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.
- Gradualmap, S.L. (2009). *Mapa de carreteres i àrees de servei: Mapa guía de áreas de servicio*. Medialive content S.L.
- GRAHAM, R. (1935). The Rule, Statutes and Customs of the Hospitallers 1099-1310. *The Antiquaries Journal*, 479-480.
- GREER, Mary K., & LITTLE, Tom. (2004.). *Understanding the Tarot Court*. Saint Paul, Minnesota, Estats Units d'Amèrica.: Llewellyn Publications.
- HASKINS, C. H. (1920). The Greek element in the Renaissance of the Twelfth Century. *The American Historical Review*, vol. 25(nº 4), Ed. Oxford University Press.
- HASQUENOPH, S. (2009). *Histoire des ordres et congrégations religieuses en France du Moyen Âge à nos jours*. Champ Vallon.
- HAWKINS, S. J. (1853). *General history of the science and practice of music* (Vol. 1). (J. A. Novello, Ed.) Londres.
- HERNÁNDEZ MARTÍNEZ, A. (2007). *La clonación arquitectónica*. Madrid: Ediciones Siruela.
- HOPPIN, R. H. (2000). El canto gregoriano, características generales. En R. H. HOPPIN, *La música medieval*. Madrid: Akal ediciones.
- IAMBLICHUS. (250-330). *Life of Pythagoras* (1818 ed.). (I. p. Valpy, Ed., & T. Taylor, Trad.) Londres.
- ICGC. (2013). *Mapa topogràfic* . Barcelona: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.
- ICGC. (2018). *Geoíndex; Cartografia geològica*. Obtenido de <http://www.icgc.cat/Administracio-i-empresa/Eines/Visualitzadors-Geoindex/Geoindex-Cartografia-geologica>
- ICGC. (2018). *Vissir*. Obtenido de <http://www.icgc.cat/vissir3/>
- INE. (1961). Caaveiro: Antigua colegiata de Canónigos regulares de San Agustín. Iglesia románica del siglo XII". En *Reseña estadística de la Provincia de La Coruña* (Vol. volum 15). España: INE (Instituto Nacional de Estadística).
- IÑIGO y MIERA, D. d., & COSTANZO, D. (1863). *Historia de las órdenes de caballería que han existido en España. Segunda parte*. Madrid: Imprenta de P. Gracia y Orga. Pla del Biombo 4.
- Institución "Fernando el Católico". (2009). *Bulario de Benedicto XIII. iv: El Papa Luna (1394-1423), promotor de la religiosidad hispana*. (Vol. 46). (c. f. aragonesas, Ed.) Zaragoza.
- INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA. (1995). El Baix Llobregat. En E. C. Llobregat (Ed.), *Atles comarcal de Catalunya* (Vol. 11). Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i obres públiques.
- IZQUIERDO i TUGAS, P. (1995). *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Església de la Nativitat de Santa Maria del Castell de Paüls (Baix Ebre)*. Del 22 al 24 de

- desembre de 1988. Generalitat de Catalunya, Direcció General del Patrimoni Cultural, Gavà.
- JEAN-PIERRE, A. (1994). *Roman building. Materials and techniques*. London: B.T. Batsford Ltd.
- LAMBERT. (1090-1120). *Liber Floridus*. Ntra Sra de St. Omer.
- LAWRENCE, C. H. (1989). *El monacato medieval. Formas de vida religiosa en Europa Occidental durante la Edad Media. Monografías históricas* (1999 ed.). Madrid: Ed. Gredos.
- LAZCANO, R. (2015). Origen y fundación de la Orden [de ermitaños] de San Agustín (OESA, OSA). *XVII jornadas agustinianas "la vida consagrada: epifanía del amor de Dios en el mundo"*. Madrid: Centro Teológico San Agustín.
- LE PAIGE, J. (1633). *Bibliotheca praemonstratensis ordinis, Omnibus religiosis, praesertim vero Sancti Augustini Regulam prositentibus, utilis maximeque necessaria*. Paris.
- LEFEVRE, P. (1953). Coutumier litúrgiques de Premonté du XIII ed tu XIV siècles. *Bibliothèque de la Revue Ecclesiastique, fasc. 2*.
- LIAÑO MARTINEZ, E. (2009). La época del Císter y de las nuevas catedrales en la Corona de Aragón. En M. d. LACARRA Ducay, *Arte de épocas inciertas. De la Edad Media a la Edad Contemporánea* (págs. 47-102). Zaragoza: Institución Fernando el Católico.
- LINAGE CONDE, A. (1973). *Los orígenes del monacato benedictino en la Península Ibérica*. (C. d. Isidoro, Ed.) Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).
- LÓPEZ de GUEREÑO Sanz, M. T. (1992). Los premonstratenses y su arquitectura: historia de un Olvido. (U. A. Madrid, Ed.) *Anuario del Departamento de Historia y Teoría del Arte, IV*, 75-91.
- LOPEZ DE VARGAS Machuca, T. (1776). *Mapa*. Col·lecció David Rumsey historical map, Madrid.
- LÓPEZ MULLOR, A. (2010). La construcción de un método de intervención en el patrimonio arqueológico edificado. En E. VEGA GARCÍA, & C. MARTÍN MORALES, *Arqueología aplicada al estudio e interpretación de edificios históricos. Últimas tendencias metodológicas*. (págs. 65-102). Madrid: Ministerio de cultura.
- LUTTRELL, A. (2003). The Hospitaller's early Statutes. (Brepols, Ed.) *Revue Mabillon, Revue Internationale d'Histoire et de Littérature Religieuses*, 9-22.
- MACARRÓN MIGUEL, A., & GONZÁLEZ MOZO, A. (2007). *La conservación y la restauración en el s. XX*. (Col. Neo metropolis ed.). Madrid, Madrid: ed. Tecnos/Alianza.
- MANUEL-VALDÉS, V. (1995). Cistas de la edad del bronce: el análisis de fosfatos como evidencia de inhumación. *Revista Complutum*(6).
- (1914). *mapa altimètric*. Mancomunitat de Catalunya.
- MARCEL PACAUT, M. (1994). Papauté, monachisme et Théories politiques. (P. u. Lyon., Ed.) *Collection d'histoire et d'archéologie médiévales. Centre Interuniversitaire d'Histoire et d'Archéologie Médiévales*.(1).
- MARTINEZ JUSTICIA, M. J. (2008). *Historia y teoría de la conservación y restauración artística*. Madrid: Ed. Tecnos.

- MASPONS I LABRÓS, F. d. (juliol - agost de 1886). Excursió col·lectiva a la Conca Baixa del Noia. (I. d. Companyia, Ed.) *Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana*, VIII(94-95), 130-132.
- MASSOT, J. (1699). *Compendio historial de los hermitaños de nuestro padre San Agustín del Principado de Cataluña; desde los años de 394 que empezó San Paulino a Plantar monasterios en dicho Principado, y de los que después se han plantado*. Barcelona: Imprenta de Juan Jolis impressor.
- MAURI, A. (1997). L'ús dels sistemes d'informació geogràfica als jaciments arqueològics: l'exemple de Santa Margarida de Martorell. (C. d. patrimoni, Ed.) *Materials del Baix Llobregat. Les dones al Baix Llobregat i altres escrits*(4).
- MAURI, A. (2014). *Santa Margarida. Jaciment arqueològic*. Martorell: Centre d'Estudis Martorellencs.
- MCCRANK, L. J. (1997 - 1998). Saint and Hero: Oleguer of Barcelona. *Butlletí Arqueològic. Reial Societat Arqueològica Tarraconense.*, 19/20.
- Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Gobierno de España. (2011). *SigPac*. Obtenido de (Sistema de identificación de parcelas agrícolas): <http://sigpac.mapa.es/feqa/visor/>
- Ministerio de Cultura. Gobierno de España. (2017). Revisión. Anexo I. Tipología de abadías, monasterios y conventos. En *Plan nacional de abadías y conventos*. Ministerio de Cultura y Deporte. Gobierno de España. Obtenido de <http://www.mecd.gob.es/planes-nacionales/eu/enlaces/plan-nacional-abadias-monasterios-conventos.html>
- MIRET I SANS, J. (1910). *Les cases dels templers i hospitalers en Catalunya, Aplech de noves y documents històrics*. Barcelona: Impremta de la Casa Provincial de Caritat.
- MORENO MARTÍN, F. J. (s.f.). La configuración arquitectónica del monasterio hispano entre la tardoantigüedad y el alto medievo. Balance historiográfico y nuevas perspectivas. (D. d. (Medieval), Ed.) *Anales de Historia del Arte, Volumen extraordinario*.
- NAVARRO i SÁEZ, R., & MAURI i MARTÍ, A. (1990-1991). L'església i la necròpoli de Santa Margarida (Martorell, Baix Llobregat). *Tribuna d'Arqueologia*, 123-128.
- Nigrovalle, I. (S. XVI). *Relatio Hispanica*. Roma.
- Orde de Sant Agustí. (2017). *augustinians.net*. Obtenido de <https://augustinians.net/index.php?page=nuestra-historia>
- PAGÉS I PARETAS(1), M. (1992). *Art Romànic i feudalisme al Baix Llobregat*. (C. d. Llobregat, Ed.) Barcelona: Abadia de Montserrat.
- PAGÉS I PARETAS(2), M. (1992). Sant Genís de Rocafort, Martorell. En A. PLADEVALL i Font, *Catalunya Romànica. El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme* (Vol. XX). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- PAGÉS I PARETAS(3), M. (1992). Sant Joan de l'Hospital. En A. PLADEVALL i Font, *Catalunya Romànica. El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme* (Vol. XX). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- PAGÉS i PARETAS, M. (1983). *Les esglésies pre-romàniques a la comarca del Baix Llobregat* (Vols. Memòries de la secció històrico-arqueològica, XXXII). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. .
- PAJARES Alonso, R. L. (2011). Bloque 5 Altura y duración. En *Historia de la música en 6 bloques*. Madrid: Ed. Visión Libros.

- PEDEMONTE I FALGUERA, B. (1929). *Notes per a la historia de la Baronia de Castellvell de Rosanes*. Barcelona: Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí S.A.
- PETIT, F. (1947). *la spiritualité des Premontres aux XII et XIII siècles*. París.
- PLADEVALL i Font, A. (1968). *Els monestirs catalans*. Barcelona: Ed. Destino.
- PLADEVALL I FONT, A. (1974-1977). Lletre oberta. *Solc*(núm. 6).
- PLADEVALL i Font, A. (2000). Arxiu Episcopal de Vic, Cúria Fumada; Lletre 1. *actes de l'Assamblea Intercomarcal d'Estudiosos*. Martorell.
- PLADEVALL i FONT, A. (2018). *Gran Enciclopèdia Catalana*. Obtenido de <https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0070682.xml>
- PLAZAOLA, J. (2002). El arte románico en Euskal Herria. *Revista Internacional de Estudios Vascos RIEV*(47), 93-181.
- PLINI EL VELL. (s. I d.C.). *Historia Natural* (1629 ed., Vol. llibre XXXV). (G. DE HUERTA, Trad.) Madrid: Juan González.
- PUIG I CADAVALCH, J. (1909-1918). l'arquitectura del cister i ses derivades en els segles XII i XIII; Esglésies de pla de creu amb capelles rectangulars. En J. PUIG I CADAVALCH, A. FALGUERA, & J. GODAY I CASALS, *L'arquitectura Romànica a Catalunya* (Vol. 3, págs. 395-417). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PUIG I CADAVALCH, J., FALGUERA, A. d., & GODAY I CASALS, J. (1911 (1908-1918)). L'arquitectura romànica fins a les darreries del s.XI. En J. PUIG I CADAVALCH, A. d. FALGUERA, & J. GODAY I CASALS, *L'arquitectura romànica a Catalunya* (Vol. 2). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RILEY-SMITH, J. (2012). *The Knights Hospitaller in the levant. c. 1070-1309*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- RIU I BARRERA, E. (1993). Sant Joan d'Isil. En A. Pladevall i Font, *Catalunya romànica. El Pallars* (Vol. XV, págs. 133-139). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- RIU, M. (s.f.). *Element 18586*. inventari del patrimoni cultural immoble, Generalitat de Catalunya., Patrimoni arquitectònic.
- RIUS SERRA, M. J. (1946). *Rationes Decimarum Hispaniae (1279-80)* (Vols. 1 Catalunya, Mallorca y Valencia). Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) Sección de estudios medievales de Barcelona.
- RIVERA BLANCO, J. (1997). *Restauración arquitectónica desde los orígenes hasta nuestros días. Conceptos, teoría e historia” en Teoría e Historia de la Restauración. Máster de Restauración y Rehabilitación del Patrimonio*. Madrid: Universidad de Alcalá. COAATM. .
- ROIG, M. (2010). Plagiarism and self-plagiarism: what every autor should know. (D. o. Psychology, Ed.) *Biochemia Medica*, 20, 295-300.
- ROMAN, F. H. (1569). *Chronica de la orden de los ermitaños del glorioso padre Sancto Augustin, dividida en doce centurias*. Salamanca, Corona de Castilla, Hispania: Casa de Joan Baptista de Terranova.
- RUSKIN, J. (1849). *Las siete lámparas de la arquitectura* (1956 ed.). (C. d. BURGOS, Trad.) Buenos Aires: Editorial Librería el Ateneo.
- RUSKIN, J. (1849). *The seven Lamps of architecture*. Londres.
- RUSKIN, J. (1851-53). *The stones of Venice* (1911 ed.). Boston: Estes and Lauriat. Obtenido de <https://archive.org/details/stonesofvenice01rusk>
- SÁNCHEZ i BOIRA, I. (1990). En J. VIGUÉ, *Catalunya Romànica IV La Garrotxa*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana.

- SANTONJA CARDONA, J. L. (1989). De Vita Regulari: los frailes agustinos en el Alcoy del XVIII. En J. L. SANTONJA CARDONA, *Tesis de Llicenciatura*. Alacant: Universidad de Alicante.
- SELWOOD, D. (1999). *Knights of the Cloister. Templars and Hospitallers in central-southern Occitania 1100-1300*. The Boydell Press.
- SOCORREGUT, J. (2015). *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva al Castell de Sant Genís de Rocafort*. Barcelona.: Diputació de Barcelona.
- SOLANA SAINZ, J. M. (2006.). *La red viaria romana en Hispania: siglos I-IV d.C.* (S. d. editorial, Ed.) Valladolid: Universidad de Valladolid.
- SUSAGNA i Vidal, M. T., & GOULA i Suriñach, X. (1999). *Atles Sísmic de Catalunya. Mapa d'epicentres dels terratrèmols que han causat danys a Catalunya*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
- TERÁN, G. (marzo-abril 1949). Primer Congreso Nacional de Filosofía. *Actas*. Mendoza, Argentina.
- TOBÍO CENDÓN, R. (2003). La Iglesia romànica de Santa María de Doroña. Su iconografía medieval. *Cátedra. Revista Eumesa de Estudios*.(10), 81-120.
- TODA I GÜELL, E. (1926). *Història d'Escornalbou*. Tarragona: Reial Societat Arqueològica de Tarragona.
- TOLLINCHI, E. (1989). *Romanticismo y modernidad. Ideas fundamentales de la cultura del siglo XIX* (Vol. 2). Río Praderas, Puerto Rico: Editorial de la Universidad de Puerto Rico.
- UPTON-WARD, J. M. (1992). *The Rule of the Templars*. Woodbridge, Suffolk: Boydell and Brewer Ltd.
- VALL I RIMBLAS, R. (1991). En a. PLADEVALL I FONT, *Catalunya Romànica*. . *El Vallès Occidental, el Vallès Oriental* (Vol. XVIII). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- VENTURI, A. (1901-1940). *Storia dell'arte italiana*. (U. Hoepli, Ed.) Milan.
- VIGUÉ, J. (1974). *El monestir romànic de Sant Pau del Camp*. Barcelona: Artstudi.
- VILLANUEVA, J. (1851). Viage a Barcelona. En J. VILLANUEVA, & J. VILLANUEVA, *Viaje literario a las Iglesias de España* (Vol. 19). Madrid: Imprenta de la Real Academia de la Historia.
- VIÑAS ROMÁN, T. (2014). *el "Ordo Sancti (Beati) Augustini" y la Orden de San Agustín*. Ediciones Escorialenses.
- VIÑAS ROMÁN, T., & AMELIA LÓPEZ, T. E. (2006). *San Agustín, padre y fundador de su orden*. Cuenca: Diputación Provincial de Cuenca.
- VIOLLET LE DUC, E. E. (1863-1872). *Entretiens sur l'architecture*. (E. Martinet, Ed.) Paris: A. Morel i C., Libraires editeurs.
- VITRUVI Pollianis, M. (ss I a.C.- I d.C.). capit. IV: De Harmonica. En *De architectura* (Vol. Liber V).
- WISE, T. (1984). *The knights of Christ*. Oxford: Osprey Publishing.
- XANDRI, J., & GONZÁLEZ, J.-R. (1997). El Segrià. En A. PLADEVALL, *Catalunya romànica* (Vol. XXIV). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- YÁNEZ RODRÍGUEZ, J. M. (2014). *Monasterio de Caaveiro. Evolución constructiva y arquitectónica y su relación con el entorno natural de las Fragas del Eume. Un análisis gráfico arquitectónico y paisajístico, Tesis doctoral*. Santiago de Compostela: Facultade de Xeografía e Historia. Universidade de Santiago de Compostela.

ZARLINODA Ghiogga, G. (1558). *Le institutioni harmoniche* (Vol. 1).
ZURITA, J. (1560). *Los cinco libros primeros de la primera parte de los anales de la Corona de Aragón, Tomo Primero* (1560 ed., Vol. volumen primero). Zaragoza, Reino de Aragón: Lanaja, Juan. Colegio de San Vicente Ferrer.

Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993)

Ley del Patrimonio Histórico Español (LPHE)

Codi Tècnic d'Edificació (CTE)

Codi Tècnic d'Edificació, Disposicions Generals

CTE, Disposicions Generals, anexe III,

Document Bàsic SE del CTE; Seguretat Estructural a l'annex d'avaluació d'edificis existents

Document Bàsic SE-F, de "Seguretat Estructural: Fàbrica

CTE, al Codi Bàsic SUA (de seguretat d'ús i accessibilitat)

Cartes d'Atenes 1931

ICOMOS, Carta internacional sobre la conservació y restauración de monumentos y sitios (Carta de Venecia, 1964)

Declaració d'Amsterdam, 1975. Carta europea del patrimoni arquitectònic. Adoptada pel consell d'Europa el 1975. "Solemment proclamada al Congrés de Patrimoni Arquitectònic Europeu que va tenir lloc a Amsterdam l'octubre del 1975".

Carta internacional para la gestión del patrimonio arqueológico (1990) , adoptada por la Asamblea General de ICOMOS en Lausana en 1990

Carta Burra del 1999 (*The burra Charter*) o els "principis per a l'anàlisi, conservació i restauració de les estructures del patrimoni arquitectònic" ratificada per l'ICOMOS el 2003

TICs:

Referència a l'Autopista AP2

http://es.wikipedia.org/wiki/Autopista_del_Mediterr%C3%A1neo

informació de la biblioteca de Martorell

<http://www.bibliotecaspublicas.es/martorell/infolocal.htm>

El visor de mapes de google és de gran ajut <http://www.google.com>

web de la Generalitat de Catalunya amb fitxes sobre enclavaments patrimonials

<http://cultura.gencat.cat/invarquit/Fitxa.asp?municipi=081141&comarca=11&proteccio=0&estil=0&epoca=0&Submit=Cerca&NRegistre=21&idregistre=18560>

Web de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

<http://www.icgc.cat>

lirondo.com

<http://es.lirondo.com/Barcelona/MARTORELL/Monumentos/La-Capella-de-Sant-Joan/16957/1>

pobles de catalunya.cat

<http://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=104>

turismedia.com

http://www.turismedia.com/katala/baix_llobregat_martorell.htm

amartorell.com

<http://www.amartorell.com/html/public/portal?showContent=SECCIONS&content=74473>

Sigpac : Sistema d'Informació Geogràfica de Parcel·les Agrícoles.

<http://sigpac.mapa.es/feqa/visor/> Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Gobierno de España.

Gran Enciclopèdia Catalana. Sant Ruf d'Avinyó. <http://enciclopedia.cat/EC-GEC-0060678.xml>

Altres entrades consultades de la Gran Enciclopèdia:

<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0070682.xml>

<https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0016007.xml>

<http://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0070682.xml>

Diputació de Barcelona <https://www.diba.cat/ca>

E-gipci. Inventari del patrimoni cultural immoble. Patrimoni arquitectònic.

Element 18586. Ermitoris i restes d'un poblat al pou del Merli

Element 752. Castell Vell de Rosanes

Genealogia.

<http://www.Geneanet.org>

Aquí sobre Guillem Ramon de Montcada:

<https://gw.geneanet.org/wailly?lang=es&p=guillaume+ier+raymond&n=de+moncade>

GUIDO D'AREZZO (c.990-1050)

http://www.histomusica.com/hitos/70_siglo_ix_xi.html

<http://www.Romanicoenruta.com>

https://ca.wikipedia.org/wiki/Abadia_de_Fontenay

[https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Martorell_\(1114\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Batalla_de_Martorell_(1114))

Pitàgores, l'aritmètica i la música:

<https://www.math.dartmouth.edu/~matc/math5.geometry/unit3/unit3.html#top>

Resum d'història de l'Orde de Sant Agustí explicada per la mateixa orde al seu lloc web oficial:
<https://augustinians.net/index.php?page=nuestra-historia>

web “monestirs de Catalunya” <http://www.monestirs.cat>

U.S. Copyright Office. Washington, D.C. ; U.S. Government. Limitations on Exclusive rights: Fair use. <https://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#107>

Imatges històriques <http://www.icc.cat/vissir3/>

Informació de l'Ajuntament de Castellví de la Marca:
<http://www.castellvidelamarca.cat/historia1.html>

Agència Catalana de l'Aigua
http://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html visitada setembre 2018.

Bisbat de Girona: episcopologi:
<http://www.bisbatgirona.cat/bisbat.php?idm=1&subpagina=1&subseccio=6>

Bisbat de Vic: episcopologi: <http://www.bisbatvic.com/episcopologi.htm>

Despatx d'arquitectes BCQ <http://bcq.es/portfolio/sant-genis-de-rocafort-monumental-complex/>

12 Apèndix d'imatges

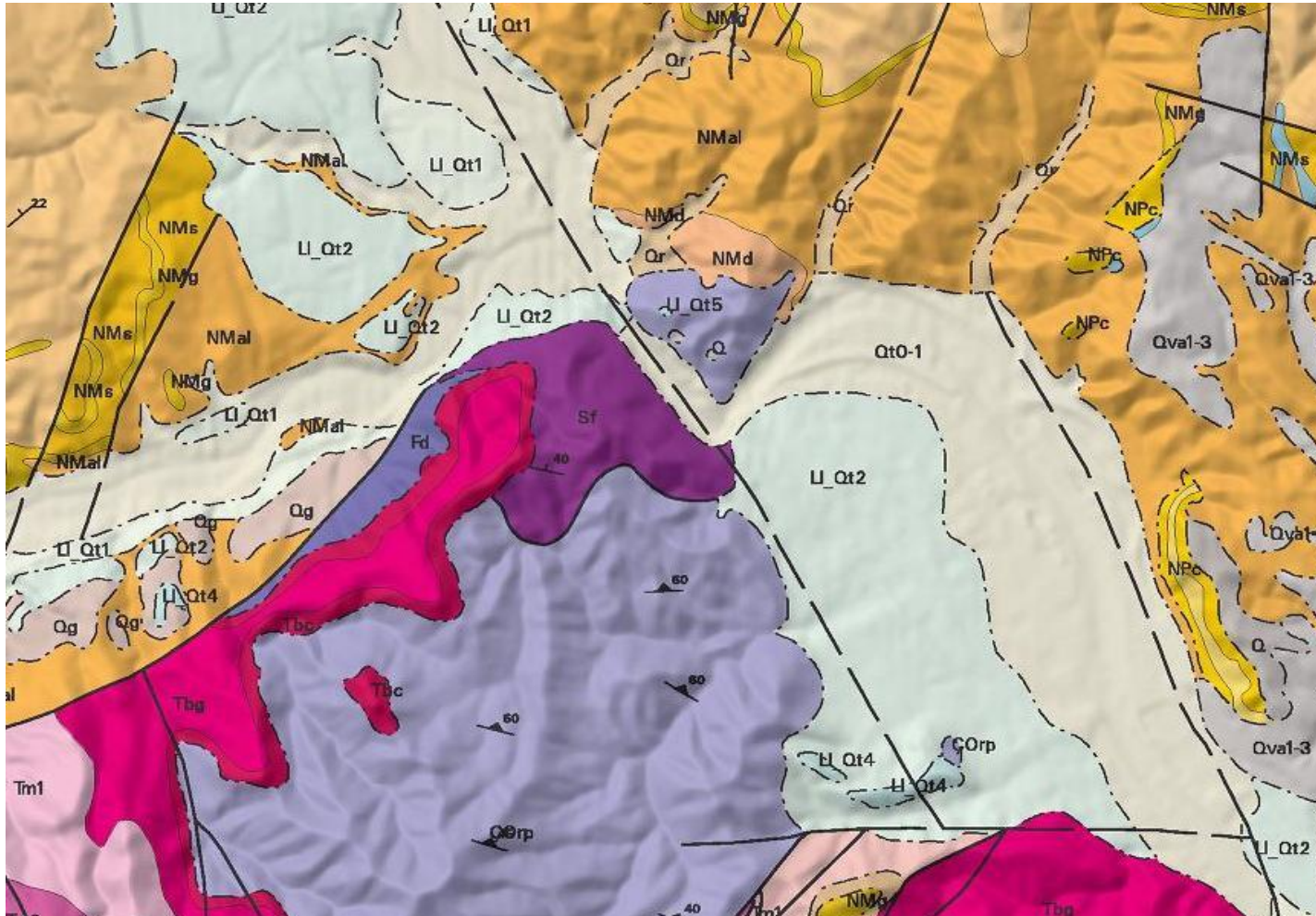

Figura 1
mapa geològic de
l'ICGC.
E=1:50000 .

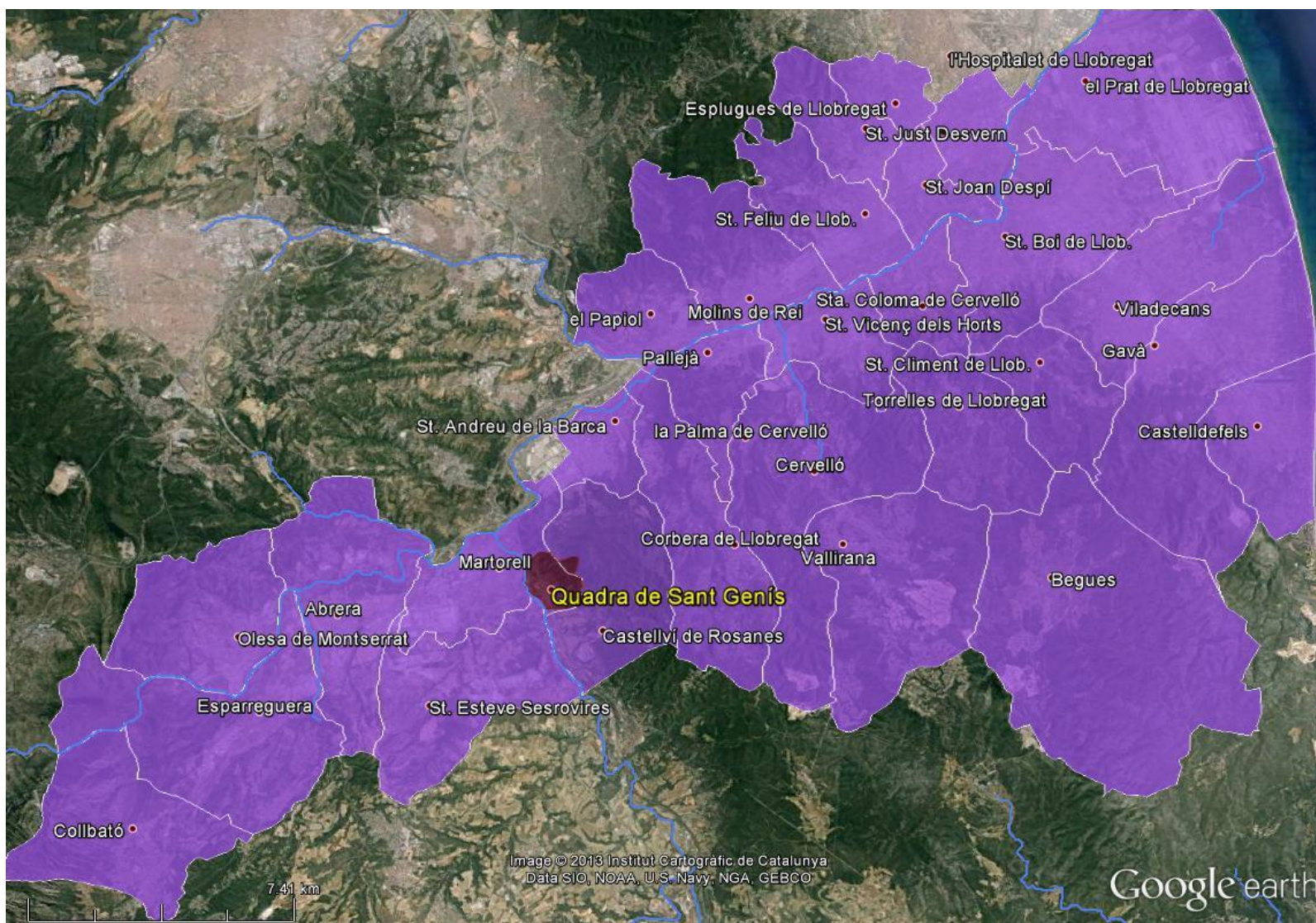

Figura 2 Ortofoto de Google Earth amb els municipis del Baix Llobregat i la que hauria estat la superfície de la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional vista en relació

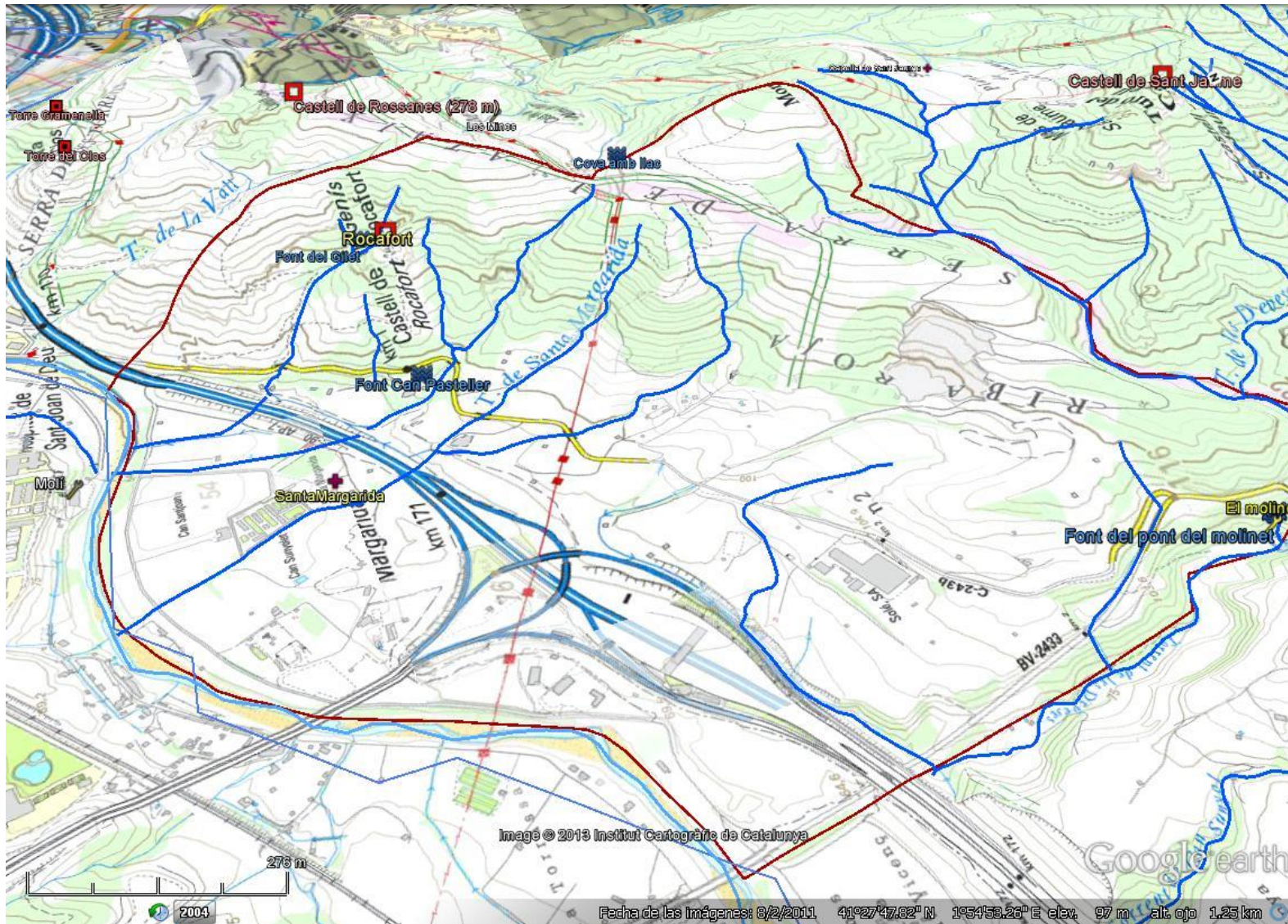

figura 3. Mapa geogràfic amb les corbes de nivell, superposat a la recreació en 3D de La Quadra. Fonts: mapa de l'ICC sobre recreació de Google Earth. Dibuix dels detalls.

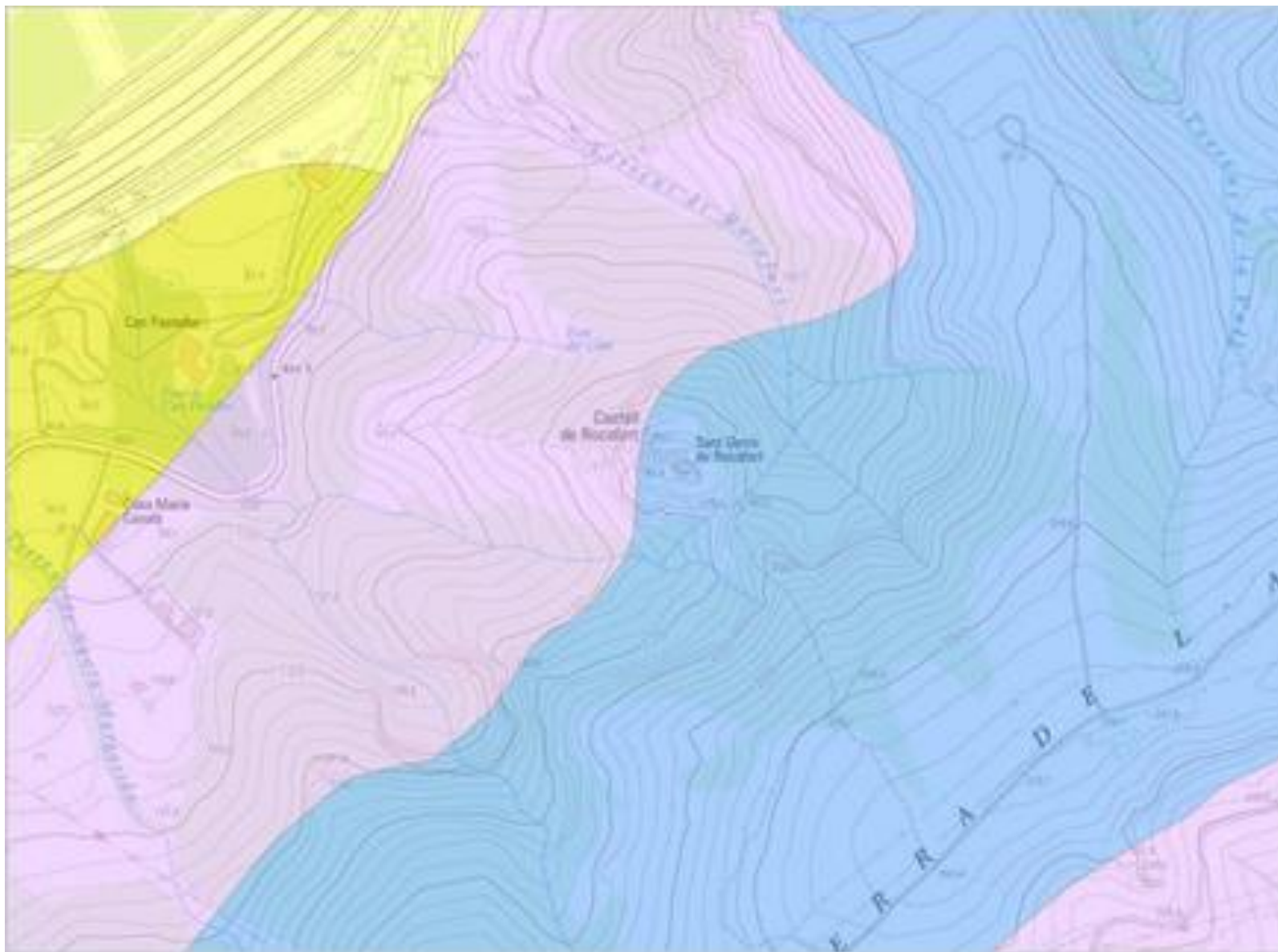

Figura 4. Mapa d'aigües freàtiques. Font Agència Catalana de l'Aigua http://sig.gencat.cat/visors/VISOR_ACA.html visitada setembre 2018. El blau correspon amb aqüífers en sòl de calcàries i gresos. El rosa a aqüífers locals en sòl granític de baixa permeabilitat.

Figura 5
 Ressalt dels torrents i fonts importants a l'entorn immediat del monestir de Sant Genís de Rocafort sobre ortofoto de Google Earth. En to vermellós està senyalitzada l'àrea pertanyent al monestir.

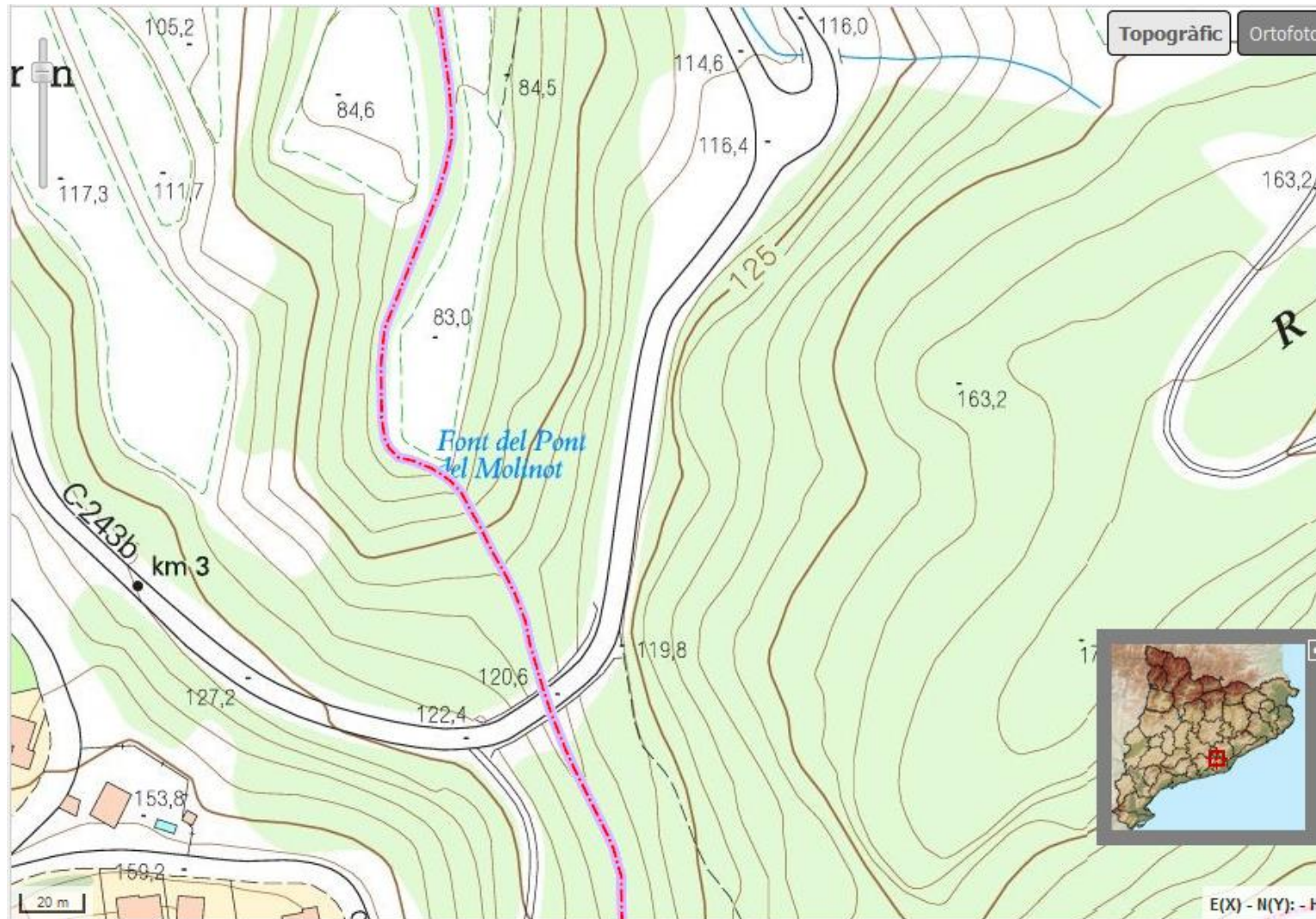

Figura 6
 Imatge de l'ICGC, corresponent a Cartografia topogràfica a escala 1:1000. S'hi aprecia el topònim "font del molinot" entre el territori del monestir de Rocafort i la població de Castellví de Rosanes, dins de la jurisdicció corresponent al monestir per la informació que ens ha arribat.
<http://www.icc.cat/vissir3/index.html?ZJjgsuAuc>

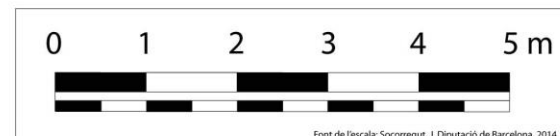

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA NORD

Autor: Jordi Lozano

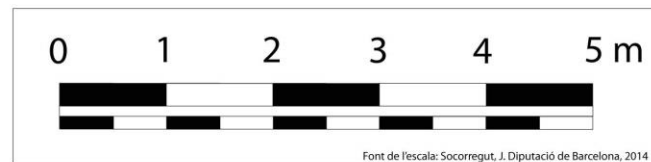

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERNA NORD

Autor: Jordi Lozano

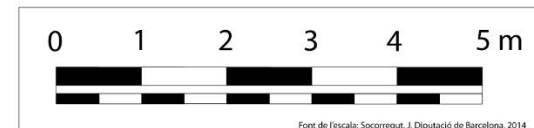

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA EXTERIOR SUD

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

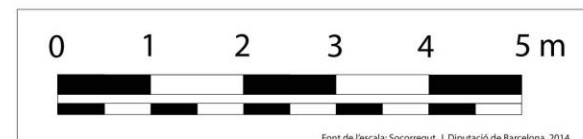

Sant Genís de Rocafort

CARA INTERNA SUD

Autor: Jordi Lozano

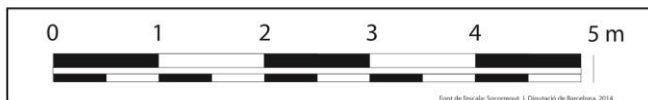

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

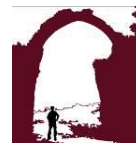

Sant Genís de Rocafort

FAÇANA PRINCIPAL,
PARAMENT OEST EXTERIOR

Autor: Jordi Lozano

Sant Genís de Rocafort

PARAMENT OEST IINTERIOR

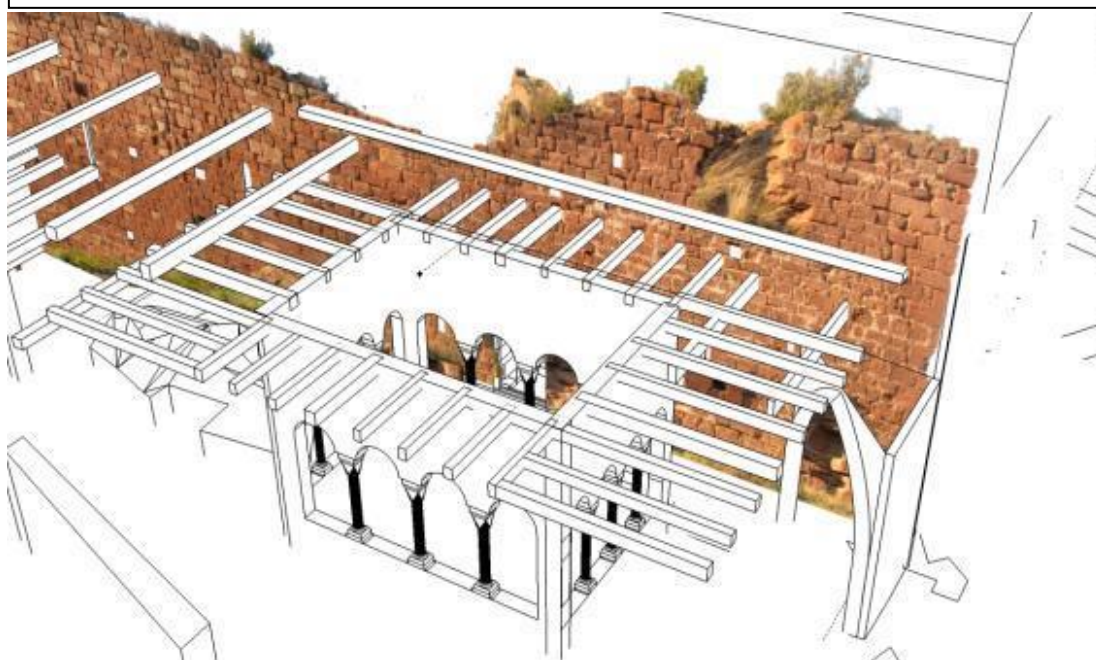

Font de l'escala: Socorregut, J. Diputació de Barcelona, 2014

Autor: Jordi Lozano

A dalt, Figura 49. A baix, figura 50. Interpretació del claustre a partir de les evidències observables a la façana Sud. Imatge: Jordi Lozano.

12.1 Índex d'elements gràfics

element	pàgina	descripció
figura 1	341	mapa geològic de l'ICGC. E=1:50000
figura 2	342	Ortofoto de Google Earth amb els municipis del Baix Llobregat i la superfície de la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional.
figura 3	343	Mapa geogràfic amb les corbes de nivell, supersposat a la recreació en 3D de La Quadra. Fonts: mapa de l'ICC sobre recreació de Google Earth
figura 4	344	Mapa d'aigües freàtiques. Font Agència Catalana de l'Aigua
figura 5	345	Traç d'àrea; ressalt dels torrents i fonts importants sobre ortofoto de Google Earth
figura 6	346	Imatge de l'ICGC, corresponent a Cartografia topogràfica a escala 1:1000. S'hi aprecia el topònim "font del molinot"
figura 7	18	Ortofoto de Google Earth amb els municipis del Baix Llobregat i la superfície de la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional.
figura 8	18	Mapa del Sigpac del Ministerio de Agricultura amb el càlcul en hectàrees del que hauria estat la jurisdicció del monestir a la seva dotació fundacional.
figura 9	19	mapa geològic de l'ICGC. E=1:50000
figura 10	19	fotografia del sòl conglomerat
figura 11	19	fotografia del sòl conglomerat
figura 12	20	mapa geològic de la zona. Font: ICGC. E=1:5000
figura 13	20	pedra rojenca esmoladora de l'estructura
figura 14	20	estratigrafia de la serra de l'Ataix tallada per la pedrera.
figura 15	21	Imatge de Google Earth amb la distància entre el monestir (fons) i la hipotètica pedrera (primer pla).
figura 16	21	Imatge històrica de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya corresponent al vol de 1956.
figura 17	22	Mapa físic. (BOLÓS CAPDEVILA, 1974) Editat per destacar la ubicació.
figura 18	22	Mapa geogràfic amb les corbes de nivell, supersposat a la recreació en 3D de La Quadra. Fonts: mapa de l'ICGC sobre recreació de Google Earth.
figura 19	23	Mapa hidrològic mut. Font ICGC.
figura 20	23	Mapa d'aigües freàtiques. Font Agència Catalana de l'Aigua (ACA)
figura 21	24	Traç d'àrea; ressalt dels torrents i fonts importants sobre ortofoto de Google Earth
figura 22	25	imatge del dipòsit d'aigua al nord-oest de les restes, davant de la façana principal de l'església
figura 23	25	imatge del dipòsit d'aigua al nord-oest de les restes, davant de la façana principal de l'església

figura 24	26	Imatge d'un vas de Vicarello amb la ruta al seu pas per l'actual Catalunya. Ad fines es troba a mig vas. (CHEVALLIER, 1997)
figura 25	26	imatge on s'assenyala Martorell com a probable enclavament de la Mansio Ad Fines. (SOLANA SAINZ, 2006.)
figura 26	28	Mapa de les fortificacions de la frontera del Llobregat(PAGÉS I PARETAS(1), 1992).p 21.
figura 27	29	Imatge aèria amb superposició d'imatge de corbes de nivell. Destaca com d'escarpat és el turó on es troba el monestir. Cada corva correspon a un desnivell de 5 m. Font ICGC.
figura 28	29	Distància i desnivell geogràfic entre Santa Margarida i Sant Genís. Font: Diputació de Barcelona.
figura 29	30	"Capella de Sant Joan. Martorell. S.XIII."
figura 30	32	Plànol de J.Amat, 1948. Font: (BAUCELLS I REIG, 2007).
figura 31	32	Recreació en 3D mitjançant l'aplicació de les imatges aèries de l'ICGC sobre l'orografia de Google Earth . S'aprecia com l'accés i el sistema defensiu és vers la carena.
figura 32	33	Forat excavat a la roca que hi ha sota la torre de la muralla. Pot ser que fons on s'encaixés un dels eixos del pont d'accés
figura 33	33	Brúixola orientada amb façana sud al fons. Imatge realitzada a la posta de sol en l'equinocci de primavera.
figura 34	34	Imatge del Google Earth modificada amb text i colors
figura 35	35	Distribució parcel·lària actual d'acord amb la base de dades del SIGPAC.
figura 36	39	Traducció del text en llatí de la fundació del monestir de Sant Genís de Rocafort. (PAGÉS I PARETAS(2), 1992) Pàg. 374
figura 37	43	reproducció de la primera pàgina de la butlla de secularització de Climent VII (1534). (BAUCELLS, 1974-1977f) localitzada al Registre Lateranenc 1609, folis 300-301 a l'Arxiu Secret del Vaticà.
figura 38	46	Àbsis de l'església de Sant Genís de Rocafort abans del 1928. (CLOPAS i BATLLE, 1991) pg. 24
figura 39	54	Façana nord.
figura 40	55	Interpretació d'estructures a la façana nord.
figura 41	55	Interpretació d'estructures a la façana nord.
figura 42	58	Paret nord. Fragment Est. S'aprecia la finestra d'una esqueixa de l'absis.
figura 43	59	Parament nord, cara interna. Fragment Oest, corresponent a la nau de l'església
figura 44	61	Detall de les arquivoltes a la façana.
figura 45	61	Recreació de la porta sencera amb ubicació d'imatge dels baixos relleus de tipus epigràfic a la llinda
figura 46	62	Anàlisi geomètrica de la distribució de les semieferes al ronyó de l'arc de la porta.
figura 47	63	La finestra a la part superior de la façana principal. A destacar la diferència de color del material arquitectònic i la decoració vinculada.

figura 48	65	Forat a l'intradós del marc de la porta principal amb desgast per abrasió de la banda inferior degut al sistema de tancament de la porta de l'església.
figura 49	353	Interpretació del claustre a partir de les evidències observables a la façana Sud. Imatge: Jordi Lozano
figura 50	353	Interpretació del claustre a partir de les evidències observables a la façana Sud. Imatge: Jordi Lozano
figura 51	68	Imatge de l'espai per dipositar possiblement material litúrgic vinculat amb la base d'arc
figura 52	89	Imatge de la UE23, amb els carreris seguint per tamany i filada l'estructura de la façana.
figura 53	89	Imatge de la UE45, on les pedres no segueixen l'estructura de la façana ni en tamany ni en filada.
figura 54	90	Reconstrucció parcial en 3D de les estructures de fusta que podrien haver correspost amb els forats de la façana sud
figura 55	91	Reconstrucció parcial en 3D de les estructures de fusta que podrien haver correspost amb els forats de la façana sud
figura 56	107	Recreació de l'embigat corresponent al claustre segons s'interpreta per la façana sud.
figura 57	107	Recreació de tot l'embigat corresponent al sud de l'església segons s'interpreta per les negatives de la façana
figura 58	188	Contraposició entre el Segell de la Santa Creu de la Catedral de Barcelona el 1306 (fig. 58a) i una de les creus patades encerclades en una tomba a la façana sud (fig 58b)
figura 59	207	fragment d'un mapa de 1776. Aparentment anomena Sant Genís a l'església coneguda avui dia com Santa Margarida. (LOPEZ DE VARGAS Machuca, 1776).
figura 60	207	fragment d'un mapa altimètric de la Mancomunitat de Catalunya, 1914. L'església parroquial ja s'anomena Santa Margarida i les restes del turó s'hi anomenen "Castillo de Rocafort". (mapa altimètric, 1914)
figura 61	214	Interior de l'església de Sant Genís de Rocafort. Reconstrucció. S'aprecia la sobrietat decorativa. Absis pla.
figura 62	227	Planta de Sant Genís de Rocafort, Martorell
figura 63	227	planta de Sant Miquel d'Escornalbou corresponent a un plafó d'informació localitzat dins mateix de l'església.
figura 64	228	interior de la nau de Sant Miquel d'Escornalbou, amb l'absis al fons
figura 65	228	Interior de la nau de Sant Genís de Rocafort, recreació. Amb l'absis al fons.
figura 66	228	façana principal de Sant Miquel d'Escornalbou
figura 67	228	façana principal de Santa Margarida, a Sant Genís de Rocafort.
figura 68	228	façana principal de Sant Genís de Rocafort, recreació virtual parcial.
figura 69	230	Interpretació del claustre amb la base d'arc com a part d'un altaret dedicat a Sant Agustí per vetllar pels difunts que hi eren enterrats. Hipòtesi partint dels indicis al mur meridional bàsicament.

figura 70	231	Imatge de l'espai per dipositar possiblement material litúrgic vinculat amb la base d'arc
figura 71	238	Relleus a llinda i timpà de la façana
figura 72	238	Relleus contextualitzats en una recreació de la porta principal
figura 73	240	escut de Castellví de Rosanes.
figura 74	240	escut de Castellví de la Marca.
figura 75	241	Tombes saquejades al claustre del monestir de Sant Genís de Rocafort.
figura 76	244	Façana de l'església del monestir de Sant Pau del Camp, Barcelona. Autor: Andreas Wegmann
figura 77	245	Baix relleu del costat dret de la porta de la façana de Sant Pau del Camp, Barcelona. Foto Jordi Lozano.
figura 78	245	Baix relleu del costat esquerra de la porta de la façana de Sant Pau del Camp, Barcelona. Foto Jordi Lozano
figura 79	248	Figures del fris antic de Sant Pau del Camp
figura 80	249	Figures del fris nou de Sant Pau del Camp
figura 81	250	contraposició de les figures del fris antic i el fris nou de Sant Pau del Camp
figura 82	251	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 83	251	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 84	251	San Miguel de Idiazábal, ss.XII-XIII. Detall portada.
figura 85	252	Lambert , Liber Floridus . Fragment corresponent a la pàgina 482 (LAMBERT, 1090-1120)
figura 86	253	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 87	253	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 88	253	Bòveda celest. (FLUDD, 1617). pàg. 17.
figura 89	253	Bòveda celest. (BARTHOLOMEUS, 1240), al títol del llibre 8. Al centre mapa del món en forma de T, que era com es conexia.
figura 90	254	Bòveda celest al Liber Floridus. Pg 204. Obra de Lambert, canonge de Ntra Sra de St. Omer (LAMBERT, 1090-1120). Al centre mapa del món en forma de T, que era com es conexia.
figura 91	255	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 92	255	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 93	256	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 94	256	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 95	256	Representació de l'escala cromàtica musical al 1558. (ZARLINODA Ghiogga, 1558)
figura 96	258	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 97	258	Detall relleu façana de Sant Pau del Camp
figura 98	258	Dibuix de la margarida del tetractys . Autor Jordi Lozano.
figura 99	261	Façana de l'Església de la Mare de Déu dels Arcs a la dreta.
figura 100	262	Finestra al mur sud de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs

figura 101	262	Finestra al mur sud de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.
figura 102	262	Cornisa al mur sud de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.
figura 103	263	exterior de l'àbsis de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.
figura 104	263	exterior de l'àbsis de l'església del monestir de la M. de Déu dels Arcs. Detall.
figura 105	264	fotografia dels arcs cecs de la façana de l'àbsis amb els relleus ressaltats.
figura 106	264	el perfil dels relleus separat de la fotografia de la façana.
figura 107	266	Contraposició dels relleus del fris antic de Sant Pau del Camp (Barcelona) i Mare de Déu dels Arcs (Sta. Pau)
figura 108	268	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 109	270	interpretació de la distribució dels elements del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 110	271	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 111	271	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 112	271	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 113	271	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 114	271	Detall portalada de San Miguel de Idiazábal, Guipúscoa
figura 115	272	Representació del món amb relleu de la costa i fases de la lluna. Liber Floridus. Pàgina 465. (LAMBERT, 1090-1120).
figura 116	273	Detall del fris de la cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 117	273	Contraposició dels relleus del fris antic de Sant Pau del Camp (Barcelona) i cornisa de Sant Joan d'Isil
figura 118	275	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia.
figura 119	275	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 120	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 121	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 122	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 123	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 124	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 125	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 126	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 127	276	Portalada de San Xoan de Caaveiro, Galícia. Detall.
figura 128	277	Euclides. Llibre quart de la seva geometria. L'hexàgon i la margarida que s'apunta.
figura 129	278	Comparativa figures St. Pau del Camp i St. Genís de Rocafort.
figura 130	280	flors hexapèteles de diferents llocs comparades
figura 131	280	flors apuntades de diferents llocs comparades
figura 132	281	diversos relleus comparats
figura 133	281	diversos relleus comparats

figura 134	284	Quadre resum de representacions comparades
figura 135	287	Imatge de l'interior de l'absis de l'església de l'estiu de 2005
figura 136	287	Imatge de l'interior de l'absis de l'església a la tardor de 2011.
figura 137	293	Primera plana del llibre XXV de la Història Natural de Plini el Vell en edició del 1629. (PLINI EL VELL, s. I d.C.)
figura 138	304	Quadre resum dels criteris ètics de la restauració.
figura 139	318	Imatge de la web del despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona referida a la intervenció al Monestir de Sant Genís de Rocafort, vessant mur sud.
figura 140	319	Imatge aèria de la zona de l'absis vista per l'exterior, obtinguda amb posterioritat a la intervenció
figura 141	320	Fragment de la part de l'absis de l'església, a pocs metres de la seva ubicació original.
figura 142	320	Imatge de la web del despatx d'arquitectes BCQ Arquitectura Barcelona referida a la intervenció al Monestir de Sant Genís de Rocafort. Accés.
figura 143	321	reaprofitament del carreuat del monestir com a rebliment dels desnivells propis del turó per crear un camí d'accés on no hi era originalment.
figura 144	321	carreus pertanyents al conjunt monumental de Sant Genís de Rocafort disseminats per la pendent que mena al recinte.
figura 145	323	Mur sud. Detall.
figura 146	323	Vista aèria de la zona del possible campanar